

T.C.

ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SAĞLIK TURİZMİ ANA BİLİM DALI

**GAZİPAŞA’NIN SAĞLIK TURİZMİ POTANSİYELİ ÜZERİNE
SWOT ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hülya YAVUZ AKÇAY

**Danışman
Prof. Dr. Burçin Cevdet ÇETİNSÖZ
Dr. Eda HAZARHUN**

**ALANYA
2025**

T.C.
ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

GAZİPAŞA’NIN SAĞLIK TURİZMİ POTANSİYELİ ÜZERİNE
SWOT ANALİZİ

Yüksek Lisans Tezi

Hülya YAVUZ AKÇAY
Anabilim Dalı: Sağlık Turizmi
Program Adı: Sağlık Turizmi Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman
Prof. Dr. Burçin Cevdet ÇETİNSÖZ
Dr. Eda HAZARHUN

ALANYA
(2025)

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

.....
(İmza)

Hülya YAVUZ AKÇAY

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim süresince bana rehberlik eden, akademik gelişimime katkıda bulunan danışmanım Prof. Dr. Burçin Cevdet Çetinsöz ve ikinci danışmanım Dr. Eda Hazarhun başta olmak üzere araştırmalarım sırasında desteklerini esirgemeyen tüm akademik ve idari personele, teknik konularda desteğini esirgemeyen kıymetli Can Berk Meriç'e, bana yol gösteren ve değerli fikirleriyle katkı sağlayan hocalarıma, arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım. Beni tüm kararlarımda destekleyen, her daim yanımda olan ve eğitim hayatım boyunca büyük özveri göstererek bugünlerime getiren babam Vedat Yavuz ve annem Muazzez Yavuz'a; uzun ve zorlu yollarda omuz omuza durarak bu hayatı paylaştığım yol arkadaşım, manevi danışmanım sevgili eşim Doç. Dr. Tuna Akçay'a gönülden teşekkür ederim. Varlıklarıyla beni güçlü kılan, bana sonsuz bir sevgi bahşeden, yollarına ışık olabilmek için mücadele ettiğim evlatlarım canım kızım Ece Akçay ve canım oğlum Ege Akçay'a minnettarım. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen ve adını anamadığım tüm kişi ve kurumlara teşekkürlerimi sunarım.

Bu tez, sağlık turizmi alanında Gazipaşa ilçesinin ve çevresinin sahip olduğu potansiyeli incelemek ve Türkiye'nin sağlık turizmi politikalarına katkıda bulunmak amacıyla hazırlanmıştır. Bilim dünyasına, turizm sektörüne, yerel halka ve konuya ilgi duyan herkese fayda sağlamasını dilerim.

ÖZET

GAZİPAŞA’NIN SAĞLIK TURİZMİ POTANSİYELİ ÜZERİNE

SWOT ANALİZİ

Hülya YAVUZ AKÇAY

Sağlık Turizmi Anabilim Dalı

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,

Kasım, 2025 (242 Sayfa)

Turizm sektörü, her geçen gün hızla gelişen ve ekonomiye önemli katkılar sağlayan dinamik bir sektördür. Günümüzde bireylerin yaşam sürelerinin uzaması ve sağlıklı yaşam bilincinin artması, seyahat amaçlarının değişmesine ve turizm taleplerinin çeşitlenmesine yol açmıştır. Bu değişimle birlikte, sağlık turizmi, bireylerin sağlıklarını korumak, iyileştirmek veya geliştirmek amacıyla yaşadıkları yerlerden başka destinasyonlara seyahat etmelerini kapsayan önemli bir turizm türü hâline gelmiştir. Bu bağlamda sağlık turizmi, küresel ölçekte giderek artan bir öneme sahip olup tedavi, rehabilitasyon, sağlıklı yaşam ve wellness uygulamalarını içeren geniş bir alanı kapsamaktadır. Türkiye ise sahip olduğu doğal kaynaklar, kaliteli sağlık hizmetleri ve rekabetçi fiyatlarıyla sağlık turizmi açısından öne çıkan destinasyonlardan biridir.

Bu araştırmanın amacı, Gazipaşa ilçesinin sağlık turizmi potansiyelini analiz ederek, bölgenin güçlü ve zayıf yönlerini, fırsat ve tehditlerini ortaya koymak ve ileri yaş, engelli dostu, rehabilitasyon ile wellness turizmi gibi niş alanlarda sürdürülebilir bir destinasyon kimliği geliştirilmesine yönelik stratejik öneriler sunmaktır. Çalışmada literatür taraması ve SWOT analizi yöntemleri kullanılarak bölgenin sağlık turizmi açısından uygunluğu değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, Gazipaşa’nın büyük ölçekli medikal turizm yerine ileri yaş turizmi, engelli dostu turizm, rehabilitasyon ve wellness odaklı turizmde yüksek potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. İlçenin doğal çevresi, temiz havası, düşük yoğunluklu sosyal yapısı, tropikal tarım ürünleri, Ilıca Kaplıcası ve Gazipaşa Havalimanı gibi ulaşım avantajları, sağlık turizmi için özgün fırsatlar sunmaktadır. Buna karşılık, akreditasyon eksikliği, altyapı ve tanıtım yetersizlikleri, yabancı dil bilen personel azlığı ve engelli erişimine uygun tesislerin sınırlı olması rekabet gücünü zayıflatan başlıca faktörler olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak, bulgular Gazipaşa’nın sürdürülebilir, erişilebilir ve farklılaşmaya dayalı bir niş destinasyon

kimliği geliştirme potansiyeline sahip olduğunu, ancak bu sürecin başarıya ulaşabilmesi için stratejik planlama, altyapı yatırımları ve kurumsal kapasite geliştirme çalışmalarının hayata geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın, Türkiye'nin sağlık turizmi politikalarına katkı sağlaması ve Gazipaşa'nın bölgesel düzeyde sağlık turizmi gelişimine ışık tutması beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sağlık Turizmi, Gazipaşa, Medikal Turizm, Termal Turizm, Alternatif Turizm

ABSTRACT

SWOT ANALYSIS ON THE HEALTH TOURISM POTENTIAL OF GAZİPAŞA

Hülya YAVUZ AKÇAY

Department of Health Tourism

Graduate School of Alanya Alaaddin Keykubat University,

November, 2025

The tourism sector is a dynamic and rapidly evolving field that makes a significant contribution to the economy. In recent years, the increase in life expectancy and the growing awareness of healthy living have altered travel motivations, leading to a diversification of tourism demand. In this context, health tourism has emerged as a form of travel undertaken by individuals seeking to maintain, improve, or restore their health outside their place of residence. Globally, health tourism has gained growing importance and encompasses a wide spectrum of activities, including medical treatment, rehabilitation, wellness, and healthy lifestyle practices. Türkiye has become a prominent destination for health tourism, owing to its natural resources, high-quality healthcare services, and competitive pricing.

The purpose of this study is to analyze the health tourism potential of the Gazipaşa district by identifying its strengths, weaknesses, opportunities, and threats, and to propose strategic recommendations for building a sustainable and differentiated destination identity, particularly in niche areas such as senior tourism, accessible tourism, rehabilitation, and wellness. Drawing on literature review, field research, and SWOT analysis, the study evaluates Gazipaşa's overall suitability for health tourism development. The findings reveal that Gazipaşa possesses significant potential not for large-scale medical tourism but rather for senior-friendly, accessible, and wellness-oriented tourism initiatives. The district's natural environment, clean air, low-density urban structure, tropical agricultural products, Ilıca Thermal Spring, and the accessibility provided by Gazipaşa Airport offer unique advantages for health-oriented travel. However, the lack of accreditation, insufficient infrastructure, limited foreign language proficiency among staff, inadequate accessible facilities, and weak promotional strategies were identified as factors limiting its competitiveness. In conclusion, the study demonstrates that Gazipaşa has the capacity to develop a sustainable and distinctive niche destination identity, yet achieving this potential requires effective strategic planning, infrastructure improvement, and institutional capacity building.

This research is expected to contribute to Türkiye's national health tourism policies and to guide the future development of health tourism in the Gazipaşa region.

Keywords: Health Tourism, Gazipaşa, Medical Tourism, Thermal Tourism, Alternative Tourism

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	i
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	ii
ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER SAYFASI	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR ANALİZİ	4
2.1. Turizm Kavramı ve Türleri.....	4
2.1.1. Turizm kavramı.....	4
2.1.2. Turizm türleri	6
2.1.2.1. Doğa temelli turizm türleri	11
2.1.2.1.1 Deniz turizmi	11
2.1.2.1.2 Av turizmi	13
2.1.2.1.3 Kırsal turizm	14
2.1.2.1.4 Yaban hayatı gözlem turizmi.....	19
2.1.2.1.5 Jeoturizm.....	20
2.1.2.2. Spor temelli turizm türleri.....	21
2.1.2.3. Sosyo-kültür temelli turizm türleri	22
2.1.2.3.1. Kültürel miras turizmi.....	23
2.1.2.3.2. Festival turizmi	27
2.1.2.3.3. Gastronomi turizmi	28
2.1.2.3.4. İnanç turizmi	30
2.1.2.3.5. Hüzün turizmi/Dark turizm.....	32
2.2. Sağlıklı Yaşam Kavramı	33
2.2.1. Sağlıklı yaşam.....	33
2.2.2. Sağlıklı yaşam bilinci ve gelişimi	34
2.2.3. Sağlıklı yaşamın boyutları	36
2.2.3.1. Halbert Dunn yaklaşımı	37

2.2.3.2. John W. Travis yaklaşımı	38
2.2.3.3. Don Ardell yaklaşımı	39
2.2.3.4. Hettler'in sağlıklı yaşam modeli.....	40
2.2.3.5. Sağlıklı yaşam çemberi	41
2.3. Sağlık Turizmi Kavramı ve Türleri	42
2.3.1. Sağlık turizmi.....	42
2.3.2. Sağlık turizminin tarihsel gelişimi	43
2.3.3. Sağlık turizmi türleri	45
2.3.3.1. Medikal turizm.....	45
2.3.3.2. Engelli ve yaşlı turizmi	48
2.3.3.3. Termal turizm ve spa/wellness turizmi.....	54
2.3.4. Türkiye'de sağlık turizmi.....	62
2.3.4.1. Türkiye turizm stratejisi 2023.....	64
2.3.4.2. Sağlık turizmi mevzuatları	65
2.3.4.3. Sağlık turizmi teşvik politikaları.....	68
2.3.5. Sağlık turizmi paydaşları	76
2.3.6. Sağlık turizmi trendleri	81
2.3.7. Dünyada sağlık turizmi	84
2.3.8. Sağlık turizminde hizmet kalite akreditasyon sistemi	89
2.4. Gazipaşa'nın Sağlık Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi	93
2.4.1. Gazipaşa'nın coğrafi özellikleri ve tarihi.....	93
2.4.2. Gazipaşa'nın doğal kaynakları ve iklim koşulları	94
2.4.3. Gazipaşa'nın kültürel zenginlikleri ve turistik değerleri	95
2.4.4. Gazipaşa'nın ekonomisi ve mevcut turizm potansiyeli	98
2.4.5. Gazipaşa'nın sağlık turizmi için altyapısı.....	100
2.4.6. Gazipaşa ve çevresindeki sağlık turizmi tesisleri	102
2.4.7. Gazipaşa'nın sağlık turizmi için stratejik gelişim önerileri	104
2.4.7.1. Pazarlama ve tanıtım stratejileri	107
2.4.7.2. Eğitim ve insan kaynağı gelişimi.....	111
2.4.7.3. GETAT uygulamaları ve doğal terapiler	113
2.4.7.4. Gazipaşa'nın rekabet gücünün artırılması	117
2.5. Literatür Analizi	119
3. YÖNTEM	125
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	125

3.2. Araştırmanın Soruları ve Problemleri.....	125
3.3. Araştırmacının Rolü.....	126
3.4. Araştırmanın Yöntemi.....	127
3.5. Çalışma Grubu	128
3.6. Veri Toplama Aracı	130
3.7. Veri Toplama Süreci.....	131
3.8. Verilerin Analizi	132
3.9. Güvenilirlik ve Geçerlilik	133
3.10. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları	135
4. BULGULAR.....	137
4.1. Gazipaşa'nın Sağlık Turizmi SWOT Analizi	137
4.1.1. Gazipaşa'nın sağlık turizmi açısından güçlü yönleri.....	137
4.1.2. Gazipaşa'nın sağlık turizmi açısından zayıf yönleri.....	145
4.1.3. Gazipaşa'da sağlık turizmine yönelik fırsatlar	150
4.1.4. Gazipaşa'da sağlık turizmine yönelik tehditler	156
4.1.5. Gazipaşa'da sağlık turizmini geliştirmeye yönelik stratejiler.....	163
4.1.6. Gazipaşa'da geliştirilebilir sağlık turizmi türleri.....	180
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	189
KAYNAKLAR	205
EKLER.....	243
Ek 1: Etik Kurul Raporu	243
Ek 1: Etik Kurul Raporu (Devam).....	244
Ek 2: Onam Formu	245
Ek 2: Onam Formu (Devam)	246
Ek 3: Görüşme Formu.....	247
ÖZGEÇMİŞ	248

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Kültürel Turizm Kaynakları	23
Şekil 2.2 Sağlık Haritası, Eksenler ve Bölmeler	38
Şekil 2.3 Hastalık-Sağlık Boylamı	39
Şekil 2.4 Sağlıklı Yaşam Buzdağı Modeli.....	39
Şekil 2.5 Donn Ardell Döngüsel Sağlık Modeli.....	40
Şekil 2.6 Hettler'in Sağlıklı Yaşam Modeli	40
Şekil 2.7 Sağlıklı Yaşam Çemberi.....	41
Şekil 2.8 Medikal Turizm Pazarı	47
Şekil 2.9 Medikal Turizm ve Wellness Turizminde Spa Turizminin Yeri.....	58
Şekil 2.10 Wellness/Spa Sınıflandırması.....	60
Şekil 2.11 Son On Yılda Ülkemize Gelen Sağlık Turisti Sayısı	63
Şekil 2.12 Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destek Unsurları	69
Şekil 2.13 Öncelikli Yatırımlar İçin Sağlanan Destek Unsurları	69
Şekil 2.14 Stratejik Yatırımlar İçin Sağlanan Destek Unsurları.....	70
Şekil 2.15 Sağlık Turizminde Öne Çıkan Ülkeler ve Uzmanlık Alanları	84
Şekil 2.16 Global Wellness Economy Monitor 2024	86
Şekil 2.17 Yaşlı Nüfus Oranının En Yüksek ve En Düşük Olduğu 5 Ülke	88
Şekil 2.18 Halil İbrahim Altınuç Tarafından Çizilen Gazipaşa Turizm Haritası	97
Şekil 4.1 Gazipaşa'nın Sağlık Turizmi Potansiyeline Yönelik Güçlü Yönleri	138
Şekil 4.2 Gazipaşa'nın Sağlık Turizmi Potansiyeline Yönelik Zayıf Yönleri	146
Şekil 4.3 Gazipaşa'da Sağlık Turizmine Yönelik Fırsatlar	150
Şekil 4.4 Gazipaşa'da Sağlık Turizmine Yönelik Tehditler.....	156
Şekil 4.5 Gazipaşa'da Sağlık Turizmini Geliştirmeye Yönelik Stratejiler.....	164
Şekil 4.6 Gazipaşa'da Geliştirilebilir Sağlık Turizmi Türleri	181

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Deniz ve Denizle Bağlantılı Alanlarla İlişkili Turizm Türleri.....	12
Tablo 2.2 Kültürel Mirasa Yönelik Sınıflandırma	25
Tablo 2.3 Sağlıklı Yaşamın Boyutları ve Tanımları	37
Tablo 2.4 Gazipaşa'daki Sağlık Kuruluşları	100
Tablo 2.5 Görüşmeye Katılan Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	129

KISALTMALAR

ALKÜ	Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
CBI	Centre for The Promotion of Imports (İthalatın Teşviki Merkezi)
DFID	Department for International Development (Uluslararası Kalkınma Bak.)
EUROSPA	Avrupa Kaplıcalar Birliği'nin (ESPA) uluslararası kalite sertifikası
EUROSTAT	European Statistical Office (Avrupa İstatistik Ofisi)
GETAT	Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp
GHA	Global Healthcare Accreditation
GVR	Grand View Research
GWI	Global Wellness Institute
IMERSO	Instituto de Mayores y Servicios Sociales (Yaşlılar ve Sosyal Hizm. Ens.)
INED	Institut National d'Études Démographiques (Ulusal Demografi Çal. Ens.)
ISQua	Int. Society f. Quality in Health Care (Uluslararası Sağlıkta Kalite Dern.)
JCI	Joint Commission International (Uluslararası Ortak Komisyon)
KTB	Kültür ve Turizm Bakanlığı
LGBT	Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
SATUMER	Sağlık Turizmi Uygulama ve Araştırma Merkezi
SWOT	Strengths (Güçlü Yönler), Weaknesses (Zayıf Yönler), Opportunities (Fırsatlar), Threats (Tehditler)
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRÇEV	Türkiye Çevre Eğitim Vakfı
TÜRSAB	Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
TÜSKA	Türkiye Sağlık Hizmetleri Kalite ve Akreditasyon Enstitüsü

UNCRPD	United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities (Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme)
UNDRR	United Nations Office for Disaster Risk Reduction (Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNWTO	United Nations World Tourism Organization (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü)
USHAŞ	Uluslararası Sağlık Hizmetleri A.Ş.
USTE	Uluslararası Sağlık Turizmi Enstitüsü
WHO	World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
WRC	World Rally Championship (Dünya Ralli Şampiyonası)
3S	Sea, Sand, Sun (Deniz, Kum, Güneş)

1. GİRİŞ

Dünya ekonomisinin hızla büyüyen ve gelişen dinamik sektörlerinden biri olan turizm sektörü, hem ülkenin hem de bölgenin kalkınmasında çok önemli bir yere sahiptir. Turizm, emek yoğun bir sektör olarak, yarattığı istihdam olanaklarıyla ekonomik olarak önemli olduğu kadar, ülkelerin sosyal, politik, kültürel ve çevresel gelişimlerine de katkı sağlar. Son yıllarda uluslararası ve ulusal pazarda yaşanan gelişmeler, turizmdeki teknolojik yenilikler ve eğitim seviyesindeki artış, turizm faaliyetlerinde değişikliklere yol açmıştır. Yaşlı nüfus oranındaki artış, yoğun iş yaşamı, şehir hayatının yorucu temposu gibi unsurların yanı sıra bireylerin sağlıklı yaşam konusundaki farkındalıklarının artışı, sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmeler, seyahat amaçlarının değişmesine, dolayısıyla turizm taleplerinin de çeşitlenmesine sebebiyet vermiştir. Bu beklentiler sonucunda sağlık turizmi kavramı ve sağlık turisti tanımı ortaya çıkmıştır. Yaşadıkları yerlerden farklı bir ülkeye tedavi olmak, rehabilitasyon hizmeti almak ya da genel sağlıklarını iyileştirici aktivitelerde bulunmak amacıyla seyahat edenlere sağlık turisti adı verilirken, tüm bu hizmetlerin beraberinde konaklama, yeme-içme, dinlenme gibi gerekliliklerin yerine getirildiği turizm türü ise sağlık turizmi olarak nitelendirilmektedir. Mevcut sağlık sorunlarına çözüm bulmak, ruh ve beden sağlığını korumak, sağlıklı yaşamak, fiziksel dayanıklılığı artırmak, estetik operasyonlar, ameliyatlar, diş tedavileri, spa ve masaj uygulamaları, sağlık turistlerinin belli başlı seyahat nedenlerindendir. Bulundukları ülkelerdeki sağlık hizmetinden duydukları memnuniyetsizlik, yüksek tedavi ücretleri, mevzuatlar gereği tedavi hizmetine erişimdeki zorluklar, sağlık personelinin donanımlarıyla ilgili beklentiler, bekleme sürelerinin uzunluğu, gizlilik konusundaki hassasiyetler gibi konular sağlık turistlerini sağlık turizmine yönelten motivasyonlardır. Teknolojik araçların bilgiye erişimi kolaylaştırması sayesinde sağlık turistleri başka ülkelerdeki tedavi imkânlarından haberdar olmakta ve kendi ihtiyaçlarına uygun avantajlı sağlık turizmi destinasyonlarını seçebilmektedir.

Sağlık turizmi üç temel başlık altında değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki tedavi amaçlı seyahatleri içeren Medikal Turizm, diğeri Yaşlı ve Engelli turizmi, bir diğeri ise Termal Turizm ve Spa/Wellness turizmidir. Uzayan yaşam süresiyle birlikte yaşlı nüfus oranlarında görülen artış ve beraberinde küresel ölçekte gelişen sağlıklı yaşam bilincinin bir yansıması olarak son yıllarda sağlık turizmi alanındaki çalışmalar ve yatırımlar ciddi bir ivme kazanmıştır. Beslenme alışkanlıklarındaki değişim, gürültü ve

evre kirliliği, artan iş stresi, teknoloji destekli iş süreçleri sonucu fiziksel aktivitelerin giderek azalması ve zaman kavramındaki değişimler bireylerin fiziksel, psikolojik ve sosyolojik sorunlar yaşamasına neden olmuş, bu da bireyleri zindelik amaçlı sportif faaliyetlerden termal sularla hastalıklarına şıfa bulmaya, estetik müdahale amaçlı seyahatlerden, organ nakli gibi önemli cerrahi işlemlere kadar çok farklı amaçlarla seyahat etmeye yönlendirmiştir (Zorlu, 2018). Bunun bir sonucu olarak sağlık turizmi faaliyetlerinde hızlı bir gelişim trendi görülmüştür. Diğer alternatif turizm türlerine kıyasla çok daha hızlı gelişen bir sektör olan sağlık turizmi pazarında Türkiye, coğrafı konumu, doğal kaynakları, farklı din ve kültürleri barındırması, tarihi ve turistik cazibe merkezlerine ev sahipliği yapması, dört mevsimin aynı anda yaşandığı bir iklimde konumlanması, uygun fiyatları, ulaşım kolaylığı kısa bekleme süreleri, nitelikli sağlık alt yapısıyla önemli bir avantaja sahiptir (Sivuk vd., 2024). Asya, Avrupa ve Orta Doğu'nun keşişim merkezinde yer alması, çok sayıda ülkeye vize muafiyeti sağlaması, uluslararası ulaşım ağındaki stratejik konumu sayesinde geniş bir yolcu kapasitesine sahip olması farklı bölgelerden sağlık turistlerini çekme potansiyelini dolayısıyla da dünya pazarında rekabet gücünü artırmaktadır (Tuncer, 2020).

Sağlık turistlerinin, gelişmiş ulaşım altyapısına ve çok sayıda uluslararası akreditasyona sahip sağlık kuruluşuna ev sahipliği yapması nedeniyle Türkiye'de en çok tercih ettikleri il İstanbul'dur. İstanbul'un ardından Antalya, sağlık turizmi açısından en önemli ikinci destinasyon konumundadır. Sağlık hizmeti almak amacıyla Türkiye'yi ziyaret eden turistler tedavileri süreçlerinin ardından farklı turistik ve rekreasyonel aktivitelerde bulunma eğilimindedirler. Antalya, coğrafı konumu, iklimi ve turizm altyapısı itibarıyla çeşitli alternatif turizm türleri açısından da oldukça avantajlı bir bölge olarak ön plana çıkmaktadır. Bu durum, sağlık turistlerinin destinasyon seçiminde Antalya'ya yneltmelerinde belirleyici bir faktördür. Antalya bölgesinin mevcut turizm hareketliliği değerlendirildiğinde, Belek, Kemer ve Kaç gibi yüksek talep gören bölgelerin yanı sıra, gelişmekte olan ilçelerin de sağlık turizmi açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Sağlık turistlerinin tercihleri genellikle tanınırlığı yüksek, akredite sağlık kuruluşlarının sayısının fazla olduğu büyük şehirler ve turistik merkezler etrafında yoğunlaşsa da sağlık turizminin sürdürülebilir bir şekilde gelişebilmesi için bölgesel çeşitliliğin artırılması ve yeni destinasyonların teşvik edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda coğrafı farklılıklar dikkate alınarak her bölgenin mevcut şartlarına göre sağlık turizmi türlerinden birini veya birkaçını ön plana çıkarması

ve sağlık turizminin belli bir alanında markalaşması için çalışmalar yürütmesi gerekmektedir (Aydın, 2012).

Bu doğrultuda, Gazipaşa'nın da sağlık turizmi açısından alternatif bir destinasyon olarak değerlendirilmesi gerektiği dşnlmekte ancak bu potansiyelin yeterince ön plana çıkarılmadığı görülmektedir. Gazipaşa'ya yönelik akademik çalışmalar, halk hekimliği, folklor, dilbilim, çevresel sürdürülebilirlik, biyolojik çeşitlilik ve coğrafi yapı gibi temalara odaklanmakta, bölgenin doğal ve kültürel zenginliklerini çeşitli yönlerden belgelemektedir. Kasapoğlu (2020), Alanya ve Gazipaşa başta olmak üzere evre ilçelerdeki sağaltma ocaklarını inceleyerek geleneksel tedavi pratiklerinin tarihsel kökenlerini analiz etmiş, bölgenin halk hekimliği açısından taşıdığı potansiyeli kapsamlı biçimde ortaya koymuştur. Özsoy (2019), Gazipaşa'daki somut olmayan kültürel mirasın korunarak turizme kazandırılmasına yönelik öneriler geliştirmiş, UNESCO'nun 2003 Sözleşmesi çerçevesinde kültürel sürdürülebilirliğe dikkat çekmiştir. Kıvrak (2009) folklorik unsurlar üzerinden yaptığı alan araştırmasında, yerel halk oyunları ile geleneksel giyim kuşam kültürünü belgelemiş, bu değerlerin kültürel turizm potansiyeline katkı sağlayabileceğini ortaya koymuştur. Akış (1997), Güngör (2010) ve Küçükballı (2013), Gazipaşa'nın iklim, dil ve coğrafya temelli niteliklerini inceleyerek doğal ve beşeri çevrenin yapısal analizini gerçekleştirmiştir. Ancak tüm bu çalışmalar ağırlıklı olarak Gazipaşa'nın genel turistik, kültürel ya da çevresel potansiyeline odaklanmakta, sağlık turizmine yönelik stratejik planlama, paydaş analizi ya da destinasyon konumlandırması gibi temalara derinlemesine yer vermemektedir. Bu sebeple bu çalışmanın amacı Gazipaşa ilçesinin sağlık turizmi potansiyelini analiz ederek, bölgenin güçlü ve zayıf yönlerini, fırsat ve tehditlerini ortaya koymak ve ileri yaş, engelli dostu, rehabilitasyon ile wellness turizmi gibi niş alanlarda sürdürülebilir bir destinasyon kimliği geliştirilmesine yönelik stratejik öneriler sunmaktır. Elde edilen verilerle Gazipaşa'nın sağlık turizmi alanında sürdürülebilir bir destinasyon olarak gelişimini destekleyecek öneriler geliştirilmesine katkı sağlanacak, dolayısıyla Gazipaşa'nın sağlık turizmi sektöründe ne çıkmasını sağlayacak stratejik yaklaşımlar belirlenerek, bölgenin ekonomik ve sosyo-kültürel gelişimine yönelik somut politikalar üretilmesine zemin hazırlanacaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR ANALİZİ

Bu bölümde, çalışmanın teorik altyapısını oluşturan temel kavramlar detaylı bir şekilde incelenecektir. Turizm, sağlıklı yaşam ve sağlık turizmi gibi ana kavramların tarihsel gelişimleri ele alınarak bu kavramların birbirleriyle ilişkileri tartışılacaktır. Sağlık turizmi, bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal iyilik düzeylerini artırma çabalarının bir sonucu olarak, bütüncül bir sağlıklı yaşam anlayışı içinde değerlendirilecektir. Sağlık turizminin alt türleri olan Medikal Turizm, Yaşlı/Engelli Turizmi ve Termal Turizm-Spa/Wellness Turizmi detaylandırılacak, sağlık turizminin küresel ölçekteki gelişim dinamikleri bu çerçevede ele alınacaktır.

Bu bağlamda, Antalya'nın Gazipaşa ilçesi özelinde bir inceleme yapılarak, bölgenin sağlık turizmi potansiyeli, doğal, kültürel, tarihi ve turistik değerleri üzerinden incelenecek, Gazipaşa'nın sağlık turizmi destinasyonu olma yolundaki mevcut durumu, literatürdeki benzer çalışmalarla karşılaştırılarak ve bölgenin özgün özellikleri dikkate alınarak derinlemesine tartışılacaktır. Ayrıca, bu bölümde literatür analizi yoluyla sağlık turizmi alanında daha önce yapılmış çalışmaların temel bulguları derlenerek Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyelini değerlendirme sürecine nasıl katkı sağlayabileceği irdelenecektir. Böylece, hem kavramsal çerçeve ile teorik bir temel oluşturulacak hem de Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyeli, literatürdeki mevcut bilgi birikimiyle ilişkilendirilerek bütüncül bir perspektiften incelenecek, fırsatlar ve sınırlılıklar akademik bir çerçevede değerlendirilecektir.

2.1. Turizm Kavramı ve Türleri

2.1.1. Turizm kavramı

Turizm, çok boyutlu yapısı ve sürekli değişen doğası nedeniyle tek bir tanımla sınırlandırılması güç, geniş kapsamlı bir olgudur. Literatürdeki farklı tanımlamaların temelinde, turizmin öznesinin insan olması ve bu bireyin sosyal, psikolojik, ekonomik ve politik etkileşimler içerisinde yer alması yatmaktadır. Bu çok yönlü etkileşimler, turizmin bireysel olduğu kadar toplumsal ve yapısal dinamiklerle de şekillendiğini göstermekte, bu nedenle araştırmacıların turizm olgusunu kendi disiplinler yaklaşımları doğrultusunda farklı biçimlerde tanımlamalarına yol açmaktadır (Kozak, 2023).

Turizmin Latince kökeni “Tornus” (dönme), İngilizce kökeni “Tour” (iş ve eğlence amacıyla belirli bir yere yapılan ziyaret) ve “Touring” (eğlenmek için yapılan kültür ve eğitim amaçlı seyahatler) kelimelerine dayanır (Tanrıverdi, 2016). Turizm

kavramının ilk tanımı 1905 yılında Guyer-Feuler tarafından yapılmıştır. Bu tanım bağlamında turizm, bireylerin artan dinlenme ve çevre değişimi ihtiyaçlarıyla birlikte, doğa ve sanatın estetik değerlerinden beslenme arzusu ve doğanın insana mutluluk getirdiği düşüncesi üzerine temellenen; aynı zamanda ulaşım araçlarının gelişimi ile ticaret ve sanayideki ilerlemelerin etkisiyle toplumlar ve uluslar arasında etkileşimi artıran, modern döneme özgü çok boyutlu bir olgudur (Çoruh, 1979; Kozak vd., 2023). Turizmin ekonomik boyutuna dair ilk kapsamlı değerlendirmeler, 1910 yılında Avusturyalı iktisatçı Hermann von Schullar tarafından yapılmıştır. Schullar, turizmi farklı bir şehir, bölge ya da ülkeden gelen bireylerin geçici konaklamaları sonucu ortaya çıkan ve bu hareketliliğin ekonomik etkilerini kapsayan faaliyetlerin bütünü olarak tanımlamıştır (Erkmen, 2019). Aynı dönemde yaşayan bir diğer iktisatçı Edmood Picard ise turizmin temel işlevinin, ülkeye döviz girişini sağlamak ve turistlerin yaptığı harcamaların ekonomik sisteme katkısını analiz etmek olduğunu savunmuştur. M. Meyer ise turizmi, bireyin psikolojik olarak kaçma ve uzaklaşma eğiliminden kaynaklanan bir yer değiştirme süreci olarak açıklamaktadır (Kozak vd., 2023). Hunziker ve Krapf ise turizmi daha çok kurumsal düzeyde ele alarak, kişilerin gelir getirici herhangi bir faaliyette bulunmaksızın ve kalıcı olmamak kaydıyla yabancı bir yerde geçici olarak bulunmalarından doğan tüm ilişkiler ağı olarak değerlendirmiştir (Hunziker vd., 1942).

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), turizm istatistiklerinin uluslararası düzeyde karşılaştırılabilirliğini sağlamak ve turizm araştırmalarında veri bütünlüğü ile yöntemsel tutarlılığı teşvik etmek amacıyla turizmi, bireylerin dinlenme, eğlenme, iş ya da benzeri farklı gerekçelerle, sürekli yaşadıkları alışılmış çevrenin dışına çıkmak suretiyle, ardışık bir yıldan fazla sürmemek kaydıyla gerçekleştirdikleri seyahat ve bu seyahate bağlı konaklama faaliyetlerinin tümü olarak tanımlamaktadır (Mak, 2005).

Turizm kavramı, tarihsel süreç boyunca farklı perspektiflerden ele alınarak çeşitli şekillerde tanımlanmış; bazı araştırmacılar bu olguyu bir endüstri olarak değerlendirirken, bazıları ise onu bir pazar yapısı çerçevesinde incelemiştir. Disiplinlerarası niteliği dolayısıyla turizmi dinamik bir sistem olarak yorumlayan yaklaşımlar da literatürde önemli bir yer tutmaktadır (İçöz, 2005). Bu durum, araştırmacıların turizmi tanımlarken genellikle kendi uzmanlık alanlarının bakış açılarını ve yöntemsel önceliklerini esas aldıklarını ortaya koymaktadır (Coşkun, 2023).

2.1.2. Turizm türleri

İnsanoğlu, tarih boyunca yaşamını sürdürebilmek adına ısınma, barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere zengin kaynakların bulunduğu bölgelere doğru göç etmiştir (Sarı-Çallı, 2015). İlk Çağ'da insanlar ellerindeki bir eşyayı sahip olmadıkları başka bir eşyayla takas etmek için seyahatlere çıkmış, böylelikle ilk ticari seyahatleri gerçekleştirmişlerdir. Seyahat faaliyetlerini etkileyen bir diğer unsur da inanç olmuştur. Kutsal yerleri ziyaret etmek, dini törenler ve ayinlere katılmak amacıyla başka ülkelere ve şehirlere gitmişlerdir. Orta Çağ'da Arap seyyahların Mısır, İran, Irak'a yaptıkları seyahatler; Müslümanların Mekke ve Medine'ye yaptıkları hac ibadetleri; Avrupalı Hristiyanların Kudüs'e doğru yaptıkları Haçlı Seferleri inanç temelli seyahatler bağlamında verilebilecek örneklerdendir (Çavuş, 2024). Yeni Çağ ve Yakın Çağ'da endüstrinin gelişmesiyle beraber bu seyahat faaliyetleri eğitim, keşif, eğlence odaklı bir hal almıştır. Marco Polo, Christophe Colomb, Ferdinand Macellan, Vasco de Gama, Evliya Çelebi gibi gezginler kıtalar arası yolculuklarıyla bu keşif seyahatlerinin öncülleri olmuşlardır (İskenderoğlu vd., 2023). Sanayi devrimi, gelişen teknoloji ve bireylerin yaşam biçimlerindeki değişim seyahat algısının, dolayısıyla turizm ve turist kavramlarının da değişmesine ve çeşitlenmesine neden olmuştur (Meriç, 2021).

İnsanların belli başlı seyahat motivasyonlarından, bu seyahatlerin ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerine kadar bir dizi faktörü içinde barındıran turizm, içinde bulunduğu zaman dilimi ve mekânsal bağlama göre farklı türlerle tanımlanmaktadır (Rızaoğlu, 2012). Seyahatlerin amacı, süresi, faaliyet kapsamı ve destinasyonların sunduğu olanaklar gibi etkenler dolayısıyla, turizm ve turist kavramlarında birtakım sınıflandırmalar ortaya çıkmıştır. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), turizmin kapsamlı yapısını daha iyi anlayabilmek amacıyla turizm türlerini coğrafi kapsam, seyahat amacı ve süre gibi ölçütlerle sınıflandırmaktadır (Reali, 2025). Coğrafi temele dayalı olarak yurtiçi/ulusal turizm, bireylerin kendi ülkeleri içerisinde gerçekleştirdiği seyahatleri ifade ederken; dış/uluslararası turizm, bireylerin yaşadıkları ülke dışına gerçekleştirdikleri ya da yurt dışından yabancıların bir ülkeye gerçekleştirdikleri turizm faaliyetlerini ifade etmektedir. UNWTO'nun seyahat amacına göre yaptığı sınıflandırmada ise tatil ve dinlenme amaçlı geziler, iş seyahatleri, arkadaş ve akraba ziyaretleri, sağlık ve medikal nedenlerle yapılan yolculuklar, dini ziyaretler, alışveriş gezileri, transit geçişler ve gönüllülük ya da diplomatik görevler gibi farklı amaçlar öne çıkarken; süreye göre yaptığı sınıflandırmada ise aynı gün içinde (günübirlik geziler) ve konaklamalı seyahatler (turistik ziyaretler) öne çıkmaktadır (Reali, 2025).

Demirer ve Hatırnaz (2023), önde gelen turizm dergilerinde gerçekleştirdikleri içerik analizi ve literatür taramaları ışığında, alanyazındaki ortak özellikleri temel almak suretiyle, turizm türlerini güncel yaklaşımlarla çeşitli ölçütler doğrultusunda kategorize etmişlerdir. Kozak vd. (2001) ile Usta (2009) gibi yazarların temel kaynaklarındaki sınıflandırmalardan faydalanan bu çalışma sonucunda ortaya çıkan 14 ölçüt, turizm faaliyetlerinin çeşitliliğini yansıtan bir genel çerçeve ortaya koymaktadır (Demirer vd., 2023).

Ziyaretçinin geldiği yere göre turizm türleri, iç turizm ve dış turizm şeklinde iki ana gruba ayrılmaktadır. Dış turizm ise kendi içerisinde aktif ve pasif dış turizm şeklinde alt kategorilere bölünmektedir.

Ziyaret edilen yere göre turizm türleri ulusal ve uluslararası turizm olarak ikiye ayrılmakta; ulusal turizm yerel ve bölgesel faaliyetleri kapsarken, uluslararası turizm sınır ötesi hareketler, deniz aşırı seyahatler ve kısa ya da uzun mesafeli yolculukları içermektedir; ayrıca bu gruba Avrupa, Türk veya Akdeniz turizmi gibi pazar odaklı türler de eklenebilmektedir.

Turizm faaliyetlerinin yapıldığı döneme göre sınıflandırma, faaliyetin gerçekleştiği dönemi esas almakta ve modern, modern sonrası veya postmodern dönemler şeklinde kategorize edilmektedir.

Turizme katılan kişi sayısına göre yapılan gruplandırmada, turizm faaliyetleri bireysel, grup, kitle ya da niş turizm şeklinde tanımlanmaktadır.

Ziyaretçilerin ekonomik durumuna göre turizm türleri, sosyal ve lüks turizm olarak sınıflandırılmakta; sosyal turizm, işçi sınıfı, kamu çalışanları gibi gruplar ile düşük bütçeli seyahat arayışında olanları kapsamaktadır.

Turistlerin yaş gruplarına göre yapılan sınıflandırmada, turizm gençlik turizmi ve yaşlı ya da üçüncü yaş turizmi olarak iki gruba ayrılmaktadır.

Seyahat sürecindeki içerik tercihlerine göre turizm türleri, tüm hizmetlerin bir arada sunulduğu paket turizm ve turistlerin her detayı kendisinin planladığı “kendin yap” (do it yourself) turizmi şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

Ziyaret zamanına göre turizm türleri, günün hangi diliminde (günübirlik ya da gece turizmi), hangi hava koşullarında (soğuk, sıcak ya da serin hava turizmi) veya hangi mevsimde (yaz, kış, bahar turizmi) gerçekleştiğine göre sınıflandırılmaktadır.

Konaklama tercihlerine göre turizm türleri, konaklama türüne bağlı olarak kamp turizmi, ikinci konut turizmi, evde konaklama turizmi, bungalov turizmi ve Airbnb odaklı turizm gibi kategorilere ayrılmaktadır.

Ulaşım şekline göre yapılan sınıflandırmada turizm türleri hava yolu ile yapılan seyahatler; kara yolu ile yapılan bisiklet, otostop, yürüyüş, karavan veya motorlu araç gezileri; deniz yolu ile gerçekleştirilen kruvaziyer, bot, yat ve gemi turları ile demiryolu seyahatleri şeklinde çeşitlenmektedir.

Ziyaretçi profiline göre turizm türleri, katılımcıların özelliklerine bağlı olarak sırt çantalı turizm, serseri turizmi ve gönüllü turizmi gibi kategorilere ayrılmaktadır.

Cinsiyet temelli sınıflandırmaya göre, turizm türleri cinsiyet odaklı turizm başlığı altında, örn. LGBT veya gey turizmi gibi alt türlerle değerlendirilmektedir.

İnternet kullanımına göre turizm türleri, dijital unsurları içeren ve içermeyen turizm olarak ikiye ayrılmakta; teknolojik gelişmelerin etkisiyle dijital turizm, e-turizm, akıllı turizm, mobil turizm, sanal turizm ve sosyal medya turizmi gibi alt türler ortaya çıkmıştır.

Bireylerin, yaşları, sosyal statüleri, gelir durumları, inançları, eğitim seviyeleri, zevk ve alışkanlıkları, kişilik yapıları ve motivasyonları gibi çok çeşitli unsurlar nedeniyle farklı seyahat taleplerine sahip olmaları turistik hareketlere katılımı da farklılıklar görülmesine dolayısıyla turizm türlerinin çeşitlenmesine neden olmuştur. Turizm alanındaki kavramsal çeşitlilik, benzer içeriklerin farklı adlarla tanımlanması ve bazı unsurların turizm türü mü yoksa yalnızca bir nitelendirme mi olduğunun belirsizliği nedeniyle sınıflandırma sistemlerinde yaşanan karışıklıklar (Demirer vd., 2023) göz önünde bulundurulduğunda turizm türlerini genel çerçevede doğa temelli, sağlık temelli, spor temelli ve sosyo-kültür temelli olmak üzere dört temel başlıkta sınıflandırmak mümkündür.

Doğa temelli turizm, deniz, nehir, göl, dağ, yayla, mağara ve kırsal alanlar gibi doğal cazibe merkezlerine yönelik, küçük çaplı, doğa unsurlarını merkeze alan, yerel toplulukların turizm sürecinde aktif rol aldığı ve bu faaliyetlerden kazanç elde ettiği, aynı zamanda sosyal ve ekolojik dengeye saygılı bir turizm yaklaşımını içermektedir (Çoban vd., 2019). Kutup turizmi, yayla turizmi, kamp ve karavan turizmi, jeoturizm (jeolojik ve volkanik turizm), deniz turizmi, av turizmi, flora turizmi, tarım ve çiftlik turizmi (agroturizm) ile yaban hayatı gözlem turizmi (safari turları, kuş gözlemciliği ve deniz yaşamı gözlemi) doğa temelli turizm türlerindendir.

Spor temelli turizm, bir bireyin spor aktivitelerine katılmak, müsabakaları izlemek ya da sporla ilgili herhangi bir deneyim edinmek amacıyla başka bir ülkeye ya da şehre yaptığı seyahat konaklama vb. faaliyetlerin tümüdür (Lau vd., 2022; Çetin, 2023). Spor turizmi, amatör ya da profesyonel olarak bir sportif faaliyette bulunmak, bir spor

organizasyonuna izleyici olmak ya da sportif değeri olan turistik noktaları ziyaret etmek sebebiyle gerçekleştirilen seyahatleri kapsamaktadır (Güdük, 2019). Bu nedenle aktif spor turizmi, pasif spor turizmi ve nostalji spor turizmi şeklinde üç kategoriye ayrılmaktadır (Gibson, 1998; Fairley, 2003; Batman vd., 2007). Aktif spor turizmi kendi içinde doğa sporları, su sporları ve kış sporları turizmi olmak üzere üçe ayrılır. Yamaç paraşütü, bisiklet, atlı doğa yürüyüşü, mağaracılık, avcılık, golf, doğa yürüyüşü, dağcılık ve yön bulma bunlara örnektir. Kış sporları turizmine ise kayak, snowboard ve buz pateni örnek verilebilir. Su sporları ise yüzme, sualtı dalış, akarsu, su kayağı, sörf, yelkencilik ve kürek gibi aktiviteleri içerir. Pasif katılımlı spor turizmine örnek olarak futbol müsabakaları, olimpiyatlar ve turnuva-salon sporları (basketbol, voleybol, hentbol, halter, masa tenisi, judo, tekvando, karate, boks, jimnastik, eskrim, sutopu, buz hokeyi, atletizm) ile motor sporları (ralli, off-road, formula 1, motosiklet, motokros, drag, tırmanma, WRC, motoGP gibi) gösterilmektedir (Çavuş, 2024).

Sağlık temelli turizm, bireylerin zihinsel ve ruhsal sağlıklarını iyileştirmek, korumak veya geliştirmek amacıyla yaşadıkları yerlerden başka bir yere gitmelerini ve burada tıbbi tedaviler ve kür uygulamalarından faydalandıkları, konaklama ve eğlence gibi faaliyetlerde bulundukları turistik seyahatleri ifade etmektedir (Sivuk vd., 2024). Bu turizm türü, sunulan hizmetlerin içeriğine ve amaçlarına göre farklı kategorilere ayrılmaktadır. T.C. Sağlık Bakanlığı sağlık turizmini medikal turizm, termal turizm ve ileri yaş ve engelli turizmini kapsayan bir üst kavram olarak tanımlamaktadır (Kaya vd., 2013). Medikal turizm, bireylerin tıbbi bakım ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bulundukları yerlerden farklı ülke ya da şehirlere gerçekleştirdikleri seyahatlerdir (Tosun vd., 2020). Termal turizm ise spa&wellness turizmi ile iç içe geçmiş bir kavram olup, çoğunlukla birbiri yerine kullanılmaktadır (Temizkan, 2015). Türkiye’de termal turizm olarak bilinen bu turizm çeşidi, dünyada SPA adıyla anılan daha kapsamlı bir turizm türünün parçası olarak değerlendirilmektedir (Aydın, 2012). Bu bağlamda termal turizm ve spa&wellness turizmini farklı başlıklar altında açıklamak bu turizm türlerinin farklı yönlerinin ortaya koyulabilmesi açısından faydalı olacaktır. Sağlık turizminin üçüncü türü ileri yaş ve engelli turizmidir. Bu turizm türü, yaşlı ve engelli bireylerin bakım, rehabilitasyon ve medikal tedavilerinin bir arada olduğu sağlık turizmi türü olarak tanımlanır (TÜRSAB Sağlık Turizmi Raporu, 2014). Sağlık turizmi faaliyetleri içinde hem termal ve spa&wellness hem de medikal turizm faaliyetlerini talep eden (Temizkan vd.,2015) yaşlı bireylerin katılım gösterdiği turizm türü ileri yaş ya da 3. yaş turizmi olarak da adlandırılmaktadır. Fiziksel ya da zihinsel yetilerinde çeşitli düzeylerde

kayıplarından ötürü sosyal hayata katılımında zorluklar yaşayan bireylerin turizm faaliyetlerine katılımını kolaylaştıran, erişilebilirlik odaklı düzenlemeler içeren bir turizm türüdür. Bu turizm anlayışı, engelli bireylerin seyahat, konaklama ve kültürel aktivitelere katılımlarında diğer bireylerle eşit haklara sahip olabilmelerini amaçlar. Dolayısıyla günümüzde bu kavram “erişilebilir turizm” olarak nitelendirilmektedir (Ayyıldız vd., 2014).

Sosyo-kültür temelli turizm, ziyaretçilerin bir turizm destinasyonunda bulunan somut ve soyut kültürel zenginlikleri, bir diğer deyişle bir toplumun kendine özgü sanatsal, mimari, tarihi ve kültürel mirasını, mutfak geleneklerini, edebi ve müzikal değerlerini, yaratıcı sektörlerini, yaşam tarzlarını, inançlarını, geleneklerini ve değer sistemleriyle şekillenmiş canlı kültürlerini öğrenmek, keşfetmek, deneyimlemek ve hissetmek amacıyla bulundukları yerden başka bir bölgeye gerçekleştirdikleri seyahatleri içeren bir turizm türüdür (UNWTO, 2017). Turistik faaliyette bulunan bireylerin temel motivasyonu yöre kültürünü tanımak ve deneyimlemek olduğu için bu turizm türü kültürler arası etkileşime ve iletişime büyük katkı sağlamanın yanı sıra sosyal uyumun güçlenmesine, kültürel çeşitliliklerin korunmasına da katkıda bulunmaktadır (Uygur vd., 2007). Bu turizm türünün en önemli unsuru öğrenme fonksiyonlu oluşudur ve bireyler tükettikleri kültürel unsurlara bağlı olarak bir destinasyonun kültürünü farklı şekillerde deneyimleyebilirler. Kültür, insanların sahip olduğu tavırlar, inançlar, değerler ve fikirler ile sergilediği davranış kalıpları ve yaşam biçimlerinin yanı sıra ürettiği sanat eserleri, el sanatları ve diğer kültürel ürünleri de kapsamaktadır. (Litrell, 1997). Dolayısıyla kültür, insanların düşüncelerinin ve yaşama biçimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan yapıları, sanat eserlerini, kültürel öğeleri kapsamaktadır. Bu sebeple kültürel turizmin esas unsuru da yalnızca tüketim ve eğlence odaklı faaliyetler değil ziyaret edilen alandaki yaşam tarzının deneyimlenerek öğrenilmesidir (Richards, 2001). Kültür turizmi çok çeşitli konuları ve alanları içerdüğinden pazarlama açısından kolaylık olması amacıyla bu turizm türü miras turizmi, tarih turizmi, etnik turizm gibi farklı alt gruplara ayrılmıştır (Doğaner, 2003). Bunlardan kültürel miras kavramı kendi içinde çok daha geniş bir kapsamı ve çeşitliliği barındırmaktadır. Anıtlar, tarihi ve mimari kalıntılar, müzelerde sunulan sanat gösterileri, tüm yönleriyle gelenek ve sanat, felsefe, tarihteki büyük olaylar ve kişiler için yapılan kutlamalar, farklı yaşam tarzları, kendine özgü edebiyat ve folklorun oluşturduğu eğitim unsurları miras kavramı içinde değerlendirilmektedir (McGettigan vd. 2001). Ayrıca, kültür turizmi kapsamında festivaller, yerel organizasyonlar, müzikal etkinlikler,

savaş alanları, keder, sıla, soy-sop, inanç ve daha pek çok alt değeri de saymak mümkündür. (Alaeddinoğlu vd., 2007).

2.1.2.1. Doğa temelli turizm türleri

2.1.2.1.1 Deniz turizmi

Doğa temelli turizm türlerinden en yaygını olarak kabul edilen deniz turizmi deniz çevresinde gerçekleştirilen ve deniz çevresindeki unsurlara bağlı olarak gerçekleşen turizm faaliyetleridir (Korkutata vd., 2021). Bu turizm türü, genellikle kıyı bölgelerinde yoğunlaştığı için kıyı turizmi olarak da adlandırılmaktadır. Özellikle “deniz, kum, güneş” üçlüsü bağlamında değerlendirilen yaz turizmiyle ilişkilendirilse de genel anlamda deniz turizmi, dalış sporları, su üstü ve su altı eğlence aktiviteleri, günübirlik tekne turları, yat işletmeciliği, yat limanı işletmeciliği ve kruvaziyer turizmi gibi doğrudan deniz alanında gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin bütünüdür. (Yüksek, 2012). Bu sebeple yalnızca yaz dönemlerinde değil tüm yıl boyunca gerçekleştirilebilecek aktiviteleri içeren bir turizm türüdür.

Deniz turizminin çerçevesi zamanla genişlediği için bu turizm türü çeşitli alt başlıklara ayrılmıştır. Ercan (2016), bu faaliyetleri 3S turizmi (deniz, kum, güneş), dalış turları, kruvaziyer turizmi, spor etkinlikleri ve müsabakaları, balıkçılık turları, deniz akvaryumu gezileri, denizcilik müzeleri ziyaretleri, marina ve yat turizmi, rafting, kayaking, sörf, kitesurf ile deniz turizmi fuar ve sergileri olarak sınıflandırmaktadır. Aynı zamanda temalı parkların, aqua parkların ve havuzların, tarihi gemi müzelerin, deniz ürünleri restoranlarının, gastronomi turlarının, mavi turların, günübirlik tekne turlarının, denizaltı ve üstü araştırma gezilerinin, Antarktika/buzul turlarıyla kutup turizminin de deniz turizmi kapsamında değerlendirilebileceğini öne sürmektedir. Genel çerçevede değerlendirildiğinde deniz turizmi alt kavramlarının, bu turistik aktivitelerin amacına, gerçekleştirildiği yere ve aktiviteler sırasında kullanılan araç gereçlere göre de şekillendiği görülmektedir. Bunlardan en yaygın olanı 3S (deniz, kum, güneş) turizmi ya da kıyı turizmi olarak da adlandırdığımız ve genellikle deniz kenarındaki plajlar, kıyı şeridi, sahil yerleşimleri, resort oteller ve tatil köyleri etrafında gerçekleştirilen, güneşlenme, yüzme gibi sahil aktivitelerinin yanı sıra yatçılık, yelkencilik dalış, sörf, balıkçılık vb. deniz sporları aktivitelerinin gerçekleştirildiği turizm türüdür (Ecorys, 2013 ve Kan, 2019). Deniz turizminin bir dalı ve kıyı turizmine bir alternatif olarak değerlendirilen (Polat vd., 2022) marina turizmi ya da yat turizminde ise daha ziyade marina tesisleri etrafında gelişen turizm faaliyetleri söz konusudur. Marinalar, yatçıların

demirleyerek yatlarının bakımını yapabilecekleri, yakıt alabilecekleri, alışveriş, temizlik, yeme-içme gibi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri güvenliği sağlanmış deniz alanlarıdır (Karancı vd., 2011). Marinalara demirleyen ve belirli süre kaldıktan sonra buradan ayrılan özel yatlar, guletler, yelkenli yatlar/tekneler veya katamaranlar ile gerçekleştirilen turistik faaliyetlerin tümü yat turizmi kapsamına girmektedir. Kruvaziyer turizmi ise yine bir deniz turizmi türü olup seyahat süresinin uzunluğu, gemi yolcu kapasitesinin büyüklüğü ve seyahat güzergâhları bakımından yat turizminden farklılık göstermektedir. Liman ve şehir gezilerinin yanı sıra alışveriş gibi eğlence amaçlı aktivitelerin gerçekleştirildiği deniz temelli turizm türüdür (Deniz, 2017). Uluslararası Denizcilik Organizasyonu kruvaziyer yolcularını bir ülkeye seyahat gemileriyle gelerek bir veya birden fazla kez karaya çıksalar bile geceyi gemide geçiren kişiler olarak tanımlar (Çimenoglu, 2011). Kruvaziyer turizmi, genellikle sosyo-ekonomik düzeyi yüksek turistlerin tercih ettiği, modern turizm anlayışı içinde önemli yere sahip bir turizm türü olmakla birlikte ülkemizde yoğun olarak Akdeniz, Ege ve Karadeniz kıyılarında gerçekleştirilmektedir (Kozak vd., 2023). Yüzen oteller olarak değerlendirilen kruvaziyer gemileri, sahip oldukları lüks standartlar ve sundukları sosyal ortam dolayısıyla turistler için çekicilik yaratmakta ve bu nedenle uluslararası turizmde niş pazar olarak öne çıkmaktadır (Duman, 2021). Türkiye, Akdeniz Havzası'ndaki konumu ve sahip olduğu uzun kıyı şeridi (8333 km) ile önemli bir potansiyele sahiptir. Üç tarafının denizlerle çevrili olması ve ilgi çekici limanlara ev sahipliği yapması, ülkenin kruvaziyer turizminden aldığı payın günden güne artmasına katkı sağlamaktadır (Sezer, 2014).

Tablo 2.1 Deniz ve denizle bağlantılı alanlarla ilişkili turizm türleri

Özellik	Deniz Turizmi	Kıyı Turizmi	Marina Turizmi	Kruvaziyer Turizmi
Odak Alanı	Deniz ve su üstü	Kıyı şeridi ve sahil	Yat limanı ve tekneler	Gemi ve liman rotaları
Yerleşim İlişkisi	Denizde / geçici	Kara ile bağlantılı	Marina çevresi	Gemi ile taşınır turizm
Kullanıcı Profili	Deniz tutkunları	Tatilciler, aileler	Yat sahipleri, elitler	Kitle turizmi (orta-elit)
Konaklama	Yat / tekne içinde	Otel / pansiyonlarda	Yat içinde / marina içi	Gemi içinde
Tur Süresi	Saatlik / günlük	Günlük / haftalık	Uzun süreli	Günler - haftalar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Bir diğer niş turizm alternatifi olan ve deniz turizmi türlerinden biri olarak da değerlendirilen kutup turizmi ise son yıllarda küresel turizm pazarında dikkat çekici bir gelişme göstermiştir. Kutup turizmi, Kuzey Kutbu (Arktik) ve Güney Kutbu (Antarktika)

bölgelerini ziyaret eden ve birincil motivasyonu eğlence, keşif veya doğa gözlemi olan turistlerin gerçekleştirdiği turistik faaliyetlerin tümünü ifade eder (Maher vd., 2006). Bu turizm türünde zorlu iklim koşulları, hassas ekosistemler ve ulaşım güçlükleri, bölgenin cazibe merkezi olmasını sağlamış dolayısıyla pazarlanabilirliğini artırmıştır (Hall vd., 2010).

Kıyı turizmiyle başlayan ardından sualtı ve su üstü turizm faaliyetlerinin yanı sıra yat ve kruvaziyer turizmiyle kapsamı genişleyen deniz turizmine son yıllarda kutup bölgelerine yönelik seyahatlerin eklenmesi, bu turizm türünün genişleyen eksenini gözler önüne sermektedir (Arlı vd., 2021).

Türkiye'nin uzun bir kıyı şeridinde, ılıman bir iklime ve temiz denizlere sahip olması gelen turistlerin yoğunluğunun kıyı turizmine yönelik amaçlarla seyahat etmesine, bu nedenle de özellikle yaz dönemlerinde sahil şehirlerinde ciddi bir yoğunluk yaşanmasına sebep olmaktadır (Kozak vd., 2023). Bu doğrultuda değerlendirildiğinde deniz turizminin alt başlıkları olarak önerilen bu deniz turizmi alternatiflerinin de değerlendirilerek Türkiye'nin turizm potansiyelinin çeşitlendirilmesi, dolayısıyla daha sürdürülebilir bir büyümenin teşvik edilmesi gerekmektedir.

2.1.2.1.2 Av turizmi

Av turizmi, bireylerin sürekli yaşadıkları bölge veya ülkeden farklı bir bölgeye veya ülkeye, yasal olarak belirlenmiş bölgelerde avlanma, dinlenme ve spor yapma amacıyla geçici olarak seyahat etmeleri ve konaklamalarını içeren bir turizm türüdür (Unur, 2000). Kozak vd. av turizmini bireylerin belirli bir eğitim seviyesine ve bilinç düzeyine sahip olduğu, doğaya zarar vermeden sadece belli bir olgunluğa erişmiş hayvanların avlandığı turizm faaliyetleri olarak tanımlamaktadır. Doğal ortamlarında yaşayan, çok ya da yeterli sayıda hayvan türünün avlanılmasına denetimli şekilde izin verilip ekolojik ve yöresel değerlere öncelik tanınarak gerçekleştirilen bir turizm çeşidi olarak da tanımlanmaktadır (Akoğlu Kozak vd. 2009). Türkiye'de avcılık genellikle belirli düzenlemelere tabi olup, avlanma faaliyetleri doğal ekosisteme zarar vermeyecek şekilde planlanmaktadır. Bu doğrultuda, avına izin verilen hayvan türlerinin, av sezonu içinde, belirlenen avlanma alanlarında, avlanma izin ücretlerinin ödenmesi ve avlanma belgelerinin alınması koşuluyla, avlanma kılavuzlarını takip ederek avlanmasıyla av turizmi faaliyetleri gerçekleştirebilmektedirler (Korkutata vd., 2021). Doğru yönetildiği takdirde av turizmi, yerel topluluklara, bölge ekonomisi ve kalkınmasına katkı sağlayan, kırsal kalkınmayı destekleyen ve yaban hayatı koruma çalışmalarını finanse eden bir

faaliyet olarak değerlendirilmektedir. Alternatif bir turizm türü olarak da av turizmi tüm yıla ve ülke geneline yayılan bir faaliyet alanına sahip olduğu için sosyo-ekonomik kalkınmanın eşit dağılımına olumlu bir katkı sunmaktadır (Şahin vd. 2021). Av turizmi yerel türler hakkında bir farkındalık oluştururken aynı zamanda bu türlerin korumaya alınmasına da fayda sağlamaktadır (Yayla vd., 2019). Doğa temelli bir turizm türü olan av turizmi, etik sınırlar gözetilerek sürdürülebilir avcılık ilkeleri çerçevesinde yürütüldüğünde, biyolojik çeşitliliğin korunmasına, yerel ekonomiye, turizm çeşitliliğine katkı sağlayan önemli bir turizm türüdür.

2.1.2.1.3 Kırsal turizm

Kırsal turizm, bireylerin doğayla iç içe bir ortamda dinlenmek ve farklı kültürlerle etkileşim kurmak amacıyla kırsal alanlara seyahat ederek yerel yaşam ve etkinliklere katılımıyla gerçekleşen bir turizm türüdür (Soykan, 1999). Alternatif turizm türleri arasında yer alan kırsal turizm, yılın belirli zamanlarına ya da belli başlı destinasyonlara bağlı kalmaksızın, dört mevsim sürdürülebilir biçimde uygulanabilen, yerel halkla turist arasında doğrudan etkileşimi esas alan, çevresel duyarlılık temelinde şekillenen ve aynı zamanda geleneksel üretim biçimlerini, kültürel mirası ve marka değeri kazanmış bölgesel kimliği yansıtan ürünleri turistik deneyimin bir parçası haline getiren çok boyutlu bir turizm yaklaşımıdır (Ataberk, 2017; Orhan vd., 2021). Kırsal turizm, yerel halk için ekonomik gelir yaratma, geleneksel mesleklerin yeniden canlanmasını destekleme, kadın istihdamını artırma, kırsal kalkınmayı teşvik etme, köyden kente göçü azaltma, diğer sektörlerin gelişimini hızlandırma, bölgenin tanıtımına katkıda bulunma, altyapı ve üstyapı hizmetlerinin iyileştirilmesini sağlama ve kültürel mirasın korunarak devamlılığını güvence altına alma gibi çok boyutlu faydalar sunan bir turizm türüdür (Baykal, 2012). Kırsal turizm, doğal varlıkların, kırsal yaşam merkezlerinin, kültürel mirasın ve yerel ekonomik etkinliklerin temelini oluşturduğu bir turizm biçimi olarak, diğer turizm kategorileriyle sıkı bir bağ ve karşılıklı etkileşim içindedir (Ataberk, 2017). Kırsal turizm, alanyazında farklı yaklaşımlarla ele alınarak çok boyutlu bir şekilde tanımlanmış bir kavram olarak öne çıkmaktadır; bu doğrultuda, köy turizmi, çiftlik turizmi, tarım turizmi, yayla turizmi ve ekoturizm gibi çeşitli adlandırmalarla ifade edilmekte (Ongun vd., 2014), bunun yanı sıra literatürde daha geniş bir perspektifle, çiftlik turizmi, ekoturizm, kültürel turizm, macera turizmi ve etkinlik turizmi gibi alt kategorileri kapsayan üst bir kavram olarak da değerlendirilmektedir (Akça vd., 2001). Çoban ve Karakuş (2019), kırsal turizmin, çoğu zaman tarım turizmi (agroturizm) ve

çiftlik turizmi ile eşanlamli kullanilmasına rağmen aralarında kapsam hem de uygulama açısından belirgin farklar bulunduğunu belirtmektedir (Çoban vd., 2019). Roberts ve Hall (2001) ise kırsal turizmin, tarım ve çiftlik temelli etkinliklerin yanı sıra doğa yürüyüşleri, kültürel deneyimler ve yöresel yaşam gibi çeşitli faaliyetleri kapsayan daha geniş bir çerçevede değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Roberts vd., 2001). Tarım turizmi, tarımsal üretimi tanıma, gözlemlene ya da üretime katılma temellidir ve bu faaliyetlerin mutlaka bir çiftlikte gerçekleşmesi gerekmez; buna karşın çiftlik turizmi, katılımcıların doğrudan bir çiftlikte konaklamalarını ve çiftlik yaşamına dâhil olmalarını öngören, daha çok mekâna bağlı ve etkileşim temelli bir deneyim sunar (Busby vd., 2000; Civelek, 2013). Bu yönüyle agroturizm daha esnek ve geniş kapsamlı bir yapıya sahipken, çiftlik turizmi daha sınırlı ama yoğun bir katılım biçimi olarak değerlendirilmektedir.

Tarım turizmi yerine sıkça kullanılan (Çömelekli, 2021) agroturizm, kökeni Latince “ager” (toprak ve tarım bilimi) ile Yunanca “agro” (toprak ve tarım) terimlerine dayanan, şehir yaşamının stresinden uzaklaşmak isteyen bireylerin doğal alanlara, kırsal bölgelere giderek tarımsal faaliyetlere katılma yoluyla gerçekleştirdiği faaliyetlerin tümünü içeren turizm türüdür (Şanlı, 2023). Tarım turizmi (agroturizm), temel olarak küçük ölçekli çiftlikler üzerinden çiftçilere ilave gelir sağlamayı hedefleyen bir turizm türü olup, bağlar, bahçeler, tarlalar, ahırlar, ağllar, kümesler ve geleneksel gıda işleme birimlerini kapsayan alanların ziyaret edilmesini, günlük tarımsal işlere katılımı, çiftlik evlerinde konaklamayı, gezi ve eğlence etkinliklerini, alışveriş yapmayı ve zaman zaman eğitim almayı içeren çok yönlü aktiviteleri bir arada sunar (Türkben vd., 2012). Bu turizm türüne ziyaretçilerin katılımı, doğrudan etkinliklere aktif katkılar sunmak (örneğin inek sağımı veya mahsul toplama), dolaylı olarak destek sağlamak (yiyecek hazırlama veya satış gibi işlerde yer alma) ve pasif bir şekilde çevresel etkileşimlere katılmak (çiftlik dışı açık hava etkinlikleri gibi) suretiyle üç farklı boyutta gerçekleşmektedir (Phillip vd., 2010). Agroturizm, tarımsal üretimin hâkim olduğu bölgelerde, tarım ve turizmi entegre ederek yeni bir turizm modeli sunmakta ve gelişmekte olan bölgelerde tarım alanlarının yok edilerek yerine turizm tesisleri inşa edilmesi sorununa alternatif bir yaklaşım geliştirmektedir (Küçükaltan, 2002). Agroturizm faaliyetleri, kırsal bölgelerde nüfus kaybının önlenmesi, kamu hizmetlerinin etkin biçimde sunulması veya eksikliklerinin giderilmesi gibi yerel toplumu doğrudan etkileyen meselelerin çözümüne önemli katkılar sunmaktadır (Sharpley, 2002). Dorobantu ve Fieldsend’e göre (2011) agroturizm, sakin, huzurlu ve kirlenmemiş alanlarda tatil yapma imkânı tanır, tarımsal üretim döngüleriyle

uyumlu olarak turizm dışı dönemlerde de etkinliklerin devamlılığını sağlar, seracılık, hayvancılık ve bitkisel üretim gibi tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirliğine katkıda bulunur, turistlere organik ürünlere erişim ve bu ürünleri doğrudan üretim yerinden satın alma olanağı verir, kırsal yaşamın geleneklerini ve yaşam biçimlerini yerinde deneyimleme fırsatı sunar, ziyaretçilerin yerel halkla aile gibi bir arada bulunmasına olanak tanır, turistlerin tarımsal etkinliklere yalnızca seyirci kalmayıp aktif katılım göstererek özgün deneyimler edinmesini sağlar, doğal ortamlarda yürüyüş, su kaynaklarını keşif, kuş gözlemciliği, hayvan besleme ve süt sağma gibi çeşitli doğa temelli aktivitelere katılımı teşvik eder ve yerel ekonomiyle sıkı bir bağ kurarak tarım sektörüyle ilişkili diğer iş kollarının gelişimini destekler (Dorobantu vd., 2011).

Kırsal turizm bağlamında öne çıkan bir diğer kavram olan çiftlik turizmi ise, kırsal turizmin alt kategorisi olarak kırsal alanlardaki mevcut kaynakların kullanılmasına dayanmaktadır (Mastronardi vd., 2015). Evans ve Ilbery (1992) tarafından, tarımsal üretim yapılan kırsal alanlarda şekillenen, ancak bu üretim faaliyetlerinin ötesinde ziyaretçilere konaklama, rekreasyon ve deneyim temelli etkileşimler sunan bütüncül bir turizm biçimi olarak tanımlanmaktadır (Evans vd., 1992). Kırsal turizm, doğa, kültür ve gelenek temelli geniş bir yelpazede sunulan faaliyetleri kapsarken çiftlik turizmi, özellikle tarımsal üretimin sürdüğü işletmelerde, turistlerin geçici konaklama ile birlikte üretim süreçlerine gözlemci ya da katılımcı olarak dâhil olmalarını içeren daha özgül bir yapıya sahiptir (Gladstone vd., 1998; Pearce, 1990). Bu turizm biçimi, çoğu zaman çiftlik sahibinin bireysel girişimiyle şekillenmekte ve kırsal kalkınmanın desteklenmesinde tamamlayıcı bir unsur olarak işlev görmektedir (Murphy, 2013).

Kırsal turizm, çevresel hassasiyetleriyle öne çıkan bir turizm modeli olarak, bölgenin doğal yapısını, yeşil alanlarını ve biyolojik çeşitliliğini koruma ilkesi üzerine inşa edilmiş olup, bu yönüyle ekoturizm ve sürdürülebilir turizm anlayışlarıyla sıkı bir bağ içerisindedir (Çılgin, 2025). Bu bağlamda ekoturizm, turistlerin ve yerel halkın, doğal ve kültürel mirası koruma konusunda çaba sarfettiği sürdürülebilir bir turizm modelidir (Turoğlu vd., 2005). Wallace ve Pierce (1996) ekoturizmi, bozulmamış doğal alanlarda flora, fauna, jeolojik unsurlar ve ekosistemlerle ilgilenen uzmanların yanı sıra bölgenin kültürel mirasına hâkim yerel halkın katılımıyla şekillenen bir turizm modeli olarak tanımlamışlardır (Wallace vd., 1996). Alternatif turizm türleri arasında yer alan ekoturizm, hem kırsal hem de kültürel turizmin unsurlarını kapsayan bir çerçeve sunarken (Baykal vd., 2015), mevcut kaynakların kullanımını ve geri dönüşümünü teşvik ederek yeni kaynakların kullanılmasını önleme ve böylece kaynak tüketimini asgari düzeye

indirme hedefleriyle öne çıkmaktadır (Taşdemir, 2016). Ekoturistlerin doğayı anlama, keşfetme, koruma gibi çevreye karşı sahip oldukları hassasiyetleri ve bu hassasiyetin turizm faaliyetlerine yansımaları, çevresel bilinçlendirme ve ekosistemlerin korunması adına önemli bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Türk vd, 2019).

Dünya Turizm Organizasyonu (UNWTO)'nun (2005) turizmi çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan daha sürdürülebilir kılmak isteyen kamu otoritelerine ve politika geliştiricilere yönelik hazırlanmış olduğu *Making Tourism More Sustainable – A Guide for Policy Makers* başlıklı rehber kaynaktaki sürdürülebilir turizm, sadece belirli bir turizm türü olarak değil, tüm turizm faaliyetlerinde benimsenmesi gereken temel bir yaklaşım olarak ele alınmakta; bu yaklaşım, yalnızca çevresel zararları azaltmayı değil, aynı zamanda yerel halkın kalkınmasına katkı sağlamayı, çevresel bilinç oluşturmaya ve uzun vadeli sosyal faydalar üretmeyi de kapsamaktadır (UNWTO, 2005). Bu doğrultuda değerlendirildiğinde sürdürülebilir turizmin ayrı veya özel bir turizm biçimi değil, aksine, turizm sektörünün olumsuz etkilerini kontrol etmek ve asgari düzeyde tutmak amacıyla tüm turizm türleri için benimsenebilecek bir politika ve eylemler bütünü olduğunu söylemek mümkündür. Sürdürülebilir turizm, doğal, ekonomik ve sosyo-kültürel kaynakların korunarak gelecek nesillere aktarılmasını hedefleyen ve bu süreçte hem yerel halkın kalkınmasına katkı sağlayan hem de çevresel farkındalık oluşturan, kıt ve yenilenemeyen kaynakların yalnızca tüketimini değil, sürdürülebilir biçimde kullanılmasını, atık miktarının azaltılmasını ve biyolojik çeşitliliğin korunmasını esas alan bütüncül bir yaklaşımdır (Selimoğlu, 2004; Erdoğan vd., 2002). Özellikle ekoturizm gibi doğa temelli turizm türleri, sürdürülebilir turizm ilkelerinin sahada en doğrudan uygulandığı alanlardır ve bu yönüyle sürdürülebilirlik hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir araç işlevi görür (Doğancılı, 2017). Sürdürülebilir turizm ilkeleriyle bütünleşen ekoturizm, turizm faaliyetlerinin doğal çevre üzerinde oluşturduğu olumsuz etkilerin kontrol altına alınmasını sağlarken, aynı zamanda yerel topluluklara ekonomik katkı sunarak bu iki unsur arasında hassas bir denge kurmayı hedeflemektedir (Demir vd., 2006). Doğal çevrenin korunması ve yerel kültürel değerlerin yaşatılması, ekoturizmin temel dayanaklarını oluşturmakta, bu bağlamda ekoturizm, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen etkili bir araç olarak günümüzde giderek daha fazla ön plana çıkmaktadır (Haberal, 2015; Demir vd., 2006). Sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin başarıya ulaşabilmesi için, yalnızca kuramsal düzeyde kalmayan, ölçülebilir göstergelere dayalı stratejiler geliştirilmesi, kamu sektörü, özel sektör, yerel topluluklar ve sivil toplum

kuruluşları arasında etkin iş birliklerinin sağlanması gerekmektedir (Hunter, 1997; Durovic vd., 2014; Liu, 2003).

Türkiye Turizm Stratejisi 2023 (2007)'te yer alan turizmi çeşitlendirme stratejisi, ülkenin turizm potansiyelini yılın tamamına yaymak ve coğrafi olarak daha dengeli bir dağılım sağlamak amacıyla kurgulanmış olup farklı turizm türlerinin aynı destinasyon içerisinde birbirini tamamlayıcı şekilde sunulmasına olanak tanıyan “bütüncül bölgesel planlama” anlayışını ön plana çıkarmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). Bu strateji çerçevesinde, kültür turizmi, yayla turizmi, kış turizmi, spor turizmi, kongre turizmi, sağlık turizmi, ekoturizm, agroturizm ve kırsal turizm gibi alternatif turizm türlerine öncelik tanınmakta ve ülkenin doğal ve kültürel kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda etkin bir şekilde değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Geliştirilmesi hedeflenen turizm türleri arasında ekoturizmin yayla turizmi ile birlikte tek bir başlık altında değerlendirildiği ve bu doğrultuda planlamalar yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla alternatif turizm türleri arasında yayla turizminin de önemli bir yeri olduğunu söylemek mümkündür. Yayla turizmi, doğa ile bütünleşik bir yaşam deneyimi arayan bireylerin, genellikle yüksek rakımlı bölgelerde gerçekleştirdiği, günübirlik ziyaretler ya da kısa süreli konaklamaları kapsayan bir turizm türüdür (Oktayer vd., 2007). Yaylacılık, ekonomik olduğu kadar önemli bir sosyal boyut da taşımakta, özellikle yaz aylarında kent yaşamının stresinden uzaklaşmak isteyen bireyler için serin, doğal ve sakin ortamlar sunmaktadır (Somuncu, 2005). Geleneksel olarak geçici konaklama ve dinlenme amacıyla gerçekleştirilen bu faaliyetler, zamanla rekreasyon odaklı bir yapıya dönüşmüş ve turizmle iç içe geçmiştir (Şahin vd., 1999). Günümüzde yaylalar, doğa yürüyüşü, foto-safari, botanik gözlem, kırsal yaşam deneyimi, şenlik katılımı ve dağ sporları gibi çeşitli aktivitelerle ziyaretçilerin ilgisini çekmekte, bu yönüyle de ekoturizm kapsamında değerlendirilmektedir (Kızılırmak, 2006; Zengin, 2008).

Sonuç olarak, kırsal turizm çatısı altında yer alan agroturizm, çiftlik turizmi, yayla turizmi, ekoturizm, kamp-karavan ve mağara turizmi gibi çeşitlenmiş turizm türleri, sadece ekonomik büyümeye değil, aynı zamanda kültürel değerlerin yaşatılmasına, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına ve yerel toplulukların güçlendirilmesine katkı sunmaktadır. Türkiye'nin sahip olduğu doğal, kültürel ve coğrafi zenginlik dikkate alındığında, bu turizm türlerinin entegre ve planlı biçimde geliştirilmesi, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda stratejik bir öneme sahiptir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

2.1.2.1.4 Yaban hayatı gözlem turizmi

Yaban hayatı gözlem turizmi, doğal yaşam alanlarında bulunan hayvan türlerini gözlemlene ve bazen bu canlılarla sınırlı etkileşim kurma amacıyla düzenlenen, genellikle gözlemsel bir nitelik taşıyan, avcılık veya balıkçılık gibi diğer yaban hayatı temelli faaliyetlerden farklılaşan, doğayla uyumlu bir deneyim sunmayı hedefleyen bir turizm türüdür (Tapper, 2006). Deneyim türlerinin oldukça çeşitli olduğu bu turizm aktiviteleri arasında mercan resiflerinde tüplü dalış, Afrika’da safari turları, kıyıdan veya tekneden deniz memelileri gözlemciliği, rehber eşliğinde veya bireysel kuş gözlemciliği, milli parklarda yaban hayatı izleme, ekolojik tesislerde konaklama ve hayvanat bahçeleri veya rehabilitasyon merkezlerini ziyaret etme gibi çok çeşitli faaliyetler değerlendirilebilir (Higginbottom, 2004). Yaban hayatı gözlem turizmi turistik faaliyetlerin içeriği göz önünde bulundurularak genel çerçevede klasik vahşi yaşam safarisi, kuş gözlemciliği ve deniz safarisi gibi türlere ayrılmaktadır.

Klasik vahşi yaşam safarisinde Doğu ve Güney Afrika’daki ülkeler, “büyük beşli” (Afrika Fili, Cape Buffalo’su, leopar, aslan ve gergedan) olarak adlandırılan türlerin gözlemi için dünyanın önde gelen destinasyonları olarak bilinmektedir. Belirtilen ikonik türlerin yanı sıra, tüm Afrika ülkeleri kuş gözlemciliği, deniz canlılarını izleme ve göç yolları boyunca yaban hayatı topluluklarını gözlemlene gibi yaban hayatı ve doğa deneyimleri sunmaktadır (UNWTO, 2014).

Deniz yaşamı gözlemi, deniz ve okyanus ekosistemlerinde yaşayan balina, yunus, köpekbalığı, deniz kaplumbağası, mercan resifleri gibi canlıların doğal yaşam alanlarında gözlemlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bir doğa temelli turizm faaliyetidir. Bu faaliyetlerde turistler genellikle dürbün, sualtı kameraları veya özel dalış ekipmanları gibi araçlar kullanarak belirli bölgelerde dalış ve şnorkel turlarına katılırlar. Sualtı dalış turizmi olarak da isimlendirilen bu turizm çeşidinde, sualtı dünyasının flora, fauna ve arkeolojik kültürel zenginliklerini görmek, fotoğraflamak amacıyla spor ve eğitim amaçlı dalışlar yapılmaktadır (Keleş, 2019).

Kuş gözlemciliği, diğer adıyla Ornitoloji, kuşları yaşam alanlarında gözlemlene ve tanımlama faaliyetleridir (Şekercioğlu, 2002). Vahşi kuşların kendi doğal ortamlarında izlenmesi ve belgelenmesi amacıyla dürbün, teleskop gibi ekipmanlar kullanılarak gerçekleştirilen aktivitelerdir (Kordowska vd., 2014; Kandır vd., 2015; Kurt vd., 2021). Kuş gözlemciliği, özellikle Hindistan ve Brezilya gibi biyolojik çeşitliliğin zengin olduğu bölgelerde önemli bir yaban hayatı turizmi cazibesi oluşturmaktadır. Bu bölgeler çok çeşitli kuş türlerinin barındığı yerler olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan, Brezilya’nın

Pantanal ve Amazon bölgeleri, dünyanın dört bir yanından kuş gözlemcilerini kendine çekmektedir (Halls, 1997).

Vahşi yaşam gözlem turizmi, belirli türleri gözlemlemek için özel paket turlar satın alan turistlerden, macera odaklı gezilerde hayvan izlemeyi yan bir çekim unsuru olarak gören gezginlere kadar geniş bir yelpazede yer alırken, özellikle doğal ve kültürel mirası korumaya katkı sağlayan, yerel toplulukları sürece dâhil eden ve bu mirası ziyaretçilere tanıtan ekoturizmle kesişen, genellikle küçük gruplar veya bağımsız gezginler için uygun bir turizm faaliyetidir (Tapper, 2006). Bu kapsamda gerçekleştirilen etkinliklerde genellikle ziyaret edilen bölgeler Doğu Afrika ve Güney Afrika olmakla birlikte yaban hayatı gözlem turizminin, kültür turizmi gibi diğer turizm türleriyle bütünleşmesi sağlanarak daha da yaygınlaştırılması yönünde çalışmalar sürmektedir. Türkiye’de bu turizm türünde son yıllarda jeep safari, foto safari ve ATV safari gibi türler hızla yaygınlaşmıştır. Rize’de İkizdere, Fındıklı, Bilecik’te Kozpınar Köyü, Kömürsu Yaylası, Çiçekliyayla, Antalya’da Toros Dağları ve İzmir’de Menderes gibi bölgeler jeep safari için önemli parkurlar arasındadır (İnan, 2019). ATV safarisinde ise, dört tekerlekli motosikletlerle doğa içinde, engebeli yollar, ormanlık alanlar, vadiler, nehir yatakları ve kırsal bölgelerde geziler yapılmaktadır ve özellikle turistik bölgelerde, tatil beldelerinde ve doğa sporlarına elverişli alanlarda popülerdir. Türkiye’de foto safari, at safari ve bisiklet safarisini de diğer alternatif safari türleri arasında yer alır.

2.1.2.1.5 Jeoturizm (Jeolojik ve volkanik turizm)

Jeoturizm, jeolojik oluşumların merak, beğenme veya öğrenme gibi amaçlarla ziyaret edilmesidir. Daha geniş kapsamda “jeoloji ve manzaraya odaklanan bir doğa alanı turizmi çeşidi” şeklinde tanımlanmaktadır (Newsome vd., 2010). Manzaranın anlamını açıklayan ve ekolojik açıdan sürdürülebilir bir turizm türü olarak da kabul edilen jeoturizm, jeolojik süreçler sonucunda çöllerde, adalarda, kanyonlarda, dağlarda, derelerde ve körfezlerde (fiyotlar) oluşan kayalıklar gibi jeolojik yapıları ziyaret etmeyi amaçlayan turistik faaliyetleri ifade etmektedir (Robinson, 2023). Stokes, Cook ve Drew’e (2003) göre jeoturizm, ziyaret edilen bölgenin çevresel özellikleri, kültürel yapısı, estetik değerleri, jeolojik miras özelliklerine etki eden, aynı zamanda yerel halkın refah seviyesini artırmaya yönelik sürdürülebilir katkılar sağlayan bir seyahat biçimi olarak da tanımlanır (Stokes vd., 2003). Jeoturizm, farklı turizm türleri ile ilişki içerisindedir. Jeositlerin ziyareti kültürel turizm bağlamında değerlendirilirken, kaya sporları veya ekstrem spor faaliyetleri nedeniyle macera turizmi, ekoturizm ya da spor turizmi

kapsamında da değerlendirilebilmektedir (Newsome vd., 2010). Jeolojik kuşak üzerinde bulunan Türkiye, gelişmekte olan niş turizm türlerinden biri olan jeoturizm konusunda önemli bir jeolojik mirasa sahiptir (Ağbay, 2021). Türkiye'nin Alp-Himalaya Kuşağında bulunması ve bu kuşak üzerinde gerçekleşen jeolojik değişimlerin izlerini taşıması alternatif bir turizm çeşidi olarak değerlendirilebilecek bir potansiyel sunmaktadır (Dölek vd., 2017). Türkiye'nin volkanik dağları, fay hatları, kıyı şeridi ve kıtalar arası geçiş coğrafyası, jeoturizm açısından oldukça elverişli bir alan yaratmaktadır. Jeolojik ve jeomorfolojik özellikleriyle ciddi bir jeoturizm potansiyeline sahip bu yerler arasında Kula Jeoparkı, Nemrut Dağı Krater Gölü, Kızılcahamam, Çamlıdere, Kaçkar Dağları Milli Parkı, Yukarı Kızılırmak Havzası, Kozaklı Milli Parkı, Göreme Milli Parkı, Levent Vadisi gibi merkezler yer almaktadır (Kocalar, 2021).

2.1.2.2. Spor temelli turizm türleri

Spor turizmi, rekabetçi faaliyetleri içeren fiziksel aktivitelere katılım sağlamak, bu aktiviteleri seyirci olarak deneyimlemek veya bu aktivitelerle ilişkili destinasyonları ziyaret etmek üzere kişilerin bulundukları yerden bir başka yere gerçekleştirdikleri seyahatleri kapsayan bir turizm türüdür (Gibson, 1998). Spor turizmi, eğlence, sosyal etkileşim, fiziksel aktivite ve rekabet unsurlarını bir araya getirerek hem bireysel hem de toplumsal düzeyde kayda değer etkiler oluşturmakta; aynı zamanda destinasyonun tanınırlığını artırması ve bölgeye ekonomik katkı sağlaması nedeniyle turizm sektöründe giderek artan bir öneme sahip olmaktadır (Önmen, 2025). Spor temelli turizm, katılım amaçlarına göre aktif spor turizmi, pasif spor turizmi ve nostalji spor turizmi olmak üzere üç ana kategoride ele alınmaktadır (Gibson, 2013). Aktif spor turizminde, bireyler spor faaliyetlerine aktif olarak katılım sağlarlar. Genellikle amatör veya profesyonel sporcuların katıldığı organizasyonları kapsayan aktif spor turizmi, bireylerin fiziksel sağlıklarını iyileştirmelerine, sosyal bağlar kurmalarına ve destinasyonların doğal veya yapay spor altyapılarından faydalanmalarına olanak tanır (Gibson, 1998). Hem rekabetçi etkinlikleri hem de rekreasyonel aktiviteleri içeren aktif spor turizmine yamaç paraşütü, rüzgar sörfü, kayak ve golf gibi spor dallarına katılım örnek verilebilir. Etkinlik temelli spor turizmi olarak da tanımlanan pasif spor turizminde bireyler spor etkinliklerine seyirci olarak katılmaktadırlar. Olimpiyat Oyunları, Formula 1, FIFA Dünya Kupası, NASCAR, Wimbledon Tenis Turnuvası, Fransa Bisiklet Turu gibi organizasyonlar bu turizm türü için örnek verilebilir (Çavuş, 2024). Nostalji spor turizminde ise sporun kültürel mirasıyla bağlantılı olan, tarihi öneme sahip mekânların ziyaret edilmesi söz konusudur. Önemli

spor müsabakalarının düzenlendiği yerleri, binaları, müzeleri, spor tesislerini ya da sahaları ziyaret etmek, incelemek veya tanımak amacıyla gerçekleştirilen seyahatler bu turizm türü kapsamındaki aktivitelere örnek verilebilir (Yeşil, 2015). Spor turizmi, gerçekleştirildiği yere göre kara, hava ve su sporları turizmi olmak üzere kendi içinde üç kategoriye ayrılmaktadır (Güdük, 2019). Kara sporları turizmine futbol turizmi, golf turizmi, binicilik turizmi, trekking turizmi, kaya tırmanışı turizmi, canyoning ve canyoneering turizmi, bisiklet turizmi, jeep safari turizmi ve kış sporları turizmi örnek verilebilir. Su sporları turizmine, rafting turizmi, kano turizmi, kürek turizmi, olta balıkçılığı turizmi, scuba-diving turizmi, sörf turizmi, su kayağı turizmi, parasailing turizmi verilirken, hava sporları turizmine de balon turizmi, mikrolayt turizmi, paraşüt turizmi, yelken (delta kanat) turizmi, model uçak turizmi, planör turizmi ve yamaç paraşütü turizmi örnek olarak verilebilmektedir (Güdük, 2019).

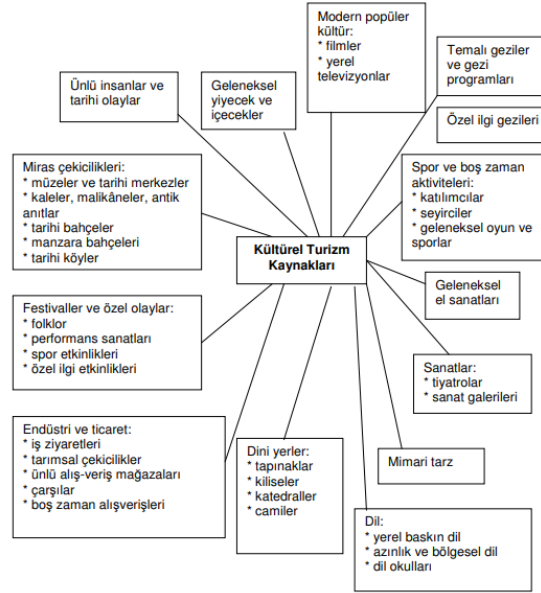
Türkiye, coğrafi konumu, doğal çeşitliliği ve iklimi sayesinde spor turizminde önemli bir potansiyele sahiptir. Nehirleri, kano ve rafting için uygun koşullar sunarken, Akdeniz ve Ege kıyıları dalış sporuna elverişlidir. Rüzgar sörfü için Çeşme, Alaçatı ve Bodrum öne çıkarken, yamaç paraşütü ve balon turları gibi hava sporları için Fethiye-Babadağ ve Kapadokya gibi bölgeler oldukça popülerdir. Uludağ, Erciyes ve Palandöken gibi kayak merkezleri ise kış sporları için oldukça elverişli olmakla birlikte, altyapı yatırımları ve konaklama işletmeleriyle yerli ve yabancı turistlerin ilgi gösterdiği önemli destinasyonlardandır (Çavuş, 2024).

2.1.2.3. Sosyo-kültür temelli turizm türleri

Sosyo-kültür temelli turizm kavramı, bireylerin bir bölgenin veya toplumun sosyal yapısını, kültürel değerlerini, geleneklerini, yaşam tarzlarını ve tarihi mirasını deneyimlemek amacıyla gerçekleştirdikleri turistik faaliyetler bütünü tanımlamaktadır (UNWTO, 2017). Kültürel festivaller, geleneksel el sanatları, mutfak kültürü, müzik, dans ve dini ritüeller gibi unsurları içeren bu turizm türlerinin odak noktasında turistlerin destinasyonun sosyo-kültürel dokusunu anlamaları, yerel halkla bağ kurmaları ve kültürel çeşitliliği gözlemlemeleri gibi hedefler yer almaktadır (Smith, 2015). Bu turizm türü, kültürel mirasın korunmasına katkı sağlarken, yerel toplulukların ekonomik ve sosyal gelişimine de destek sağlamaktadır (Richards, 2018).

2.1.2.3.1. Kültürel miras turizmi

Kültür, bir toplumun kimliğini oluşturan, tarihsel süreçte değişimler geçirerek süregelen yaşayış ve düşünüş biçimleri ile sanat, inançlar, örf ve adetler olup, aynı zamanda topluma kimlik kazandıran ve dayanışma ile düzeni destekleyen maddi-manevi değerlerin bütünüdür (KTB, 2022).

Şekil 2.1 Kültürel turizm kaynakları

Kaynak: Swarbrooke, 1999; Uygur vd., 2007

UNESCO'nun 1982 Meksika Kültürel Politikalar Bildirgesi'nde kültür, bir toplumu özgün biçimde karakterize eden manevi, maddi, zihinsel ve duygusal unsurların bileşimi olarak tanımlanırken bu tanımın yalnızca sanat ve estetik üretimleri değil, ayrıca birey ve toplumların yaşayış şekillerini, geleneklerini, inançlarını, temel haklarını ve değer sistemlerini de içerdiği ifade edilir. Bu tanım, kültürel mirasın çok boyutlu doğasını vurgulayarak, bir toplumun kimliğini oluşturan unsurların hem somut (örneğin, sanat eserleri ve mimari yapılar) hem de soyut (örneğin, ritüeller ve dünya görüşleri) düzeylerde zengin bir yelpazede temsil edildiğini ortaya koymaktadır (UNSECO, 2023).

Miras, bir nesilden diğerine aktarılan her türlü kaynağı ifade ederken (Yıldız vd., 2018) kültürel miras da bir toplumu geçmişten günümüze taşıyarak ona bir kimlik kazandıran hayatın dinamizmine ayak uydurarak varlığını sürdüren yerel ve evrensel değerleri barındıran somut ve soyut varlıkları ifade etmektedir (Ünal, 2014). Kültürel miras bir yandan toplumun üyelerinin ortak geçmiş deneyimlerini paylaşarak, tarihleri boyunca biriktirdikleri gelenek ve değerleri nesilden nesile aktarmalarına imkân tanırken, aynı zamanda geleceği şekillendirmede rehberlik ederek geçmiş ile gelecek arasında köklü bir bağ kurmaya olanak tanıyan temel bir olgudur (Erol, 2024). Bu bağlamda

kültürel miras turizmi, anıtsal veya mimari yapılar, sanat eserleri, arkeolojik alanlar gibi somut mirasların yanı sıra, koleksiyonlar, kültürel öğeler, sözlü gelenekler ve anlatımlar, el sanatları, dil gibi somut olmayan kültürel mirasları doğal ortamlarında deneyimlemeyi içeren bir etkinlik türüdür (Saçılık vd., 2017).

Du Cros ve McKercher (2015), kültürel turizmde “heritage tourism” (miras turizmi), “arts tourism” (sanat turizmi), “ethnic tourism” (etnik turizm) ve “indigenous tourism” (yerli turizm) gibi terimlerin sıklıkla birbirinin yerine kullanılabildiğini, ancak bu terimlerin kullanımının bir tuzak oluşturduğunu ileri sürmektedirler. Ayrıca sanat ve miras unsurlarının özellikle yerli topluluklarda iç içe geçmiş bir yapı sergilediği dolayısıyla söz konusu iki kavram arasında tam bir ayırım yapmanın neredeyse olanaksız olduğu görüşünü savunmakta ve kültür turizmini, bir destinasyonun kültürel miras unsurlarına dayanan ve bunları turistler tarafından tüketilebilir ürünlere dönüştüren bir turizm biçimi olarak tanımlamaktadırlar (Du Cros vd., 2015).

Bu bakış açısından hareketle, kültürün ve kültürel mirasın tüm unsurlarını kapsar nitelikte olmaları dolayısıyla miras turizmi, festival ve etkinlik turizmi, gastronomi turizmi, etnik turizm, eğitim turizmi, dini turizm, göç ve diaspora turizmi, edebiyat ve folklor turizmi, şehir turizmi gibi turizm türlerini kültür turizmi çatı kavramı altında değerlendirmek mümkündür (Smith, 2015).

Kültürel miras, insanlık tarihindeki değerli gelenekler, sanat eserleri, yapılar, dil ve kültüre ait diğer unsurların oluşturduğu zengin bir birikim olarak tanımlanır ve bu miras, toplumların geçmişlerini, kimlik ve değerlerini sonraki nesillere aktararak sürdürmelerine olanak tanır (Külcü, 2015). 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”nun 3. Maddesi kapsamında, kültür varlıkları ya da diğer adıyla kültürel miras, *“tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar”* olarak tanımlanmaktadır (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983).

Tablo 2.2 Kültürel mirasa yönelik sınıflandırma

Kültürel Miras			Doğal Miras
Somut Kültürel Miras		Somut Olmayan Kültürel Miras	Somut ve Taşınmaz Miras
Taşınır	Taşınmaz	-Sözlü Gelenekler -Sosyal Uygulamalar -Dans -Tiyatro -Edebiyat -Müzik -Dini Törenler -Gelenek ve Görenekler -El Sanatları	-Doğal Manzaralar -Jeolojik ve Fiziksel Oluşumlar -Bilimsel ve Estetik Oluşumlar -Doğal Park Alanları
-Arşivler -Kütüphaneler -Müze Koleksiyonları	-Binalar -Kültürel Manzaralar -Arkeolojik Alanlar -Tarihi Yerler -Anıtlar -Tarihi Park ve Bahçeler -Mimari Eserler -Botanik Bahçeleri		

Kaynak: Aslan vd., 2016

Kültürel miras, somut ve somut olmayan kültürel miras olarak iki farklı kategoriye ayrılmaktadır. Somut kültürel miras, bir toplumun tarihsel süreçte ortaya koyduğu ve fiziksel varlığını günümüze taşıyan kültürel unsurları kapsar. Bu unsurlar, geçmişin izlerini, toplumun geleneklerini, sanatsal birikimini ve yaşam biçimlerini yansıtan, anıtlar, yapılar, müzeler, arkeolojik alanlar, el sanatları ve taşınabilir nesnelerdir (Vecco, 2010). Özellikle tarihi binalar, saraylar, camiler, köprüler gibi mimari yapılar ile anıtlar ve heykeller, bir toplumun tarihini ve teknik becerilerini ortaya koyarken; müzeler, sanat eserleri ve antikaların sergilendiği mekânlar olarak geçmişi koruma ve geleceğe aktarma görevini üstlenmektedir. Bunun yanı sıra, halı dokuma, ahşap oymacılığı, seramik yapımı gibi nesilden nesile aktarılan el sanatları ile tarih öncesi kalıntıların bulunduğu arkeolojik alanlar, geçmiş medeniyetlerin yaşam biçimleri, inançları ve teknolojileri hakkında derinlemesine bilgi sunar; ayrıca geleneksel festivaller ve taşınabilir nesneler (resimler, el yazmaları, giysiler) kültürel mirasın canlı bir şekilde yaşatılmasında önemli bir rol oynar (Lenzerini, 2011; Tsivolas, 2019; Akyıldız, 2023; Özdemir, 2024). Somut kültürel mirasa verilebilecek önemli örnekler şöyledir (Akyıldız, 2023; Lenzerini, 2011; Tsivolas, 2019):

Tarihi Binalar ve Yapılar: Mimari öneme sahip yapılar, bir toplumun tarihini ve mimari tekniklerini yansıtmaktadır. Kiliseler, camiler, köprüler, saraylar, kaleler ve tarihi evler bunlara örnektir.

Anıtlar ve Heykeller: Bir toplumda önemli kabul edilen kişi ve olayları anmak üzere inşa edilen anıtlar, tapınaklar ve heykeller somut kültürel mirasın önemli bir unsurudur.

Müzeler ve Koleksiyonlar: Sanat eserlerinin, el sanatlarının, antikaların ve diğer kültürel nesnelerin sergilendiği mekânlar olan müzeler, geçmişi koruyarak sonraki nesillere aktarma hususunda önemli bir role sahiptir.

Arkeolojik Alanlar: Antik dönemlere ait kalıntıların yer aldığı arkeolojik alanlar, eski medeniyetlerin yaşayış biçimleri ve inançları hakkında önemli bilgiler sunar.

Taşınabilir Kültürel Miras: Tarihi ve kültürel açıdan önemli olan resim, fotoğraf, el yazması, giysi gibi taşınabilen nesneler de birer kültürel miras ögesidir.

Somut olmayan kültürel miras, bir topluluğun kendine özgü kültürel kimliğini yansıtan ve nesiller boyu aktarılacak bugüne ulaşan bir değerler bütünü olmakla birlikte bu mirasın korunarak gelecek kuşaklara ulaştırılmasına imkân tanıyan çeşitli yöntemleri ve araçları kapsamaktadır (Oğuz, 2009). Somut olmayan kültürel mirasa dair önemli özellikler şöyledir (Aikawa-Faure, 2009; Arıoğlu vd., 2015):

Sözlü Gelenekler ve Hikâyeler: Masallar, şarkılar, efsaneler ve atasözleri gibi sözlü gelenekler, toplumsal hafızanın aktarımında çok önemli yere sahiptir.

Geleneksel El Sanatları ve Meslekler: Dokuma, dikiş-nakış, çömlekçilik gibi meslekler ve el sanatları, bir toplumda sahip olunan becerileri ve ustalıkları temsil eder.

Festival ve Kutlamalar: Özel günlerde gerçekleştirilen festivaller, toplumların eğlencelerini, coşkularını ve bir araya geliş şekillerini yansıtır.

Geleneksel Dans ve Müzik: Bir bölgenin dans ve müzikleri, o toplumun kültürel değerlerini ifade ediş biçimlerinin bir parçasıdır.

Yerel Lezzetler ve Mutfak Kültürü: Yemekler, o bölgenin tarım geleneklerinin yanı sıra tatlarını ve yemek kültürünü yansıtır.

Ritüeller ve Dini Uygulamalar: Ayinler, dini uygulamalar, dualar ve geleneksel törenler, toplumların inançlarını ifade eder.

El Yazması Edebiyat ve Sanat: Hikâye, şiir ve el yazmaları benzeri yazılı kültürel öğeler de somut olmayan kültürel mirasa dâhil unsurlardır.

Alternatif Tıp ve Bitkisel Tedavi: Doğal kaynaklarla yapılan ilaçlar ve geliştirilen tedavi yöntemleri de kuşaktan kuşağa aktarılacak korunagelen somut olmayan kültürel miras unsurlarından biridir.

Dil ve Lehçe: Dil yapısı, deyimler ve kelimeler, toplumların kültürel kimliklerinin bir parçasıdır.

UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi, kültürel çeşitliliği ve insan yaratıcılığını sürdürülebilir kılmak amacıyla bu mirasların korunmasını ve tanıtılmasını hedefler; bu doğrultuda uluslararası iş birliğini teşvik ederek üye ülkeleri mirasların

tespiti, korunması ve tanıtımı konusunda destekler, farkındalığı artırır ve bilhassa kaybolma riski taşıyan kültürel ifadelerin tekrar canlandırılması için gereken kaynakları sağlar.

Kültürel miras turizmi, her bölgenin kendine özgü kültürel yapısını, değerlerini, gelenek ve inanışlarının yanı sıra farklılıklarını da öne çıkarması dolayısıyla turistlerin ilgisini çekmekte, bilgi ve ulaşım teknolojisindeki gelişmelerle birlikte farklı kültürleri tanıma ve deneyimleme arzularını artırmaktadır (Uygur vd., 2007). Türkiye, coğrafi konumu ve tarihi boyunca ev sahipliği yaptığı çeşitli uygarlıklar sayesinde zengin bir kültürel mirasa sahip olması nedeniyle önemli bir destinasyon niteliğindedir. Bu bağlamda, kültürel miras turizmi, Türkiye'nin sahip olduğu tarihi ve kültürel zenginlikleri sürdürülebilir bir şekilde değerlendirmesi için önemli bir fırsat sunmaktadır, çünkü bu turizm türü, yerel mirasın korunmasını sağlarken, uluslararası tanıtım yoluyla turist talebini artırarak ekonomik ve sosyo-kültürel kalkınmaya katkı sağlamaktadır.

2.1.2.3.2. Festival turizmi

Festivaller, kültürel, dini ve geleneksel unsurlarla öne çıkan kutlamaları, belirli bir kişi, olay veya ürün hasadıyla ilişkilendirilen yıllık törenleri, genellikle bir sanatçı veya sanat dalına odaklanan etkinlikleri, fuarları, panayırıları, açık hava şenliklerini ve eğlence faaliyetlerini kapsayan faaliyetlerdir (Şengül vd., 2016; Erciyas vd., 2021). Festival turizmi, bireylerin belirli mekânları ziyaret ederek kültürel, sanatsal veya toplumsal öneme sahip planlanmış kutlamalar, etkinlikler veya performansları deneyimlemek ve bunlara katılmak amacıyla gerçekleştirdiği seyahatlerdir (Smith vd., 2010). Festival ve etkinlik turizmi, doğal turizm çekiciliklerinin eksik olduğu yerlerde turizm çeşitliliğini artırması, mevsimsellikten kaynaklanan sezon kısalığı sorununu gidermesi, turistik talebin ülke genelinde dengeli bir şekilde dağılımını sağlaması açısından turizm sektöründe stratejik bir öneme sahiptir (Çam vd., 2022).

Karagöz (2006) festivalleri, dini veya kültürel geleneklerle öne çıkan kutlamalar, belirli bir kişi, olay veya ürün hasadıyla ilişkili yıllık törenler, genellikle bir sanatçı veya sanat dalına odaklanan güzel sanatlar etkinlikleri, fuar ve panayırlar ile halka açık şenlik ve eğlenceler olarak tanımlamaktadır (Karagöz, 2006). Büyüklük açısından festivaller, küçük ölçekli yerel (örneğin, Malatya Kayısı Festivali), orta ölçekli bölgesel (örneğin, Güneydoğu Yemekleri Festivali), büyük ölçekli ulusal (örneğin, Türkiye Üniversitelerarası Halk Oyunları Festivali) ve mega ölçekli uluslararası (örneğin, Uluslararası İstanbul Film Festivali, Rio Karnavalı) olarak sınıflandırılır. Temalarına göre

ise sanatsal (örneğin, Uluslararası İstanbul Caz Festivali) ve kültürel (örneğin, Bozcaada Yerel Tatlar Festivali) festivaller şeklinde ayrılırken; alanlarına göre tek bir alanda (örneğin, Rock'n Coke) veya birden fazla alanda (örneğin, Ayvalık Sanat Festivali: resim, heykel, sinema, edebiyat, müzik) gerçekleştirilen festivaller olarak kategorize edilmektedir (Atak, 2009; Oğuz, 2019).

Amerika Birleşik Devletleri'nin Nevada Çölü'nde düzenlenen Yanan Adam Festivali (Burning Man), Çin'in Harbin şehrinde gerçekleştirilen Harbin Buz ve Kar Heykel Festivali (Harbin International Ice & Snow Sculpture Festival), İspanya'daki renkli Domates Festivali (La Tomatina), Amerika Birleşik Devletleri'nin New Orleans Eyaleti ile Fransa'nın Paris ve diğer bazı bölgelerinde kutlanan Mardi Gras, ve dünya çapında en büyük festivallerden biri olarak kabul edilen Brezilya'daki Rio Karnavalı (Rio Carnival), öne çıkan ve akla ilk gelen uluslararası festivaller arasında yer almaktadır (Turan, 2019).

Türkiye'de turizm açısından öne çıkan festivaller arasında Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali, Manisa Mesir Macunu Festivali, Edirne Kakava Hıdırellez Festivalleri, Antalya Altın Portakal Film Festivali, Geleneksel Ordu-Perşembe Yaylası Güreş ve Kültür Festivali, İstanbul Film Festivali, Alaçatı Ot Festivali, Adana Uluslararası Portakal Çiçeği Karnavalı, Van Shopping Fest, Zeytinli Rock Festivali, Kastamonu-Taşköprü Sarımsak Festivali ve Geleneksel Artvin Kafkasör Kültür Turizm Sanat Festivali sayılabilir (Arslan vd., 2019).

2.1.2.3.3. Gastronomi turizmi

Yunancada mide anlamındaki “gastros” ile bilgi ya da yasa anlamlarını taşıyan “gnomos” sözcüklerinden türetilen (Ürekli, 2025) gastronomi kavramı, farklı tanımlarla ele alınsa da genellikle yiyecek ve içeceklerin sağlıklı koşullarda üretim süreçlerini kapsayan bir alan olarak ifade edilmektedir (Akyurt vd., 2023). Şengül ve Türkay'a göre (2016) gastronomi, yemek kültüründe bulunan yiyeceklerin ve içeceklerin tatlarını, hazırlanış ve sunum süreçlerini, sofrada adabını ve bu unsurların birbirleriyle ilişkisini inceleyen, lezzetli yiyecek ve içecekleri araştıran ve bu sürece katılanlar tarafından sanatsal bir etkinlik olarak değerlendirilen bir disiplin olmakla birlikte gastronomi turizmi de yiyecek içeceklerden aldığı keyif dolayısıyla seyahat eden bireylerin gerçekleştirdikleri turistik faaliyetlerdir (Şengül vd., 2016).

Gastronomi turizminde, turistlerin seyahat deneyimlerinin merkezinde yeme içme eylemi yer almaktadır ve bu yeme içme eylemi seyahatin önemli bir parçası olduğu kadar

başı başına bir turistik cazibe unsuru olarak da görülmektedir (Ürekli, 2025). Bu turizm türü, restoranlar, şarap turizmi, gurme yemek deneyimleri ve yiyecek festivallerini kapsamakta olup, özel ilgi turizmi kategorisinde değerlendirilmektedir. Bir şefin mutfağını tatmak, bir restoranın atmosferini deneyimlemek ya da bağbozumu etkinliğine katılarak şarap üretim sürecini gözlemlemek gibi faaliyetler, turistler için tek başına seyahat nedeni olabilmektedir. Gastronomi turizmi, mutfak kültürü, aşçılık, şarap ve içki tadımı gibi temalar etrafında şekillenen, yiyecek ve içeceğin seyahat tercihlerinde belirleyici olduğu özel bir turizm türüdür (Öney, 2013). Gastronomi turizmi, sadece geleneksel ve otantik tatlarla sınırlı kalmayıp, yenilikçi mutfak deneyimlerini de kapsayan çok yönlü bir turizm türüdür. Bu kapsamda turistler yerel üreticileri ziyaret edebilmekte, yemek festivallerine katılabilmekte veya yemek yapımı üzerine düzenlenen atölye ve kurslara dâhil olabilmekte, dolayısıyla kültürel etkileşim sayesinde yerel mutfakları keşfedebilmektedirler (UNWTO, 2022). Dünya genelinde giderek büyük bir ilgiyle karşılanan gastronomi turları, yüksek kârlılık potansiyeline sahip olmakla birlikte yerel yiyecek-içecek kültürlerinin korunmasına ve sürdürülebilirliğine de katkı sunmaktadır (Erşahin vd., 2019). Gastronomi turizmi kapsamında yemek yarışmaları, fuarlar, şehir tanıtım organizasyonları, yöresel yemek ve ot festivalleri ile köy pazarları gibi etkinlikler düzenlenmekte ve etkinliklerin düzenlendiği bölgeye ziyaretçi akışı sağlanmaktadır (Özdemir vd., 2019). Uzun mesafeli ya da gününbirlik gastronomi rotaları, bir bölgenin yiyecek-içecek kültürünü tematik olarak deneyimlemek amacıyla oluşturulan, üretim alanlarından restoranlara kadar pek çok durağı içeren bütüncül turizm güzergâhlarıdır. Bu rotalar sayesinde turistler bölgeyi daha uzun süre ziyaret etmekte ve gastronomik mirasın tanıtımına katkı sağlayarak yerel kalkınmayı desteklemektedirler (Ürekli, 2025).

Yiyecek, içecek ve eğlence unsurlarını bir araya getiren, genellikle 1 ila 4 gün süren, belirli gastronomik ürünler ya da mutfak kültürü temaları etrafında düzenlenen geleneksel gastronomi festivalleri bazen yalnızca tek bir ürüne odaklanırken (İstanbul Kahve Festivali, Manisa Mesir Macunu Festivali, Tekirdağ Kiraz Festivali gibi), bazen de birden fazla yöresel lezzeti aynı anda sunan daha geniş kapsamlı organizasyonlar (GastroAntep, Tasting Alaçatı, Adana Lezzet Festivali gibi) şeklinde gerçekleşmektedir (Yılmaz, 2021).

Dünya genelinde gerçekleştirilen La Tomatina (İspanya), Sidney Uluslararası Yemek Festivali (Avustralya), Alba Trüf Festivali ve Pizzafest (İtalya), Bordeaux Şarap Festivali (Fransa), Oktoberfest (Almanya), Wight Adası Sarımsak Festivali (İngiltere),

Maine Istakoz Festivali (ABD) gibi gastronomi festivalleri, kültürel tanıtımı ve turizmi destekleyen büyük organizasyonlar olarak öne çıkmaktadır (Kargiglioğlu vd., 2017).

Kökleri Osmanlı mutfağına dayanan zengin gastronomik mirasımız, destinasyonlarımızın kültürel kimliğini güçlendiren ve markalaşma süreçlerine stratejik katkı sunan önemli bir unsurdur. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, söz konusu gastronomik değerlerin etkili tanıtım ve pazarlama stratejileriyle desteklenmesi, Türkiye'nin turistik destinasyonlarının ulusal ve uluslararası ölçekte rekabet gücünün artırılması açısından önem arz etmektedir.

2.1.2.3.4. İnanç turizmi

Dini turizm, özel ilgi turizmi, bilgi temelli turizm olarak da adlandırılan inanç turizmi, temel anlamda bir destinasyonun manevi veya dini içeriği ve hizmetleri etrafında şekillenen, ancak yalnızca bunlarla sınırlı olmayan bir dini seyahat biçimi olmakla birlikte eğlence, boş zaman etkinlikleri, entelektüel gelişim, şifa ve manevi deneyimler gibi hem seküler hem de dini amaçları kapsar (Juergensmeyer vd., 2012). Bireylerin dini görevlerini yerine getirmek, manevi doyum sağlamak veya kutsal kabul edilen mekânları ziyaret etmek üzere gerçekleştirdikleri bir gün ve daha fazla süreli konaklamaları içermektedir (Karaman vd., 2006). İnançla bağlantılı seyahatler insanlık tarihi boyunca varlığını sürdürmüş ve özellikle kutsal mekânlara yapılan ziyaretler çeşitli dini, sosyal ve kültürel amaçlarla gerçekleştirilmiştir. İnanç turizmi, bireylerin sadece dini görevlerini yerine getirdikleri bir alan olmaktan çıkmış, aynı zamanda kültürel miras, mimari ve tarihsel unsurların keşfiyle iç içe geçmiş bir turizm türü haline gelmiştir (Gündüz, 2010).

İnanç turizmi, Papathanassis (2011) tarafından hac yolculukları, misyonerlik faaliyetleri, dini temalı gemi seyahatleri, boş zaman etkinlikleri, dini konferanslar, kutsal çekim merkezleri, inziva alanları, kamp yerleri, inanç merkezli macera turizmi, gönüllülük temelli etkinlikler, gençlik/öğrenci inanç turizmi ve kuşaklararası inanç turizmi gibi çeşitli alt başlıklara ayrılmıştır (Papathanassis, 2011). Bu sınıflandırma, inanç turizminin sadece ibadetle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda eğitim, macera, sosyal sorumluluk ve kişisel gelişim alanlarını da kapsadığını göstermektedir. Müslümanlık, Hristiyanlık, Yahudilik, Budizm gibi büyük dinlere mensup bireylerin kutsal merkezleri, türbeleri, tapınakları ve dini sembol taşıyan mekânları ziyaret etme arzusu bu turizm türünün temelini oluşturmaktadır (Karabaltaoğlu, 2019).

İnanç turizmi, katılımcıların konumuna göre aktif inanç turizmi ve pasif inanç turizmi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Çelik, 2010). Aktif inanç turizmi, bir ülkenin

kendi sınırları içerisinde yer alan kutsal mekânlara, başka ülkelerden bireylerin gelerek dini ziyaret gerçekleştirmesi durumudur (Büyükşalvarcı vd., 2017). Bu ziyaretler genellikle ülkeye döviz kazandırmakta, aynı zamanda kültürel etkileşimi de artırmaktadır (Taş, 2015). Meryem Ana Evi, Hristiyanlar için önemli bir hac merkezi olarak her yıl çok sayıda Hristiyan ziyaretçiyi kendine çeker; özellikle Aziz Yuhanna'nın mezarını ziyaret ederek dua etme amacıyla gerçekleştirilen bu seyahatler, aktif inanç turizminin önde gelen örneklerinden biridir (Timothy vd., 2006). Buna karşın, pasif inanç turizmi, yerli bireylerin kutsal kabul edilen mekânlar için yurt dışına seyahat etmeleriyle ortaya çıkmaktadır (Büyükşalvarcı vd., 2017). Türkiye'den Hac ve Umre ibadetleri için Suudi Arabistan'a yapılan seyahatler buna örnek olarak verilebilir (Kurnaz, 2013).

Türkiye'deki inanç turizmi merkezleri, farklı dinlere ait kutsal mekânlarla zengin bir çeşitlilik sunar. Hatay'daki St. Pierre Kilisesi, dünyanın ilk kilisesi olarak kabul edilirken, Isparta'nın Yalvaç ilçesindeki St. Paul Kilisesi Hristiyanlık açısından önemli bir merkezdir. Aksaray, Ortodoks âlemi için çok sayıda önemli kiliseye ev sahipliği yapar. Trabzon'da bulunan Sümela Manastırı ve çeşitli manastır ile kiliseler, Hristiyanlık için değer taşırken; Şanlıurfa'da Hz. İbrahim'in doğduğu mağara, Balıklıgöl ve Şuyab Şehri İslamiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik için kutsal alanlardır. Mardin'deki Deyrülzafaran Manastırı ve Meryem Ana Kilisesi Hristiyanlık için öne çıkar; Ağrı'da ise İshak Paşa Sarayı Camii ve Ağrı Dağı İslamiyet ve diğer inançlar için önemlidir. İzmir'de Meryem Ana Evi ve Bergama Kilisesi, Antalya'da Aziz Nicolaus Kilisesi Hristiyanlık için çekim merkezidir. İstanbul'da Eyüp Sultan Camii ve Türbesi, Süleymaniye Camii ve Külliyesi ile Ayasofya Camii İslamiyet için önemli mekânlar arasında yer alır; Nevşehir'de ise Tokalı Kilise, Elmalı Kilise ve çeşitli şapeller Hristiyanlık için dikkat çeker (Okuyucu vd., 2013).

Timothy ve Olsen'e göre sekülerleşme eğilimlerinin artması ve din kavramının kullanım biçiminin değişim göstermesi sonucunda din daha bireyselleşmiş, bununla birlikte maneviyat ile dini inançlar arasındaki sınır belirginleşmiştir. Bireylerin dini kurumlara bağlı olmaksızın da manevi deneyimler yaşayabilir hale gelmeleri, dini artık yalnızca örgütlü yapılarla değil, kişisel inanç ve deneyimlerle de tanımlanabilir hale getirmiştir. Bu durum, dini aidiyeti olmayan bireylerin bile güçlü bir manevi yaşam sürdürebileceklerini ortaya koymuştur. Turistlerin motivasyonları arasında dini bağlılık kadar kültürel merak, nostalji, eğitimsel ilgi ve otantiklik arayışı da önemli yer tutmaya başlamıştır (Timothy vd., 2003). Bu gruba ait bireylerin seyahat motivasyonları arasında, manevi bir deneyim yaşama arzusu da önemli bir yer tutmaktadır. Ziyaret ettikleri inanç

mekânlarında dini sembolleri gözlemleyerek ve yerel halkla etkileşim kurarak, o dine özgü yaşam biçimlerini tanıma fırsatı bularak manevi tatmin sağlayabilmektedirler. Ayrıca, inanç ritüellerine katılım, meditasyon ya da yoga inzivaları gibi dini uygulamalar yoluyla, farklı inançlara mensup bu bireyler, anlamlı ve dönüştürücü deneyimler edinebilmektedirler (Yer, 2024; CBI, 2020).

Bu açıdan değerlendirildiğinde, inanç turizminin yalnızca dini amaçlı seyahatlerden ibaret olmayıp, çok yönlü bir kültürel, psikolojik ve ekonomik yapıya sahip olduğu görülür. Tarih öncesi çağlardan beri çok sayıda medeniyete ve onların dini geleneklerine ev sahipliği yapmış olması dolayısıyla Türkiye, inanç turizmi bakımından ayrıcalıklı bir konuma sahiptir ve bu potansiyeli etkili biçimde değerlendirerek inanç turizmi pazarında daha geniş bir pay elde edebilir (Aycı, 2024).

2.1.2.3.5. Hüzün turizmi/Dark turizm

Hüzün turizmi, uzak ya da yakın geçmişte yaşanan ölüm, trajedi, acı, şiddet, yıkım ve benzeri olayları merkeze alan faaliyetleri kapsayan turizm türüdür (Mionel, 2020). Hüzün turizmi, geçmişte yaşanmış olayların gerçekleştiği zamana ve mekâna odaklanırken aynı zamanda bu olayların günümüzle ilişkisini de ele alır, dolayısıyla turistlerin bu mekanları ziyaretleri, sosyal yapının da etkisiyle çoğu zaman deneyimlerini etkiler (Chen vd., 2021). Turistlerin hüzün turizmi merkezlerini ziyaret etme motivasyonları arasında aileyle, arkadaşlarla yaşanan deneyimler veya bireyin kendi geçmiş deneyimleri ile bağlantı kurma isteği; tarihsel olayların arka planını öğrenme isteği; ulusal veya kültürel kimliği güçlendirme ve nostalji yaşama arzusunun yanı sıra geçmişte yaşanan bu olaylar karşısında suçluluk hissetme ve merak duyma gibi sebepler yer almaktadır (Miller vd. 2013). Hüzün turizmine ilişkin farklı yazarların katkılarıyla farklı tanım ve kavramlar ortaya çıkmıştır. MacCannell (1989), ölümle ilişkili destinasyonları “olumsuz gezi” (Negative Sightseeing) olarak tanımlarken, Rojek (1993) “kara noktalar turizmi” (Black-Spots Tourism) ile ani ve şiddetli ölümlerin yaşandığı yerlere yapılan seyahatleri ele almıştır. Foley ve Lennon (2000), “karanlık turizm” (Dark Tourism) kavramını anma, eğitim veya eğlence için ölümle bağlantılı alanlara gerçekleştirilen ziyaretler şeklinde tanımlamış ve bu alanların metalaştırılmasını vurgulamıştır. Seaton (1996), “ölüm turizmi” (Thanatourism) ile ölümle sembolik karşılaşma arzusuyla gerçekleştirilen seyahatleri tanımlarken, Smith (1998) “savaş turizmi” (War Tourism) ile savaş alanlarını tarihsel-kültürel deneyim alanları olarak incelemiştir. Lippard (1999) “trajik turizm” (Tragic Tourism) ile duygusal bir hac

deneyimi sunan yerleri, Blom (2000) “hastalıklı turizm” (Morbid Tourism) ile morbid olaylara odaklanan seyahatleri, Strange ve Kempa (2003) “cezaevi turizmi” (Prison Tourism) ile adaletsiz rejimlerin sembolü olan yapıları, Bristow ve Newman (2005) “korku turizmi” (Fright Tourism) ile korkutucu ve uğursuz destinasyonları, Sharpley (2005) “Yas Turizmi” (Grief Tourism) ile tesadüfen çekim merkezi haline gelen yerleri, Clark (2010) “travma turizmi” (Trauma Tourism) ile travmatik olayların sembolleştiği alanları, Miller ve Gonzalez (2013) “ölüm turizmi” (Death-Tourism) ile ötenazi arayışını, Dunkley ve diğerleri (2011) “savaş alanları turizmi” (Battlefield Tourism) ile savaş alanlarını, Rucinska ve Lechowicz (2014) “afet turizmi” (Disaster Tourism) ile felaket bölgelerini, Stone (2010) “holokost turizmi” (Holocaust Tourism) ile soykırım kamplarını ele almıştır.

Hüzün turizmi örnekleri arasında Ukrayna’daki Çernobil Nükleer Santrali, Japonya’daki Hiroşima ve Nagasaki, Kamboçya’daki Tuol Sleng Soykırım Müzesi, Polonya’daki Auschwitz-Birkenau Toplama Kampı, Londra Zindanları, Belçika’daki Waterloo Savaş Alanı, ABD’deki Alcatraz Adası ve Avustralya’daki ötenazi merkezleri yer alır (Özdemir, 2023). Türkiye’deki hüzün turizmi destinasyonlarına Çanakkale Gelibolu Yarımadası, Kars Sarıkamış ve Ulucanlar Cezaevi örnek verilebilir (Soğukbunar, 2024).

2.2. Sağlıklı Yaşam Kavramı

2.2.1. Sağlıklı yaşam

Sağlık kavramı, toplumsal, kültürel ve bilimsel yaklaşımlarda geçmişten günümüze dek yaşanan değişiklikler nedeniyle farklı tanımlarla ifade edilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) sağlık tanımını bir bireyin yalnızca hastalık ve sakatlığının olmaması değil, hem bedensel, hem ruhsal hem de sosyal yönden tam bir iyilik halinde olması şeklinde yapmaktadır. Türk Dil Kurumu ise sağlığı bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal açıdan tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, keyif, sıhhat, sağ, canlı ve diri olma durumu olarak tanımlamaktadır (TDK). Oxford Reference sayfasında yer alan spor çalışmaları sözlüğünde sağlık, hastalık veya yaralanmadan arınmış bir varlık durumu olarak tanımlanır (Tomlinson, 2010). Ugwuegede, Okoli ve Eze (2021) sağlık kelimesinin eski İngilizce bütünlük (wholeness), tam veya sağlam olma (being whole and sound) anlamına gelen “hale” kelimesinden türediğini belirtmektedir. Stokes, Noren ve Shindell (1982) sağlığı anatomik, fizyolojik ve psikolojik bütünlükle karakterize edilen bir durum; bireyin değer verdiği aile, iş ve

toplum rollerini yerine getirebilme yeteneği; biyolojik, fiziksel, psikolojik ve sosyal stresle başa çıkabilme yeteneği olarak tanımlamaktadırlar. 2009 yılında Hollanda Sağlık Konseyi'nin düzenlediği bir konferansta uzmanlar sağlığın statik değil, dinamik bir kavram olduğunu savunmuşlar ve sağlığı uyum sağlama ve kendi kendine yönetme yeteneği olarak tanımlamışlardır. Böylelikle sağlığı yalnızca kendi başına elde edilmesi gereken bir nesne olarak değil, günlük yaşantı için bir kaynak ve dinamik bir süreç olarak tarif etmişlerdir (Hubert M. Invitational Conference, 2009).

Sağlık kavramı zaman içinde sağlığı geliştirme ve koruma kavramlarıyla bütünleşerek sağlıklı yaşam biçimi kavramını beraberinde getirmiştir. Sağlıklı yaşam biçimi, bireylerin hastalıkları önlemek, fiziksel olarak zinde kalmak ve sağlıklı bir yaşam sürdürmek için uyguladıkları yöntemleri, gerçekleştirdikleri eylemleri, tutum ve inançları ifade etmektedir (Uçar vd., 2023). Geçmişte tıp, hastalıkları tedavi etmeye odaklanırken, günümüzde hastalıkların henüz ortaya çıkmadan önlemine almaya ve sağlıklı yaşam tarzını teşvik etmeye yönelik bir yaklaşım söz konusudur (Kılıç vd, 2019). Sağlıklı yaşam tarzı, bireyin kendi sağlığını koruma ve iyileştirme sorumluluğunu üstlenmesini, dengeli ve yeterli beslenme alışkanlıkları edinmesini, stresle etkili biçimde başa çıkmasını, düzenli fiziksel aktivitelerde bulunmasını, manevi gelişimini desteklemesini ve güçlü sosyal ilişkiler kurmasını sağlayacak davranışların bütünüdür (Walker vd., 1987). Bu doğrultuda bireylerin sağlıklı yaşam tarzı davranışlarını benimseyebilmeleri için öncelikle mevcut yaşam tarzı alışkanlıklarının tespit edilmesi önemlidir. Böylelikle bireylerin ihtiyaçlarına uygun olarak eğitim odaklı, sosyal ve çevresel destek programlarının tasarlanması ve uygulanması olanaklı hale gelir (Müezzinoğlu, 2005).

2.2.2. Sağlıklı yaşam bilinci ve gelişimi

Sağlıklı yaşam biçimi, bir bireyin hastalıklardan korunarak sağlıklı kalabilmek için yapması gerektiğine inandığı ve bunları hayatına uyguladığı davranışların bütünüdür (Perim Ketenciler vd., 2013). Sağlıklı yaşam bilinci ise bireyin yaşam biçimiyle ilgili alışkanlıklarını, seçimlerini, önceliklerini sağlık odaklı olarak şekillendirmesi, sağlığını tehlikeye atacak riskli davranışlardan uzak durması ve bu yönde sorumluluk alması gibi tutum ve davranışların tümünü ifade etmektedir. Sağlığın korunması ve geliştirilmesi birbirinden farklı anlamlara sahiptir. Sağlığın korunması, hastalıkların önlenmesi yoluyla bireyin sağlık durumunu korumasıdır (Maville vd., 2013). Sağlığın geliştirilmesi ise bireylerin kendi sağlığına yönelik bir farkındalık geliştirerek yaşamları üzerinde daha fazla söz sahibi olmaları, yaşam kalitelerini artırarak

yaşam sürelerini uzatmalarını amaçlayan daha bütüncül bir süreci ifade eder. Böylelikle bireylerin ve toplumların sürece dâhil edilerek sağlıklı davranışları benimsemeleri ve hayatlarında, kronik hastalıklar ile diğer sağlık problemlerinin gelişme riskini azaltacak değişiklikler yapmaları sağlanmış olur (Ugwuegede vd., 2021). Dolayısıyla bireylerin, işverenlerin, ailelerin, sigorta şirketlerinin, sağlık kuruluşlarının, toplumun, devletin ve nihayetinde ülkenin genelinin tıbbi tedavilere harcayacağı mali ve insani yükün azaltılması hedeflenir (WHO, 2016).

Ewles ve Simnett (2013), sağlığın geliştirilmesi konusunda her biri farklı türde etkinliklerin kullanılmasını gerektiren beş sağlık geliştirme yaklaşımı tanımlamaktadır. Bunlar tıbbi yaklaşım, davranış değişikliği yaklaşımı, eğitimsel yaklaşım, danışan odaklı yaklaşım ve toplumsal değişim yaklaşımıdır. Tıbbi yaklaşım, bireylerin tıbbi olarak tanımlanan bulaşıcı hastalıklar, kalp rahatsızlıkları ve kanser gibi sağlık sorunlarından korunmasını ya da bu sorunların etkilerinin azaltılmasını amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda, hastalıkların engellenmesi ya da erken teşhis edilmesi amacıyla gerçekleştirilen tarama, müdahale ve tedavi uygulamaları ön plandadır. Davranış değişikliği yaklaşımı, bireylerin davranışlarında kalıcı değişiklikler yapmak suretiyle sağlıklı bir yaşam biçimini benimsemelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Sağlıklı beslenme, aktif yaşam, bağımlılıkla mücadele gibi konular bu yaklaşıma örnek verilebilir. Eğitimsel yaklaşımın amacı ise kişilere sağlıkla ilgili bilgiler vererek bilgi düzeylerini artırmak ve sağlık konularında bilinçli kararlar verebilmelerini sağlamaktır. Bu süreçte bireylerin değer ve tutumlarını sorgulamalarına, kendi kararlarını vermelerine, aynı zamanda bu kararları uygulamalarına ve yeni sağlık alışkanlıkları benimsemelerine yardımcı olunur. Danışan odaklı yaklaşımda bir sağlık uzmanının bireylerle işbirliği içinde hareket ederek, hayatlarında yapmak istedikleri değişikliklerle ilgili destek olduğu bir süreç ön plandadır. Burada danışanlar, bu sağlık uzmanlarından edindikleri bilgi ve becerileri yine onların yönlendirme ve destekleriyle kendi yaşamlarında uygulamaktadırlar. Toplumsal değişim yaklaşımında ise doğrudan bireyin davranışlarına müdahale söz konusu değildir. Bireyin içinde yaşadığı toplumun, sosyal çevrenin koşullarının bireylerin sağlığını olumlu yönde etkileyecek şekilde değiştirilmesi söz konusudur (Ewles vd., 2013).

Achalu (2011) ise sağlığın geliştirilmesinin üç temel koruma düzeyine dayandığını savunmaktadır. Bunlar birincil (koruma aşaması), ikincil (müdahale aşaması) ve üçüncül (rehabilitasyon aşaması) sağlık geliştirme aşamalarıdır. Birincil sağlık geliştirme aşamasında bireyler henüz bir hastalığa yakalanmadan sağlıklı beslenme, spor,

aşılama, gibi sağlık sorunlarını önlemeye yönelik faaliyetlerle sağlık sorunlarının önlenmesi amaçlanır. İkincil aşamada hastalığın erken tanısı ve bununla beraber hızlı tedavisi söz konusudur. Üçüncül aşamada ise bireylerin hastalık ya da engel durumlarında iyileşme süreçlerinin takip edilerek desteklenmesi ve yaşam kalitelerinin artırılması amaçlanmaktadır (Achelu, 2011).

Bireyin sağlık konusundaki bilinç ve sorumluluğunu artırarak sağlıklı yaşam tercihlerine yönelmesini teşvik eden sağlık geliştirme yaklaşımları, erken yaşta kazanılan davranışlarla toplum genelinde sağlık okuryazarlığını yükseltmeyi, sağlıklı yaşam kültürünü yaygınlaştırmayı (Ugwuegede vd., 2021) ve böylece günümüz gençlerini geleceğin sağlıklı yaşlı bireylerine dönüştürmeyi (Gündoğdu vd., 2017) hedefleyen bütüncül ve stratejik bir çerçeve sunmaktadır.

2.2.3. Sağlıklı yaşamın boyutları

Sağlık ve hastalık kavramları, toplumların kültürel değerleri ve tarihsel birikimleri çerçevesinde anlam kazanmıştır. Her toplum, kendi yaşam biçimi, inanç sistemi ve normları doğrultusunda bu kavramlara farklı tanımlar getirirse de zaman içinde toplum yapısındaki değişimler, modernleşme süreçleri ve kültürel etkileşimler, sağlık ve hastalık algılarında da dönüşümlere yol açmış, dolayısıyla bireylerin bu olgulara yüklediği anlamlar farklılaşmıştır (Adak, 2020). 17. ve 18. yüzyıllarda hastalık, hastanın öznel deneyimlerinden ziyade daha çok objektif ölçümlere ve bilimsel tıp sistemine dayalı olarak değerlendirilmiştir (Çabuklu, 2004). Hangi durumların hastalık olarak tanımlanacağı ve bu hastalıklara ne gibi tedavi yöntemleri uygulanacağına dair yaklaşımlar da zamanla değişim göstermiştir (Illich, 2017). Günümüzde ise hastalığın ve sağlığın tanımına ilişkin karşılaştırmalarda, sağlık kavramı etrafında yeni yaklaşımlar şekillendiği görülmektedir (Kaplan, 2016). Önceden sağlık ve hastalık denildiğinde aklımıza öncelikle hastane, doktor, hemşire veya ilaç gibi kavramlar gelirken günümüzde sağlıklı besinler, vitamin takviyeleri, alternatif tedavi yöntemleri, spor salonları, egzersizler, terapiler gibi çok daha çeşitli kavramlar gelmektedir (Yorulmaz vd., 2021).

Sağlıklı yaşam kavramına ilişkin teori ve modeller, sağlıklı yaşamın, bireyin hayatının çeşitli alanlarını etkileyen, bilinçli tercihlere dayanan, yaşam boyu süreklilik gösteren, kararlılık ve proaktif bir tutum gerektiren çok boyutlu bir yaşam şekli olduğunu göstermektedir (Bozkurt, 2014). Bu doğrultuda, sağlıklı yaşam kavramının tanımında bazı ortak unsurlar dikkati çekmektedir (SRI, 2010). Sağlıklı yaşamın fiziksel, zihinsel,

sosyal ve manevi olmak üzere çok çeşitli boyutları vardır. Bu boyutlar tablo 1.3’te özetlenmektedir.

Tablo 2.3 Sağlıklı yaşamın boyutları ve tanımları

Sağlıklı Yaşam Boyutu	Tanım
Fiziksel	Fiziksel boyut, bireyin vücuduna özen göstermesine odaklanır. Bu, önleyici ve proaktif uygulamalar/yöntemler aracılığıyla sağlıklı bir yaşam tarzı benimsemeyi, fiziksel aktivite, öz bakım, uygun beslenme, alkol kötüye kullanımından kaçınma ve sigaradan uzak durmayı içerir.
Duygusal/Psikolojik	Duygusal/psikolojik boyut, bireyin kendi tutumları ve inançları üzerinde olumlu ve gerçekçi bir öz-kavram ve özsaygı geliştirmesini, duygularını anlamasını ve kabul etmesini, yaşam boyunca olumlu tutum ve öz-farkındalık geliştirmesini, duygularını uygun şekilde ifade etmesini ve ilişkiler kurmasını kapsar. Son yıllarda, duygusal boyut, yaşlı bireylerde optimal sağlıklı yaşam olarak da tanımlanmaktadır.
Sosyal	Sosyal boyut, bireyin çevresine ve topluma katkıda bulunmasını, temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasında sosyal bağların ve ilişkilerin önemini, doğayla bağlantı kurmayı, motivasyonu, eylemi, niyeti ve algıyı içerir.
Manevi	Manevi boyut, bireyin yaşamda anlam ve amaç arayışını, stresle başa çıkmasını ve sürekli bir süreç olarak iç huzuru bulmasını içerir. Bu, evrensel değerler ve toplumla uyum içinde olmayı kapsar.
Entelektüel	Entelektüel boyut, bireyin yaratıcı ve teşvik edici aktivitelerle kişisel gelişimini desteklemesini, entelektüel yeteneklerini geliştirmesini ve bu yetenekleri daha yüksek bir güçle birleştirme potansiyeline sahip olmasını içerir.
Mesleki	Mesleki boyut, bireyin iş yoluyla kişisel tatmin ve zenginleşme elde etmesini, işten değer ve anlam kazanmasını, iş ve yaşam arasında denge kurmasını içerir. Bu, bireyin doğayla ve küresel kaynaklarla ilişkilerini de kapsar.
Çevresel	Çevresel boyut, bireyin çevresel sorumluluk bilinciyle hareket etmesini, doğayla uyumlu bir yaşam sürmesini, çevresel kaynaklarla denge içinde olmasını ve çevresel rollerini dengelemesini içerir.

Kaynak: Miller vd. 2010; Foster vd., 2007; Grenman, 2019

Sağlıklı yaşam bütünseldir ve yalnızca fiziksel sağlığa değil, kişinin bir bütün halinde iyi olma durumuna odaklanır. Sağlıklı yaşam, ulaşılabilecek bir nihai noktadan ziyade dinamik bir süreçtir. Sağlıklı yaşam, kişiye özgü olmakla birlikte kişinin maruz kaldığı çevresel faktörlerden de etkilenir. Sağlıklı yaşam, bireyin kendi sağlığı ve yaşamıyla ilgili karar ve eylemlerde tüm sorumlulukları üstlenerek hareket edeceği bir süreci ifade eder (SRI, 2010). Sağlıklı yaşam üzerinde etkili olan faktörlerin tartışıldığı bazı yaklaşımlar mevcuttur. Bunlar Halbert Dunn Yaklaşımı, John W. Travis Yaklaşımı, Don Ardel Yaklaşımı, Hettler’in Sağlıklı Yaşam Modeli, Sağlıklı Yaşam Çemberi’dir (Bozkurt, 2014).

2.2.3.1. Halbert Dunn yaklaşımı

Sağlıklı yaşam hareketinin kurucusu Halbert Dunn, sağlıklı yaşamı, bireyin içinde bulunduğu çevre içindeki potansiyelini en üst seviyeye çıkarmaya yönelik entegre bir

yaklaşım olarak açıklamıştır (Dunn, 1961). Dunn'un “entegre” vurgusu, sağlıklı yaşamın yalnızca fiziksel sağlıkla sınırlı olmadığını, birden fazla unsurun etkileşimiyle gerçekleştiğini ifade etmektedir.

Dunn, oluşturduğu sağlık haritasında, sağlıklı yaşamın hem kişinin sağlığıyla hem de çevresel faktörlerle ilgili olduğunu belirtmektedir. Bu haritada olumsuz çevrede zayıf sağlık durumu, olumlu çevrede zayıf sağlık durumu, olumsuz çevrede yüksek sağlıklı yaşam ve olumlu çevrede yüksek sağlıklı yaşam şeklinde dört farklı sağlıklı yaşam bölmesi yer alır.

Şekil 2.2. Sağlık haritası, eksenler ve bölmeler

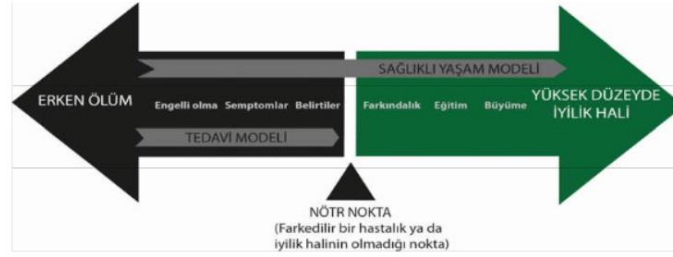
Kaynak: Dunn, H. L. 1959

Bu modele göre, bireyin sağlıklı bir yaşama ulaşabilmesi için yalnızca kişisel sağlık alışkanlıkları değil, aynı zamanda çevresel ve sosyo-ekonomik koşullar da belirleyici rol oynamaktadır. Uygun çevresel koşulların yaratılması durumunda birey sağlıklı yaşama ulaşabilecekken, kötü çevresel koşullarda bireyin sağlık durumunun da kötüye gideceği vurgulanmıştır (Dunn, 1959).

2.2.3.2. John W. Travis yaklaşımı

John W. Travis, Halbert Dunn'ın fikirlerinden ilham alarak yeni bir model geliştirmiş ve bu modelle iki eksenli bir hastalık-sağlık boylamı önermiştir. Bu düzlemde sol yöne ilerleme, sağlık durumunun git gide bozulmasını; sağ yöne ilerleme ise iyilik halinin git gide artışı ifade etmektedir. Bu modelden anlaşıldığı üzere, Travis de tıpkı

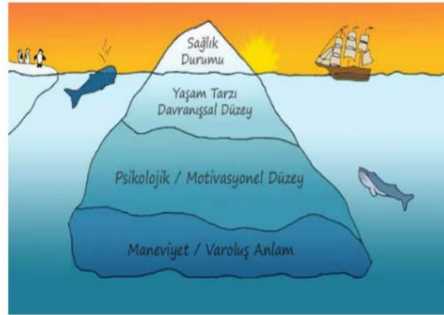
Dunn gibi sağığı sabit bir durum olarak değil, sürekli gelişim gösteren bir süreç olarak değerlendirmektedir (SRI, 2010)

Şekil 2.3. Hastalık-sağık boylamı

Kaynak: Travis, J. W., Ryan, R. S. 2004

John W. Travis'in geliştirdiğı Buzdağı Modeli, sağık ve hastalık durumlarının yalnızca görünen semptomlarla sınırlı olmadığını, bu semptomların altında yatan birtakım davranışsal, psikolojik, motivasyonel ve manevi etkenler olabileceğine vurgu yapar. Travis'e göre buzdağının görünen kısmı hastalığı temsil ederken, asıl nedenler buzdağının suyun altında kalan kısmında yer almaktadır (Jobson, 2003).

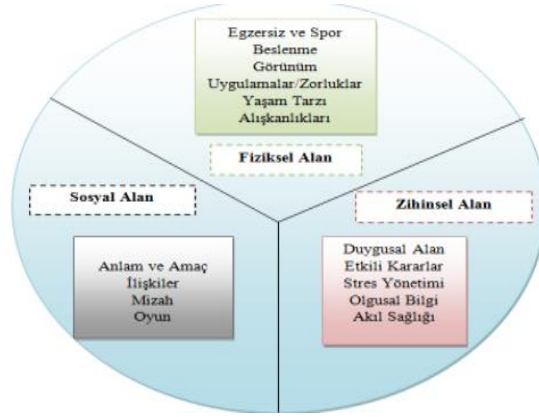

Şekil 2.4. Sağlıklı yaşam buzdağı modeli

Kaynak: Travis, J.W., Ryan, R. S. 2004

2.2.3.3. Don Ardell yaklaşımı

Don Ardell, sağık yaşam hareketinin öncülerinden Halbert Dunn'ın kuramsal çerçevesinden etkilenmiş ve onun kavramlarını geliştirerek 1977 yılında "Yüksek Düzeyde Sağlıklı Yaşam: Doktorlara, İlaçlara ve Hastalıklara Alternatif" (High Level Wellness: An Alternative to Doctors, Drugs and Disease) adlı bir eser yayımlamıştır. Ardell, sağığı yaşam kalitesini artırmaya yönelik bilinçli bir tercih ve çok boyutlu bir varoluş biçimi olarak tanımlamaktadır. Ona göre sağık, fiziksel, zihinsel ve duygusal bileşenlerden oluşur ve bireyin bu alanlarda bilinçli seçimler yaparak yaşam tatmini sağlaması mümkündür (SRI, 2010).

Şekil 2.5. Donn Ardell döngüsel sağlık modeli

Kaynak: SRI, 2010

Ardell'in geliştirdiği Döngüsel Sağlık Modeli, üç temel alan (fiziksel, sosyal, zihinsel) ve bu alanlara bağlı olarak tanımlanan 14 boyuttan oluşmaktadır. Ardell'in modeli, diğer sağlıklı yaşam yaklaşımlarından farklı olarak manevi boyutu dışarıda bırakır ve daha çok bireyin davranışsal sorumluluğu üzerinde durur. Ardell, bireyin sağlıklı yaşam için gerekli adımları atabilmesi adına yaşam tarzında bilinçli değişiklikler yapması, kendi iyilik halinden sorumlu olması ve yaşamdan tatmin sağlaması gerektiğini özellikle vurgulamıştır (Yorulmaz vd., 2021).

2.2.3.4. Hettler'in sağlıklı yaşam modeli

Bill Hettler, sağlıklı yaşamı bireyin farkındalık kazanarak daha nitelikli bir varoluşa ulaşmak için bilinçli çaba harcadığı dinamik bir süreç olarak tanımlar (Hettler, 1984). Geliştirdiği altı boyutlu model, bireyin yaşam kalitesini çok yönlü bir yaklaşımla ele alır ve en yaygın tanınan ve uygulanan modellerden biridir.

Şekil 2.6. Hettler'in sağlıklı yaşam modeli

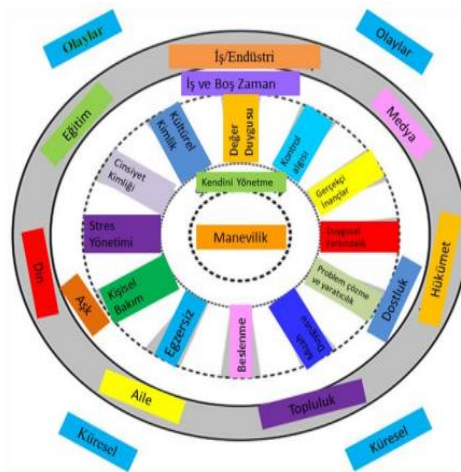
Kaynak: Hettler, 1984

Fiziksel sağlık, düzenli egzersiz ve dengeli beslenme alışkanlıklarıyla bedensel iyilik halinin sürdürülebilirliğini hedeflerken; manevi sağlık, bireyin yaşamına anlam katan değerler sistemi geliştirmesini ve amaç duygusunu beslemesini içerir. Entelektüel

sağlık, yaratıcı düşünceyi teşvik eden zihinsel faaliyetlerle bireyin bilişsel gelişimini desteklemekte; sosyal sağlık, sağlıklı iletişim ve toplumsal katılım yoluyla bireyin çevresiyle uyumlu ilişkiler kurmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte, duygusal sağlık, bireyin kendi duygularını fark etmesi, kabul etmesi ve bu duygularıyla baş edebilmesini kapsarken; mesleki sağlık, iş yaşamında anlam ve doyum bularak bireysel tatminin artmasına katkı sunar. Bu boyutlardan her biri, bireyin genel sağlık durumunu güçlendirmekte ve daha dengeli bir yaşam sürdürebilmesi için temel oluşturmaktadır. (SRI, 2010).

2.2.3.5. Sağlıklı yaşam çemberi

Myers, Sweeney ve Witmer (2000), sağlıklı yaşamı bireyin beden, zihin ve ruh bütünlüğü içinde, toplumsal ve doğal çevresiyle uyumlu şekilde sürdürdüğü ve optimal sağlık düzeyine ulaşmayı hedeflediği bir yaşam biçimi olarak tanımlamaktadırlar (Myers vd., 2000). Geliştirdikleri Sağlıklı Yaşam Çemberi modelinde, egzersiz, mizah duygusu, kültürel kimlik, beslenme, değer duygusu, problem çözme ve yaratıcılık, duygusal farkındalık ve kontrol, cinsel kimlik, stres yönetimi, kontrol duygusu ve gerçekçi inançlar gibi bireyin fiziksel, psikolojik, kültürel ve sosyal yönlerini ele alan 17 farklı boyut ortaya koymuşlardır. Bu modelin merkezinde yer alan maneviyat, bireyin yaşamına anlam katan temel unsur olarak değerlendirilmektedir. Dini veya manevi inancın yanı sıra hayatta bir anlam duygusuna sahip olmayı da içermektedir (Myers ve Sweeney, 2008). Sağlıklı yaşam çemberinde, bir kişinin yaşamı süresince üstlenmesi gereken görevleri de iş, eğlence, maneviyat, sevgi, arkadaşlık ve kendini yönetme başlıkları altında gruplandırmışlardır (Myers vd., 2000).

Şekil 2.7. Sağlıklı yaşam çemberi

Kaynak: Myers vd., 2008

Görüldüğü üzere, sağlıklı yaşam kavramı, her biri bireyin iyilik halini en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan farklı model ve yaklaşımlar çerçevesinde ele alınmaktadır. Bireyin yaşam kalitesini artıracak çeşitli boyutları ön plana çıkaran bu yaklaşımlar, sağlıklı yaşamın çok yönlü bir süreç olduğunu da ortaya koymaktadır.

2.3. Sağlık Turizmi Kavramı ve Türleri

2.3.1. Sağlık turizmi

Sağlık turizmi, bireylerin sağlıklarını korumak, geliştirmek veya mevcut hastalıklarını tedavi ettirmek veya rehabilitasyon hizmeti almak amacıyla ikamet ettikleri ülke dışında başka bir yere seyahat etmeleridir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2022). Sağlık turizmi kavramına ilişkin farklı yaklaşımlar da söz konusudur. Araştırmacıların bir kısmı sağlık turizmini yalnızca medikal turizm kapsamında ele alırken (Connell, 2006), bir kısmı bu kavramı hem tedavi hem de terapi amaçlı faaliyetleri kapsayan daha geniş bir bağlamda ele almaktadır (Garcia-Altes, 2005). Smith ve Puczko (2009) ise bu sürecin ekonomik boyutlarına dikkat çekerek, sağlık turizmini uygun fiyatlarla yüksek kaliteli hizmet alma amacıyla yapılan bir hareket olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamalar ışığında sağlık turizmi, bireylerin, kendi ülkelerinde pahalı, erişilemez ya da yasak olan sağlık hizmetlerini, daha uygun fiyat ve kalite avantajlarıyla başka ülkelerden temin etmek amacıyla gerçekleştirdikleri faaliyetler olarak ifade edilebilir.

Kaspar (1996), bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal iyilik halini geliştirmek, dengelemek ve gerektiğinde yeniden kazanmak amacıyla yer ve ikamet değiştirmeleri sonucunda ortaya çıkan tüm ilişkiler ve olguların toplamı olduğunu öne sürerek sağlık turizmini sağlıkla ilişkili tüm turizm faaliyetlerini kapsayan üst bir kavram olarak tanımlamıştır. Kaspar, sağlık turizmiyle ilgili bu süreci daha çok iyilik hali odaklı bir yaklaşımla ele almış ve seyahat amacının sağlık olmasına vurgu yapmıştır (Boga vd., 2013). Goeldner (1989) de sağlık turizmini üç farklı kategoride ele almıştır. Bunlar, evden uzakta bulunmak, en önemli motivasyonun sağlık olması ve boş zamanı değerlendirme ortamında da gerçekleştirilmesidir. Schalber ve Peters (2012) ise sağlık turizmini bir üst kavram olarak ele almış ve bu kapsamda medikal turizm ile wellness turizmi gibi alt dalların yer aldığını vurgulamıştır.

Goodrich ve Goodrich (1987), sağlık turizmini bir turistik işletmenin veya destinasyonun, sağlık hizmetlerini turistik hizmetlere entegre ederek turist çekme çabası olarak tanımlar. Bu hizmetler, otel veya tatil köylerindeki sağlık personeli tarafından sunulan muayeneler, diyet programları, akupunktur, vitamin takviyeleri ve alternatif

tedavileri kapsamaktadır (Brace vd., 2023). Bu kavramların ışığında sağlık turizmi iki temel bakış açısıyla ele alınmaktadır. Bunlar tedavi odaklı bakış açısı ve rekreasyonel (rahatlama/eğlenme) faaliyetler odaklı bakış açısıdır. Tedavi odaklı bakış açısı medikal turizmle ilişkili olup cerrahi müdahaleleri ya da hastalıkların tedavisine ya da önlenmesine yönelik terapötik uygulamaları içerir. Rekreasyonel yaklaşımda ise odak noktası rahatlama, boş zaman değerlendirme ve rutinden kaçış olan wellness (iyi yaşam) veya wellbeing (esenlik) faaliyetleri ön plana çıkmaktadır (Quintela vd., 2016).

Sağlık turizmi, ülkemizde ve dünyada giderek önem kazanan, alternatif talep türleri oluşturan ve yalnızca hastalar ile sağlık hizmetleriyle sınırlı kalmayıp, bilgi ve sağlık personelinin de uluslararası düzeyde hareketliliğini kapsayan yeni bir sağlık alanı haline gelmiştir (Bayın, 2015). Sağlık turizmine katılımda bireylerin temel motivasyonunun tıbbi tedavi hizmeti almanın yanı sıra beden ve ruh sağlıklarını iyileştirme, yaşam kalitelerini artırma amacıyla bir dizi rekreatif faaliyette bulunmak olması, sağlık turizmi kavramının daha bütüncül ve önleyici sağlık yaklaşımlarını benimseyen bir yapıya evrilmesini sağlamıştır. Bu bütüncül bakış açısı, sağlık turizmi alanında önemli bir referans noktası haline gelmiştir. Bireylerin sağlıklı yaşam konusundaki beklenti ve talepleri, proaktif sağlık davranışları sergilemelerine ve dolayısıyla da alışkanlık ve kararlarını bu doğrultuda şekillendirmelerine neden olmaktadır. Küreselleşmenin de etkisiyle bireylerin sağlıklı yaşam arayışları uluslararası boyuta ulaşmış ve sağlık turizmi pazarının günden güne çeşitlenmesine neden olmuştur.

2.3.2. Sağlık Turizminin tarihsel gelişimi

Sağlık turizmi, insanlık tarihinin en eski çağlarından beri farklı coğrafya ve kültürlerde çeşitli biçimlerde kendini göstermiş, zamanla gelişerek bugünkü modern yapısına kavuşmuştur. MÖ 4000 yılları civarında Sümerler'in Mezopotamya'daki sıcak su kaynaklarının çevresine yapılar inşa ederek bu kaynaklardan sağlık amaçlı faydalanmaya başlaması, sağlık turizmine dair ilk örneklerden biri olarak kabul edilmektedir. Benzer şekilde, MS 13. yüzyılda Mısırlıların Kahire'de inşa ettiği dönemin en büyük ve gelişmiş hastanesinde, din, ırk ya da sosyal statü ayrımı gözetmeksizin sağlık hizmeti sunulması ve dünyanın farklı bölgelerinden gelen hastaların burada tedavi edilmesi, sağlık turizminin tarihsel gelişiminde önemli bir dönüm noktasını oluşturmuştur (Arslan, 2018).

İlk Çağ'da, sıcak su kaynaklarının bulunduğu bölgeler yalnızca doğal şifa merkezleri olarak değil, aynı zamanda tıbbın daha bilimsel temellere oturduğu klinik

uygulamaların geliştiği alanlar hâline gelmiş; Akkad, Babil, Çin ve Antik Yunan gibi medeniyetlerde sağlık hizmetlerinin sistematikleşmesiyle birlikte, bireyler daha rasyonel tedavi süreçlerinden faydalanmaya başlamış; Antik Roma’da ise termal suların kullanıldığı tatil köyleri inşa edilerek bu alanlarda hem dinlenme hem de tedavi imkânı sağlanmıştır (Eriş vd., 2020).

Orta Çağ’da ise özellikle İslam dünyasında tıp alanında kayda değer ilerlemeler yaşanmış, İbn-i Sina, Er-Razi ve El-Cezeri gibi hekimler tarafından geliştirilen eserler ve uygulamalar, yalnızca dönemin değil, sonraki yüzyılların da tıbbi bilgi birikimini şekillendirmiştir. Bu dönemde Kahire’de kurulan Mansuri Hastanesi, 8.000 kişilik kapasitesi ve evrensel sağlık hizmeti anlayışıyla dikkat çekerken (Gülen vd., 2011), Anadolu’da inşa edilen Gevher Nesibe Darüşşifası ise hem bir şifahane hem de bir tıp medresesi olarak sağlık ve eğitimin bütünleştirildiği ilk yapılardan biri olmuştur (Tontuş, 2015; Eriş vd., 2020). Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde yaygınlaşan darüşşifa ve bimarhane gibi kurumlar, sadece hasta tedavisine yönelik değil, aynı zamanda yolcuların dinlenip temizlenebileceği hamamlarla da donatılarak sağlık hizmetinin hem bireysel hem de kamusal boyutta ele alındığını göstermektedir (Kuzhan vd., 2023). 15. ve 16. yüzyılda Avrupa’da Roma hamamlarının yeniden canlandırılması, varlıklı sınıfların sağlık amacıyla doğal kaynaklara ve termal kaplıcalara yönelmesi, sağlık turizminin aristokratik bir boyut kazandığına işaret etmektedir (Bektaş, 2022). 18. yüzyılda varlıklı kesimlerin tedavi amacıyla Nil Nehri’ne seyahate çıktığı (Barca vd., 2012); İngiltere’de solunum yolu hastalıkları olan bireylerin spa tedavileri gördüğü bilinmektedir (Yirik vd., 2015). 18. yüzyıldan itibaren ise Anadolu, termal kaynakları sayesinde yalnızca yerli değil, Avrupalı ziyaretçiler tarafından da sağlık turizmi bağlamında tercih edilen önemli bir destinasyon hâline gelmiştir. Gut, karaciğer hastalıkları ve bronşit gibi farklı hastalıkları tedavi etmede kullanılan maden suları, bölgenin medikal anlamda cazibesini artırmış ve şifa arayışındaki hastalar için doğal bir tedavi merkezi işlevi görmüştür (Doğan vd., 2019). 19. yüzyıldan itibaren İngiltere ve Fransa’dan Mısır’a gerçekleştirilen sağlık amaçlı seyahatlerin ardından (Connell, 2013) 20. yüzyılda da büyük halk topluluklarının başka ülkelere sağlık amaçlı seyahatleri sağlık turizminde küresel rekabete hız kazandırmıştır (Barca vd., 2012). 21. Yüzyıla gelindiğinde ise sağlık turizmi, teknolojik gelişmeler, sağlık kuruluşlarının sayıca artması, hizmet kalitesinin yükselmesi, insan odaklı yaklaşımlar ve rekabetin etkisiyle ortaya çıkan daha erişilebilir fiyatlar sayesinde önemli ölçüde ivme kazanmıştır (Yirik, 2014).

2.3.3. Sağlık turizmi türleri

Hedef kitlesi hâlihazırda sağlık sorunları yaşayan bireyler ve ileride sağlık sorunu yaşamak istemeyen, sağlıklı yaşam bilincine sahip bireylerden oluşan (Özsarı vd., 2013) sağlık turizmi, bireylerin farklı ihtiyaçlarına yönelik olarak şekillenmiş üç ana kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar medikal turizm, engelli/yaşlı turizmi ve termal turizm/spa wellness turizmidir.

2.3.3.1. Medikal turizm

Medikal turizm, sağlık hizmeti almak üzere bir başka ülkeye gerçekleştirilen seyahatler sırasında sunulan nitelikli tıbbi tedavi hizmetleri, organ nakli, diş tedavileri ve protez uygulamaları gibi işlemleri kapsayan hizmetler bütünüdür (Yılmaz vd., 2020). 1990'ların sonlarından itibaren medikal turizm hızla büyüme göstermiştir. Sanayileşmiş ülkelerde sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi, yüksek maliyetler, uzun bekleme süreleri, örn. kök hücre tedavileri, üreme ve doğurganlık uygulamaları vb. bazı tıbbi hizmetlere yasal engeller nedeniyle ulaşılamaması gibi nedenler medikal turizm pazarının büyümesinde etkili olmuştur. Ulaşımındaki kolaylıklar, internet üzerinden erişilebilirliğin kolay olması ve medikal hizmetin tatil ile birleştirilebilmesi gibi olanakların gelişmesi, kendi ülkelerinde bu hizmeti alamayan bireylerin başka ülkelere yönelim göstermesine neden olmuştur (Quintela vd., 2016). Hava ulaşımında, tıbbi teknolojiadaki ilerlemeler, kozmetik cerrahiye talebin artması, yaşlı nüfus sayısının ve gelir düzeyinin yükselmesi gibi birçok neden medikal turizm hizmetlerine yönelik talepte artışa neden olmuştur (Conell, 2011).

Medikal turizm, diğer turizm türlerinden farklıdır, çünkü bazı tıbbi uygulama gerektiren prosedürleri ve rutin testleri içerir. Kozmetik cerrahiden estetik uygulamalara (örneğin, meme büyütme, yüz germe, liposakşın ve vücut şekillendirme), diş cerrahisinden protez ve rekonstrüksiyon işlemlerine, kardiyoloji ve kalp cerrahisinden (kalp kapağı replasmanı, koroner arter bypass ve anjiyoplasti gibi) ortopedik cerrahiye (kalça protezi, diz protezi ve omurga ameliyatları) kadar geniş bir yelpaze sunulmakla birlikte, ayrıca, kanser teşhisi ve tedavisinde ileri teknolojiler (örneğin, cyberknife), obezite cerrahisi (gastrik bypass ve laparoskopik bant uygulamaları), üreme sistemi operasyonları (histerektomi ve prostatektomi) ile doku ve organ nakilleri (kemik iliği ve solid organ nakilleri) gibi uzmanlık alanları da medikal turizmin önemli bileşenlerindendir (Horowitz vd., 2007; Patients Beyond Borders, 2025). Medikal turizmin önemli bir kolu olan ve genellikle tıbbi ihtiyaçlardan ziyade sosyal statü

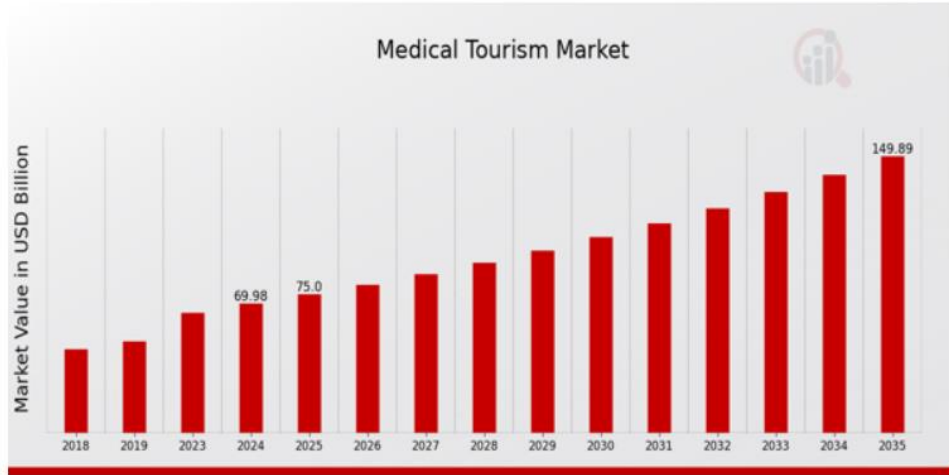
kazanımıyla ilişkilendirilen estetik işlemlere talep son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. Bu da beraberinde medikal turizmin yalnızca bir sağlık hizmeti olmadığını, aynı zamanda kültürel, sosyal, ekonomik ve sosyolojik bir olgu olduğunu da göstermektedir. Bu yaklaşımın, medikal turizm pazarının çeşitlenmesine olduğu kadar ülke ekonomisine katkıları da söz konusudur. Medikal turizm gelirlerinin yanı sıra transfer hizmetleri, konaklama, alışveriş ve gezi gibi birçok alt sektör dolaylı olarak medikal turizm sektöründen kazanç sağlamaktadır (Helmy, 2011).

Medikal turizm talebinde etkili olan faktörler konusunda çeşitli yaklaşımlar söz konusudur. Crooks vd. (2010) uzun bekleme sürelerini ve tedavinin sigorta kapsamı dışında kalmasını itici faktörler olarak yorumlarken; düşük işlem ve komisyon maliyetlerini, doktorların niteliklerini, tatil yapma imkânlarını ve din, dil, ırk, politika gibi unsurları çekici faktörler olarak yorumlamaktadır. Kolay ulaşılabilir bir destinasyon olması ve ağızdan ağıza tecrübe paylaşımının da motive edici etkenler olduğunu belirtmektedir (Crooks vd., 2010). Gill ve Singh (2011) ise yukarıdaki yaklaşıma benzer bir yaklaşım tanımlamışlar ve buna ek olarak gittikleri ülkede mahremiyete özen gösterilmesinin ve kredi kartıyla ödeme kolaylıkları sağlanmasının da çekici faktörlerden olduğunu öne sürmüşlerdir (Gill vd., 2011). Fetscherin ve Stephano (2016), medikal turizmde iten faktörlerin tüketici yanlı faktörler olduğunu belirtmişler ve bunları cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, gelir düzeyi gibi demografik faktörler olarak ve sigorta kapsamı, sağlık güvencesi ve sağlık durumunu ifade eden sağlık faktörleri olarak gruplandırmışlardır. Buna karşılık çeken faktörlerin ise medikal turizm destinasyonu açısından ülkenin durumu, ekonomik istikrarı ve imajının yanı sıra sağlık hizmetleri, sağlık bakım maliyetleri, kalitesi, akreditasyonu ve turizm endüstrisi ile turistik cazibe merkezleri olduğunu belirtmişlerdir (Fetscherin vd., 2016).

Destinasyonun kültürel ve dini açıdan benzer özelliklere sahip olması da bir diğer önemli tercih sebeplerindendir (Flores vd., 2016). Tedavi sırasında hizmet veren kişilere duyulan güven kadar hizmet veren kişilerin hastaya ve hasta ihtiyaçlarına yaklaşım biçimi de medikal turistler için önemli belirleyici faktörlerdendir. Yabancı bir ülkede tedavi hizmeti alan hastaların kültürel beklentilerine ve dini hassasiyetlerine dikkat edilmesi bu açıdan önemli bir konudur (Glinos vd., 2010). Hastaların dini inanışlarının gereği olan uygulama ve ritüellerin bilincinde olarak hastaya uygun ortam ve imkânların sağlanması önemlidir. Özellikle onkoloji ve palyatif bakım hastaları gibi özel hasta grupları için manevi destek sunan ve dini kitapların ve çeşitli ibadet unsurlarının yer aldığı dua odaları

ya da huzur odaları (praying room-peace room), hasta veya hasta yakınları için sunulabilecek ayrıcalıklı hizmetler arasındadır (Bölüktaş, 2020).

Mahremiyet de medikal turizm destinasyon tercihlerinde yine oldukça önemli bir yere sahip beklentilerdendir (Sivuk vd. 2024). Cinsiyet değiştirme gibi büyük operasyonlar ya da estetik müdahaleler geçiren bireylerin, kimliklerinin gizli tutulması ve sosyal ortamdan uzak kalarak iyileşme talepleri olabilmekte, bu nedenle de bireyler yapılan tıbbi müdahalelerin gizli kalmasını isteyebilmektedirler. Dolayısıyla destinasyon seçiminde mahremiyet kriterinin ne derecede yerine getirildiği, karar alma süreçlerinde etkili olmaktadır (Gill vd., 2011). Medikal turizm, ekonomik kalkınmaya da büyük ölçüde olumlu etki etmekte ve döviz getirici etkisi nedeniyle kamu ve özel sektör tarafından desteklenmektedir (Sivuk vd. 2024). Özellikle OECD üyesi olmayan ülkelerde üretim artışı olarak ekonomiye büyük katkı sağladığı görülmüştür (Beladi vd., 2019). Türkiye, ABD ve Çek Cumhuriyeti, OECD içerisinde en çok sağlık ihracatı yapan ülkeler konumundayken, sağlık ithalatı yapan ülkeler de sırasıyla Almanya, ABD ve Hollanda olarak belirtilmiştir (OECD Indicators, 2009).

Şekil 2.8. Medikal turizm pazarı

Kaynak: Market Research Future, 2024

MRF (Market Research Future) tarafından yapılan analizlere göre global medikal turizm piyasasının büyüklüğü 2023 yılında 65,3 Milyar USD olarak tahmin edilmiştir ve bu büyümenin 2024 yılında 69,98 Milyar USD'den 2035 yılına kadar 150 milyar USD'ye ulaşması beklenmektedir. Medikal turizm piyasasının büyüme oranının ise 2025-2035 yılları aralığında tahminen yaklaşık %7,17 olması öngörülmektedir (Market Research Future, 2024).

Medikal turizmdeki bu gelişmeler, ülkeler arasında yoğun bir rekabet ortamı yaratarak sağlık hizmeti sunan destinasyonların, küresel medikal turistleri cezbetmek amacıyla kalite standartlarını yükseltmesine, uluslararası akreditasyonlara yönelmesine ve sağlıkla entegre tatil paketleri sunmasına yol açmıştır. Bu nedenle medikal turizmde hizmet yelpazesini çeşitlendirecek ve hizmet kalitesini yükseltecek, pazarda rekabet gücümüzü artıracak stratejiler belirlenerek planlar yapılması oldukça büyük önem arz etmektedir.

2.3.3.2. Engelli ve yaşlı turizmi

İleri yaş turizmi, geriatri turizmi ya da 3. yaş turizmi olarak da adlandırılan yaşlı turizmi (Bektaş vd., 2016) ve engelli turizmi, ileri yaş veya engel durumlarından dolayı bakıma gereksinim duyan bireylerin, uzmanlar tarafından bakım, rehabilitasyon ve tedavi hizmetleri almak amacıyla yurtdışındaki kliniklere, bakım evlerine ve geriatrik tedavi merkezlerine gitmelerini kapsayan turizm türüdür (Ataman vd., 2017). Yaşlılara ve engellilere yönelik hizmetler, gezi turları ve meşguliyet terapileri gibi aktivitelerden oluşan ileri yaş turizmi; bakımevleri veya rehabilitasyon merkezlerinde alabilecekleri yaşlı bakımı hizmetleri; klinik otellerde rehabilitasyon hizmetleri ve engelliler için özel bakım ve gezi turları şeklinde sınıflandırılmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011).

Yaşlı turizmi aynı zamanda “3. Yaş Turizmi”, “Geriatri Turizmi”, “Yaşlı Bakım Turizmi”, “3. Yaş Baharı Turizmi” ve “Yaşlı Turizmi” şeklinde de tanımlanırken İngilizce literatürde “Third Age Tourism”, “Mature Tourism”, “Silver Tourism”, “Age Friendly Tourism”, “Active Aging Tourism”, “Elderly Tourism”, “Grey Tourism” ve “Senior Tourism” olarak adlandırılmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerindeyse “Gümüş Turizm” (Silver Tourism) ve Gümüş Ekonomi (Silver Economy) gibi tanımlar kullanıldığı görülmektedir (Aydemir vd., 2018). Dünya Sağlık Örgütü, 65 yaş ve üzeri yaş aralığını yaşlılık döneminin başlangıcı olarak tanımlar. Buna göre 65-74 yaş arasındaki bireyler “genç yaşlı”; 74-84 yaş arasındaki bireyler “yaşlı”; 85 yaş ve üzerindeki bireylerse “en yaşlı” olarak kabul edilmektedir (Oğuz vd., 2019). TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) ise yaşlı nüfusu 65 yaş ve üzeri; ileri yaşlı nüfusu da 85 yaş ve üzeri olarak değerlendirmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020). Üçüncü yaş turizmi kavramı, insan hayatının üç temel yaş dönemine ayrıldığı görüşüne dayanmaktadır. Gelişim, eğitim, bilinçlenme ve hayata hazırlanma evresini tanımlayan birinci yaş dönemi; çalışma hayatını vurgulayan ikinci yaş dönemi ve aktif çalışma hayatının sona ermeye başladığı ve yaşlanma belirtilerinin ortaya çıktığı üçüncü yaş

dönemi şeklinde insan hayatı üç döneme ayrılır (Aydemir vd., 2018). Üçüncü yaştaki bireylerin maddi durumları, alım güçleri, talepleri, ihtiyaçları ve motivasyonlarının farklı olması nedeniyle turizm aktivitelerine katılım davranışları da farklılık göstermektedir. Boş zamanın artması nedeniyle turizm hareketliliğine daha fazla zaman ayırabilecek olmaları ve yüksek sezon dışında fiyatların daha uygun olduğu zaman dilimlerine tatil planı yapabilmeleri turistik davranışlar bağlamındaki avantajlardandır. Bunun yanında yaşla beraber gelen hareket kısıtlılıkları, gelir seviyesindeki düşüş, yaşlı bireylerin daha durağan aktiviteleri ve daha sakin ortamları tercih etmeleri, tanıdık mekân ve markalara sadık olmaları, yeniliklere açık olmamaları, daha konfor odaklı hareket etmeleri gibi nedenler de bu yaş grubunun turistik faaliyetler açısından birtakım kısıtlılıklarının olabileceğine işaret etmektedir. Üçüncü yaş turizminin kapsamı, yalnızca kronolojik yaşla sınırlandırılmayacak kadar çok boyutludur. Yaşlanma sürecine bireysel, sosyal ve kültürel faktörlerin etkisi, bu turizm türüne katılımı belirleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Fiziksel ve zihinsel sağlığını koruyan, sağlıklı ve aktif bir yaşam tarzını benimseyen bireyler, yaşlarına bakılmaksızın üçüncü yaş turizmine yönelik yüksek bir motivasyon sergileyebilmektedir. Bu nedenle, üçüncü yaş turizmini sadece yaş ve emeklilik gibi kavramsal sınırlarla değil, bireylerin yaşam tarzı, sağlık durumu ve sosyo-kültürel beklentileri çerçevesinde değerlendirmenin daha kapsayıcı bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir.

Günümüzde önemli bir tüketici kitlesini oluşturan yaşlılar, yaş aralıkları, davranış biçimleri ve beklenti türlerine göre turistik mal ve hizmetlerin de bu gruba özgü nitelikler kazanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda turizm faaliyetleri içinde yaşlılara özgü bazı terimler de kullanılmaya başlanmıştır. Bunlar “yeni yaşlı vatandaşlar”, “genç yaşlılar”, “woopies” (varlıklı yaşlı insanlar), “dünya savaşı bebekleri” (baby boomer’lar), “ara nesil” ve “gri piyasası” gibi tanımlamalardır (Çataloğlu, 2020). Bu kavramlar yaşlılık seviyelerinin dolayısıyla yaşlı turizminin farklı boyutları olduğunu ve farklı yaşlılık haline ve beklentilerine sahip kesimlerin tek bir tanım altında değerlendirilemeyeceğini de göstermektedir. Yaşlı bireylerin hastalıklarının, fiziksel kapasitelerinin ve beklentilerinin farklı olması dolayısıyla yaşlı turizmde, sağlıklı yaşlı bakımı, kronik hastalıkları olan yaşlıların bakımı, rehabilitasyon ve tedavi öncelikli yaşlı bakımı ve palyatif (termal dönem) yaşlı bakımı olmak üzere farklı alt uygulama başlıkları vardır (Tontuş, 2022). Sağlıklı yaşlı bireyler, öz bakımlarını yapabilen, herhangi bir hareket kısıtlılığı ya da engeli olmayan, bağımlılıkla mücadele etmeyen sağlıklı bireylerdir. Bu bireylere fiziksel aktivite alanları, alışveriş yerleri, eğlence mekânları gibi ortamlarda

motive edici ve sosyal hayata dâhil olmalarını sağlayan hizmetler sunulmaktadır. Kronik hastalıkları olan yaşlıların bakımı ise genellikle 65 yaş üstünde ve şeker, hipertansiyon, kalp, akciğer, demans gibi kronik hastalıkları olan bireylerin tedavi ve izlem hizmetlerinin sunulmasını içermektedir. Rehabilitasyon ve tedavi öncelikli yaşlı bakımındaysa herhangi bir operasyondan ya da inme gibi bir hastalıktan dolayı profesyonel bakıma ve takibe ihtiyaç duyan bireylere sunulan hizmetler ifade edilmektedir. Palyatif (termal dönem) yaşlı bakımında, hastaların fiziksel tedavilerinin, bakımlarının ve takiplerinin yapılmasının yanı sıra ruhsal ve sosyal açıdan da destek aldıkları bir süreç söz konusudur (Tontuş, 2022). Yaşlı turizmi pazarı, günden güne büyüme eğiliminde olan bir pazardır. Yaşlı nüfusun bakımı ve sosyal hayata entegre edilmesi amacıyla stratejiler geliştirilmesi de bu bağlamda oldukça önemlidir. 2021-2030 yılları, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından “Sağlıklı Yaşlanma 10 Yılı” olarak ilan edilmiştir (Özmete, 2022). Dünya Sağlık Örgütü, yaşlı dostu şehirler projesi başlatarak yaşlıların yaşam kalitesini artırmak, toplumsal katılımı sağlamak amacıyla birtakım girişimlerde bulunulmasını teşvik etmiştir. Yaşlı dostu kent/topluluk kavramı, yaşlı bireyleri yalnızca pasif hizmet alıcıları olarak görmek yerine, onları topluma aktif şekilde katılan ve katkı sağlayan bireyler olarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, yaşlanma sürecine dair kamu söylemini dönüştürmeyi ve politika üretiminde daha kapsayıcı, derinlemesine bir anlayış geliştirmeyi hedeflemektedir. Bir kentin yaşlı dostu kent olması, yalnızca yaşlılara değil, öncelikle çocuklar ve engelliler başta olmak üzere kentte yaşayan herkesin yaşamını kolaylaştıracak fırsatlar sunması açısından büyük önem taşır. Kimi şehirlerde konut, sokak tasarımı ve hizmetlere erişim kolaylığı gibi iyileştirmeler ön planda tutulurken, bazı şehirler fiziksel altyapı ve tasarım odaklı düzenlemelere ağırlık vermekte, diğerleri ise sosyal boyutlara, toplumsal ilişkilere ve katılımcılığa öncelik tanımaktadır (Coşkun, 2019). Yaşlı dostu şehir projesini hayata geçirmeyi onaylayan ilk şehirler arasında Londra, Melbourne, Meksika, Moskova, Nairobi, New Delhi, Rio de Janeiro, İstanbul, Shanghai ve Tokyo yer almaktadır (Yavuz, 2020). DSÖ Yaş Dostu Şehirler ve Topluluklar Küresel Ağı, hâlihazırda 51 ülkede 1445 şehir ve topluluğu içermekte, dünya genelinde 300 milyondan fazla insanı kapsamaktadır (WHO, 2023). Diğer taraftan ilk kez 1998 yılında Avusturya’da ve ardından Almanya ve İtalya’da üçüncü yaş grubu turistlere hitap eden 50Plus otelleri faaliyete geçirilmiştir (Akoğlan Kozak vd., 2019). Avrupa ülkeleri arasında yaşlı nüfusun artış eğiliminin en yüksek olduğu Almanya çevre odaklı “Smart City Berlin” stratejisini geliştirmiştir. Dezavantajlı grupların yaşam koşullarını iyileştirmeyi benimseyen bir yaklaşımla “sosyal

şehir” ve “yaşlı dostu şehir” gibi konseptlerle “city age” programları oluşturmuştur (Gök vd., 2020). İspanya’da 65 yaş ve üstündeki bireyler için 2016 yılında başlatılan ve yoğun olmayan sezonda uygun fiyatlara tatil yapmalarına olanak tanıyan IMSERSO (Yaşlılar ve Sosyal Hizmetler Enstitüsü) programıyla, seçili otellerde yaşlılara yönelik tatil ve aktivite imkânları sunularak yaşlıların sosyal yaşama katılımlarının artırılması, aktif bir yaşlanma sürecinin desteklenmesi ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi hedeflenmiştir. Böylelikle, yaşlı bireylerin zihinsel, bedensel, duygusal, psikolojik ve eğitsel gelişimlerine katkı sağlanması amaçlanmıştır (Sedgley vd., 2018). 2001-2004 yılları arasında Çin’de hayata geçirilen Starlight Programı kapsamında, yaşlı bireylerin kullanımı için tesisler kurulmuş ve bu doğrultuda “The White Paper” adıyla bir plan hazırlanmıştır. Bu plan, toplum yararına sosyal hizmetler sunmayı ve yaşlılara temel bakım imkânları sağlamayı ve refah içinde bir toplumu hedeflemiştir. Çalışma, yaşlılara yönelik temel bakım hizmetlerinin yanı sıra toplumsal ve kurumsal hizmetlerin güçlendirilmesine odaklanmıştır (Chen, 2009). Çataloğlu (2020)’ya göre toplumsal dönüşümün hız kazandığı günümüzde “yaşlılık” kavramı da kültürel değerler ve teknolojik gelişmelerle birlikte yeniden inşa edilmektedir. Yaşlı bireylerin yalnızca ekonomik fayda sağlayan pasif tüketiciler olarak görülmesi, yaşlı turizminin sosyal değer üretimini sınırlayabilmekte ve bu yaklaşım, sektörü sürdürülebilir başarıdan uzaklaştırmaktadır. Bir diğer taraftan bireylerin yaşlanma sürecinde değişen sosyal rollerine, ihtiyaçlarına ve seyahat motivasyonlarına duyarlılık göstermek, hem etik bir sorumluluk hem de turizmde kaliteyi artıran temel bir unsurdur (Çataloğlu, 2020). Dünya nüfusunun günden güne yaşlandığı ve yaş ortalamasının yükseldiği, dolayısıyla yaşlıların turizm ekonomisi açısından öneminin arttığı (Büyük vd., 2022) düşünüldüğünde, devletlerin bu yönde sürdürülebilir politikalar geliştirmeleri elzemdir. Ülkemiz nüfusunun da % 10’unu 65 yaş ve üzeri bireyler; % 68’ini 15 yaş ile 65 yaş arasındaki bireyler; % 22’sini ise 0 ve 12 yaş arasındaki bireylerin oluşturduğu (Köse vd., 2023) göz önünde bulundurulduğunda, yaşlı turizmne daha geniş bir perspektiften yaklaşılmasının ve yaşlıların yanı sıra çocuk ve engelli yaşamını da kolaylaştırıcı etkilerinden dolayı yaşlı dostu kent uygulamalarının yaygınlaştırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Engellilik kavramı da farklı disiplinler ve kurumlar tarafından çeşitli bakış açılarıyla tanımlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü, engellilik durumunu bir bireyin ruhsal bedensel ve zihinsel yetilerinin bir kısmını ya da tamamını geçici veya sürekli olarak kaybetmesi olarak tanımlarken (WHO, 2023) Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi (UNCRPD), engelliliği gelişen bir kavram olarak değerlendirmekte ve engelli

bireyleri, topluma diğerler bireylerle eşit bir şekilde tam ve etkin katılım sağlayamayacak düzeyde fiziksel, zihinsel, düşünsel veya duyuşsal bozuklukları olan kişiler olarak tanımlamaktadır (UNCRPD, 2006). Türkiye’de 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun’a göre ise engellilik, bireyin fiziksel, zihinsel, ruhsal veya duyuşsal yetilerindeki çeşitli düzeydeki kayıplar nedeniyle toplum yaşamına eşit katılımını engelleyen bir durum şeklinde tanımlanır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023).

Engellilikle ilgili farklı modeller, engelliliğin nasıl kavramsallaştırıldığını ve bu duruma karşı yaklaşımları ortaya koymaktadır. Bu modeller yardımseverlik modeli, tıbbi model, sosyal model, insan hakları modeli ve etkileşimsel modeldir (Rohwerder, 2015). Hayırseverlik modeli, engelliliği birey merkezli bir yaklaşımla ele alır ve engelli bireyleri bakıma muhtaç, engelleriyle tanımlanan, pasif kurbanlar olarak görme eğilimindedir (Al Ju’beh, 2015). Tıbbi veya diğer adıyla biyomedikal engellilik modeli, engelliliği doğrudan bir hastalıktan, yaralanmadan veya başka bir sağlık durumundan kaynaklanan ve tedavi ve rehabilitasyon şeklinde tıbbi bakım gerektiren bir sorun olarak görmektedir (Mitra, 2006). Çevresel ve sosyal engellerin dikkate alınmadığı bu yaklaşım engelliliği bir sorun olarak görmekte ve bu sorunun tıbbi yaklaşımla çözülebileceğini varsaymaktadır. Hayırsever ve tıbbi modele bir eleştiri olarak ortaya çıkan sosyal model ise insan haklarını merkez alır ve sosyal bir yaklaşımla yapılandırılmıştır (Woodburn, 2013). Bu yaklaşıma göre engellilik, bireysel bir durumdan çok, toplumsal tutumlar, fiziksel çevre ve kurumlar gibi dış etkenlerin yarattığı engeller sonucu ortaya çıkmaktadır (Mitra, 2006). Bu yaklaşım, engelliliğin, fiziksel veya zihinsel farklılıkların değil, erişilemeyen ortamlar, ayrımcı tutumlar ve yetersiz politikalar gibi toplumsal engellerin bir sonucu olduğunu savunur. Dolayısıyla engelli bireylerin topluma tam katılımını sağlamak için tutumların, uygulamaların ve politikaların değiştirilmesi gerektiğini vurgular. Aynı zamanda tıp uzmanlarının desteğinin de önemli olduğunu kabul eder (DFID, 2000; Al Ju’beh, 2015). İnsan hakları engellilik modeli, sosyal engellilik yaklaşımına dayanır ve adaletsiz sistem ve uygulamaları değiştirmeyi hedefler. Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi’ni (UNCRPD) temel alarak, engelli bireyleri yalnızca yardım alan kişiler değil, aynı zamanda karar verici, vatandaş ve hak sahibi bireyler olarak tanımlar (Al Ju’beh, 2015). Engelliliğe daha saygılı ve anlamlı bir bakış sunan sosyal ve insan hakları temelli modeller, birçok politika ve uygulamanın temelini oluştururken (Kett vd., 2007), bu modeller arasındaki farkların da engelliliğin fiziksel bir durum mu yoksa sosyal bir olgu mu olduğu tartışması etrafında şekillendiği görülmektedir.

Engellilik türleri, doğuştan olabileceği gibi sonradan da görülebilmektedir ve bireyin yaşadığı kısıtlamanın türüne bağlı olarak ortopedik engellilik, zihinsel engellilik, işitme ve görme engelliliği, dil ve konuşma engelliliği ve süreğen engellilik olmak üzere sınıflandırılmaktadır (Şahinöz vd., 2013; MEB, 2015). Ortopedik engellilik, felç, amputasyon, omurilik yaralanmaları, kemik ve eklem bozuklukları, kas-iskelet sistemi bozuklukları gibi hastalıklar neticesinde yaşanan hareket kısıtlılıklarını ifade ederken (Yılmaz vd., 2014), zihinsel engellilik de zekâ geriliği, öğrenme güçlüğü, otizm spektrum bozukluğu, down sendromu gibi hastalıklar neticesinde bilişsel işlevlerde oluşan sınırlılıkları tanımlar. Gelişim dönemlerinde, bireyin günlük yaşam becerileri ve uyum davranışlarında yaşa uygun olarak beklenen gelişim seviyelerinde belirgin şekilde yetersizlik göstermesi durumunu ifade eder (Keçeci, 2021). Duyusal engellilik olarak da ifade edilen görme ve işitme engelliliklerinde de birey tam ya da kısmi görme ve işitme kaybı yaşar. Görme yetisi, olması gereken derecenin 1/10'ine ya da daha altına düşen veya görüş seviyesi yirmi derecelik açının altında kalan kişiler görme engelli sınıfında yer almaktadır (Öztürk, 2011). İşitme engeli ise 70 desibelden yüksek işitme yitimi görülen ve günlük yaşamsal aktivitelerde işitme duyusundan istifade edilemediğinden özel desteğe ihtiyaç duyulması durumunu ifade eder (Yavuz vd., 2023). Dil ve konuşma engelliliğinde ise bireyin sesleri çıkarmada, artikülasyonda, ritimlerde ve vurgularda anomalilerinin olması, konuşmada akıcılığı sağlayamaması durumu söz konusudur (Aslan, 2017). Süreğen engellilik ise sürekli bakım gerektiren astım, diyabet, epilepsi, kanser gibi kronik sağlık sorunları nedeniyle bireyin çalışma ve günlük işlevselliğinin kısıtlandığı engellilik durumudur (Heward, 2013).

DSÖ (2023), dünyada 1.3 Milyardan fazla insanın dolayısıyla dünya nüfusunun yaklaşık %15'inin engelli olduğunu, engelli bireylerde diyabet, astım, kalp rahatsızlıkları, depresyon gibi hastalıkların yaşanma riskinin iki kat daha fazla görüldüğünü ve engelsiz insanlara göre engellilerin 20 yıl daha az yaşam ömrüne sahip olduklarını açıklamaktadır (WHO, 2023). Bu doğrultuda değerlendirildiğinde engelli bireylerin sosyal yaşamda aktif biçimde yer alabilmeleri için geliştirilen stratejiler, politikalar, uygulama ve önlemler oldukça büyük öneme sahiptir. Engelli bireylerin sosyal hayata tam katılımı ve diğer insanlar gibi sorunsuz bir yaşam sürebilmesi için fiziksel, sosyal ve duygusal düzenlemeler yapılması gerekmektedir ve toplumda engel veya farklılıklara göre ayrımcı yaklaşımlar yerine, yaşamın her alanında herkes için erişilebilir ve evrensel tasarım çözümleri benimsenmelidir (Sakarneh vd., 2021; Zengin vd., 2013). Bu bağlamda değerlendirildiğinde, bireylerin fiziksel ve ruhsal anlamda sosyal yaşama aktif biçimde

katılmalarına olanak tanıyan engelli turizmi, engelli bireylerin kendilerini bakıma muhtaç bireyler olarak görmekten uzaklaştıkları, bağımsız ve kendi kendine yetebilen bir birey gibi hissettikleri, eğlendikleri, dinlendikleri ve sosyalleştikleri faaliyetler bütünü olarak önemli bir yere sahiptir (Yıldız vd., 2018). Dünyada günden güne önemli bir pazar payına sahip olan engelli turizmi, bireylerin gezme, eğlenme ve dinlenmenin yanı sıra tedavi veya rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmak için gerçekleştirdikleri faaliyetleri içermektedir. T.C. Sağlık Bakanlığı, engelli turizmini, engelli bireylerin bakım, rehabilitasyon ve tedavi hizmetleri alırken aynı zamanda turistik aktivitelerde bulunmalarını kapsayan bir sağlık turizmi alt dalı olarak tanımlamaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2011). Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), engelli turizmi kavramını genişleterek yaşlı bireyleri, hamileleri ve çocukları da kapsayacak şekilde “herkes için erişilebilir turizm” kavramını ortaya koymuş, böylelikle engelli olmasa dahi engelli bireylerle, yaşlılar ve çocuklarla seyahat eden engelsiz bireyleri de kapsayarak tüm bireylere hitap edecek bir kavram öne sürmüştür (UNWTO, 2016). Dünya Turizm Örgütü engelli turizm kavramı için aynı zamanda “engelsiz turizm”, “erişilebilir turizm”, “kapsayıcı turizm”, “uyarlanmış turizm”, “herkes için turizm”, “bariyersiz turizm”, “kolay erişim turizmi” gibi tanımlamalar da yapmıştır.

Türkiye’de engelli turizmi, kalite yönetim sistemleri, yasal mevzuatlar ve yönetmelikler aracılığıyla düzenlenmektedir. Özellikle Antalya, Bodrum, İzmir, Çanakkale, Tekirdağ, Düzce ve Mersin gibi turistik bölgelerde tesisler, erişilebilir plajlar, yüzer şezlonglar, engelli otoparkları ve engelli tuvaletleriyle desteklenerek erişilebilir hale getirilmiştir (TÜRÇEV, 2021). Dünya genelinde engelli turizm pazarı, tüm bireylerin turizm hizmetlerinden eşit şekilde faydalanmasını amaçlayan erişilebilir turizm anlayışıyla günden güne büyümeye devam ederken, Türkiye’nin de bu pazarda önemli bir konuma erişebilmesi için engelli ve yaşlı dostu turizm politikaları geliştirmesi oldukça büyük öneme sahiptir (Sivuk vd., 2024).

2.3.3.3. Termal turizm ve spa/wellness turizmi

Latince “sıcak” anlamındaki “thermos” kelimesinden türeyen “term” kavramı, Romalılar döneminde başlangıçta halk banyolarını ifade ederken, zamanla “su alınan yer” anlamına evrilmiş, ardından doğal sıcak sular “termal” olarak adlandırılmış ve suların sıcaklık özelliklerini tanımlamak için “termik”, bu kaynakların sağlık amaçlı incelenmesi ve düzenlenmesi içinse “termalizm” kavramları kullanılmıştır (Algan, 2024). Termal turizm, 20 derecenin üzerinde sıcaklığa sahip ve çeşitli mineraller içeren jeotermal

suların, sağlık, tedavi ve rehabilitasyon amacıyla kullanıldığı bir turizm türüdür; bu kapsamda termal sular, banyo, içme, soluma, çamur banyosu gibi tedavi yöntemleri ile iklim terapisi, fizik tedavi, egzersiz ve diyet gibi destekleyici uygulamalarla birleştirilerek, bireylerin sağlıklarını iyileştirme ve hastalıklarını tedavi etme süreçlerinde aktif bir şekilde değerlendirilir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2022). Nikoli ve Lazakidou (2019) ise termal turizmi, kaplıca ziyaretlerinin eğlence ve kültürel etkinliklerle birleştiği, turistlerin şifalı sulardan faydalanarak beden ve ruh sağlıklarını yenilemeyi amaçladığı termal banyo, hidroterapi ve talassoterapi gibi merkezlere yönelik gezileri içeren alternatif bir turizm türü olarak tanımlar (Nikoli vd., 2019). Diğer turizm kategorilerine kıyasla daha uzun konaklama süreleri sağlaması, mevsimsel bağımlılığın düşük düzeyde olması, kaplıcaların genellikle kırsal bölgelerde yer alması ve yerel ekonomiye katkıda bulunmada belirgin bir role sahip olması termal turizmin güçlü yönlerindendir (Brandao vd., 2021). Antik dönemlerden beri termal ve mineralli sular, tedavi ve dinlenme amacıyla sağlık alanında kullanılmaktadır (Uğur-Çilkara, 2023). Türkiye, 30°C ve üzeri sıcaklıkta 347 jeotermal sahaya sahiptir ve bunun % 45’lik kısmı termal turizm alanında kullanılmaktadır ve romatizmal, ortopedik, dermatolojik hastalıkların yanı sıra solunum yolu, kadın hastalıkları, sindirim ve sinir sistemi hastalıklarının tedavisinde de önemli bir işleve sahiptir (Algan, 2024).

Termal turizm kapsamında sağlık hizmetlerinde kullanılan başlıca tedavi yöntemleri termalizm, klimatizm, üvalizm, balneoterapi, peloidoterapi, talassoterapi, hidroterapi, speleoterapi, helioterapi yöntemleridir (Yılmaz, 2024).

Termalizm: Kaplıca, ılıca, içme suyu şifalı doğal suların sağlık kurallarına uygun şekilde tedavi amacıyla kullanımudur.

Klimatizm: Dağ veya deniz kenarındaki tesislerde, temiz havanın ve bu havanın iyileştirici özelliklerinin tedavi için değerlendirildiği bir yöntemdir.

Üvalizm: Bölgesel olarak özgün meyve ve sebzelerin (örneğin, Bursa şeftalisi, Malatya kayısı) tedavi sürecinde sunulması veya kullanımını içeren bir yaklaşımdır.

Balneoterapi: Termomineralli sular, peloidler ve gazların banyo, içme kürü veya soluma (inhalasyon) yoluyla uygulandığı tedavi biçimidir.

Peloidoterapi: Balneoterapinin bir alt dalı olan bu yöntem, yıllarca doğal olarak oluşmuş mineralli ve organik madde içeren çamur benzeri peloidlerin banyo, sarma, maske veya tampon olarak kullanılmasıyla gerçekleştirilen, halk arasında şifalı çamur tedavisi olarak bilinen bir uygulamadır.

Talassoterapi: Deniz suyu ve güneş ışınlarının tedavi amacıyla kullanıldığı bir yöntemdir.

Hidroterapi: Fizyoterapi kapsamında, mineral içermeyen tatlı suların küvet veya havuzda tedavi için uygulandığı bir tekniktir.

Speleoterapi: Özel mağaralarda solunum yoluyla gerçekleştirilen bir tedavi türüdür.

Helioterapi: Güneş ışınlarından faydalanarak uygulanan, güneş banyosu olarak da adlandırılan bir tedavi yöntemidir.

Bu tedavi yöntemlerinin yanı sıra kaplıca tedavilerine elektroterapi, egzersiz ve masaj gibi yöntemleri içeren fizik tedavi ve rehabilitasyon uygulamaları; ilaç uygulamalarını içeren medikal tedavi ve diğer destek uygulamalar entegre edilebilmektedir (Yılmaz, 2024).

Anadolu coğrafyasında şifalı su kaynaklarının kullanımı, Hititler Dönemi'ne kadar uzanmakta olup, Roma ve Bizans Dönemi'nde bu kaynaklar tedavi ve rekreasyon amaçlı olarak yoğun biçimde değerlendirilmiş (Doğaner, 2001); Selçuklu Dönemi'nden itibaren termal kaynakların iyileştirici etkileri daha sistemli biçimde ele alınmış ve bu alanlar etrafında yerleşimler oluşturularak termal alanlara, bölgesel terminolojiye bağlı olarak “hamam” (Kızılcahamam), “çermik” (Balıklı Çermik) ve “ılıca” (Erzurum-Ilıca) gibi adlar verilmiştir (İbret, 2011). Türkiye, sahip olduğu zengin jeotermal kaynaklar sayesinde hem Avrupa’da birinci sırada hem de dünya genelinde ilk yedi ülkeden biri konumundadır (Şengül vd., 2019). Ülkenin batısında yer alan Denizli, Aydın, Manisa, İzmir ve Afyonkarahisar gibi iller yüksek sıcaklıklı; Çanakkale, Bursa, Balıkesir, Kütahya ve Uşak gibi iller ise orta sıcaklıklı jeotermal kaynaklara sahiptir (Ökten, 2023). Afyonkarahisar, termal su kaynaklarının çeşitliliği, modern kaplıca tesisleri ve fizik tedavi uygulamalarıyla Türkiye’nin “termal başkenti” olarak anılmaktadır (Yılmaz, 2024) ve kentte 5 yıldızlı otellerden apart konaklama seçeneklerine kadar farklı gelir gruplarına hitap eden çok sayıda termal tesis yer almaktadır (Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2025). Tarihte “Agamemnon Kaplıcaları” olarak bilinen İzmir’deki Balçova Termal Tesisi en kapsamlı merkezlerden biridir ve günümüzde Norveç, İsveç, Almanya ve Hollanda gibi ülkelerden gelen hastalara sağlık turizmi hizmeti sunmaktadır (Balçova Termal, 2025). Termal zenginliğiyle öne çıkan bir diğer il olan Denizli’nin Karahayit, Sarayköy ve Pamukkale bölgelerinde bulunan tesisler, hem iç hem de dış turizme hizmet vermektedir. Bunlardan Pamukkale, UNESCO Dünya Mirası Listesi’nde yer alması nedeniyle sağlık turizmi kadar kültürel turizm açısından da önemli bir destinasyondur

(Aksu vd., 2011). Termal kaynak çeşitliliği açısından Türkiye’de ilk sıralarda gelen ve termal turizm merkezleriyle zengin bir yapıya sahip olan Balıkesir’de Pamukçu, Kiraz, Güre, Gönen, Kepekler, Hisaralan ve Derman Ilıcası gibi çok sayıda bölge, kaplıca turizmi açısından değerlendirilmektedir (Kahraman vd., 2021). Ege Bölgesi’nde jeotermal kaynak bakımından öne çıkan bir diğer il olan Aydın, Kuşadası, Germencik ve Sultanhisar ilçelerinde termal turizm potansiyelini barındırmaktadır. Natur-Med, Davutlar ve Alangüllü gibi tesisler Sağlık Bakanlığı onaylı işletmeler olarak faaliyet göstermekte olup, bu bölgelerdeki kaplıcaların özellikle romatizma ve deri hastalıklarına olumlu etkileri olduğu ifade edilmektedir (Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2025). İç Anadolu Bölgesi’nde yer alan Haymana, Ankara’nın termal turizmdeki en önemli temsilcisidir. İlçede belediyeye ait 3, özel sektöre ait 9 olmak üzere toplam 12 termal tesis faaliyet göstermektedir (Çakır vd., 2020).

SPA, fiziksel, zihinsel ve ruhsal anlamda bireyin yenilenmesini amaçlayan terapötik ve diğer profesyonel hizmetlerin sunulmasıyla sağlıklı yaşamı teşvik eden tesislerdir (GWI, 2025). SPA kavramına ilişkin farklı yaklaşımlar olmakla beraber kavramın sıklıkla “Sanus per Aquam” (suyla gelen sağlık) ifadesinin kısaltması olduğu; alternatif olarak da Belçika’daki Spa şehrinden veya Latince “spagere” (dağıtmak, nemlendirmek) kelimesinden geldiği düşünülmektedir (Aslan, 2023). Almandada “Kurort”, Fransızcada “Les Bains”, İtalyancada “Terme” ve İspanyolcada “Baños” olarak adlandırılmaktadır (Scott, 2006). Termal spa’lar, mineral açısından zengin termal sularla rahatlama, kil ve çamur sarmalamalarıyla cilt bakımı, detoks ve enerji artışı sağlarken, kas-eklem sorunları, romatizma, dermatolojik rahatsızlıklar ve sindirim sistemi problemlerinin tedavisinde kullanılmakta ve bağışıklık sistemini güçlendirmektedir (Garland, 2012).

SPA, kelime anlamının ötesine geçerek günümüzde sadece su ve çamur tedavilerini değil, aynı zamanda sıcak su havuzları, çeşitli masaj teknikleri, aromaterapi, güzellik ve bakım hizmetleri gibi sağlık odaklı kürler sunan tesisleri ifade ederken; suyun sıcak, soğuk, akıtma, damlatma, püskürtme şeklinde kullanımıyla iyileşme, rahatlama ve zindelik sağlayan bütüncül bir terapi yaklaşımını da kapsar (Ayçeman, 2008). GWI (Global Wellness Institut) (2025) tarafından SPA türleri günlük spa, destinasyon spa, medikal spa, mineralli su içeren spa, resort/otel spa olarak tanımlanmakta ve spalar aşağıdaki şekilde sınıflandırılmaktadır (GWI, 2025):

Günlük/Kulüp/Salon SPA: Eğitimli profesyoneller tarafından günlük kullanım temelinde masaj, cilt bakımı, vücut tedavileri gibi çeşitli spa hizmetleri sunarlar. Kulüp

spalar, günlük spalara benzer; ancak esas amacı genellikle fitness olan tesislerde faaliyet gösterirler. Salon spalar ise güzellik hizmetleri (saç, makyaj, manikür gibi) sunan tesisler bünyesinde işler.

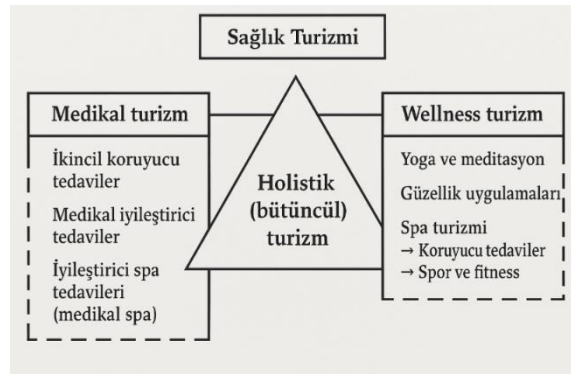
Otel/Resort SPA: Otel veya tatil bölgelerinde yer alan, genellikle otelden daha dikkat çekici olan, geniş hizmet yelpazesine sahip ve daha yüksek fiyatlı Wellness-SPA hizmetleri sunan tesislerdir; bu merkezler otel yönetimi veya dış işletmeciler tarafından idare edilebilir.

Termal/Kaplıca SPA: Termal su, deniz suyu veya doğal kaynaklarla sıcak-soğuk havuzlarda hidroterapi ve Wellness hizmetleri sunan, doğal kaynakların çevresinde kurulan ve bölgenin iklim avantajlarından faydalanan SPA tesisleridir.

Destinasyon SPA: Kişiyi özel programlarla fiziksel sağlık ve yaşam tarzı gelişimini hedefleyen, uzun süreli konaklamalar için tasarlanmış, SPA mutfağı ve sağlıklı yaşam eğitimi sunan büyük ölçekli tesislerdir. Bu kategori, Avrupa'daki geleneksel sanatoryumlar ve sağlık merkezlerini de kapsar; bu tesisler, masaj, hidroterapi ve termal su banyosu gibi spa benzeri hizmetleri sunarak sağlık ve tedavi amaçlarına hizmet eder.

Medikal SPA: Geleneksel SPA hizmetlerini tıbbi ve tamamlayıcı tedavilerle birleştiren, profesyonel medikal ekiplerce yönetilen ve kapsamlı Wellness bakımları sunan, hızla yaygınlaşan SPA türüdür.

Diğer SPA Türleri: Yukarıda belirtilen kategorilere girmeyen tüm tesisleri kapsar; bu kapsamda kruvaziyer gemilerinde yer alan spalar, havalimanı spaları, mobil spa hizmetleri ve tarihsel/kültürel temellere dayanan tesisler (örneğin, Türk hamamları, Hint Ayurveda merkezleri gibi) spa benzeri hizmetleri programlarına ekleyen yerleri içerir.

Şekil 2.9. Medikal turizm ve wellness turizmde spa turizminin yeri

Kaynak: Alina-Carasela, 2015

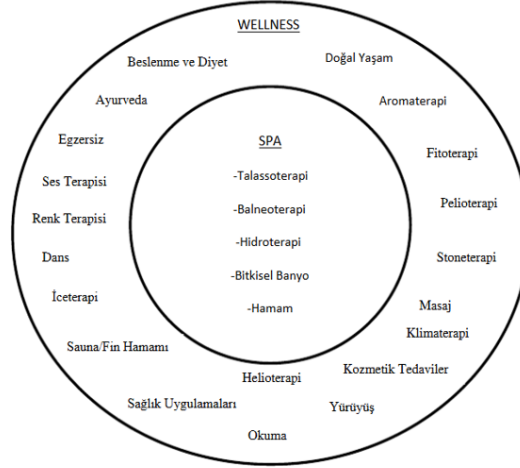
Spa turizmi ve spa kavramı, 1980'li yıllardan sonra faaliyetlerin çeşitlendirilmesi amacıyla köklü bir değişim yaşamış ve wellness turizmi, sağlık turizmi, medikal turizm, bütünsel turizm, esenlik (well-being) turizmi ve dinlenme (leisure) turizmini kapsayan

geniş bir alana yayılmıştır (Voigt vd., 2011). Dolayısıyla spa turizmi kavramı içinde wellness, medikal, dinlence turizminin bazı alt alanlarının yer alması, günümüzde sağlıkla ilgili hizmet sağlayıcılarının birçoğunun spa etiketiyle pazarlama yapmasına neden olmuştur.

Günümüzde spa turizmi, sağlığı korumaya yönelik uygulamaları ve tedavi kürlerini içermesi dolayısıyla medikal turizm ve wellness turizmi arasında konumlanmaktadır (Alina-Carasela, 2015). Wellness turizmiyle çoğunlukla aynı anlamda kullanılan spa turizmi esasen bütüncül bir yaklaşımı ifade eden ve çok daha genel uygulamaları kapsayan wellness turizminin bir alt segmenti niteliğindedir, dolayısıyla bunlar arasında net bir ayrım yapmak güçtür (Smith, 2009). Wellness kavramı, ilk kez 1654'te Oxford İngilizce Sözlüğü'nde "wealness" olarak yer almış, 1959'da da Halbert L. Dunn tarafından sistematik bir şekilde tanımlanarak kullanılmış, ardından 1970'lerde ABD'de bütüncül sağlık yaklaşımını destekleyen yenilikçi bir anlayış olarak gelişmiş ve nihayetinde Dunn'un "Esenlik Hali" (wellness) ile "Yüksek Esenlik Düzeyi" (High level wellness) kavramları 2015'te güncellenerek tanınmıştır (Ergüven, 2012). Wellness, ruh, beden ve zihin sağlığını dengede tutma temelli bir yaşam şekli felsefesidir (Homann, 2002; Berg, 2008). Wellness kavramı, bireylerin iyilik halini korumak suretiyle genel yaşam kalitelerinin artırılması için sürekli ve bilinçli olarak devam ettirdikleri bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Wellness turizmi, Soysal (2017) tarafından, turistlerin sağlıklarını geliştirme ve koruma motivasyonu ile gerçekleştirdikleri seyahatler olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda insanlar tatillerini rahatlama, arınma, yenilenme amacıyla spa ve meditasyon merkezlerinde, yoga kamplarında, termal tesislerde ve doğal şifa merkezleri gibi çeşitli işletmelerde geçirmek üzere planlamaktadırlar. Özsarı ve Karatana'nın (2013) tanımına göre ise SPA-Wellness turizmi, bireyin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve sosyal açıdan iyi ve dinç hissetmesini amaçlayan, cilt bakımı, çamur ve yosun banyoları, masaj, thalassoterapi gibi doğal yöntemlerle yapılan sağlıklı yaşam ve vücut bakım uygulamalarını kapsayan bir hizmet bütünüdür (Özsarı vd., 2013).

Bireyin sağlığını koruma yaklaşımını esas alan ve tıbbi olmayan yöntemlerin kullanımıyla öne çıkan (Yağlı vd., 2016) wellness turizmi, doğal yaşam ve felsefesi, aromaterapi, fitoterapi, hamam uygulamaları, diyet ve kilo kontrolü, masaj ile geleneksel uygulamalar, egzersiz, güzellik bakımı ve fiziksel aktiviteler, sağlıklı beslenme, rekreasyonel sporlar, yoga, meditasyon, Tai Chi, Qi gong, ibadet ve dua etme, halk dansları ile sosyal ve kültürel etkinlikler gibi çeşitli aktiviteleri içermektedir (Ayçeman,

2014). Wellness turistleri, genellikle gelişmiş sağlık hizmetlerine erişim arayan, kültürel gelenekleri ve alternatif sağlık uygulamalarını tercih eden; hastalıkların önlenmesi ve sağlıklarının korunması için bireysel sağlık hedefleri doğrultusunda hareket eden bireylerdir (Sthapit, Björk ve Coudounaris, 2023).

Şekil 2.10. Wellness/Spa sınıflandırması

Kaynak: Yurcu, 2016

Wellness turizminin fiziksel, çevresel, sosyal, duygusal, mesleki, spiritüel, finansal ve entelektüel olmak üzere farklı boyutları vardır (Roscoe, 2009; Fullen, 2019; Ayçeman, 2014; Yurcu, 2019; Ergüven, 2015).

Sosyal Wellness: Bireyin, samimi arkadaşlıklar ve yakın aile bağları kurduğu, diğer insanlarla, toplumlarla ve doğayla nitelikli etkileşimlerinin olduğu iyilik halini tanımlamaktadır.

Duygusal Wellness: Duyguları fark etme, yönetme ve yaşam koşullarına yönelik olumlu, gerçekçi bir bakış açısı geliştirme yoluyla bireyin kendisini kabul etmesini ifade etmektedir.

Fiziksel Wellness: Fiziksel aktivite, beslenme ve sağlıklı yaşam tarzıyla sağlığın korunması için sürekli çaba göstermeyi, hastalıklar var olmadan önce önlem almayı tanımlamaktadır.

Entelektüel Wellness: Bireyin dünya ile ilgili farkındalığa sahip olduğu ve sürekli eğitime, gelişimine odaklandığı wellness türünü ifade etmektedir.

Ruhsal/Spiritüel Wellness: Bireyin evrendeki yerini kabul ederek diğerleri, doğa ve evrenle bağlantı kurduğu, anlam ve amaç arayışında olduğu wellness türüdür.

Mesleki Wellness: Bireyin meslek hayatında kişisel tatmin ve değerlerini ifade edebilmesini, mutluluğu ve başarıyı sağlayabilmesini tanımlayan wellness türüdür.

Finansal Wellness: Kişinin mali durumundan duyduğu memnuniyeti ifade etmektedir.

Çevresel Wellness: Bireyin temiz, sağlıklı ve güvenli bir çevrede, temiz hava, su ve gıdaya erişerek, kişisel güvenliğini sağlayarak tatminkâr bir hayat yaşayabildiği bir wellness türünü tanımlamaktadır.

Spa-wellness uygulamaları beslenme, arınma, geleneksel terapi, bitkisel güzellik ve su bazlı uygulamaları kapsayan geniş bir yelpazeyi içermektedir (Erten, 2024). Beslenme ve arınma yöntemleri arasında yer alan detoks programlarıyla uzman kontrolünde vücudu toksinlerden arındırıcı işlemler yapılır (Reid, 2016); şifa orucu vücudun açlık sırasında yenilenmesini sağlayarak bağışıklığı güçlendirir (Devravut, 2014); aralıklı oruç yemek yemeyi kısıtlayarak kilo kontrolünü ve hastalıkların önlenmesini sağlar (Köktürk vd., 2021); ketojenik diyet karbonhidratı azaltarak yağ yakımını teşvik eder (Devravut, 2019); Akdeniz diyeti sebze, meyve, refine edilmemiş tahıl, deniz ürünleri ve süt ürünlerinin ağırlıklı olarak tüketildiği sürdürülebilir beslenme sunar (Bach-Faig vd., 2011; Dernini vd., 2015); vejetaryen beslenmede hayvansal besinler hiç tüketilmez ve bitkisel gıdalara odaklanılır (Gökçen vd., 2019) ; glutensiz diyetle ise glutenin tamamen beslenmeden çıkarılması, onun yerine baklagil, meyve, sebze ve balık ürünleriyle düşük gluten içeriğine sahip buğday temelli gıdaların tüketilmesi söz konusudur (Melini vd., 2019).

Geleneksel terapi yöntemleri arasında yer alan ses terapisi ile ses problemleri düzeltilir ve sesin net, temiz ve doğru tonda çıkması sağlanır (Yazıcı, 2010); çeşitli tekniklerle yapılan masaj uygulamaları artrit, anksiyete, uyku bozuklukları, ağrı kontrolü ve yaralanma iyileşmesi gibi çeşitli sağlık sorunları yaşayan bireyler için destekleyici bir tedavi yöntemi olarak kullanılır (Liu vd., 2015); mineral bakımından zengin çamur terapileri cildi yeniler ve ağrıyı azaltır (Patel vd, 2015). Aromaterapi bitkilerle tedavi anlamına gelir ve bitkisel yağlarla rahatlama sağlar, masaj ya da banyo ile uygulanır (Aykut, 2010). Su temelli wellness uygulamaları arasında da Türk Hamamı ve bitki banyolarının yanı sıra belirli aralıklarla sıcak ve soğuk su uygulaması yapılarak kan dolaşımını iyileştiren ve hidro-masaj veya buhar banyoları gibi yöntemleri içeren hidroterapi yer almaktadır (Mathew vd., 2016; Chowdhury vd., 2021).

Stres ve kaygıyla başa çıkmak amacıyla wellness uygulamaları arasında yer alan Tai Chi, bedensel denge, nefes ve zihinsel farkındalıkla uyumu hedefleyen, hareket temelli meditatif bir egzersiz sistemiyken; çigong, nefes, duruş ve yavaş hareketlerle yaşam enerjisini dengelemeye yönelik, özellikle yaşlı ve fiziksel kısıtlılığı olan bireyler

için uygun, geleneksel Çin kökenli bir uygulamadır (Jahnke vd., 2010). Yoga ise nefes teknikleri, beden duruşları ve zihinsel odaklanmayı bir araya getirerek hem fiziksel esneklik hem de zihinsel rahatlama sağlamayı amaçlayan bütüncül bir uygulamadır (Streeter vd., 2010; McCall, 2013).

Günümüzde bireylerin sağlıklı bir yaşam için gereksinim duydukları rahatlama, dinlenme, eğlence ve alternatif yaklaşımlar, onların ihtiyaç ve beklentilerini anlamak için bir olanak olarak görülmekte; bu durum, termal turizm ile spa-wellness turizminin faaliyetlerini planlamada değerli bilgiler sağlamaktadır (Siner vd., 2020). Spa ve Wellness sektörünün günden güne büyümeye devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda, müşterilerin ihtiyaç ve beklentilerinin dolayısıyla gereksinimlerinin sürekli takip edilmesi büyük önem taşımaktadır (Güven, 2024).

2.3.4. Türkiye’de sağlık turizmi

Türkiye’de turizm hareketleri Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar uzanmakta olup, 1923’te kurulan Türk Seyyahın Cemiyeti bu alandaki ilk kurumsal adımlardan biri olmuştur (İçöz, 2000). 1961 ve 1982 Anayasaları doğrultusunda sağlık hizmetleri devlet tarafından sunulması gereken bir kamu hizmeti olarak tanımlanmıştır (Pala, 2007). Türkiye, 1977’den bu yana sağlık turizminde başlangıç, büyüme ve olgunluk evrelerinden geçerek bugünkü konumuna ulaşmıştır (Doğan-Burtan vd., 2019). 2003 yılında Sağlık Bakanlığı tarafından başlatılan Sağlıkta Dönüşüm Programı, hizmetlerin etkin, erişilebilir ve sürdürülebilir biçimde sunulmasını hedeflemiş; 2007 yılında programa üç yeni başlık eklenerek sağlık turizmi ve turist sağlığı üzerinde durulmuştur (Şahin vd., 2018). Türkiye’de 1980-1990 yılları arasında sağlık alanında yaşanan yapısal sorunlar, hizmete erişimdeki güçlükler ve kamu sistemindeki yetersizlikler neticesinde 2000’li yıllarda kamu, özel sektör ve sivil toplumun katkılarıyla sağlık turizmine yönelik farkındalık artmış, 2010 itibarıyla yasal düzenlemelerle birlikte Sağlık Turizmi Birimi kurulmuş ve sektör, devlet politikası haline getirilmiştir (Bulut vd., 2019). Türkiye’de sağlık turizmine yönelik kayıt sistemlerinin geliştirilmesi, 10. Kalkınma Planı ve 2013-2017 Stratejik Eylem Planı’nda öncelikli hedef olarak belirlenmesi, bu alandaki bilimsel çalışmaların da gelişmesini teşvik etmiştir (Bayın, 2015). Sağlıkta Dönüşüm Programı’nın etkisiyle yurtdışına sağlık hizmeti almak için çıkan hasta sayısı önemli ölçüde azalmış, erişim kolaylığı, randevu sistemleri ve kapsayıcı sigorta yapısı sektöre ivme kazandırmıştır (Bulut vd., 2019).

Şekil 2.11. Son on yılda ülkemize gelen sağlık turisti sayısı

Kaynak: USHAŞ: 2025

2020 yılında pandemi nedeniyle sektörde bir duraksama yaşanmış olsa da 2022 itibarıyla sağlık turisti sayısı yeniden artışa geçmiş, 2023 yılında toplam 1.538.643 kişi Türkiye'yi sağlık amaçlı ziyaret etmiştir ve 2024 son çeyreğinde ise 1.506.442 olarak hesaplanmıştır. 2025 yılının Ocak-Mart dönemini kapsayan ilk çeyreğinde, Türkiye sağlık turizmi kapsamında toplam 354.457 yabancı ziyaretçiyi ağırlamış ve bu faaliyetlerden 643 milyon 356 bin ABD doları gelir elde etmiştir. Bu rakam, aynı dönemde elde edilen toplam turizm gelirlerinin % 6,9'unu oluşturmuştur. Söz konusu oran, sağlık turizminin toplam gelir içindeki payında artış eğilimini yansıtmaktadır; zira bu oran 2023'te %5,4 ve 2024'te %5,0 olarak kaydedilmiştir. (USHAŞ, 2025).

Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, sağlık turizmi ve turist sağlığı hizmetlerinin planlanması, yurtdışından gelen hastaların kabul kriterlerinin belirlenmesi, danışmanlık ve koordinasyon hizmetlerinin sunulması gibi görevleri üstlenmektedir. Ayrıca ikili iş birlikleri çerçevesinde yabancı hastalara yönelik işlemlerin yürütülmesi ve Uluslararası Sağlık Hizmetleri A.Ş. (USHAŞ) ile iş birliği içerisinde çalışılması da bu birimin sorumlulukları arasındadır (Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, 2025). USHAŞ (Uluslararası Sağlık Hizmetleri A.Ş.), 4 Şubat 2019 tarihinde 663 sayılı Kanun Hükmünde Kararname uyarınca Sağlık Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuş ve Türkiye'nin sağlık turizmi alanındaki uluslararası faaliyetlerini desteklemek, tanıtmak ve koordine etmek amacıyla faaliyetlerine başlamıştır. Kuruluşun temel faaliyet alanları, sağlık turizmi, ilaç ve tıbbi cihaz ihracatı, sağlık bilgi sistemleri ve yönetimi, sağlık finansmanı ve kamu-özel iş birliği modelleri ile sağlık meslek eğitimi turizmini kapsamaktadır (USHAŞ, 2025).

26 Nisan 2025 tarihinde resmi gazetede yayımlanan “Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik” doğrultusunda sağlık turizmine ilişkin bazı düzenlemeler yapılmış, bu kapsamda Türkiye’nin sağlık turizmi alanındaki kurumsal yapısında önemli değişiklikler yapılmıştır. Uluslararası Sağlık Hizmetleri A.Ş. (USHAŞ), aracı kuruluşlara yetki belgesi verme sorumluluğunu üstlenmiş ve sektörde koordinasyon rolünü güçlendirmiştir. TÜSKA (Türkiye Sağlık Hizmetleri Kalite ve Akreditasyon Enstitüsü), sağlık tesislerinin akreditasyon süreçlerinden sorumlu hale getirilmiş, SATURK (Sağlık Turizmi Koordinasyon Kurulu) ise kaldırılmıştır. HealthTürkiye, Türkiye’nin sağlık turizmi markası olarak tanımlanmış ve tüm işlemlerin kaydedildiği bir dijital portal olarak devreye alınmıştır. Ayrıca, sağlık tesislerinin ve aracı kuruluşların faaliyetlerini bu yapılarla entegre biçimde yürütmesi zorunlu hale getirilmiştir (USTE, 2025).

Türkiye, sağlık turizmi açısından hem coğrafi konumu hem de altyapı olanakları sayesinde önemli avantajlara sahiptir. Kısa uçuş mesafeleriyle geniş bir pazara erişim sunan ülkemiz, dört mevsim yaşanabilen iklimi, gelişmiş ulaşım ağı, ileri düzey tıbbi donanımı, uygun maliyetli hizmetleri ve genç nüfusu ile bu alanda büyük bir potansiyele sahiptir. Sağlıkta Dönüşüm Programı’nın katkısıyla hem yerli hem yabancı hastalara kaliteli, güvenilir ve erişilebilir sağlık hizmeti sunulmaktadır (Heper vd., 2024).

2.3.4.1. Türkiye turizm stratejisi 2023

Türkiye Turizm Stratejisi 2023, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan ve Türkiye’nin turizm alanındaki hedeflerini, önceliklerini ve gelişim planlarını belirleyen kapsamlı bir politika belgesidir (Demirbulat, 2018). Bu strateji, ülkenin turizm gelirini artırmayı, turizmin coğrafi ve mevsimsel dağılımını dengelemeyi, sürdürülebilir turizmi teşvik etmeyi ve alternatif turizm türlerinin geliştirilmesini hedeflemektedir. Strateji kapsamında öne çıkan temel hedeflerden biri, Türkiye’yi küresel ölçekte rekabetçi bir turizm destinasyonu haline getirmek ve 2023 yılına kadar turizm gelirini ve turist sayısını önemli ölçüde artırmaktır. Bu çerçevede sağlık, termal, kış, kültür, inanç, kırsal ve eko turizm gibi çeşitlendirilmiş alternatif turizm alanlarına yatırım yapılması, altyapı yatırımlarının desteklenmesi, turizmde nitelikli insan kaynağının artırılması, markalaşma ve tanıtım faaliyetlerinin güçlendirilmesi stratejinin önemli bileşenleri arasında yer almaktadır. Türkiye Turizm Stratejisi 2023, sadece ekonomik kalkınmayı değil, aynı zamanda doğal, kültürel ve tarihi değerlerin korunarak gelecek nesillere aktarılmasını hedefleyen sürdürülebilir bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Bu yönüyle belge,

Türkiye'nin turizm politikasında planlı büyümeyi ve bütüncül gelişmeyi esas alan bir yol haritası işlevi görmektedir. Türkiye Turizm Stratejisi 2023, turizm sektörünün uzun vadeli gelişimi için çeşitli alanlarda stratejiler sunmaktadır. Bu stratejiler arasında planlama, yatırım, örgütlenme, iç turizmin geliştirilmesi, araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) faaliyetleri, ulaşım ile altyapının iyileştirilmesi, tanıtım ve pazarlama çalışmaları, eğitim, hizmet kalitesinin artırılması, kentlerin markalaşması, turizmin çeşitlendirilmesi, var olan turizm bölgelerinin yenilenmesi, turizm gelişim bölgelerinin oluşturulması, turizm gelişim koridorlarının kurulması, turizm kentlerinin geliştirilmesi ve ekoturizm alanlarının oluşturulması yer almaktadır (Aslan, 2009). Türkiye Turizm Stratejisi 2023, Türkiye'nin turizm politikasına yön veren temel çerçevelerden biri olarak etkisini sürdürmekte, dönemlik bir plandan ziyade Türkiye'nin uzun vadeli turizm politikalarına yönelik bir referans doküman olarak değerlendirilmektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

2.3.4.2. Sağlık turizmi mevzuatları

Sağlık turizmi sektörünün etkin bir şekilde yönetilmesi, kalite standartlarının korunması ve uzun vadeli sürdürülebilirlik hedeflerinin gerçekleştirilmesi amacıyla, Türkiye'de kapsamlı bir mevzuat çerçevesi geliştirilmiştir. Sağlık turizmiyle ilgili yasal düzenlemeler, sağlık hizmetlerinin sunumunda uluslararası normlara uyumu sağlamak, hasta haklarını teminat altına almak, sağlık kuruluşlarının akredite edilmesini teşvik etmek ve bu alandaki rekabet gücünü artırmak gibi temel amaçlara odaklanmaktadır. Bu bağlamda, 26 Nisan 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik, sektörün yasal altyapısını oluşturması bakımından oldukça önemlidir. Bu yönetmeliğin temel amacı, uluslararası sağlık turizmi ile turist sağlığı kapsamında sunulan sağlık ve aracılık hizmetlerinin minimum kalite standartlarını tanımlamak, bu alanda hizmet verecek sağlık kuruluşları ile aracı kurumların yetkilendirilme sürecini düzenlemek ve yürütülen faaliyetlerin denetimine dair esasları belirlemektir (Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik, 2025).

Yönetmelik, kamu ve özel sağlık kuruluşları ile üniversiteler ve yetkilendirilmiş aracı kuruluşların, faaliyetlerini Sağlık Bakanlığı'nın belirlediği usul ve esaslara uygun olarak sürdürmelerini öngörmektedir. Yetkilendirme süreci, sağlık tesisleri için doğrudan Sağlık Bakanlığı, aracı kuruluşlar için ise USHAŞ (Uluslararası Sağlık Hizmetleri A.Ş.) tarafından yürütülmektedir. Yetki belgesi alımı, belirli belge ve denetim süreçlerine

dayalı olarak gerçekleştirilmekte, hizmetin sürdürülebilirliği açısından düzenli performans değerlendirmeleri ile desteklenmektedir. USHAŞ bu bağlamda, aracı kuruluşların performansını denetlemek, tanıtım faaliyetlerini yürütmek ve uluslararası platformlarda Türkiye'nin sağlık hizmetleri kapasitesini temsil etmekle görevlendirilmiştir. Yönetmelikte sağlık tesislerinin, Türkiye Sağlık Hizmetleri Kalite ve Akreditasyon Enstitüsü (TÜSKA) tarafından akredite edilmesi ya da Bakanlıkça düzenlenmiş sertifikalara sahip olmaları zorunlu tutulmakta, ayrıca cerrahi ve girişimsel işlemler için komplikasyon sigortası yaptırılması gibi yeni yükümlülükler yer almaktadır. Uluslararası sağlık turizmi birimlerinin her sağlık tesisinde oluşturulması, bu birimlerde en az bir yabancı dil bilen personelin görev yapması ve kayıt, danışmanlık, taburculuk vb. hasta süreçlerinin koordineli bir şekilde yürütülmesi hükme bağlanmıştır. Veri yönetimi ve dijital süreçler açısından, tüm kayıtların, Bakanlığın sistemi Entegre Kurumsal İşlem Platformuna (EKİP) entegrasyonu ve HealthTürkiye portalı üzerinden güncel olarak izlenmesi zorunlu kılınmıştır. Ayrıca sağlık tesisleri ve aracı kuruluşların şeffaflık, güvenilirlik ve hasta memnuniyeti gibi performans kriterlerine göre yılda en az bir kez değerlendirilmesi ve bu değerlendirme sonuçlarına göre yetkilendirme durumlarının gözden geçirilmesi öngörülmektedir. Tanıtım, bilgilendirme ve fiyatlandırma süreçleri de yönetmelikle düzenlenmiş, sağlık kuruluşlarının yabancı dil destekli internet siteleri kurmaları, fiyatları şeffaf bir şekilde ilan etmeleri ve uluslararası hastalara yönelik fatura ve bilgilendirme belgelerini temin etmeleri şart koşulmuştur. Ayrıca denetim ve idari yaptırımlar çerçevesinde, belirlenen hizmet standartlarına uyulmaması halinde ilgili sağlık tesisi veya aracı kuruluşların yetki belgelerinin askıya alınması veya iptal edilmesi gibi yaptırımlar da açıkça tanımlanmıştır (Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik, 2025). Yönetmelik, sağlık turizmi alanındaki önceki düzenlemelerin yerine geçerek, sektörün güncel ihtiyaçlarına yanıt veren daha kapsamlı ve bütüncül bir çerçeve sunmakta, Türkiye'nin uluslararası sağlık hizmetlerindeki rekabet gücünü artırmayı, hizmet kalitesini sürdürülebilir kılmayı ve hasta güvenliği temelli bir yapı inşa etmeyi amaçlamaktadır (Hanyaloğlu, 2025).

Bunun yanı sıra, 663 sayılı Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, sağlık turizminin koordinasyonunu güçlendirmek ve bu alandaki politikaların etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak için Bakanlık bünyesinde özel birimler oluşturulmasını öngörmüştür (Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 2011). 3359 Sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu, sağlık hizmetlerinin genel yapısını

belirleyen bir üst normdur. Bu kanun sağlık hizmetlerinin planlanması ve sunum ilkelerini belirleyerek sağlık turizmine dair altyapının hukuki temelini oluşturmaktadır (Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu, 1987). 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, uluslararası hastaların sosyal güvenlik kapsamı dışında tutulduğunu belirterek sağlık turizmine özel finansal uygulamaların gerekçesini oluşturmaktadır (Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 2006). Tanıtım faaliyetleri ise Sağlık Hizmetlerinde Tanıtım ve Bilgilendirme Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik ile düzenlenmiş olup, yetki belgeli kuruluşlara yönelik şeffaf ve etik reklam çerçevesi çizmektedir (Sağlık Hizmetlerinde Tanıtım ve Bilgilendirme, 2023). Sağlık turizmi kapsamında sunulan uzaktan danışmanlık hizmetlerinin yasal dayanağı, Uzaktan Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Hakkında Yönetmelik ile sağlanmaktadır (Uzaktan Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Hakkında Yönetmelik, 2022). Ayrıca, Sağlık Bakanlığı Sertifikalı Eğitim Yönetmeliği uluslararası hizmetlerde görev alacak personelin yetkinliğini belgelendirme amacı taşırken (Sertifikalı Eğitim Yönetmeliği, 2014), TÜSKA akreditasyonları, sağlık kuruluşlarının ulusal ve uluslararası kabul görmüş standartlara uyumunu göstermekte ve kalite güvencesi işlevi görmektedir (TÜSKA, 2025). Aracı kuruluşların seyahat organizasyonlarını düzenleyen 1618 sayılı Seyahat Acentaları Kanunu, transfer ve konaklama gibi hizmetlerde yasal sınırları belirlerken (Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu, 1972), 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ise yabancı hastaların bilgi güvenliğini teminat altına almaktadır (Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, 2016). Tüm bu düzenlemeler bir bütün olarak, Türkiye'nin sağlık turizmini uluslararası standartlara taşıma hedefinin hukuki temelini oluşturmaktadır.

Sağlık turizmi alanında yatırım ve hizmet sunan kuruluşlara yönelik çeşitli vergi teşvikleri Kurumlar Vergisi Kanunu (Kurumlar Vergisi Kanunu, 2006), Gelir Vergisi Kanunu (Gelir Vergisi Kanunu, 1960) ve Katma Değer Vergisi (KDV) Kanunu (Katma Değer Vergisi Kanunu, 1984) kapsamında sağlanmaktadır. Bu kanunlar, özellikle sağlık turizmi gelirlerinin döviz kazandırıcı hizmetler kapsamında değerlendirilmesi sayesinde, gelir vergisi muafiyetleri, kurumlar vergisinde indirim ve KDV istisnaları gibi teşvik edici uygulamalara olanak tanır. Öte yandan, Özel Hastaneler Yönetmeliği, özel sağlık kuruluşlarının açılması, işleyişi, hizmet birimlerinin düzenlenmesi ve personel standartlarına dair hükümler getirerek, hem hizmet kalitesini artırmayı hem de uluslararası hasta kabulünde güvenliği temin etmeyi amaçlamaktadır (Özel Hastaneler Yönetmeliği, 2025). Konaklamalı Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri Hakkında

Yönetmelik, özellikle uluslararası hasta hareketliliği kapsamında fiziksel iyileşme ve uzun süreli bakım hizmeti arayan bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan, sağlık turizmi odaklı altyapıyı destekleyen ve bu hizmetlerin kalite standartlarını belirleyen bir düzenleme olarak sağlık turizmi mevzuatı içerisinde yer almaktadır (Konaklamalı Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri Hakkında Yönetmelik, 2018). Dolayısıyla bu mali ve idari düzenlemeler, doğrudan veya dolaylı olarak sektörde faaliyet gösteren kurumlar için destekleyici ve tamamlayıcı yasal çerçeveyi oluşturmaktadır.

2.3.4.3. Sağlık turizmi teşvik politikaları

Teşvik, devletin ekonomik faaliyetlerin daha hızlı ve etkin bir şekilde gelişimini teşvik etmek amacıyla işletmelere sağladığı maddi veya manevi, karşılıklı ya da karşılıksız destek biçimleri olarak tanımlanmakta ve uluslararası anlaşmalarda sübvansiyon veya devlet yardımı terimleri ile ifade edilmektedir (Topal, 2006). Türkiye'nin hizmet sektörlerinde uluslararası rekabet gücünü artırmak, döviz gelirlerini yükseltmek, dış pazarlara erişimini kolaylaştırmak ve markalaşma süreçlerini desteklemek amacıyla, bazı kuruluşların faaliyet giderleri devlet tarafından karşılanmaktadır (Aktepe vd., 2020). Türkiye ekonomisi açısından yüksek katma değerli bir hizmet ihracatı alanı olmanın yanı sıra, aynı zamanda döviz girdisi sağlama potansiyeli nedeniyle stratejik öneme sahip sektörlerden biri olan sağlık turizmi sektöründe kamu tarafından sunulan teşvik ve destek mekanizmaları, genel çerçevede iki temel kategoride sınıflandırılmaktadır, bunlar sabit sermaye yatırımlarını hedef alan genel yatırım teşvikleri ile sağlık hizmetlerinin yurt dışına sunumunu teşvik eden faaliyet bazlı hizmet ihracatı destekleridir. Genel yatırım teşvikleri, 2012/3305 sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar” doğrultusunda yürürlüğe konulan Yatırım Teşvik Sistemi kapsamında uygulanmakta ve genellikle sağlık altyapısının güçlendirilmesine, fiziki tesislerin inşasına ve tıbbi teknoloji yatırımlarına yönelik olarak geliştirilmektedir. Hizmet sektörüne özgü faaliyet bazlı teşvikler ise özellikle 2015/8, 2564 ve 2641 sayılı kararlarla şekillenen ve Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen teşvik sistemi kapsamında tanıtım, markalaşma, akreditasyon, hasta ulaşım giderleri ve tercüman hizmetleri gibi, sağlık kuruluşlarının uluslararası pazardaki faaliyetlerini doğrudan desteklemeye yönelik düzenlemeleri içermektedir (Tengilimoğlu, 2021). Bunun yanı sıra Bölgesel Teşvik, Öncelikli Yatırımların Teşviki ve Stratejik Yatırımların Teşviki gibi ek teşvik kategorileri, sağlık turizminin bölgesel kalkınmaya olan katkısını ve sektörel rekabet gücünü artırmayı hedeflemektedir (Özkaya, 2022).

BÖLGESEL TEŞVİK UYGULAMALARINDA SAĞLANAN DESTEK UNSURLARI								
Destek Unsurları			BÖLGELER					
			I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	OSB ve EB Dışı	15	20	25	30	40	50
		OSB ve EB İçi	20	25	30	40	50	55
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği***		OSB ve EB Dışı	2 yıl	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl
		OSB ve EB İçi	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl	12 yıl
Yatırım Yeri Tahsis			✓	✓	✓	✓	✓	✓
Faiz veya Kar Payı Desteği	İç Kredi		-	-	3 Puan	4 Puan	5 Puan	7 Puan
	Döviz / Dövizle Endeksli Kredi				1 Puan	1 Puan	2 Puan	2 Puan
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği***			-	-	-	-	-	10 yıl

EB: İmalat sanayine yönelik olarak Endüstri Bölgesinde gerçekleştirilen yatırımlar. * Teşvik belgesi düzenlenmesine ilişkin müracaat aşamasında talep edilmesi halinde, vergi indiriminden yararlanılmamak kaydıyla, desteğin sabit yatırım tutarına oranı, yatırıma katkı oranının yarısı kadar artırılarak uygulanır. ***Kadın ve/veya genç istihdamının desteklenmesi amacıyla, kadın ve/veya genç istihdam eden firmaların istihdam desteklerinden yararlanabilme süreleri uzatılmıştır. -İmalat ve turizm sektöründe belge kapsamında gerçekleştirilen bina-inşaat harcamaları, 31.12.2025 tarihine kadar KDV istisnasından yararlandırılabilir.

Şekil 2.12. Bölgesel teşvik uygulamalarında sağlanan destek unsurları

Kaynak: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023

Bölgesel Teşvik, Türkiye’yi sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre 6 bölgeye ayıran bir sistem üzerinden uygulanmaktadır. 1. bölge İstanbul, İzmir gibi en gelişmiş illeri kapsarken, 6. bölge Şanlıurfa, Van, Diyarbakır gibi az gelişmiş illerden oluşmakta ve teşvik yoğunluğu 1’den 6’ya doğru artmaktadır. Bu kapsamda, 6. bölgede sağlık turizmi yatırımları için sigorta primi işveren hissesi desteği, sigorta primi desteği (6. bölgede), vergi indirimi, KDV istisnası, yatırım yeri tahsis, gümrük vergisi muafiyeti ve faiz veya kâr payı desteği (3.,4.,5. ve 6. bölgelerde) gibi avantajlar sağlanarak sağlık altyapısının geliştirilmesi ve uluslararası hasta çekiminin artırılması hedeflenmektedir (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Yatırım Teşvik Sistemi, 2023).

Destek Unsurları		Destek Oran ve Süreleri*
KDV İstisnası		✓
Gümrük Vergisi Muafiyeti		✓
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	40
	Vergi İndirim (%)	80
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği**		7 yıl
Yatırım Yeri Tahsis		✓
Faiz veya Kar Payı Desteği	İç Kredi	5 Puan
	Döviz / Döviz Endeksli Kredi	2 Puan

**Kadın ve/veya genç istihdamının desteklenmesi amacıyla, kadın ve/veya genç istihdam eden firmaların istihdam desteklerinden yararlanabilme süreleri uzatılmıştır. İmalat ve turizm sektöründe belge kapsamında gerçekleştirilen bina-inşaat harcamaları, 31/12/2025 tarihine kadar KDV istisnasından yararlandırılabilir.

Şekil 2.13 Öncelikli yatırımlar için sağlanan destek unsurları

Kaynak: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023

Öncelikli Yatırımların Teşviki, 5. bölge desteklerinden yararlanmayı mümkün kılmaktadır. Bu kategori altında, ilaç üretimi, büro makineleri ile muhasebe ve bilgi işlem ekipmanlarının imalatı, hava ve uzay araçlarının üretimi, ayrıca tıbbi cihazlar, optik ve hassas ölçüm aletleri ile saat üretimi ve radyo, televizyon, haberleşme sistemlerine ait donanım ve cihazların imalatı gibi yüksek katma değerli sektörler yer almaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Yatırım Teşvik Sistemi, 2023). Öncelikli yatırım konuları, Türkiye'nin sanayi ve hizmet sektörlerinde katma değeri yüksek, teknoloji yoğun ve stratejik alanlara yönelimini teşvik etmek amacıyla belirlenmiştir. Bu yatırımlar arasında Ar-Ge projeleri sonucunda geliştirilen ürünlerin üretimi, orta-yüksek ve yüksek teknoloji ürünlerin test merkezleri, madencilik ve savunma sanayi projeleri, belirli otomotiv yatırımları, karbon elyaf ve kompozit malzeme üretimi, LNG ve doğalgaz depolama tesisleri, atık ısıdan elektrik üretimi, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji yatırımları ile nükleer enerji santralleri yer almaktadır. Ayrıca, kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri ile termal turizm alanlarında yapılacak turizm konaklama yatırımları, sağlık turizmine doğrudan katkı sağlaması nedeniyle öncelikli yatırım statüsündedir. Bu çerçevede termal turizmi geliştirmeye yönelik tesisler, yaşlı ve engelli bireylere yönelik bakım merkezleri ile wellness odaklı tesisler, ayrıca Kültür ve Turizm Koruma Bölgelerinde yapılacak nitelikli konaklama projeleri sağlık turizmi kapsamında desteklenen öncelikli yatırımlar arasında yer almaktadır.

STRATEJİK YATIRIMLAR İÇİN SAĞLANAN DESTEK UNSURLARI			
Destek Unsurları		Destek Oran ve Süreleri	
KDV İstisnası		✓	
Gümrük Vergisi Muafiyeti		✓	
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	50	
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği*/**		7 yıl (6. Bölgede 10 Yıl)	
Yatırım Yeri Tahsis		✓	
Faiz veya Kar Payı Desteği	İç Kredi	5 Puan (TOSHP kapsamında yüksek teknoloji ürününde 10, diğerlerinde 8 puan)	
	Döviz / Dövizle Endeksli Kredi	2 Puan	
Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği		10 yıl (Sadece 6. Bölgede Gerçekleştirilecek Yatırımlar) Diğer bölgelerde, TOSHP kapsamında yüksek teknoloji ürününde 7 yıl, diğerlerinde 5 yıl	
KDV İadesi		✓ (Sadece 500 Milyon TL ve üzeri yatırımlar için)	

*Kadın ve/veya genç istihdamının desteklenmesi amacıyla, kadın ve/veya genç istihdam eden firmaların istihdam desteklerinden yararlanabilme süreleri uzatılmıştır. İmalat ve turizm sektöründe belge kapsamında gerçekleştirilen bina-inşaat harcamaları, 31/12/2025 tarihine kadar KDV istisnasından yararlandırılabilir. 500 Milyon TL üzeri stratejik yatırımlarda KDV iadesi uygulaması devam etmektedir. **TOSHP Kapsamında stratejik olarak desteklenen yatırımlarda ürün yüksek teknoloji ise azami 500, diğerlerinde ise azami 300 çalışan için uygulanabilir.

Şekil 2.14. Stratejik yatırımlar için sağlanan destek unsurları

Kaynak: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023

Stratejik Yatırımların Teşviki ise, Türkiye'nin ithalat bağımlılığını azaltmayı ve cari açığı düşürmeyi amaçlayan bir teşvik türüdür. Asgari 50 milyon TL sabit yatırım tutarı, %40 katma değer üretimi ve 50 milyon dolarlık ithalat değeri gibi şartları karşılayan yatırımlar bu kapsama alınmaktadır. Yüksek katma değerli projeler için %50 yatırıma katkı oranı, 10 yıla varan sigorta primi desteği, 500 milyon TL ve üzeri yatırımlarda KDV iadesi ve 5 puana varan faiz desteği gibi geniş kapsamlı teşvikler sunulur, böylece sektörün küresel rekabet gücü artırılır. Bu teşvikler, uluslararası pazarlarda marka değerini güçlendirmeyi hedeflerken, az gelişmiş bölgelerde yatırımları teşvik ederek bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasına da katkı sağlamayı amaçlamaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Yatırım Teşvik Sistemi, 2023).

Hizmet sektörüne özgü faaliyet bazlı teşvikler kapsamında, Türkiye'de sağlık turizmi ile ilgili destek ve teşvikler için ise 2015/8 sayılı "Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar" ve 2564 sayılı "Döviz Kazandırıcı Hizmet Sektörleri Markalaşma Destekleri Hakkında Karar" yürürlüğe girmiştir. Ayrıca pandemi süreciyle birlikte, dijital pazarlama faaliyetlerine yönelik teşvikler de içeren 2641 sayılı "Döviz Kazandırıcı Hizmet Sektörlerinin Pazara Girişte Dijital Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Karar" ile dijital dönüşüme destek verilmiştir (Tengilimoğlu, 2021). Sağlık turizmi destekleri, 2015/8 sayılı tebliğ ile Ekonomi Bakanlığı tarafından hibe şeklinde düzenlenmiş olup, Türkiye'de döviz gelirlerini artırmak ve sektörel rekabet gücünü geliştirmek amacıyla Sağlık Bakanlığı ruhsatlı hastaneler ile sağlık turizmi şirketlerinin faaliyet giderlerini kapsamaktadır. Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar gereğince verilen destekler şu şekildedir (T.C. Ticaret Bakanlığı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar, 2015):

Tescil ve Korunma Desteği: Sağlık turizmi, bilişim, eğitim, sinema ve yönetim danışmanlığı alanlarında faaliyet gösteren işletmeler, ürün veya hizmetlerinin yurtdışında tescili için marka/patent ofisi hizmetleri, danışmanlık, araştırma ve diğer zorunlu harcamaları kapsayan desteklerden, tescil sürecinin tamamlanmasının ardından KEP üzerinden ilgili incelemeci kuruma başvurarak faydalanabilmektedir. Tescil yenileme masrafları destek kapsamı dışında tutulmakta olup, destek başlangıç tarihi olarak ilk destek ödemesinde yer alan en erken tarihli fatura dikkate alınmakta ve bu tarihten önceki giderler desteklenmemektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar, 2015).

Rapor ve yurtdışı şirket alımına yönelik danışmanlık desteği: Pazar araştırması, sektör ve ülke analizleri, uluslararası mevzuat incelemeleri, veri madenciliği, veri izleme

ve değerlendirme çalışmaları, yabancı şirket veya marka odaklı raporlar ile yabancı şirket alımlarına yönelik danışmanlık hizmetleri için yapılan harcamalar, 2015/8 sayılı tebliğ kapsamında hibe desteğiyle karşılanabilmektedir. Ancak bu destekten faydalanabilmek için, ilgili kuruluşların “Rapor/Yurtdışı şirket Alımına Yönelik Danışmanlık Desteği n Onay Başvuru Belgeleri (EK-6A)” ile birlikte incelemeci kuruma başvurarak n onay almaları gerekmektedir. Raporların yayım tarihi itibarıyla en fazla 2 yıl eski olması gerekmekte, destek başvuruları ise bahsi geçen EK-6 belgeleriyle KEP (Kayıtlı elektronik posta) zerinden yapılmaktadır; veri tabanı yeliği şeklinde alınan raporlarda ise incelemeci kuruma tam erişim sağlanması zorunludur ve bu erişim sorumluluğu yararlanıcıya aittir. Destek başlangıç tarihi, raporlar için en eski fatura tarihi, danışmanlık hizmetleri için ise faaliyetin başlangıç tarihi olarak belirlenir ve bu tarihten önceki giderler destek kapsamına alınmamaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar, 2015).

Belgelendirme Desteği: İşletmeler, “Desteklenen Belge ve Sertifikalar Listesi (EK-7B)”nde yer verilen belge/sertifikalara ek olarak ön tanı merkezi/ofis açılışı ve işletilmesi için temin edilmesi gereken belgelerin alınmasına yönelik müracaat, inceleme, belgelendirme, kayıt, danışmanlık, eğitim, gözetim, yenileme ve test/analiz harcamalarının desteklenmesi başvuralarını, ilgili belgenin alınmasını müteakip EK-7 belgeleriyle KEP üzerinden incelemeci kuruluşa yapabilmekte, %50 oranında ve belge başına 50.000 ABD Doları’na kadar destek alabilmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar, 2015).

Reklam, Tanıtım ve Pazarlama Desteği: Yurtdışına yönelik reklam, tanıtım ve pazarlama giderleri, 2015/8 sayılı tebliğ kapsamında hibe desteğiyle karşılanmakta olup, bu destekten faydalanmak için faaliyetin tamamlanmasının ardından “Reklam, Tanıtım ve Pazarlama Desteği Başvuru Belgeleri (EK-8)” ile KEP üzerinden incelemeci kuruma başvuru yapılması gerekmektedir. Desteklenecek faaliyetlerin doğru hedef kitleye ulaşması, uygun bir mekân seçilmesi ve etkili iletişim yöntemleriyle tanıtım mesajının iletilmesi gerekmektedir ve basılı malzemeler (katalog, broşür, afiş) ve tanıtım filmleri için etkinlik bilgileri ve görsel örnekler sunulmalı, yurtdışına gönderilen malzemeler gümrük beyannameleriyle belgelenmelidir. Ayrıca, 20.000 ABD Doları’nı aşan harcamalar için belgeler, ilgili ülkedeki Ticaret Müşavirlikleri/Ataşelikleri tarafından onaylanmalıdır. Prodüksiyon giderlerinde materyalin Türkiye’de de kullanılması durumunda destek %50 oranında hesaplanırken, destek başlangıcı faaliyetin başlangıç

tarihi olarak alınır ve 48 aylık destek süresi bu tarihten itibaren geçerlidir (T.C. Ticaret Bakanlığı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar, 2015).

Yurtdışı Birim Desteği: İşletmeler, yurt dışında açtıkları birimlerin brüt kira ve komisyon giderlerini desteklemek için kira ödemeleri sonrası “Yurtdışı Birim Desteği Başvuru Belgeleri (EK-9)” ile KEP üzerinden incelemeci kuruluşa başvurabilmektedir. Başvurular, Ticaret Müşavirlikleri tarafından onaylanan belgeler ve yıllık yerinde incelemelerle desteklenmekte, %60 oranında ve birim başına yıllık 120.000 ABD Doları’na kadar 48 ay süreyle destek sağlanmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar, 2015).

Danışmanlık Desteği: İşletmelerin, uluslararası pazarlarda rekabet gücünü artırmak için pazarlama stratejisi, pazar yapısı ve pazara giriş konularında alacakları danışmanlık hizmetleri öncesinde “Danışmanlık Desteği Ön Onay Başvuru Belgeleri (EK-10A)” ile incelemeci kuruluşa başvurarak ön onay almaları gerekmektedir. Onaylanan hizmetlerin giderleri, EK-10 belgeleriyle KEP üzerinden başvurulması halinde, danışmanlık faaliyetinin başlangıç tarihinden itibaren %50 oranında ve yıllık 200.000 ABD Doları’na kadar desteklenmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar, 2015).

Acente Komisyon Desteği: İşletmelerin, ülkemize uluslararası hasta veya öğrenci getirilmesine ya da film ve bilişim sektörlerinde yapımların/ürünlerin yurt dışında satışı veya dağıtımına yönelik acentelere ödenen komisyon giderlerini desteklemek amacıyla, işletmeler tarafından faaliyet sonrası “Acenta Komisyon Desteği Başvuru Belgeleri (EK-11)” ile KEP üzerinden incelemeci kuruluşa başvuru yapılabilmektedir. Faturalarda faaliyetin açıkça belirtilmesi şartıyla, sağlık turizmi, film ve bilişimde ilk fatura tarihi, eğitimde ise öğrenim dönemi başlangıcı esas alınarak %50 oranında ve yıllık 100.000 ABD Doları’na kadar 48 ay süreyle destek sağlanmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar, 2015).

Tercümanlık Hizmetleri Desteği: Sağlık kuruluşları, tercümanlık hizmetleri giderlerini desteklemek için en az üçer aylık dönemler halinde “Tercümanlık Desteği Başvuru Belgeleri (EK-12)” ile birlikte KEP üzerinden incelemeci kuruluşa başvurabilmektedir. Tercümanın eğitim, dil bilgisi ve tecrübesi dikkate alınarak değerlendirilen başvurular, kuruluş ortaklarının verdiği hizmetler hariç, ilk fatura veya istihdam tarihinden itibaren %50 oranında, personel başına yıllık 25.000 ABD Doları veya hizmet alımı için 50.000 ABD Doları’na kadar 48 ay süreyle desteklenir (T.C.

Ticaret Bakanlığı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar, 2015).

Hasta Yol Gideri Desteği: Genel Müdürlük ile protokol imzalayan sağlık kuruluşları veya havayolu şirketleri, Türkiye’de tedavi edilen uluslararası hastaların ekonomi sınıfı ulaşım giderlerini desteklemek için “Hasta Yol Desteği Başvuru Belgeleri (EK-13)” ile birlikte KEP üzerinden incelemeci kuruluşa başvurabilmektedir. Ülkeye girişten itibaren 7 gün içinde sağlık kuruluşuna kaydı yapılan hastalar için, ilk hastanın giriş tarihinden itibaren %50 oranında, tarifeli uçuşlarda hasta başına 1.000 ABD Doları’na veya tarifesiz uçuşlarda 200 ABD Doları’na kadar 48 ay süreyle destek sağlanır (T.C. Ticaret Bakanlığı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar, 2015).

Yurt Dışına Yönelik Olarak Yurt İçinde Düzenlenen Faaliyetlerin Teşviki: Sağlık kuruluşları ve eğitim kurumları, yurtdışına yönelik yurtiçinde düzenledikleri tanıtım ve eğitim etkinliklerinin masraflarını desteklemek için etkinlikten en az bir ay önce “Yurtiçi Tanıtım/Eğitim Desteği Ön Onay Başvuru Belgeleri (EK-14A)” ile birlikte incelemeci kuruluşa başvurarak ön onay almalıdır. Etkinlik bittikten sonra EK-14 belgeleriyle KEP üzerinden başvuru yapılmaktadır. Destek, yabancı davetlilerin ekonomi sınıfı ulaşım ve transfer giderleri, 5 güne kadar konaklama (günlük 150 ABD Doları), tercümanlık, organizasyon giderleri (yer kirası, teknik ekipman), halkla ilişkiler, danışmanlık, eğitimci ücretleri ve tanıtım malzemeleri için %50 oranında, program başına 50.000-100.000 ABD Doları’na kadar verilir. Katılımcı listesi veya diğer değişiklikler en geç 7 gün önce bildirilmeli, katılımcılar programa tam katılmalı ve ulaşım giderleri etkinlik tarihinden 3 gün öncesi ve sonrasını kapsamalıdır. Destek, ilk eğitimin başlangıç tarihinden itibaren başlamakta, önceki faaliyetler desteklenmemektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar, 2015).

Ticaret ve Alım Heyeti Programlarının Desteklenmesi: Ticaret heyeti programları, Türk işletmelerinin yurt dışında iş bağlantıları kurmasını; alım heyeti programları ise yabancı temsilcilerin Türkiye’ye gelerek hizmet sektörlerini tanımasını sağlamaktadır. Bu bağlamda sağlık turizmi sektöründe faaliyet gösteren işbirliği kuruluşlarının düzenlediği, en fazla on gün süreyle gerçekleştirilecek ticaret ve alım heyeti programlarının giderlerinin desteklenebilmesi için işbirliği kuruluşunun programdan en az iki ay önce “Ticaret Heyeti/Alım Heyeti Desteği Ön Onay Başvuru Belgeleri (EK-21)” ile birlikte incelemeci kuruluşa başvurması gerekmektedir. Program sonrası EK-21E belgeleriyle KEP üzerinden yapılan başvurularla, en fazla 10 gün süren programlarda

yabancı katılımcıların veya en fazla iki temsilcinin ekonomi sınıfı ulaşım, transfer, konaklama (günlük 150 ABD Doları), tercümanlık, toplantı, tanıtım, halkla ilişkiler, katalog ve etkinlik kayıt giderleri %70 oranında, program başına 150.000 ABD Doları'na kadar desteklenmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar, 2015).

Hizmet Sektörü Rekabet Gücünün Artırılması Projesi (HİSER): HİSER (Hizmet Sektörü Rekabet Gücünün Artırılması) Projesi, Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülen ve hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren firmaların kümelenme yoluyla ihracat kapasitelerini artırmayı amaçlayan bir destek programıdır. Sağlık turizmi, bilişim, film, eğitim, yayıncılık, lojistik ve yönetim danışmanlığı gibi sektörlerde faaliyet gösteren iş birliği kuruluşları, projeye başvurmak için planlanan başlangıç tarihinden en az iki ay önce “HİSER Projesi Onay Başvuru Belgeleri (EK-22)” ile birlikte KEP üzerinden incelemeci kuruluşa başvuru yapmalıdır. Projeler, ihracat stratejilerine uygunluk, içerik, bütçe ve yönetim yeterliliği açısından değerlendirilir; onaylanabilir ya da revizyon istenebilir. Onay alan ve en az 10 yararlanıcının bulunduğu projeler, istihdam, ihtiyaç analizi, eğitim, danışmanlık ve pazarlama faaliyetlerini kapsar ve ilk faaliyetin onaylandığı tarihten itibaren 36 ay süreyle uygulanır (T.C. Ticaret Bakanlığı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar, 2015).

2564 Sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Sektörleri Markalaşma Destekleri Hakkında Karar, Türkiye’de yerleşik şirket, kurum ve kuruluşların döviz kazandırıcı hizmet sektörlerinde (sağlık turizmi dâhil) markalaşma süreçlerini desteklemek amacıyla Ticaret Bakanlığı’nca yürütülen bir teşvik mekanizması sunmaktadır ve bu kapsamda yurt içi/yurt dışı tanıtım, reklam, pazarlama, yurt dışı birim açılışı, personel istihdamı, danışmanlık, sertifikasyon ve etkinlik katılımı gibi giderleri Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan karşılamaktadır. İşbirliği kuruluşlarına yönelik destekler, proje bazında %50-80 oranında ve yıllık 1,2-6 milyon TL’ye kadar değişen limitlerle sağlanırken, Marka Destek Programı ve TURQUALITY Destek Programı kapsamında yararlanıcıların markalarına yönelik giderler %50 oranında desteklenmektedir. Destek süreleri Marka Programı için 4 yıl, TURQUALITY için 5 yıl olarak belirlenmiştir. TURQUALITY Programı, Türk markalarının uluslararası pazarlara girişini hızlandırmayı ve Türk malı/hizmeti imajını güçlendirmeyi amaçlarken, Stratejik İş Planı hazırlanması zorunlu tutulmuş ve bu planın giderleri bir defaya mahsus 2,4 milyon TL’ye kadar desteklenmiştir. Destek süreçleri, başvuru, değerlendirme, ödeme ve izleme aşamalarında sıkı denetimlere tabi olmakla birlikte yanıltıcı belge sunumu veya haksız destek alımı

durumunda yaptırımlar uygulanmakta ve destek kapsamından çıkarma gibi cezai işlemler devreye girmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı Döviz Kazandırıcı Hizmet Sektörleri Markalaşma Destekleri Hakkında Karar, 2022).

2641 Sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Sektörlerinin Pazara Girişte Dijital Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Karar, sağlık turizmi gibi döviz kazandırıcı sektörlerde faaliyet gösteren işbirliği kuruluşlarının sanal ticaret heyeti, sanal fuar katılımı ve organizasyonlarına yönelik dijital faaliyetlerinin desteklenmesi için başvuru, değerlendirme ve ödeme süreçlerini düzenlemektedir. Desteklenecek giderler arasında tanıtım, reklam, koordinasyon, eşleştirme, platform ücretleri ve tercümanlık masrafları yer alır; faaliyetlerin yabancı dilde ve yurt dışına yönelik olması, Ticaret Bakanlığı ile Türkiye Markası Logosu'nun kullanılması zorunludur. Sanal ticaret heyetleri en az 8 katılımcıyla, sanal fuarlar ise 50 katılımcı ve 250 ziyaretçiyle (yabancı katılımcı ve ziyaretçi oranları toplamın yarısından az olmayacak şekilde) desteklenmekte, ön onay için faaliyetten 15-30 gün önce Genel Müdürlüğe başvuru yapılması, değişikliklerin ise 7 gün öncesine kadar bildirilmesi gerekmektedir. Destek başvuruları faaliyet bitiminden itibaren 3 ay içinde KEP üzerinden elektronik imzalı olarak sunulmalı, ödemeler bankacılık kanalıyla yapılmalı ve işbirliği kuruluşlarının vergi veya sosyal güvenlik borcu bulunmaması koşulu aranmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, Döviz Kazandırıcı Hizmet Sektörlerinin Pazara Girişte Dijital Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Karar, 2020).

Pek çok sektörü doğrudan etkileyen ve yüksek katma değer üreten stratejik alanlardan biri olan sağlık turizmi, küresel ölçekte rekabet avantajı elde etmek isteyen ülkeler için ulusal düzeyde politika haline getirilmesi gereken bir öncelik konumundadır. Bu bağlamda, sağlık turizminde marka destinasyon olma hedefi taşıyan ülkelerin, sektörel gelişimi uzun vadeli kamu politikalarıyla desteklemesi ve kapsamlı devlet teşvik mekanizmalarıyla güçlendirmesi büyük önem taşımaktadır.

2.3.5. Sağlık turizmi paydaşları

Turizm sektöründe paydaşlar, destinasyonların şekillenmesinde ve gelişiminde belirleyici bir rol oynayan, yerel halktan kamu yönetimine, özel sektörden sivil toplum kuruluşlarına, destinasyon yönetim örgütlerinden kültürel miras gruplarına, yerli ve yabancı turistlerden sağlık kuruluşlarına kadar geniş bir yelpazede yer alan aktörlerdir (Goeldner vd., 2012). Paydaşların temel özellikleri arasında etki, meşruiyet, karşılıklı bağımlılık, katılım, bilgi paylaşımı, değer önerisi ve öğrenme süreçleri gibi unsurlar yer almakta olup, bu özellikler turizm paydaşlarının destinasyonların gelişimi ve yönetimi

üzerindeki rollerini derinlemesine anlamak için önemli bir zemin oluşturmaktadır (Akifli, 2025). Paydaşların sahip oldukları güç, karar alma süreçlerine yön verme, turizm stratejilerini şekillendirme ve politikaların uygulanmasında belirleyici bir rol oynama kapasitesine (Finemann vd., 1996) işaret ederken, meşruiyet ise paydaşların destinasyonla ilgili taleplerinin ve görevlerinin toplum tarafından ne ölçüde kabul gördüğünü (Bendtsen vd., 2021) ve haklı bulunup bulunmadığını ifade ederek, özellikle yerel halkın turizmdeki haklarının meşru kabul edilmesi gibi durumları kapsamaktadır. Karşılıklı bağımlılık, paydaşlar ile turizm sektörü arasındaki çift yönlü etkileşimi yansıtmaktadır (Velychko vd., 2020; Trahms vd., 2013), örneğin, yerel işletmelerin turizme sağladığı katkıların, turizmin bu işletmelerin ekonomik kazançlarını artırmasıyla karşılık bulduğu bir ilişkiyi ortaya koymaktadır. Katılım, paydaşların planlama ve uygulama süreçlerine aktif olarak dâhil olmasıyla işbirliğini güçlendirerek ortak hedeflerin gerçekleştirilmesine olanak tanımakta (Pouloudi vd., 2016; Wolfe vd., 2002); buna ek olarak, bilgi paylaşımı sektörel yeniliklere katkıda bulunurken (Moital vd., 2013), değer önerileri turizmin ekonomik ve sosyal faydalarını zenginleştirmekte ve öğrenme süreçleri farkındalığı artırarak turistik ürünlerin şekillenmesine yön vermektedir (Le vd., 2018). Ayrıca, paydaşların tercihleri ve kısıtlamaları, turizm sistemlerinin ve karar alma süreçlerinin şekillenmesine olanak tanıyarak, destinasyonların taleplere uyum sağlama kapasitesini artırmaktadır (Harmoni, 2012; Bailetti vd., 2020); bu bağlamda, turistlerin beklentileri ve yerel halkın ihtiyaçları, turistik ürünlerin tasarımında belirleyici bir role sahiptir. Bunun yanında, öğrenme sonuçları, özellikle güç dengesizliklerinin yoğun olduğu durumlarda paydaşlar arasında bilgi edinimi, güven inşası ve ağ oluşturma süreçlerini teşvik ederek, turizm paydaşlarının uzun vadeli işbirlikleri geliştirmesine ve sektörel yeniliklere katkıda bulunmasına zemin hazırlamaktadır. Bu unsurlar, paydaşların turizm ekosistemindeki dinamiklerini daha kapsamlı bir şekilde ele alarak, ilişkilerin etkin yönetimi ve destinasyonların sürdürülebilir başarısı için vazgeçilmez bir temel oluşturur (Akifli, 2025).

Merkezi ve yerel yönetimler, turizmin yönünü belirlemede kilit bir rol oynamaktadır. Bu kurumlar, planlama, politika geliştirme ve altyapı hizmetleri aracılığıyla turizmi desteklerken, turizm faaliyetleri de bölgeye sosyal ve ekonomik fayda sağlayarak yönetim süreçlerine katkı sunmaktadır. Etkin bir turizm yönetimi, yalnızca kamu otoritelerinin değil, tüm paydaşların iş birliğiyle mümkün hale gelmektedir (Negiz vd., 2011).

Turizmin sürdürülebilir gelişiminde özel sektör, yönlendirici ve dönüştürücü bir aktör olarak merkezi bir rol üstlenmektedir. Destinasyonların potansiyelini analiz eden ve

turistik ürünlerin tasarım süreçlerinde liderlik eden işletmeciler, turizmin ekonomik ve toplumsal etkilerinin şekillenmesinde belirleyici konumdadır. Özel sektör, istihdam yaratma, ikincil sektörlerin gelişimi, turizm bilincinin artırılması, sorumlu turizm uygulamalarının yaygınlaştırılması ve mesleki eğitimlerin sunulması gibi çeşitli alanlarda çok yönlü sorumluluklar üstlenirken, kamu politikalarının oluşumuna katkı sunmak ve sosyal yardım kuruluşlarına destek vermek gibi toplumsal işlevler de yürütmektedir. Özel sektör işletmeleri, sadece ekonomik faaliyetleriyle değil, aynı zamanda istihdam ettikleri personelin yaşam kalitesi, gelir düzeyi ve sosyal haklarını gözeterek uygulamalarıyla da yerel halkın refahını destekleyici bir rol üstlenmektedir (Doğan, 2014). Bu çok boyutlu katkılar, turizmin ekonomik büyümenin yanı sıra toplumsal kalkınmaya da hizmet eden stratejik bir alan olarak konumlanmasını sağlamaktadır (Simpson, 2008).

Sivil toplum kuruluşları, turizmin endüstriyel yapısına katkıda bulunarak destinasyon tanıtımını destekler, turizm işletmelerine sertifikalandırma süreçleri sunar, sürdürülebilir turizm faaliyetlerini teşvik eder ve hizmet standartlarını belirler, aynı zamanda turizm çalışanlarının haklarını koruma ve sektördeki farklı birimler arasında koordinasyonu sağlama gibi işlevler de STK'ların sorumluluk alanına girer (Harman, 2014). Yerel düzeyde ekonomik ve toplumsal kalkınmanın sürdürülebilir biçimde hız kazanabilmesi, kamu kurumları, özel sektör aktörleri ve sivil toplum kuruluşları arasında etkili bir iş birliği ve eşgüdüm mekanizmasının oluşturulmasına bağlıdır (Karakoyun, 2011). Üniversiteler de turizmin gelişiminde akademik ve kültürel bir paydaş olarak öne çıkmaktadır. Bölgenin ekonomik kalkınmasına paralel olarak sosyal yapıyı dönüştüren üniversiteler (Demireli vd., 2013), konferanslar, paneller ve açık oturumlar gibi etkinliklerle yerel halkın katılımını sağlar. Farklı kültürlerden gelen personel ve öğrencilerle yerel halk arasındaki etkileşim, sosyokültürel zenginliği artırırken, çevre düzenlemeleri ve yeni kültürel-sportif mekânların açılması gibi mekansal gelişmeler de üniversitelerin yerel katkısını pekiştirir (Gürkaynak vd., 2004).

Yerel halk, turizmin temel paydaşlarından biridir ve turistlere yönelik tutumları, memnuniyeti, tekrar ziyaret eğilimini ve destinasyonun tanıtımını doğrudan etkiler ve yerel halkın turizme katılımı ve destekleyici tutumu, sektörün uzun vadede başarı sağlayabilmesi için kritik öneme sahiptir. Turizmin sürdürülebilir biçimde gelişebilmesi için yerel halkın yalnızca pasif bir gözlemci değil, aktif bir paydaş olarak sürece katılımı büyük önem taşımaktadır. Yerel halkın turizmi desteklemesi, olumlu tutum sergilemesi ve alınan karar süreçlerine dâhil edilmesi, destinasyonun hem sosyal uyumunu hem de ekonomik başarısını doğrudan etkilemektedir. Bu katılım, yerel halkın kendisini turizmin

doğal bir parçası olarak görmesini sağlayarak, ziyaretçilere yönelik daha misafirperver bir yaklaşım geliştirmesine katkı sunar (Okuyucu vd., 2012). Yerel halkın turizmle ilgili kararlardan memnun olmaması, ziyaretçilere karşı tutumlarını olumsuz etkileyebilir, dolayısıyla halkın memnuniyeti, turistlere gösterilen misafirperverliğin düzeyini doğrudan şekillendirmektedir (Özaltın vd., 2014). Yerel halk, kültürel ve geleneksel değerlerine dayalı ürünleri turistlere sunarak onların yaşam biçimlerini deneyimlemelerine imkân tanırken, turistlerin bu ürünleri satın alması çoğu zaman farkında olunmayan ancak doğrudan yerel halkın sosyo-ekonomik refahına katkı sağlayan önemli bir etkileşim alanı oluşturmaktadır. Bu nedenle kamu kurumlarının yerel halkın beklentilerini ve ihtiyaçlarını dikkate alması, hem planlama süreçlerinde halk desteğini sağlamak hem de gelecekteki uygulamaların başarısını garanti altına almak açısından kritik bir gerekliliktir (Zamani-Farahani, 2016).

Turistler ve günübirlik ziyaretçiler, turizmin ana aktörleri olarak ekonomik döngüyü harekete geçirir ve destinasyonların canlılığını korur (Büyükkuru, 2020). Turist, yalnızca hizmet alan bir tüketici değil, aynı zamanda turizm sisteminin işleyişine doğrudan etki eden temel bir paydaş konumundadır. Ziyaret ettiği destinasyonun doğal ve kültürel kaynaklarını deneyimleyen, yerel halkla etkileşim kuran ve ekonomik katkı sağlayan turist, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirliğin korunmasında da aktif bir rol üstlenmektedir. Doğaya saygılı, yerel değerlere duyarlı, bilgi edinmeye istekli ve tüketim tercihleriyle yön verici turist profili yalnızca talep yaratan bir aktör değil, aynı zamanda destinasyonun sunduğu ürün ve hizmetleri biçimlendiren, hizmet kalitesini dolaylı olarak denetleyen ve dönüşüm süreçlerine katkı sunan stratejik bir paydaştır (Apak, 2023).

Sağlık hizmeti pazarlamacıları, uluslararası rekabetin hızla arttığı bu alanda destinasyonların tanıtımında ve tercih edilmesinde belirleyici rol oynayan stratejik paydaşlardır. Hedef kitleye yönelik dikkat çekme, belli bir yaklaşım ve eylemi kabul ettirme, bilgi sunma, farkındalık yaratma, ikna etme ve harekete geçirme (Rızaoğlu, 2004) gibi çok katmanlı amaçlara dayalı olarak yapılandırılan pazarlama faaliyetleri, halkla ilişkiler, reklam, sponsorluk, özel organizasyon, sosyal medya tanıtımları, dijital iletişim ve etkinlik yönetimi gibi araçlarla yürütülmektedir (Tontuş, 2018). Sağlık tesislerinin teknolojik altyapısı, hizmet kalitesi, uzman kadrosu ve akreditasyon durumu gibi unsurlar, etkili tanıtım stratejilerinde ön plana çıkarken, iletilen mesajların açık, güvenilir, sürdürülebilir ve hedef odaklı olması, iletişimin başarısını artırmaktadır. Bu kapsamda sağlık turizmi pazarlamacıları, yalnızca bilgilendirici değil, aynı zamanda

güven oluşturun ve yönlendirici bir işlev üstlenerek, destinasyonların uluslararası hasta pazarındaki rekabet gücünü doğrudan etkilemektedir (Sivuk vd., 2024).

Diğer yandan, sigorta sağlayıcılar da sağlık turizmin gelişiminde önemli bir paydaş olarak öne çıkmakta, uluslararası sağlık sigortalarının kapsamı, bu alandaki hareketliliğin düzeyini doğrudan etkilemektedir. Sigorta sistemlerinin ülkeler arasında taşınabilir olmaması, pek çok hastanın tedavi giderlerini kendi bütçesinden karşılamasına neden olurken, bu durum, hizmet sunucularının ve politika yapıcıların öncelikli olarak çözmeye çalıştığı yapısal bir engel niteliğindedir. Sigorta şirketlerinin yurt dışı hizmetleri kapsama konusundaki çekinceleri, hukuki düzenlemeler, bakım sürekliliği ve maliyet riskleri gibi çok yönlü unsurlara dayansa da, bu aktörlerin sistem içine daha etkin biçimde entegre edilmesi, sağlık turizminin sürdürülebilir gelişimi açısından stratejik öneme sahiptir (Ensari-Şaylı, 2024).

Sağlık turizmi alanında akreditasyon kuruluşları, hizmet sağlayıcıların uluslararası kalite standartlarına uygunluğunu denetleyen ve belgelendiren stratejik paydaşlardır. Bu kuruluşlar aracılığıyla alınan akreditasyon, sağlık tesislerinin güvenilirliğini pekiştirirken, hasta memnuniyetini ve uluslararası pazarda görünürlüğü artırmaktadır. Akreditasyon belgesine sahip olmak pazarlama açısından avantaj sağlamakla birlikte, aynı zamanda sürekli iyileştirme kültürünü teşvik ederek sağlık hizmetlerinin etkinliğini ve maliyet verimliliğini de artırmaktadır. Bu yönüyle akreditasyon süreci, hem hasta güveni hem de küresel rekabet gücü açısından sağlık turizmi sektörünün vazgeçilmez yapı taşlarından biridir (Topaloğlu, 2024).

Sağlık turizmi sisteminde hizmet sunucuları, tedavi süreçlerinin doğrudan yürütülmesinden sorumlu olan ve hasta deneyimini belirleyen temel paydaşlar olup hastane yönetimleri bünyesindeki Uluslararası Hasta Birimi (UHAB), hekimler, hemşireler, teknik destek personeli (örneğin radyoloji ve laboratuvar çalışanları) ile kalite ve akreditasyon birimlerini kapsamaktadır (Aydın vd., 2012). Söz konusu profesyoneller yalnızca sağlık hizmetinin sunumunda değil, aynı zamanda uluslararası hasta memnuniyetinin sağlanmasında, klinik süreçlerin şeffaf biçimde yürütülmesinde ve kurumsal itibarın korunmasında da belirleyici rol oynamaktadır. Bu nedenle, sağlık turizminde hizmet sunucuları hem operasyonel verimlilik hem de hasta odaklı yaklaşım açısından sistemin sürdürülebilirliği için kritik aktörlerdir.

Aracı kurumlar ve sağlık turizmi acenteleri, sağlık turizminin temel yapı taşlarından biri olarak, uluslararası hastaların karar verme süreçlerine eşlik eden, destinasyonlara erişimlerini kolaylaştıran ve manevi süreçlerde destek sağlayan

vazgeçilmez paydaşlar arasında yer almaktadır (Rydbäck, 2022). Bu kuruluşlar, hastaların seyahat planlamasını düzenlemekten konaklama ve tercümanlık hizmetlerini koordine etmeye, tedavi süreçlerini sağlık kuruluşlarıyla eşleştirmeye kadar geniş bir yelpazede lojistik destek sunar, böylece hasta ile sağlık sağlayıcılar arasında güvenilir bir köprü vazifesi görür (Aydın vd., 2012). Hastanelerin uluslararası hasta kabul kapasitesini artırmak ve tedavi komplikasyonlarını minimize etmek için hasta koordinasyonunda aktif rol oynamakta, bu bağlamda, hastanelerin tedavi planlarını ve maliyet bilgilerini internet üzerinden paylaşarak hastaların bilinçli kararlar almasına olanak tanımaktadırlar. Bu acenteler, aynı zamanda hastaların tedavi sonrası takip süreçlerini de yöneterek hasta memnuniyetini yükseltmekte, destinasyonların küresel çapta rekabet gücünü desteklemektedir (Aydın vd., 2012; Çavuşoğlu, 2018). Bu nedenle, aracı kurumlar ve acenteler, sağlık turizminin sürdürülebilir başarısı için hem hasta odaklı hizmet sunumu hem de destinasyonların tanıtımı açısından stratejik bir öneme sahiptir.

Ulaştırma sistemleri, sağlık turizminin işleyişinde yalnızca fiziksel erişimi mümkün kılan teknik unsurlar değil, aynı zamanda destinasyonun erişilebilirliğini, tercih edilebilirliğini ve hasta memnuniyetini doğrudan etkileyen stratejik paydaşlardır ve seyahatin yalnızca ulaşım ile mümkün olması dolayısıyla turizmin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Doğanay, 1998). Turistik hareketliliğin temelini oluşturan ulaştırma sistemleri, havayolu, karayolu, demiryolu ve denizyolu seçenekleriyle birlikte, hasta ve refakatçilerinin güvenli, konforlu ve zamanında naklini sağlayarak tedaviye erişimi mümkün kılmaktadır (Davras, 2019). Özellikle uluslararası hasta transferlerinde lojistik altyapının etkinliği, sağlık turizmi deneyiminin kalitesini belirleyen temel göstergelerden biridir. Bu bağlamda, ulaşım sektörü ile sağlık hizmet sunucuları arasındaki eşgüdüm, hizmet zincirinin kesintisiz ve sürdürülebilir şekilde işlemesi açısından kritik bir öneme sahiptir (Can, 2020).

2.3.6. Sağlık turizmi trendleri

Sağlık turizmi, günümüzün hızla değişen küresel eğilimleri ve hasta profillerindeki çeşitlenen beklentiler doğrultusunda sürekli dönüşüm içerisinde olan bir sektördür. Özellikle dijital sağlık teknolojilerindeki ilerlemeler, bireyselleştirilmiş hizmet modellerinin yaygınlaşması ve çevresel sürdürülebilirlik ilkesine dayalı yaklaşımlar, bu dönüşümün temel belirleyicileri arasında yer almaktadır.

Dijitalleşme ve Tele-sağlık: Yapay zekâ destekli tanı sistemleri ve giyilebilir sağlık teknolojileri, bireylerin sağlık durumlarını anlık olarak takip edebilmesini mümkün

kılarken, bu dijital çözümler, telemedikal uygulamalarla entegre biçimde, hastaların tedavi süreçlerini uzaktan, etkili ve erişilebilir biçimde yönetmelerine imkân tanımaktadır. Özellikle uzak ve sağlık hizmetlerine erişimi kısıtlı bölgelerde e-sağlık teknolojileri, telemedicine ve mobil sağlık uygulamalarıyla erişimi artırmakta; yapay zekâ destekli teşhis sistemleri ve büyük veri analitiği, erken hastalık tespiti ile kamu sağlığı kararlarını desteklemektedir. Ayrıca, blockchain tabanlı uygulamalar veri güvenliği ve uyumluluk açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Online randevu sistemleri, tele-konsültasyonlar ve uzaktan hasta izleme uygulamalarının yaygınlaşması, sağlık turizmi bağlamında dijitalleşmenin sunduğu verimlilik ve kolay erişim avantajlarını güçlendirerek sektöre yeni bir boyut kazandırmaktadır (Toktaş, 2024).

Kişiselleştirilmiş Hasta Deneyimleri ve Sanal Gerçeklik Turları: Sağlık turizminde hasta deneyimi, yalnızca tedavi süreciyle sınırlı kalmayıp, karar verme aşamasında da önemli bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede, yapay zekâ destekli çok dilli chatbotlar ile kişiselleştirilmiş iletişim sağlanırken, sanal gerçeklik teknolojileri de klinik tanıtımında etkili bir araç hâline gelmiştir. Web sitelerine entegre edilebilen VR turları sayesinde, hasta adayları dünyanın farklı noktalarından kliniğin fiziksel ortamını, hijyen koşullarını ve teknolojik altyapısını önceden görebilmekte, bu da güven oluşturmakta ve tedaviye karar sürecini hızlandırmaktadır. Böylece, kültürel hassasiyetlere duyarlı dijital etkileşim ile mekânsal deneyim birleşerek hasta kazanımında bütüncül ve etkili bir yöntem sunulmaktadır (Wease, 2024).

Bütüncül Sağlık Hizmetlerine Farklı Bir Bakış: Günümüz sağlık turizmi anlayışı, yalnızca tedavi odaklı hizmetlerle sınırlı kalmayıp, wellness, spa, detoks ve sağlıklı yaşam uygulamalarını da içeren önleyici sağlık hizmetlerini kapsayacak şekilde çok boyutlu bir dönüşüm geçirmektedir. Bu dönüşümle birlikte sektörde, fiziksel tedavi süreçlerinin ötesine geçen ve bireyin bedensel, zihinsel ve ruhsal iyilik hâlini bütüncül biçimde ele alan sağlık paketleri öne çıkmaktadır. Yoga inzivaları, doğa terapileri ve benzeri uygulamalar, bireylerin yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen kişiselleştirilmiş deneyimler sunmakta, zihinsel dinginlik arayışı, erkeklerin wellness seyahatlerine artan ilgisi, sanatla bütünleşen terapötik yaklaşımlar, geleneksel kültürel şifa pratiklerine yönelim ve menopoz dönemindeki kadınlara yönelik özelleştirilmiş programlar ise bu dönüşümün güncel yansımaları arasında yer almaktadır. Tüm bu unsurlar, wellness turizmini sadece bir hizmet alanı değil, bireyin yaşam tarzına entegre edilen ve ihtiyaçlarına duyarlı biçimde kurgulanan bütünsel bir sağlık deneyimi hâline getirmektedir (GWI, 2024).

Her Şey Dâhil Sağlık Paketleri: Günümüzde sağlık turizmi alanında öne çıkan başlıca eğilimlerden biri, hizmetlerin standart tedavi odaklı sunumunun ötesine geçerek bireysel ihtiyaçlara göre şekillendirilmiş, çok yönlü ve bütüncül sağlık paketlerine olan talebin artmasıdır. Hastalar yalnızca belirli bir tıbbi müdahaleyi değil, bu müdahaleye eşlik eden konaklama, ulaşım, danışmanlık ve dil desteği gibi tamamlayıcı hizmetleri içeren kapsamlı çözümler talep etmektedir. Bu doğrultuda, tedavi sürecini yalnızca bir klinik hizmet olarak değil, aynı zamanda kişiselleştirilmiş bir deneyim olarak kurgulayan “her şey dâhil sağlık paketleri”, hem hasta memnuniyetini artırmakta hem de uluslararası sağlık hizmeti sağlayıcılarının rekabet gücünü belirleyici bir unsur hâline gelmektedir (UIM, 2024).

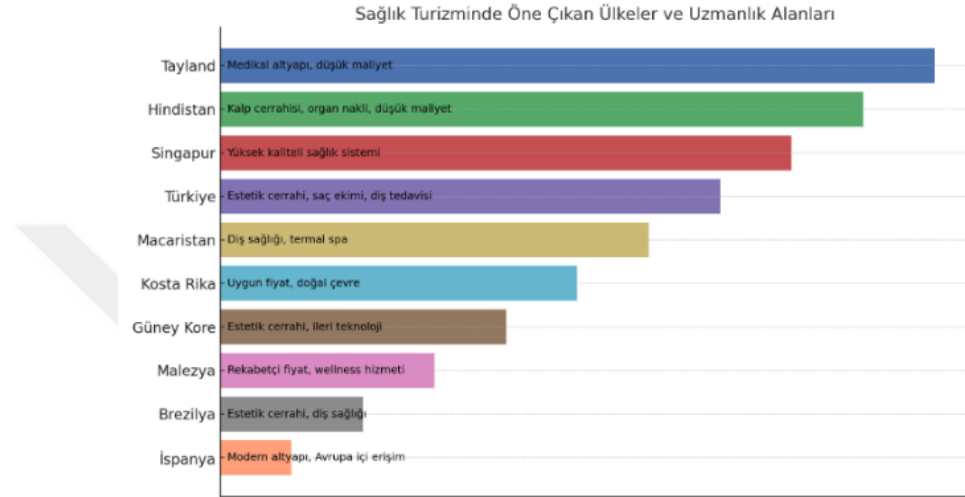
Yeni Destinasyonlara Yönelim: Sağlık turizmi destinasyonları yalnızca geleneksel merkezlerle sınırlı kalmayıp, yeni ve keşfedilmemiş bölgelere doğru kaymaya başlamıştır. Küresel ölçekte artan sağlık hizmeti talebi, doğal güzelliklerle iç içe konumlanmış ve modern tıbbi altyapıya sahip bölgeleri cazibe merkezi haline getirmiştir. Bu kapsamda, Türkiye başta olmak üzere Güneydoğu Asya’nın bazı tropikal adaları, hem dinlendirici doğa atmosferi hem de yüksek standartlarda sağlık hizmeti sunmaları nedeniyle öne çıkmaktadır. Benzer şekilde, Güney Amerika’da yükselişe geçen bazı ülkeler de özellikle bitkisel tedaviler, doğal terapiler ve tamamlayıcı tıp uygulamalarıyla alternatif sağlık turizmi pazarında fark yaratmaya başlamıştır. Bu eğilim, sağlık turizminin artık sadece tedavi değil, aynı zamanda holistik iyilik hâli arayışıyla şekillenen bir seyahat biçimi haline geldiğini göstermektedir (Nestheal, 2024).

Sürdürülebilir Sağlık Turizmi: Sağlık turizmi sektöründe öne çıkan eğilimlerden biri, çevresel ve toplumsal sürdürülebilirlik ilkesine dayalı hizmet anlayışının güç kazanmasıdır. Günümüz hastaları, yalnızca sağlık ihtiyaçlarını karşılayan değil, aynı zamanda ekolojik duyarlılığı ve sosyal sorumluluğu gözeten destinasyonları tercih etme eğilimindedir. Bu bağlamda, birçok sağlık tesisi karbon ayak izini azaltmaya yönelik girişimler, çevre dostu mimari tasarımlar, enerji tasarrufu sağlayan teknolojiler, geri dönüşüm uygulamaları ve yeşil enerji kullanımı gibi çevresel sürdürülebilirlik stratejilerini hayata geçirmektedir (Medical Travel Türkiye, 2024; Nestheal, 2024).

Bu kapsamda, sağlık turizmi alanında faaliyet gösteren aracı kuruluşlar ile hizmet sağlayıcıların, söz konusu dönüşüm dinamiklerine stratejik ve proaktif biçimde uyum sağlamaları, sektördeki rekabetçi konumlarını güçlendirmeleri açısından kritik öneme sahiptir.

2.3.7. Dünyada sağlık turizmi

Sağlık turizmi son yıllarda küresel düzeyde dikkat çeken bir gelişim göstermiş, hızla büyüyen ve çeşitlenen yapısıyla alternatif turizm türleri arasında önemli bir yer edinmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında Hindistan, Malezya, Tayland, Singapur, Güney Kore, Küba, İsrail, Macaristan ve Türkiye gibi ülkeler öne çıkarken, bu ülkeler sundukları kaliteli sağlık hizmetleri, uygun fiyat politikaları ve gelişmiş altyapılarıyla sağlık turisti çeken başlıca destinasyonlar hâline gelmiştir (Can, 2019).

Şekil 2.15 Sağlık turizminde öne çıkan ülkeler ve uzmanlık alanları

Kaynak: Global Healthcare Accreditation (GHA), 2023

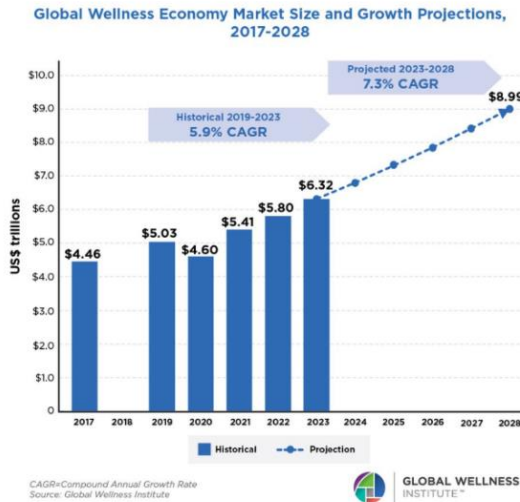
Sağlık turizmi alanında dünya genelinde bazı ülkeler, sundukları hizmetlerin niteliği, maliyet avantajı ve sağlık altyapısındaki gelişmişlik düzeylerine göre farklı uzmanlık alanlarında ön plana çıkmaktadır (GHA, 2023).

Global Healthcare Accreditation (GHA) (2023) tarafından yapılan ve özellikle medikal hizmetlerle wellness hizmetlerini bir arada sunma konusunda öne çıkan bazı ülkeler ve bölgelerin belirlendiği çalışmaya göre Tayland, modern hastaneleri ve uygun fiyat politikası sayesinde milyonlarca uluslararası hasta tarafından tercih edilirken; Hindistan, kalp cerrahisi ve organ nakli gibi ileri düzey tıbbi müdahalelerde yüksek başarı oranları ve düşük maliyetleriyle dikkat çekmektedir. Singapur, yüksek hijyen standartları ve gelişmiş sağlık sistemiyle kalite odaklı turistleri kendine çekmektedir. Türkiye, özellikle estetik cerrahi, saç ekimi ve diş tedavileri gibi alanlarda kaliteli hizmeti rekabetçi fiyatlarla sunarak hızla yükselen destinasyonlar arasına girmiştir. Macaristan ise Avrupa’da diş sağlığı ve termal spa turizmi ile tanınmakta, doğal kaynaklarını medikal hizmetlerle entegre etmektedir. Kosta Rika, sağlık hizmetlerini doğal güzelliklerle bütünleştirerek, özellikle Kuzey Amerika’dan gelen hastalar için cazip bir seçenek oluşturmaktadır. Güney Kore, estetik cerrahi ve ileri teknoloji gerektiren uygulamalarda

öne çıkarken, Malezya, medikal ve wellness turizmini bir arada sunarak Güneydoğu Asya pazarında güçlü bir yer edinmiştir. Brezilya, estetik ve diş sağlığı hizmetleriyle bilinirken, İspanya ise Avrupa içi erişim kolaylığı, uygun maliyetli sağlık hizmetleri ve modern altyapısıyla bölgesel bir merkez hâline gelmiştir. Bu ülkelerin başarısı, yalnızca tedavi kalitesine değil, aynı zamanda marka yönetimi, devlet desteği, uluslararası akreditasyonlar ve ulaşım altyapısına yapılan yatırımlara dayanmaktadır (GHA, 2023).

Büyük ve Akkuş (2024) tarafından yapılan bir diğer çalışmada, literatürden derlenen istatistiklere dayanılarak, medikal turizmin ülkeler arası hasta hareketliliğini hızla artıran ve küresel sağlık ekonomisine doğrudan katkı sağlayan stratejik bir hizmet sektörü hâline geldiği vurgulanmakta, bu bağlamda farklı ülkelerin, sundukları nitelikli ve özgün tıbbi hizmetlerle belirli uzmanlık alanlarında öne çıktığı ve bu uzmanlaşma doğrultusunda uluslararası hasta akışını yönlendirdikleri ifade edilmektedir (Büyük vd., 2024). Bu çalışmaya göre ABD, gelişmiş tıbbi altyapısı sayesinde hemen her alanda ileri düzey tedavi sunabilen bir merkez olup, Almanya, onkoloji, kardiyovasküler cerrahi, hematoloji ve beyin cerrahisi gibi ileri tıbbi branşlarda uzmanlaşmıştır. İngiltere ise daha çok psikiyatri alanında Avrupa ülkelerine hizmet vermektedir. Hindistan, kalp cerrahisinden organ nakline, estetik operasyondan nörolojiye kadar geniş bir hizmet yelpazesıyla, özellikle Orta Doğu, Güney Asya ve Anglo-Sakson ülkelerden hasta çekmektedir. Benzer şekilde Tayland, cinsiyet değişimi cerrahisinden estetik operasyona, kalp ve onkoloji tedavilerine kadar çeşitlenen hizmetleriyle hem Batı hem de Asya ülkelerinden turist almaktadır. Güney Kore, dermatoloji, ortopedi ve onkoloji alanlarındaki yüksek teknolojik tedavi yöntemleriyle özellikle Çin, Rusya ve Kazakistan gibi ülkelerden talep görmektedir. Singapur, karaciğer ve kök hücre tedavisi gibi ileri düzey uygulamalarda ön plana çıkarken, İsrail, tüp bebek ve yüksek riskli gebeliklerde bölgesel uzmanlaşmasını sürdürmektedir. Macaristan, diş hekimliği ve göz sağlığı gibi daha düşük maliyetli fakat kaliteli hizmet alanlarında Almanya, Avusturya ve Doğu Avrupa ülkelerinden yoğun hasta çekerken; Malezya, kardiyotorasik cerrahiden rehabilitasyon hizmetlerine kadar genişleyen alanlarda özellikle Asya-Pasifik coğrafyasına hitap etmektedir. Brezilya ve Arjantin, estetik cerrahi alanında Latin Amerika ve ABD kaynaklı talepleri karşılamakta; Meksika ise dental ve göz sağlığı hizmetleri için tercih edilmektedir. Çin, estetik cerrahi ve organ nakli gibi alanlarda başta Asya ülkeleri olmak üzere küresel hasta trafiğinde önemli bir konum edinmiştir. Türkiye, tüp bebek, onkoloji, nöroşirürji, göz ve diş sağlığı, organ nakli, saç ekimi ve estetik cerrahi gibi alanlarda sunduğu yüksek kaliteli ve rekabetçi fiyatlı hizmetleriyle Avrupa,

Orta Doğu, Kuzey Afrika ve BDT ülkelerinden (Bağımsız Devletler Topluluğu: Azerbaycan, Belarus, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Özbekistan, Rusya ve Tacikistan) hastaların tercih ettiği önemli bir destinasyon hâline gelmiştir. Özellikle sağlık paketlerine dâhil edilen konaklama ve ulaşım kolaylıkları, Türkiye’yi cazip bir merkez haline getirmektedir. İspanya, pediatrik onkoloji, ortopedi ve hematoloji gibi ileri düzey sağlık hizmetleriyle; İsviçre, metabolizma, dolaşım ve cilt hastalıkları gibi alanlarda üst düzey klinik altyapısıyla dikkat çekmektedir. Küba, onkoloji ve dermatoloji gibi alanlarda uygun maliyetli sağlık hizmetleri sunarak geniş bir hasta kitlesine ulaşmaktadır. Tunus ise özellikle estetik cerrahi ve göz tedavileri için Kuzey Afrika ve Fransızca konuşulan ülkelerden turist çekmektedir. Ukrayna, kök hücre tedavisi, kalp ve dental uygulamalarla Avrupa ve Orta Doğu ülkelerinden hasta kabul eden bir diğer bölgesel merkezdir. Hırvatistan, kardiyoloji, ortopedi ve organ nakli gibi alanlarda sunduğu kapsamlı tedavi hizmetleriyle Balkanlar, Afrika ve Avrupa’dan talep görmektedir (Büyük vd., 2024). Medical Tourism Association verilerine göre, küresel medikal turizm endüstrisinin 2020 yılı itibarıyla ekonomik değeri yaklaşık 58,6 milyar dolar olarak belirlenmiş ve her yıl 14 milyon civarında hasta tedavi amacıyla sınır ötesi seyahat gerçekleştirmiştir. Mevcut trendler doğrultusunda, bu sektörün 2025 yılı itibarıyla yıllık büyüme oranının %12 seviyelerinde olması ve 142,2 milyar dolarlık bir pazar hacmine ulaşması beklenmektedir (GHA, 2023).

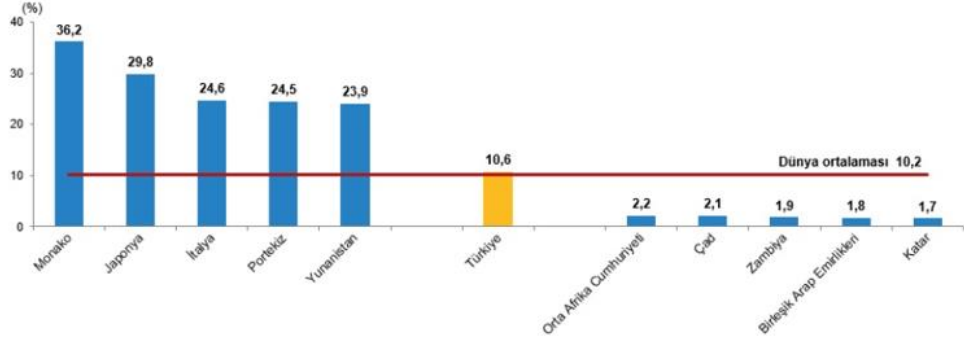
Şekil 2.16 Global Wellness Economy Monitor 2024

Kaynak: GWI, 2024

Öte yandan, wellness turizmi de benzer biçimde dikkat çekici bir büyüme sergilemiştir. Global Wellness Institute (2024) tarafından yayımlanan “Global Wellness Economy Monitor 2024” raporuna göre, küresel wellness ekonomisi 2023 yılı sonunda

6,3 trilyon dolara ulaşarak pandemi öncesine göre yaklaşık %26 oranında büyüme göstermiştir. Bu rapora göre bölgesel olarak en büyük wellness harcamaları Kuzey Amerika (2,2 trilyon \$), Asya-Pasifik (1,9 trilyon \$) ve Avrupa (1,7 trilyon \$) bölgelerinde gerçekleşmiştir. Rapor çerçevesinde GWI'nin projeksiyonlarına göre, wellness sektörünün 2028 yılında 9 trilyon dolara ulaşacağı ve %7,3'lük yıllık büyüme oranı ile küresel ekonomik büyümenin üzerinde seyredeceği; bu süreçte, beş farklı alt sektörün (kişisel bakım, sağlıklı beslenme, fiziksel aktivite, wellness turizmi ve önleyici sağlık) ilk kez 1 trilyon dolarlık hacmi aşacağı belirtilmektedir (GWI, 2024).

Termal turizm de son yıllarda küresel ölçekte dikkat çekici bir büyüme ivmesi yakalamış, sağlıklı yaşam trendleri, doğal şifa arayışı ve alternatif tedavi yöntemlerine olan yönelim bu büyümeyi desteklemiştir. Grand View Research (2024) tarafından yayımlanan son rapora göre, küresel termal turizm pazarı 2023 yılı itibarıyla 50,19 milyar dolarlık bir hacme ulaşmıştır ve sektörün 2024-2030 döneminde %14,8'lik bileşik yıllık büyüme oranıyla 2030'da 130,78 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Raporda, 2022 yılı itibarıyla dünya genelinde 31.290 adet termal ve mineralli su tesisinin faaliyet gösterdiği ve bu sayının, önümüzdeki yıllarda hızla artış göstereceği belirtilmiştir. Sektördeki gelirlerin büyük bölümü, %40,66 pay ile rekreasyon hizmetlerinden sağlanırken, lüks ve spa hizmetleri segmentinin 2024-2030 arasında yıllık %16,1 büyüme oranıyla öne çıkacağı öngörülmektedir. Rapordaki bölgesel bazda incelemelere göre, Asya-Pasifik bölgesi, 2023 yılı itibarıyla % 46,83'lük pazar payı ile termal turizm sektöründe lider konumdadır. Japonya'nın geleneksel onsen kültürü, Güney Kore ve Çin'in modern spa yatırımları bu başarıda belirleyici olurken, Avrupa pazarı, özellikle Macaristan, Almanya, İtalya ve Fransa gibi ülkelerdeki köklü termal gelenekler sayesinde %14'lük büyüme oranı ile gelişmeye devam etmektedir. Kuzey Amerika ise özellikle ABD ve Kanada'da artan sağlık turizmi yatırımlarıyla ön plana çıkmakta ve bu bölgedeki büyüme oranı %13,1 olarak tahmin edilmektedir (GVR, 2024). Nüfusun giderek yaşlanması ve engellilik oranlarının yükselmesi nedeniyle erişilebilir ve kapsayıcı turizm, yaşlanan dünya nüfusu ve engelli bireylerin artan hareketliliği bağlamında küresel turizm endüstrisinin öncelikli alanlarından biri hâline gelmiştir. 2070'lerin ikinci yarısına kadar dünya genelinde 65 yaş ve üzeri nüfusun 2,2 milyara ulaşacağı ve 18 yaş altındaki nüfus sayısını geçeceği öngörülmektedir (INED, 2025). Dünya genelinde en yüksek yaşlı nüfus oranlarına sahip ülkeler Monako (%36,2), Japonya (%29,8), İtalya (%24,6) ve Yunanistan (%23,9) olarak öne çıkarken, Türkiye % 10,6 oranı ile 194 ülke arasında 75. sırada yer almaktadır (TÜİK, 2024).

Şekil 2.17 Yaşlı nüfus oranının en yüksek ve en düşük olduğu 5 ülke

Kaynak: TÜİK, 2024

Eurostat'ın 2021 tarihli "Tourism Trends and Ageing" raporuna göre, Avrupa'da 65 yaş ve üzeri bireylerin turizme katılım oranları Hollanda'da % 76, İsveç'te % 75, Finlandiya'da % 71 ve Lüksemburg'da % 69 olarak kaydedilmiştir; Norveç ise %81 (65+ yaş) ile en yüksek katılım oranlarına sahiptir. Bu oranlar Romanya'da %14 ve Bulgaristan'da %11 gibi düşük seviyelerde seyretmektedir. Yaşlılar genellikle kişisel amaçlı, uzun süreli ve düşük sezonda (Nisan-Haziran, Eylül-Ekim) gerçekleşen seyahatleri tercih ederken, katılımı sınırlayıcı faktörler arasında sağlık sorunları (%47) ve finansal nedenler (%33) görülmektedir (Eurostat, 2021). Çelik ve Ökem (2019) tarafından yapılan çalışmaya göre, yaşlı ve engelli turizmi alanında Tayland, düşük yaşam maliyeti, uygun iklim koşulları ve kolay vize imkânları gibi avantajlarla Japon yaşlı bireyleri hedef alan stratejiler uygulamakta ve ülkede 60 yaş üzeri 10 binden fazla kişi uzun süreli bakım hizmetlerinden faydalanmaktadır. Aynı çalışmada İspanya, Polonya, Litvanya, Hırvatistan, Bulgaristan ve Yunanistan da bu alanda öne çıkan ülkeler arasında gösterilmekte olup, bu ülkelerin kamu destekleri ve teşvikleriyle sağlık turizmini geliştirmeye yönelik politikalar yürüttükleri belirtilmektedir (Çelik vd., 2019).

Engelli Bireyler ve Afetler Küresel Araştırma Raporu'na (2023) göre, dünya nüfusunun %16'sı engelli bireylerden oluşmakta ve bu rakamın %80 kadarı da güney yarıkürede yaşamaktadır (UNDRR, 2025). Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 2021 yılına ait küresel hastalık yükü verilerine göre, engelli bireylerin toplam nüfusa oranının en yüksek olduğu bölge %20 ile Avrupa kıtasıdır. Avrupa'yı, %19,4 oranı ile Amerika kıtası, ardından sırasıyla %15,6 ile Güneydoğu Asya, %15,3 ile Batı Pasifik, %14,7 ile Doğu Akdeniz ve %12,8 ile Afrika kıtası izlemektedir (SPUTNIK, 2023).

Tüm bu veriler, küresel sağlık turizmi sektörünün yalnızca tıbbi hizmet kalitesiyle değil, aynı zamanda ekonomik erişilebilirlik, toplumsal kapsayıcılık, yaşlı ve engelli bireylerin ihtiyaçlarına duyarlılık, wellness trendleri ve doğal kaynakların entegrasyonu

gibi çok katmanlı dinamiklerle şekillendiğini ve bu nedenle ülkelerin sağlık turizmi politikalarını bütüncül, sürdürülebilir ve hedef odaklı bir vizyonla yapılandırmaları gerektiğini ortaya koymaktadır.

2.3.8. Sağlık turizminde hizmet kalite akreditasyon sistemi

Akreditasyon, sağlık hizmeti ve ürünlerinin belirli kalite standartlarında sunulduğunu güvence altına alan, yetkilendirme, belgelendirme ve denetim esasına dayalı bir sistemdir (Aktan vd., 2010). Bu standartlar, tıbbi uygulamalardaki farklılıkları azaltmak, uygun olmayan hizmetleri önlemek ve maliyetleri düşürmek amacıyla belirlenmekte, genellikle uluslararası geçerliliğe sahip olup, bağımsız kuruluşlarca sağlık tesislerinin kalite düzeyini değerlendirmek üzere uygulanmaktadır (Güdük vd., 2017; Samancı, 2022). Bu süreç yalnızca kaliteyi belgelendirmekle kalmaz, aynı zamanda sağlık tesislerinde sürekli iyileştirme kültürünü teşvik eder, tıbbi hataları azaltır ve güvenli hizmet sunumunu destekler. Akreditasyonun kuruluşlara sağladığı başlıca avantajlar arasında güvenilirliğin artması, hasta memnuniyetinin yükselmesi, pazarlama gücünün gelişmesi, uluslararası rekabet gücünün artması ve maliyet etkinliğinin sağlanması gibi faktörler yer almaktadır. Ayrıca, kurumların geri ödeme sistemlerine katılımını kolaylaştırması, yönetim süreçlerinde verimliliği teşvik etmesi ve kamuoyu nezdinde olumlu bir itibar oluşturmaya da akreditasyonun dolaylı katkılarından (Avcı vd., 2019; Araç vd., 2023). Sağlık hizmetlerinde akreditasyon 1951 yılında ABD’de kurulan, kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan Joint Commission (JCI) ile sistematik bir yapı kazanmıştır (Yıldız vd., 2014). Başlangıçta Joint Commission for Accreditation of Healthcare Organizations (JCAHO) olarak bilinen ve sonradan The Joint Commission adını alan bu kar amacı gütmeyen kuruluş, Amerika Birleşik Devletleri’nin en köklü ve en büyük akreditasyon kurumlarından biridir (Samancı, 2022). JCI akreditasyonu, sağlık turizmi kapsamında uluslararası hasta güvenliğini sağlamak ve sağlık kuruluşlarının küresel rekabet gücünü artırmak açısından kritik bir araç olarak değerlendirilmektedir (Kayral, 2018). Uluslararası düzeyde akreditasyon faaliyetlerini düzenleyen ve tüm akreditörleri denetleyen en üst kurum ise Uluslararası Sağlık Hizmetleri Kalite Derneği (ISQua: International Society for Quality in Health Care)’dir (Kavak, 2018). ISQua, her yıl farklı ülkelerde düzenlediği uluslararası konferanslarla sağlıkta kalite ve hasta güvenliği alanında faaliyet gösteren kurumları bir araya getirerek küresel ölçekte ortak bir kalite kültürünün gelişmesine katkı sağlamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü ile iş birliği içinde

alışan kuruluş, ye ülkelerdeki yapılarla yürüttüğü toplantılar aracılığıyla sağlık hizmetlerinde kaliteye yönelik öncelikleri belirlemektedir (ISQua, 2025).

Türkiye’de ise akreditasyon sisteminin temelleri, 2003 yılında başlatılan Sağlıkta Dönüşüm Programı kapsamında atılmış, 2015 yılında da kalite standartlarının belirlendiği, uygulandığı ve değerlendirildiği bir sistem oluşturulması amacıyla Türkiye Sağlık Hizmetleri Kalite ve Akreditasyon Enstitüsü (TÜSKA) kurularak yasal ve kurumsal altyapısı güçlendirilmiştir (TÜSKA, 2025). TÜSKA, Türkiye’de sağlık hizmetlerinin kalitesini artırmak ve sürdürülebilir bir akreditasyon sistemini kurmak amacıyla faaliyet gösteren, kâr amacı gütmeyen bir kamu kuruluşu olmasının yanı sıra ISQua tarafından akredite edilmiş standart setleri ve denetçi eğitim programlarıyla, hem ulusal hem uluslararası düzeyde sağlık kuruluşlarını akredite etmektedir. Sağlık Bakanlığı, yükseköğretim kurumları ve özel sektörle iş birliği içinde alışan TÜSKA, uluslararası tanınırlığı olan akreditasyon sistemleri geliştirerek, Türkiye’nin sağlık hizmetlerinde kalite altyapısını küresel ölçekte güçlendirmektedir (TÜSKA, 2025).

Uluslararası sağlık hizmetlerinde kalite güvencesi ve standardizasyon alanında faaliyet gösteren çok sayıda akreditasyon kurumu, küresel sağlık sistemlerinin iyileştirilmesine katkı sunmaktadır. Bunlar arasında, 1994 yılında kurulan, dünyada yaygın olarak tanınan kurumlardan biri olan Joint Commission International (JCI), akreditasyonun küresel ölçekte tanınırlığını artırmada nc rol oynamaktadır. Kanada merkezli ve 1958 yılından beri faaliyet gösteren Accreditation Canada (AC) ise kar amacı gütmeyen, bağımsız bir yapı olarak beş farklı alanda akreditasyon sağlamaktadır. Bunun yanı sıra ISQua bünyesinde faaliyet gösteren bir şemsiye kuruluş olan Agenda for Leadership in Programmes for Healthcare Accreditation (ALPHA); Avustralya merkezli Australian Council on Healthcare Standards (ACHS); Kanada’daki Canadian Council on Health Services Accreditation (CCHSA); ABD’de faaliyet gösteren US Agency for Healthcare Research and Quality (AHRQ), American Accreditation Commission International (AACI); Fransa’nın sağlıkta kalite denetiminden sorumlu kurumu French National Organisation on Accreditation and Evaluation in Health (ANAES); Gney Afrika’da Council of Health Services Accreditation of South Africa (COHSASA); International Organisation for Standards (ISO) ve İngiltere merkezli Health Quality Service (HQS) gibi birçok kurum, ulusal sağlık sistemlerini destekleyerek uluslararası düzeyde güvenli ve kaliteli hizmet sunumunu teşvik etmektedir (Montagu, 2003; Datlı, 2021). Bu yapılar, hem sağlık kurumlarının hizmet kalitesini denetlemekte hem de hasta güvenliğini temin eden standartların geliştirilmesinde önemli işlevler üstlenmektedir.

2010 yılında geliştirilen TEMOS sertifikaları, JCI gibi temel standartların ötesine geçerek ileri düzey kalite uygulamaları konusunda rehberlik sunmaktadır (Wendt, 2012). İngiltere merkezli QHA Trent Akreditasyonu ise Avrupa başta olmak üzere uluslararası düzeyde sağlık kurumlarına yönelik kalite denetimleri yapmakta ve hasta, çalışan ve yönetim güvenliğini merkeze almaktadır (Leggat, 2015). Türkiye’de uygulanan ve ISQua tarafından onaylanan Sağlıkta Akreditasyon Standartları (SAS) belgesi, sağlık hizmet sunucularını tüm basamaklarda kapsayacak şekilde düzenlenmiştir (Maimaitireyimu vd., 2019). Bunlara ek olarak ISO 27001 Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi, ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi, ISO 10002 Müşteri Memnuniyeti Yönetim Sistemi, ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi, ISO 45001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi gibi belgeler sağlık kurumlarının hizmet kalitesini destekleyen tamamlayıcı unsurlar olarak öne çıkmaktadır (Delipınar vd., 2023).

Sağlık turizmi alanında hizmet kalitesini ölçmek ve uluslararası güven sağlamak amacıyla geliştirilen çeşitli akreditasyon sistemleri, yalnızca sağlık kuruluşlarının değil aynı zamanda konaklama, spa, otelcilik ve bina altyapısı gibi çevresel hizmet alanlarının da değerlendirilmesini kapsamaktadır. Örneğin, Avrupa merkezli EuropaSpa sertifikası, hizmetin hijyen, güvenlik ve altyapı açısından belirli kalite eşiklerini aşmasını zorunlu kılarak tesislerin Avrupa standartlarına uygunluğunu belgelemektedir (EuropeSpa, 2025). Benzer şekilde, TÜV Rheinland Uluslararası Spa Standardı, otel mutfağından spa tesislerine kadar 300’ün üzerinde kriterle kapsamlı bir değerlendirme sunmakta ve sağlık turizmine dair hizmetlerin bütünsel kalite çerçevesinde yapılandırılmasını amaçlamaktadır (Sistem Kalite, 2025). Global Healthcare Accreditation (GHA), sınır ötesi tedavi süreçlerinde hasta memnuniyeti ve güvenliğini temel alan bir yaklaşım sunarak özellikle sağlık turistlerinin tercihlerini yönlendirmektedir (Özdemir, 2021). Konaklama sektörüne odaklanan Well Hotel Certification, bina yapımında çevresel duyarlılık, çalışan sağlığı ve sürdürülebilirlik gibi faktörleri dikkate alan kriterleriyle turistik tesislerin sağlıklı yaşam normlarına uygunluğunu belgelemektedir (Ecobuild, 2025). Kemik iliği nakli merkezlerine özel JACIE sertifikası, çok disiplinli kalite denetimiyle donör ve alıcı güvenliğini sağlayacak şekilde hizmet sunumunu garanti altına alırken (Çetin, 2025), GCR Uluslararası Akreditasyonu da kliniklerin küresel ölçekte uzmanlık, altyapı ve hasta deneyimi açısından üst düzeyde olduğunu nesnel verilerle destekleyerek tanınırlığını artırmaktadır (Global Clinic Rating, 2023). Öte yandan SRC Center of Excellence sertifikası, ileri uzmanlık gerektiren tedavi merkezlerine yönelik oluşturulmuş ve hasta güvenliği odaklı akreditasyon programları ile dikkat çeken bir

yapıdır (Surgical Review Corporation, 2025). Person Centered Care sertifikasyonu ise hasta merkezli yaklaşımı önceleyen kuruluşlar için rehber niteliği taşıyan ölçütlerle, sağlık hizmet sunumunun bireysel ihtiyaçlara duyarlı ve bütüncül bir yapıya kavuşmasını sağlamaktadır (Planetree Certification, 2025). Great Place to Work sertifikası, çalışan memnuniyeti ve kurumsal kültürün sağlıklı yapısını belgeleyerek, sağlık kuruluşlarının insan kaynağı yönetiminde uluslararası rekabet gücünü pekiştirmektedir (Great Place to Work, 2025).

Sağlık hizmetlerinde doğrudan akreditasyon sağlayan kurumların yanı sıra ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bazı şemsiye kuruluşlar da kalite altyapısını destekleyen, standartların uyumunu gözeten ve akreditasyon sistemlerinin karşılıklı tanınırlığını kolaylaştıran önemli yapılardır. Bu doğrultuda, doğrudan sağlık hizmeti akreditasyonu gerçekleştirmemekle birlikte, kalite güvence süreçlerini yönlendiren ve küresel ölçekte standardizasyon faaliyetlerine yön veren birçok yapı mevcuttur. Özellikle Uluslararası Akreditasyon Forumu (IAF), laboratuvar ve test hizmetlerine odaklanan Uluslararası Laboratuvar Akreditasyonu Birliği (ILAC), Avrupa Akreditasyon Birliği (EA), teknik standardizasyon faaliyetleriyle öne çıkan Avrupa Standardizasyon Komitesi (CEN) ve Avrupa Kalite Teşkilatı (EOQ), kalite sistemlerinin uluslararası düzeyde bütünlük kazanmasına katkı sunmaktadır. Bunlara ek olarak, Amerikan Akreditasyon Birliği (IAAC), Asya-Pasifik bölgesinde faaliyet gösteren APLAC (Asia-Pacific Laboratory Accreditation Cooperation) ve Afrika'da akreditasyon sistemlerini destekleyen SADCAS (Southern African Development Community Accreditation Service) gibi bölgesel kuruluşlar da sağlık hizmetlerinin dolaylı olarak küresel standartlara uyumunu kolaylaştırmaktadır. Ayrıca Almanya'nın ulusal akreditasyon otoritesi Deutsche Akkreditierungsstelle (DAkkS) ve Türkiye'de genel akreditasyon faaliyetlerinden sorumlu olan Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK), sağlık kurumlarının uluslararası geçerliliğe sahip kalite belgeleri edinmelerine yönelik yapısal destek sağlayarak bu süreçte katkı sunmaktadır (Bayram vd., 2013; Kavak, 2018).

Sağlık turizmi sektöründe sertifikalar ve akreditasyonlar yalnızca kalite güvencesi değil, aynı zamanda pazarlama aracı ve küresel itibarı temsil eden stratejik bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, devlet gücünden bağımsız olarak işleyen bu mekanizma, özellikle sağlık turizmi alanında güvenilirliğin en temel göstergelerinden biri haline gelmiştir (Avcıl vd., 2022; Çetin, 2019; Delipınar vd., 2023).

2.4. Gazipaşa'nın Sağlık Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi

Günümüzde küresel ölçekte artış gösteren sağlıklı yaşam arayışları ve çevresel sürdürülebilirlik temelli turizm talepleri doğrultusunda, kalabalık turizm merkezlerinin dışında kalan, doğallığını koruyabilmiş bölgeler ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda Gazipaşa, sahip olduğu doğal ve kültürel özellikleri, tarihi mekânları, el değmemiş doğası, dört mevsim turizme uygun iklim koşulları, biyolojik çeşitliliği, organik tarım olanakları, sakin yapısı ve sağlıklı yaşamı destekleyen doğal kaynakları ve çevresel koşulları ile klasik turizm destinasyonlarından farklılaşarak alternatif turizm, sağlık turizmi ve tamamlayıcı/koruyucu sağlık turizmi uygulamaları için dikkat çeken bir destinasyon olarak öne çıkmaktadır (Güngör vd., 2010). Sonraki bölümlerde, Gazipaşa'nın coğrafi ve kültürel özelliklerinden mevcut altyapısına kadar çok yönlü yapısı analiz edilerek, sürdürülebilir yatırımlar ve bütüncül planlamalarla sağlık turizmi alanında güçlü bir destinasyona dönüşebilme potansiyeli değerlendirilecektir.

2.4.1. Gazipaşa'nın coğrafi özellikleri ve tarihi

Antalya ilinin doğusunda konumlanan Gazipaşa ilçesi, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'ne yakın bir noktada yer almakta olup, doğuda Mersin'in Anamur ilçesi, batıda Alanya, kuzeyde Sarıveliler ve güneyde Akdeniz ile çevrilidir (Ersoy, 2020). Stratejik konumu sayesinde hem kıyı hem de iç bölgelerle etkileşim hâlinde olan Gazipaşa, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış köklü bir yerleşim alanıdır. Tarihi ve arkeolojik bulgular, ilçenin yerleşim tarihinin MÖ 2000'li yıllara kadar uzandığını ve bilinen en eski yerleşimin Luviler tarafından kurulduğunu ve zaman içerisinde bölgenin Sümerler, Hititler, Fenikeliler, Persler, Hellenistik devletler, Mısırlılar, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Teke Beyliği, Karamanoğulları Beyliği ve son olarak Osmanlı Devleti'nin egemenliği altına girdiğini göstermektedir (Yıldız, 2008; Gönüllü, 2003). Tarih boyunca Selenge, Selene, Sallune, Selinus, Selendi gibi isimlerle anılan Gazipaşa, rivayet edildiği üzere Roma İmparatoru Traianus'un MS 117 yılında Parth seferi sırasında hastalanarak burada yaşamını yitirmesi üzerine bir dönem Traianopolis olarak da anılmıştır (Bean, 1976; Hild vd., 1990; Yıldız, 2008).

Gazipaşa yaklaşık 50 kilometrelik kıyı şeridine sahip olup, bu alanın yaklaşık yarısı kumsallardan, geri kalan kısmı ise kayalık sahil çizgilerinden oluşmaktadır (Gazipaşa Belediyesi, 2025). Kâhyalar, Halil Limanı, Kaladran, Kuru, Aydap ve Delikdeniz gibi kıyı bölgeleri, hem doğal güzellikleri hem de deniz turizmine elverişlilikleri bakımından ilçenin öne çıkan plajları arasında yer almaktadır (Uysal,

2008). İlçenin dağlık ve engebeli topoğrafyası, yerleşim birimlerinin dağınık bir dağılım göstermesine neden olurken, kuzeyde yer alan Toros Dağları'nın ormanlarla kaplı yamaçları, yaz aylarında geleneksel yaylacılık faaliyetlerinin sürdürüldüğü doğal alanlar olarak değerlendirilmektedir. Verem, Macar, Kaşpazarı, Ekinçalı, Maha, Yonuzoluğu, Sazak, Yarcakpınar, Günlercik, Topsekisi, Cinbiti ve Kaşpazarı gibi birçok yayla hem yerel halkın yazlık yaşam döngüsü içinde önemli bir yere sahiptir hem de serin ve temiz havası ve doğal peyzajıyla sağlık odaklı doğa turizmine katkı sunmaktadır (Özsoy, 2019). Tarım, bölgenin en temel ekonomik faaliyetidir. Alçak kesimlerde yaygın olan seralar, narenciye ve tropikal meyve bahçeleri, özellikle muz yetiştiriciliği ile birlikte yerel ekonominin dinamik unsurlarını oluşturmaktadır (Küçüktuncer, 2020). Dağlık alanlarda küçükbaş hayvancılık ve ormancılık gibi faaliyetler de ekonomik çeşitliliği desteklemektedir. Son yıllarda ulaşım altyapısında yapılan yatırımların yanı sıra 2010 yılında uluslararası uçuşlara açık Gazipaşa-Alanya Havalimanı'nın ve 2025 yılında da yat limanının hizmete girmesiyle ilçenin turizm potansiyeli önemli ölçüde artmıştır.

2.4.2. Gazipaşa'nın doğal kaynakları ve iklim koşulları

Gazipaşa ilçesi, Akdeniz iklim kuşağının belirgin etkileri altında yer almakta olup yıl boyunca ılıman, nemli ve güneşli bir hava yapısına sahiptir. Yaz mevsimleri yüksek sıcaklık ve düşük yağış oranları ile karakterize edilirken, kış ayları daha ılıman ve yağışlı geçmekte, bu durum hem tarımsal üretime hem de dört mevsim turizm potansiyeline katkı sağlamaktadır. Yıllık ortalama sıcaklığın 18,2 °C civarında seyrettiği Gazipaşa'da, Temmuz ayında sıcaklık 27 °C seyretmekte ve bu dönemde en yüksek sıcaklık ise 41 °C'ye ulaşmaktadır; buna karşılık Ocak ayında ortalama sıcaklık 10 °C seviyelerine kadar gerilemekte, bölgedeki en düşük sıcaklık -2,9 °C civarında ölçülmektedir. Deniz etkisiyle ılımanlaşan iklim koşulları ve kuzeyde yer alan Toros Dağları'nın yerel iklimsel katkısı sayesinde, mevsimsel sıcaklık farkları oldukça düşüktür, bu da özellikle yaşlı, kronik hastalığı olan ve rehabilitasyon ihtiyacı duyan bireyler için elverişli bir yaşam ve tedavi ortamı sunmaktadır. Güneşlenme süresi yıllık ortalama 8 saat düzeyindeyken, yaz aylarında bu süre 11 saate kadar ulaşmaktadır ve bu durum, güneş enerjisinden faydalanan çevre dostu tesislerin kurulması açısından bölgeye önemli bir avantaj sağlamaktadır. Özellikle bölgedeki düşük rüzgâr hızı, yüksek nem oranı ve stabil atmosfer koşulları, alternatif sağlık uygulamaları ile entegre edilebilecek doğal tedavi yöntemleri için elverişli koşullar oluşturmaktadır. Ayrıca, dağlık bölgelerde görülen orografik yağışlar sayesinde yer altı ve yer üstü su kaynaklarının yıl boyunca sürekliliği

sağlanmakta, bu durum özellikle çevre dostu ve su temelli sağlık uygulamalarının sürdürülebilir biçimde yürütülmesine uygun bir zemin oluşturmaktadır (Güngör, 2010; Akış, 1997; Kıvrak, 2009; Özsoy, 2019). İklimsel koşulların sunduğu elverişli sıcaklık dengesi, uzun güneşlenme süresi ve ılıman hava yapısı, Gazipaşa'yı sadece geleneksel yaz turizmiyle sınırlı kalmayan bir tatil alanı olmaktan çıkararak, dört mevsim sürdürülebilir sağlıklı yaşam, rehabilitasyon ve iyileşme odaklı turizm etkinlikleri için de yüksek potansiyele sahip, cazip ve stratejik bir destinasyon haline getirmektedir.

2.4.3. Gazipaşa'nın kültürel zenginlikleri ve turistik değerleri

Gazipaşa, tarihsel derinliği, kültürel mirası, doğal zenginlikleri ve ekosistem çeşitliliğiyle sağlık turizmi kadar kültürel turizm açısından da yüksek potansiyele sahip bir destinasyon niteliğindedir. Bölgede yer alan antik kentler, mağaralar, doğal koruma alanları, plajlar, yaylalar ve sualtı zenginlikleri, hem kültürel hem de turizm temelli faaliyetler açısından dikkat çeken cazibe merkezleri oluşturmaktadır. Tarihi zenginlikleri arasında en dikkat çeken yapılardan biri, yat limanının güneybatısında yer alan, yamaç üzerine kurulmuş, su sarnıçları ve kilise gibi yapılarıyla günümüze kadar ulaşmış Roma dönemine ait Antik Selinus Kenti'dir. İlçede ayrıca Bizans dönemine tarihlenen Bıçkıcı Manastırı kalıntıları yer almakta olup, Roma-Bizans Dönemi kentleri arasında yer alan İotape Antik Kenti ve onun uzantısı niteliğindeki Halil Limanı da önemli tarihi yerlerdendir. Gazipaşa'nın Güney Mahallesi'nde yer alan Antiocheia Ad Gragum Antik Kenti, IV. Kommagene Kralı adına inşa edilmiş olup hamam, agora, kilise ve kale surları gibi yapılar içermektedir. Ayrıca Muzkent Mahallesi sınırlarında yer alan Nephelis Antik Kenti, bölgenin arkeolojik çeşitliliğine işaret etmektedir. Kilisetepe mevkiinde konumlanan Cestrus Antik Kenti, içinde Roma İmparatoru Vespasianus onuruna inşa edildiği düşünülen bir tapınağı barındırmaktadır. Julia Sebaste, ilçenin 20 kilometre doğusunda, Göçük Köyü'nün kuzeyinde bulunan Roma dönemi yerleşimlerindendir. Adanda bölgesinde yer alan surlarla çevrili yüksek konumlu bir başka antik yerleşim olan Lamos Antik Kenti ise Gazipaşa'nın dağlık alanlarındaki stratejik yerleşim izlerini göstermektedir. Yakacık Köyü'nde yer alan ve Altı Kapı Han olarak bilinen yapı, kemerli taş kapıları ile özgün mimari örnekler sunmaktadır. Sahilindeki gizli liman yapısıyla tarihsel bağlamda denizcilik ve korsanlık faaliyetleri açısından stratejik bir üs işlevi görmüş Çiçek (Çecek) yerleşimi, Zeytinada Köyü yakınlarında yer almaktadır. Halk arasında Kartepe olarak da anılan Sivastı, kaya mezarları ve tapınak kalıntılarıyla önemli bir yerleşim yeridir. Kaladran ise, geçmişte Antiochia ad Gragum ile Anemurion arasında

sınır oluşturan, liman ve ticaret merkezi olarak öne çıkan stratejik bir yerleşimdir. Direvli Kalesi de Gazipaşa'nın kuzeydoğusunda, Erenler Dağı'na karşı konumlanmış bir diğer önemli yapıdır. Bölge genelinde yer alan İncegiz Tepeçukur, Kişneli Taştepe, Yüglük Tepe, Dedebeleni, Bütet, Ilıca Kalesi, Yalmantepe, Kömürlütepe, Asartepe, Nenek Kale, Asartaş, Asarboynu, Asar, Karatepe ve Hisartepe gibi ören yerleri, Roma, Bizans ve Hellenistik dönemlere tarihlenen kalıntılarıyla dikkat çekmektedir. Bu alanlarda, yarım işlenmiş lahitler, tapınak temelleri, nekropol alanları ve mimari parça kalıntıları bulunmakta, tüm bunlar geçmişte bölgenin önemli bir yerleşim ve kült üretim merkezi olduğunu göstermektedir. Özellikle Julia Sebaste Antik Kenti ve Hisartepe'de korunan tapınak ve onur yazıtları gibi yapılar, tarihi sürekliliği somutlaştıran nitelikte olup, bölgenin arkeolojik ve turistik değerini artırmaktadır (Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010; Antalya Info, 2025; Uysal, 2008; Kılıç, 2021; Türkiye Kültür Portalı, 2025; Gazipaşa Kaymakamlığı, 2025; Küçükünter, 2020).

Gazipaşa'nın coğrafi çeşitliliği, ziyaretçilere yayla turizmi, doğa yürüyüşü, mağara keşfi, plaj turizmi ve sualtı sporları gibi çok sayıda faaliyeti bir arada sunmaktadır. Koru Doğal Havuzları, Sugözü Mesire Alanı, Evliya Tepe Doğal Koruma Alanı, Alacadağ, Ilıca, İncegiz, Karatepe ve Tepeçukur gibi noktalar, hem dinlence hem de doğa gözlemi için olanak sağlamaktadır. Özellikle Sütçük, Macar, Cinbiti, Yonuzoğlu, Gölyalağı, Sazak, Pınarlık, Ekinçalı, Verem, Topsekisi, Kaşpazarı ve Maha gibi yaylalar, temiz havası, zengin florası ve geleneksel yayla yaşamı ile sağlık temelli kırsal turizme elverişli bir yapı sergilemektedir. Bunun yanında Ilıca ve Sarısu maden suyu kaynakları, içerdiği mineraller ve termal özellikleriyle doğal terapi arayan ziyaretçiler için çekim noktası oluşturmaktadır. Mağaralar açısından zengin olan bölge, Yalandünya, Korsanini, Sırtlanini, Sacayak Düdeni, Cavır Kırıldığı Düdeni, Küllin, Yund Oluğı, Kızılın ve Mavi Mağara gibi doğal oluşumlarıyla dikkat çekerken, bu yapılar yalnızca jeolojik miras değil, aynı zamanda alternatif turizm çeşitliliği sunmaktadır. Sualtı kaynakları bakımından da oldukça zengin olan Gazipaşa, tertemiz denizi, 30 ila 300 metre arasında değişen deniz derinliği ve zengin deniz faunası ile hem serbest hem de tüplü dalış için cazip bir destinasyon olup, arkeolojik kalıntılar açısından da önemli bir potansiyele sahiptir. Deniz Feneri bölgesi ve Mavi Mağara gibi noktalarda yapılan keşifler, bölgenin dalış turizmi açısından değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Caretta caretta kaplumbağalarının yumurtlama alanları ile nesli tükenmekte olan Akdeniz foklarının yaşadığı kıyı şeritleri ise bölgenin ekolojik önemini artırmakta ve doğa temelli turizm faaliyetleri için fırsat oluşturmaktadır. Gazipaşa'nın kültürel ve turistik değerlerini şekillendiren önemli doğal

unsurlardan biri de ilçedeki akarsu sistemidir. Sedre, Bıçkıcı, Gökçeler, İnceağrı, Adanda, Musa ve Küçüklu çayları gibi bölgeye özgü akarsular, yaz aylarında yüksek buharlaşma ve düşük debi nedeniyle çoğunlukla kuruduğu için rafting, kano ve nehir kayağı gibi su sporları için uygun değildir fakat özellikle Bıçkıcı ve Gökçeler Derelerinde, yağışların yoğun olduğu kış aylarında ve karların eridiği ilkbahar döneminde rafting ve kano sporları gerçekleştirilebilmekte, nehir kenarında amatör balıkçılık ve rekreasyonel aktiviteler yapılabilmektedir. (Küçüktuncer, 2020; Özsoy, 2019; Uysal, 2008; Yıldırım, 2015; Akış, 1997; Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010; Güngör vd., 2010).

Şekil 2.18 Halil İbrahim Altınuç tarafından çizilen Gazipaşa turizm haritası

Kaynak: Gazipaşa Haberler, 2025

Gazipaşa’da düzenlenen Tarım Fuarı, Gökkuzluk Yayla Şenliği ve Atatürk’ü Anma ve Çekirdeksiz Nar Festivali, ilçenin tarımsal üretim potansiyelini vurgulayan ve kırsal kalkınmaya katkı sağlamayı amaçlayan önemli etkinlikler arasında yer almaktadır. Tarım fuarı, çiftçiler arası üretim yarışmaları ve kültürel etkinliklerle toplumsal katılımı artırmakta, fuardan elde edilen gelirler ise kamusal altyapı projelerinde değerlendirilerek yerel kalkınmaya katkı sunulmaktadır. Gökkuzluk Yayla Şenliği Atatürk’ü Anma ve Çekirdeksiz Nar Festivali ise ilçenin simgesel ürünü olan çekirdeksiz narı tanıtmanın yanı sıra Gazipaşa’ya bu ismin verilmesini anma işlevi görerek kültürel değerleri öne çıkarmakta, festivalde sergilenen yerel ürünler ve el sanatları aracılığıyla da kırsal yaşam tanıtılmakta

ve Gazipaşa'nın kültürel-tarımsal kimliği bütüncül bir tanıtım süreciyle pekiştirilmektedir (Güngör, 2010).

Gazipaşa, antik yerleşim alanları, doğal güzellikleri, biyolojik çeşitliliği, jeolojik oluşumları ve termal kaynakları ile kültürel mirasın, doğanın ve sağlıklı yaşam pratiklerinin iç içe geçtiği bütüncül bir turizm potansiyeline sahiptir. Bu çok katmanlı yapı, planlı ve sürdürülebilir turizm politikaları ile desteklendiğinde, bölgenin hem yerel kalkınmasına katkı sağlayacak hem de özgün bir destinasyon olarak uluslararası turizm sahnesinde yer almasını mümkün kılacaktır.

2.4.4. Gazipaşa'nın ekonomisi ve mevcut turizm potansiyeli

Gazipaşa'nın ekonomik yapısı büyük ölçüde tarımsal üretime dayalıdır. Akdeniz ikliminin sunduğu ılıman hava koşulları ve verimli topraklar, ilçeyi sebze ve meyve üretimi açısından avantajlı bir konuma getirmektedir. Bu üretim deseni muz öne çıkan ve Gazipaşa ile özdeşleşmiş temel ürün olup, Türkiye'deki muz ihtiyacının yaklaşık %35'i bu bölgeden karşılanmaktadır. Aydap, Güney, Gıcık, Macar, Zeytinada ve Kaledran gibi kıyıya yakın eğimli arazilerde yoğunlaşan muz yetiştiriciliği, bölgenin mikroklima özellikleri sayesinde hem yüksek kalite hem de yerel halkın "tütü" olarak adlandırdığı özgün aromatik tat ile farklılaşmaktadır. Son yıllarda yaygınlaşan sera tarımı ve modern sulama teknikleri, sadece muz değil, çilek, avokado, narenciye, kiraz ve üzüm gibi diğer ürünlerde de üretim miktarını artırmış, üreticilere yıl boyunca kesintisiz tarımsal faaliyet imkânı sunmuştur. Ayrıca domates, biber, patlıcan, salatalık, yer fıstığı ve mısır gibi ürünler de geniş çapta yetiştirilmekte olup, özellikle salatalık üretimi açısından Gazipaşa ülke genelinde önemli bir tedarik merkezi hâline gelmiştir. Öte yandan daha yüksek ve serin rakımlara sahip bayır köylerinde ise ceviz, badem, elma, armut, keçiboynuzu gibi ürünler geniş çapta üretilmektedir. Tarım faaliyetlerinin yanı sıra, ilçenin kırsal ve dağlık kesimlerinde geleneksel yarı göçebe Yörük toplulukları tarafından sürdürülen küçükbaş hayvancılık da ekonomik yapının önemli bir bileşenidir. Bu bağlamda, özellikle kıl keçisi yetiştiriciliği yaygın olup, hem et, süt hem de yün üretimi açısından yerel ekonomiye katkı sağlamaktadır. Sığır, beygir ve az sayıda deve yetiştiriciliği ise coğrafi zorunluluklara bağlı olarak daha sınırlı düzeyde sürdürülmektedir. Bunun yanında dağ köylerinde yürütülen arıcılık faaliyetleri de dikkat çekicidir, özellikle adaçayı florasına dayalı olarak üretilen ve "sünne balı" olarak bilinen ürün, hem iç tüketimde hem de pazarlamada öne çıkan doğal bir değer olarak Gazipaşa'nın yerel ürün çeşitliliğini tamamlamaktadır. Bu çok yönlü tarımsal ve

hayvansal üretim yapısı, Gazipaşa'nın ekonomik yapısını şekillendiren temel dinamikleri oluşturmaktadır. Tarımsal üretimin yanı sıra, Gazipaşa'da turizm sektörü de ekonomik faaliyetler içinde giderek daha belirleyici bir rol üstlenmeye başlamıştır. 2010 yılında faaliyete geçen Gazipaşa-Alanya Havalimanı ile birlikte ilçenin ulusal ve uluslararası ulaşım ağlarına entegrasyonu sağlanmış, bu gelişme bölgeye gelen yerli ve yabancı turist sayısında gözle görülür bir artışa neden olmuştur. İlçenin sahip olduğu doğal güzellikler, el değmemiş kıyıları, antik yerleşim alanları, mağaraları, dağlık alanları ve yaylaları, kültür, sağlık, doğa ve kırsal turizm gibi pek çok farklı temada faaliyet yürütmeye imkân tanıyan zengin bir destinasyon kimliği oluşturmıştır. Ayrıca Gazipaşa'da düzenlenen tarım fuarları ve yöresel festivaller, kırsal kalkınmayı destekleyerek yerel ürünlerin pazarlanabilirliğini artırmakta ve bölge ekonomisine doğrudan katkı sağlayan önemli organizasyonlar olarak öne çıkmaktadır. (Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010; Ersoy, 2020).

Gazipaşa ilçesi, sahip olduğu güçlü tarımsal üretim kapasitesine ek olarak gelişmekte olan turizm altyapısıyla, çok boyutlu ve çeşitlenebilir bir ekonomik potansiyele sahiptir. Bununla birlikte, Gazipaşa'da turizm faaliyetlerinin önemli ölçüde yaz mevsimine odaklanmış olması, bölge ekonomisinin mevsimsellik temelli kırılganlıklar yaşamasına neden olmaktadır. Konaklama, hizmet ve ulaşım sektörlerinde çalışanların yılın yalnızca birkaç ayında istihdam olanağı bulmakta, bu durum kış aylarında gelir kaybı ve iş güvencesizliği sorunlarını beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, dört mevsime yayılabilir bir turizm türü olan sağlık turizmi, bu mevsimsel dengesizliği giderici bir işlev görebilecek stratejik bir sektörel açılım olarak değerlendirilmektedir. İlçeye gelen turist profili incelendiğinde, konaklama tesislerinin büyük ölçüde iç pazara yönelik hizmet sunduğu, dolayısıyla ziyaretçilerin önemli bir kısmını yaz tatili amacıyla gelen yerli turistlerin oluşturduğu görülmektedir; buna karşılık kültür, doğa ya da sağlık turizmi gibi tematik alanlara yönelik yabancı turist ilgisinin ise oldukça sınırlı düzeyde kaldığı dikkat çekmektedir. Bu gelişim süreci içerisinde, sağlık turizmi sektörünün, bölgeye gelen ziyaretçi sayısında artış sağlamakla birlikte, aynı zamanda yerel istihdamın niceliksel ve niteliksel olarak gelişmesine de katkı sunması muhtemeldir. Sağlık turizmine yönelik yatırımların artmasıyla birlikte doktor, fizyoterapist, hemşire ve beslenme uzmanı gibi sağlık personeline olan talep artmakta, bunun yanı sıra ulaşım, konaklama, temizlik, danışmanlık ve hasta karşılama gibi destekleyici hizmet alanlarında da yeni iş imkânları oluşmaktadır (Topsöğüt vd., 2019). Özellikle genç nüfusun bu sektörlerde istihdam edilmesi, ilçede yaşanan göç eğilimlerini azaltmakta ve bölgesel

ekonomik döngünün güçlenmesine katkı sunmaktadır (Gülbahar, 2009). Bu çerçevede, doğal kaynakların sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda etkin biçimde yönetilmesi ve sağlık turizmi başta olmak üzere stratejik alanlara yapılacak yatırımlarla desteklenmesi, Gazipaşa'nın yalnızca ekonomik büyüme değil, aynı zamanda toplumsal kalkınma ve refah düzeyinin artırılması açısından da uzun vadeli ve bütüncül bir gelişim göstermesini mümkün kılacaktır.

2.4.5. Gazipaşa'nın sağlık turizmi için altyapısı

Bir bölgenin sağlık turizmi destinasyonu olarak gelişiminde, yüksek standartlarda ve çok disiplinli sağlık hizmet sunumu, ulusal ve uluslararası düzeyde erişilebilir hava, kara ve deniz ulaşım altyapısı, akredite edilmiş konaklama ve bakım tesisleri, alanında uzman sağlık personeli ile tercümanlık, refakat ve psikolojik destek gibi alanlarda sunulan çok dilli destek hizmetleri, başlıca belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır (Üstün vd., 2022). Bu bağlamda Gazipaşa'daki mevcut sağlık altyapısı incelendiğinde, ilçede 90 yatak kapasitesine sahip Gazipaşa Devlet Hastanesi, iç hastalıkları, çocuk sağlığı, kadın hastalıkları, genel cerrahi ve fizik tedavi gibi temel branşlarda hizmet vermekte, ayrıca laboratuvar, radyoloji, diyaliz ve rehabilitasyon birimleri gibi destek birimlerle bölge halkının temel sağlık ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ancak mevcut durumda hastanede onkoloji, kalp damar cerrahisi, ileri görüntüleme sistemleri, nükleer tıp veya organ nakli gibi üst düzey uzmanlaşma gerektiren bölümler bulunmamakta, bu da medikal turizm açısından üst düzey tanı ve tedavi olanaklarını sınırlı kılmaktadır. (Antalya İl Sağlık Müdürlüğü, 2025).

Tablo 2.4 Gazipaşa'daki sağlık kuruluşları

Hizmet Türü	Kurum Sayısı	Notlar
Devlet Hastanesi	1	Gazipaşa Devlet Hastanesi
Aile Sağlığı Merkezi (ASM)	8	Merkez, Cumhuriyet, Çobanlar, Pazarcı, Zafer, Kâhyalar Asm ve 020 ve 021 Nolu Aile Hekimliği Birimleri
Acil Sağlık Hizmetleri İstasyonu (ASHİ)	2	Kâhyalar Ashi, Çobanlar Ashi
Diş Hekimliği Kliniği	13	Bağımsız özel muayenehane, poliklinik, müşterek muayenehane, diş laboratuvarı
Beslenme ve Diyet Danışmanlığı	8	Serbest diyetisyen ofisleri
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	7	Bireysel fizyoterapist ofisleri
Psikolojik Danışmanlık	3	Serbest çalışan psikologlar (belgelendirme çoğunlukla bireysel)
Özel Hekim Muayenehanesi (Ayakta Teşhis ve Tedavi)	3	Pratisyen, ortopedi ve travmatoloji ve çocuk sağlığı
Tıbbi Cihaz	14	Optik, işitme cihazı, tıbbi cihaz

Kaynak: T.C. Sağlık Bakanlığı Antalya İl Sağlık Müdürlüğü verileri derlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur (Antalya İl Sağlık Müdürlüğü, 2025).

İlçedeki özel sağlık hizmet sağlayıcıları ise ağırlıklı olarak diş hekimliği, beslenme ve diyet danışmanlığı, fizyoterapi uygulamaları ile bağımsız uzman hekim klinikleri düzeyinde sınırlı ölçekli hizmet sunmakta olup, genellikle yerel halkın günlük sağlık hizmet ihtiyaçlarına yönelik yapılandırılmıştır. Halihazırda Gazipaşa'da Sağlık Bakanlığı tarafından sağlık turizmi yetki belgesi verilmiş herhangi bir kuruluşun bulunmaması, bölgenin bu alandaki kurumsal entegrasyon sürecinde erken aşamada olduğunu ortaya koymaktadır.

Gazipaşa'nın hava ulaşımı altyapısı, sağlık turizmi açısından önemli bir avantaj sunmakla birlikte özellikle Gazipaşa-Alanya Havalimanı'nın (GZP) ulusal ve uluslararası uçuşlara açık olması, bölgeye hem yurt içinden hem de yurt dışından gelen sağlık turistlerinin erişimini kolaylaştırmakta ve ilçenin bölgesel cazibesini artırmaktadır. Yılda yaklaşık 1 milyon yolcu kapasitesiyle faaliyet gösteren ve Almanya, Hollanda, İskandinav ülkeleri gibi 10'dan fazla ülkeye doğrudan uçuş sunan havalimanı, uluslararası sağlık turizmi açısından erişilebilirliği üst düzeye taşımaktadır. Ayrıca havalimanı Düsseldorf, Frankfurt, Köln, Münih, Amsterdam, Rotterdam, Eindhoven, Helsinki, Oslo gibi birçok Avrupa şehrine sezonluk ve tarifeli bağlantılar sağlayarak, Avrupa menşeli sağlık turistleri için doğrudan erişim olanağı sunmaktadır. Türk Hava Yolları, Pegasus, SunExpress ve Corendon gibi ulusal taşıyıcıların yanı sıra SAS, Finnair, Pobeda ve GetJet gibi uluslararası firmaların düzenli seferlerle hizmet vermesi, bölgenin havayolu erişim ağını çeşitlendirmekte ve sağlık turizmi pazarlarına entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır. Buna ek olarak, havalimanının İstanbul ve Ankara başta olmak üzere Türkiye'nin büyük şehirleriyle yıl boyunca düzenli iç hat uçuşları gerçekleştirmesi, hem yerli turistler hem de aktarmalı uluslararası ziyaretçiler için ulaşımı süreklilik arz eden bir hizmet hâline getirmektedir. Antalya iline gelen turistlerin %25'inden fazlasının Doğu Antalya bölgesinde konakladığı dikkate alındığında, bu havalimanı Alanya, Kargıcak, Kestel, Mahmutlar, Konaklı, Türkler, Avsallar, Okurcalar ve Manavgat gibi doğu Antalya'nın yoğun turistik merkezlerine 30 ila 60 dakikalık mesafede bulunarak, ulaşım sürelerini kayda değer biçimde kısaltmakta ve bölgenin cazibesini artırmaktadır. Turizm sezonuna bağlı olarak artan uçuş sıklıkları ve havalimanının Airport Carbon Accreditation (ACA) çevre standartlarına uyumlu yapısı, Gazipaşa'nın sürdürülebilir ve erişilebilir bir sağlık turizmi destinasyonuna dönüşmesi açısından kritik bir lojistik ve çevresel avantaj sunmaktadır (TAV Airports, 2024; Here in Alanya, 2025). Bununla birlikte, 2025 yılı itibarıyla faaliyete geçen Gazipaşa Gold Marina, ilçenin deniz yolu ile de erişilebilirliğini artıran stratejik bir altyapı yatırımı olarak öne çıkmaktadır. Yat

turizmini desteklemenin ötesinde, özellikle yüksek gelir grubuna mensup sağlık turistlerinin deniz yoluyla ulaşımını kolaylaştırma potansiyeline sahip olan marina, ilçenin çok modlu ulaşım ağına entegre edilmesi açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Diğer yandan, kara yolu ulaşımı açısından Gazipaşa, D400 Devlet Karayolu üzerinde yer almakta olup, bu güzergâh üzerinden Antalya, Mersin ve Adana gibi büyükşehirlerle doğrudan bağlantı sağlamaktadır. Ayrıca ilçeden Alanya ve Anamur gibi komşu turizm merkezlerine ulaşımın kolay olması, sağlık turistlerinin ikincil destinasyonlara geçişlerini destekleyici bir avantaj sunmaktadır. Benzer şekilde, konaklama sektöründe hâkim olan yapı, büyük ölçüde deniz-kum-güneş temelli yaz turizmi anlayışına dayalıdır, dolayısıyla ilçede faaliyet gösteren pansiyonlar ve küçük oteller, kısa süreli konaklamalar için yapılandırılmıştır. Bununla birlikte, sağlık turizminin gerektirdiği uzun süreli, erişilebilir, hijyen odaklı ve özel diyet menülerle desteklenmiş konaklama hizmetlerinin sınırlı düzeyde sunulabildiği anlaşılmaktadır. Mevcut konaklama tesislerinin çoğu sağlık gereksinimlerine uygun özel yaşam alanları, tıbbi danışma birimleri ya da fiziksel engelliler için erişilebilirlik standartları bakımından yetersizdir. Ancak bu durum, bölgedeki turizm yatırımcıları açısından dönüştürülebilir bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Zira var olan tesislerin küçük ölçekli fiziki ve hizmete dönük düzenlemelerle sağlık turizmine uygun hale getirilebilmesi mümkündür. Dolayısıyla, gerek ulaşım altyapısında gerekse konaklama alanında karşılaşılan mevcut eksiklikler, Gazipaşa'nın sağlık turizmine entegrasyonunun henüz başlangıç aşamasında olduğunu gösterse de bu durum aynı zamanda bölgenin yüksek potansiyelin varlığını da ortaya koymaktadır. Yerel yönetimlerin, özel sektörün ve kalkınma ajanslarının iş birliğiyle yürütülecek planlı altyapı yatırımları, Gazipaşa'nın sağlık odaklı destinasyon niteliğini güçlendirmeye yönelik stratejik adımlar olacaktır.

2.4.6. Gazipaşa ve çevresindeki sağlık turizmi tesisleri

Gazipaşa, sahip olduğu doğal termal kaynaklar, ılıman iklim koşulları ve doğal peyzaj bütünlüğüyle sağlık turizmi açısından önemli bir potansiyel taşımakla birlikte, mevcut durumda bu potansiyelin sağlık turizmine entegre edilmesine yönelik kurumsal ve belgelendirilmiş hizmet altyapısının gelişim sürecinde olduğu görülmektedir. İlçede fizik tedavi uygulamaları sunan merkezler, bireysel diyet ve beslenme danışmanlığı ofisleri, diş poliklinikleri ile bazı özel muayenahaneler faaliyet gösterirken, bu hizmet sağlayıcıların henüz Sağlık Bakanlığı tarafından verilen sağlık turizmi yetki belgesiyle entegre edilmiş bir yapıya kavuşmadığı dikkat çekmektedir. Bu durum, Gazipaşa özelinde

sağlık turizmi yatırımları için altyapının geliştirilmeye açık olduğunu ve bu alanda atılacak adımların bölge ekonomisi ve istihdamı açısından stratejik fırsatlar barındırdığını göstermektedir. Gazipaşa'ya en yakın yetki belgeli sağlık tesislerinin ise başta Alanya ve Manavgat ilçeleri olmak üzere daha gelişmiş turizm destinasyonlarında yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Bu çerçevede öne çıkan kuruluşlar arasında Alanya'da bulunan Antalya Özel Anatolia Hospital Alanya Hastanesi, Başkent Üniversitesi Alanya Uygulama ve Araştırma Merkezi, Özel Alanya Yaşam Hastanesi ve T.C. Sağlık Bakanlığı Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi yer almaktadır. Manavgat bölgesinde ise Özel Anatolia Hospital Side Hastanesi, Özel Akdeniz Hastanesi ve Özel Manavgat Yaşam Hastanesi gibi tesisler, hem sağlık turizmi kapsamında hizmet vermekte hem de Gazipaşa'nın yakın çevresindeki önemli sağlık altyapısı kaynaklarını oluşturmaktadır. (Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2025). Özellikle Ilıca Köyü sınırları içerisinde yer alan ve içerdiği mineraller ile potansiyel termal tedavi olanakları sunan doğal sıcak su kaynağı, bölge için dikkat çekici bir değer taşımaktadır. Ancak bu termal kaynağın çevresinde, günümüz itibarıyla modern tesisleşme süreçlerinin sınırlı düzeyde olduğu ve kapsamlı bir hizmet organizasyonunun geliştirilmesi gerektiği görülmektedir. Bu doğrultuda, yalnızca tıbbi sağlık altyapısının değil, konaklama tesislerinin de sağlık turizmine entegre edilecek şekilde yeniden yapılandırılması önem arz etmektedir. Zira, sağlık turizminin uzun süreli konaklama gerektiren yapısı göz önünde bulundurulduğunda, mevcut konaklama altyapısının niteliksel dönüşümü kaçınılmaz hâle gelmektedir.

Gazipaşa ilçesindeki mevcut konaklama altyapısı, büyük ölçüde yaz turizmi talebine yanıt verecek biçimde şekillenmiş olup, özellikle sahil hattında yer alan otel ve pansiyonlar kısa süreli konaklamalara odaklanmaktadır. Ancak sağlık turizmi bağlamında değerlendirildiğinde, bölgedeki konaklama tesislerinin uzun süreli ve sağlık odaklı hizmetleri destekleyecek şekilde yeniden yapılandırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Nitekim sağlık turizmi kapsamında bölgeye gelen bireylerin ihtiyaç duyduğu erişilebilirlik, yüksek hijyen standartları, özel diyet mutfakları, fizyoterapi ve rehabilitasyon alanları, yaşlı ve engelli dostu oda tasarımları, medikal bakım hizmetleri, sürekli sağlık personeli desteği, sessiz dinlenme alanları, psikolojik danışmanlık birimleri ve spa/wellness uygulamaları gibi nitelikli hizmet unsurları, konaklama tesislerinin fiziksel ve işlevsel altyapılarında özel bir dönüşüm gerekliliğini ortaya koymaktadır (Kılıç, 2024). Bu bağlamda, sağlık ve doğa temelli turizme yönelik konaklama modelleri, yalnızca barınma işleviyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda iyileştirici, erişilebilir ve

tematik yaşam alanları sunma potansiyeli taşımaktadır. Patient hotel (hasta oteli) olarak tanımlanan tıbbi destekli konaklama birimleri, klinik süreçlerle paralel yürütülebilecek yaşam alanları sunarken, glamping, bungalov ve ekolojik pansiyon gibi doğayla uyumlu yapılar, sürdürülebilirlik ve sakinleşme temelli beklentilere hitap etmektedir. Rehabilitasyon odaklı uzun süreli bakım birimleri ile yoga ve wellness merkezlerine entegre konaklama alanları ise fiziksel ve ruhsal iyilik hâline bütüncül yaklaşımı mümkün kılmaktadır (Ören vd., 2024). Gazipaşa'nın yayla ve ormanlık alanları, bu tür nitelikli tesislerin doğa temelli turizmle entegre biçimde geliştirilmesine elverişli mekânsal fırsatlar sunmaktadır. Bu doğrultuda yapılacak yatırımlar, yalnızca turizm kapasitesini artırmakla kalmayacak, aynı zamanda Gazipaşa'nın nitelikli ve sürdürülebilir bir sağlık destinasyonu olarak konumlanmasına katkı sağlayacaktır.

2.4.7. Gazipaşa'nın sağlık turizmi için stratejik gelişim önerileri

Bir destinasyonun sağlık turizmi alanında sürdürülebilir biçimde gelişebilmesi, mevcut doğal kaynakları ve iklimsel avantajlarının, sağlık sistemine entegre, çok boyutlu bir planlama yaklaşımıyla değerlendirilmesine bağlıdır. Strateji, organizasyonların iç ve dış çevre koşullarını analiz ederek kaynaklarını ve yeteneklerini etkin biçimde yönlendirdiği, hedef belirleme, planlama, uygulama ve rekabet avantajı sağlama süreçlerini içeren çok boyutlu bir yönetsel yaklaşım olmakla birlikte, pazarlama, müşteri ilişkileri, iş süreçleri yönetimi ve çevresel fırsatları değerlendirme gibi temel işlevleri de kapsayan bir süreçtir (Grant, 2016; Hitt vd., 2017; Johnson vd., 2017). Stratejik planlama, organizasyonun temel amacı ve uzun vadeli hedeflerinin net bir şekilde tanımlanmasını, dinamik sektördeki sürekli değişimlerin ve gelişmelerin titizlikle analiz edilmesini, geleceğe yönelik uygulanabilir ve etkili stratejilerin geliştirilmesini ve nihayetinde bu stratejilerin operasyonel düzeyde hayata geçirilmesini kapsamaktadır (Meydan-Uygur, 2007; Kurt, 2009). İşletmelerin belirledikleri amaçlara ulaşmak ve mevcut pazar fırsatlarından en üst düzeyde yararlanmak amacıyla gerçekleştirdikleri bu önemli yönetsel faaliyet (Kotler, 1999), turizm alanında kıt kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını ve işletmenin rekabetçi pazar içindeki konumunun güçlendirilmesini temel almaktadır (Petkovska-Mircevska vd., 2015). Stratejik planlama, özünde işletme misyonunun tanımlanmasıyla başlayan, detaylı bir durum analizi, ulaşılabilir amaçların belirlenmesi, portföy yönetimi ve büyüme stratejileri dahil kapsamlı strateji geliştirme, işlevsel düzeyde planlama (özellikle pazarlama stratejileri) ve son olarak elde edilen sonuçların sürekli olarak izlenmesi ve kontrolünü içeren sistematik bir yaklaşımdır

(Meydan-Uygur, 2007; Kurt, 2009). Bu süreçte, uzun vadeli hedeflere ulaşmanın yanı sıra, aynı zamanda çevresel belirsizliklere uyum sağlama, öğrenme ve yeniden konumlanma becerileri de oldukça önemlidir (Whittington, 2001). Stratejik yönetim de bu süreci operasyonel hedeflerin ötesine taşıyarak, organizasyonun vizyon ve misyonuna uygun biçimde uzun vadeli başarıyı güvence altına alan, planlama, örgütleme, yönlendirme, kontrol ve koordinasyon işlevlerini bir bütün hâlinde yürüten sistematik bir yönetim anlayışıdır. Bu çerçevede, planlama, geleceğe yönelik hedeflerin akılcı biçimde yapılandırılmasını; örgütleme, bu hedeflere ulaşmak için gerekli görev, sorumluluk ve kaynakların uyumlu biçimde organize edilmesini; yönlendirme, insan kaynağının motive edilerek hedefler doğrultusunda yönlendirilmesini; kontrol, belirlenen hedeflere ne ölçüde ulaşıldığının izlenmesini ve gerektiğinde düzeltici adımlar atılmasını; koordinasyon ise tüm süreç ve aktörlerin birbiriyle uyumlu ve eşgüdümlü biçimde çalışmasını ifade etmektedir (Özer, 2015; Soyugüzel, 2024). Barca, Akdeve ve Gedik Balay (2013), Türkiye'nin sağlık turizmi alanındaki gelişimini yönlendirecek stratejik yaklaşımları üç temel başlık altında sınıflandırmakta, bu kapsamda “konum stratejisi” ile ülkenin rakip pazarlara karşı doğru konumlanmasının, “temel yetkinlik stratejisi” ile rekabet avantajı sağlayacak alanlara odaklanılmasının ve “iş modeli stratejisi” ile hizmet sunumunun bütüncül ve entegre bir yapıda tasarlanmasının önemini vurgulamaktadır (Barca vd., 2013). Bu bağlamda “konum stratejisi” açısından değerlendirildiğinde, Gazipaşa'nın Akdeniz havzasındaki jeopolitik avantajı ve Gazipaşa-Alanya Havalimanı ile sağlanan ulusal ve uluslararası erişilebilirlik, ilçenin nitelikli sağlık ve doğa turizmi bölgesi olarak konumlandırılmasına olanak tanımaktadır. Bununla birlikte, Barca vd. (2013)'nin belirttiği şekilde konum stratejisi yalnızca coğrafi avantajlara değil, aynı zamanda rakip aktörlere karşı hangi hizmetlerde farklılaşılacağı, hangi müşteri segmentlerine odaklanılacağı, hizmetin nasıl sunulacağı, hangi pazarlama kanallarının kullanılacağı gibi bir dizi karar alanını da kapsamaktadır (Barca vd., 2013). Bu çerçevede, Gazipaşa'nın tanıtım faaliyetlerinin yalnızca iç turizme değil, Avrupa, Orta Doğu ve Türk Cumhuriyetleri gibi dış pazarlara yönelmesi, sağlık turizmi sektöründeki rekabetçilik açısından öncelikli konulardan biridir. İlçenin doğa, yayla, sakinlik ve termal potansiyeli gibi özgün yönleriyle kitlesel turizmden ziyade niş pazarlara hitap eden bir sağlık destinasyonu olarak konumlanması uygun olacaktır. Öte yandan, “temel yetkinlik stratejisi” kapsamında Gazipaşa'nın ileri teknoloji ve yüksek yatırım gerektiren medikal hizmetler yerine, daha ulaşılabilir maliyetli ve doğa ile uyumlu sağlık uygulamalarına odaklanması, ilçenin mevcut sosyo-ekonomik yapısı ve doğal kaynak profili açısından

daha uyumlu bir kalkınma modeli sunmaktadır. Bu doğrultuda, fizik tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri başta olmak üzere, yaşlı bireylerin sağlık ihtiyaçlarına yanıt verecek geriatrik bakım çözümleri, kronik hastalık yönetimine odaklı programlar, postoperatif iyileşme süreçlerini destekleyici tedavi sistemleri, sağlıklı yaşamı önceleyen obezite kontrolü, metabolik denge kampları ve yaşam tarzı değişikliği odaklı müdahaleler, ilçenin sürdürülebilir biçimde uzmanlaşabileceği alanlar arasında yer almaktadır. Kültürel kodlar, geleneksel şifa anlayışları, modern tıbbın bazı kronik hastalıklarda sınırlı çözüm sunması, ilaçların olası yan etkileri ve bireylerin daha bütüncül bir iyilik hâli arayışı gibi etkenlere dayanan GETAT uygulamalarının (Sezer-Korucu, 2024), Gazipaşa'nın doğal ve ekolojik özellikleriyle uyumlu biçimde sağlık turizmine entegre edilmesinin, ilçenin özgün ve rekabetçi bir destinasyon kimliği kazanması açısından uygun bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla, temel yetkinlik stratejisi doğrultusunda geliştirilecek hizmet türlerinin, ilçeyi hem bölgesel hem de uluslararası ölçekte tercih edilir bir sağlık destinasyonu hâline getirme potansiyeli oldukça yüksektir. Diğer yandan, “iş modeli stratejisi”, hizmet sunum biçimi, örgütsel süreçler, hasta deneyimi, erişim kanalları ve etkileşimli iletişim altyapısı gibi çok katmanlı unsurlar üzerinden şekillenen bir sistem olduğu için, yalnızca sağlık hizmetinin içeriğini değil, bu hizmetin nasıl organize edileceğini, hangi yapılar aracılığıyla sunulacağını ve hangi hedef gruplara hitap edeceğini de kapsayan bütüncül bir planlama gerektirmektedir (Barca vd., 2013). Bu bağlamda, Gazipaşa'da geliştirilecek sağlık turizmi modelinin sadece tedavi merkezli bir yapıdan ibaret olmaması, bunu tamamlayacak şekilde konaklama, doğal çevreyle etkileşim, yerel kültürel deneyimler ve sürdürülebilir yaşam pratiklerini bir araya getiren entegre bir hizmet anlayışını benimsemesi önemlidir (Altun-İpek, 2016). Sağlık turistlerinin yalnızca medikal çözümler değil, aynı zamanda psikolojik rahatlama, çevresel konfor, kültürel bağ kurma ve bütüncül iyilik hâli gibi çok yönlü beklentilere sahip olduğu düşünüldüğünde, Gazipaşa'nın doğal, sosyal ve kültürel varlıklarıyla uyumlu bir sağlık turizmi modeli oluşturması, ilçeyi özgün ve rekabetçi bir destinasyon olarak öne çıkaracaktır. Bu stratejik yaklaşımların yanı sıra, sağlık turizminin yerel ölçekte sürdürülebilir biçimde gelişmesini sağlayacak bazı tamamlayıcı adımların da dikkate alınması önem taşımaktadır. Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyelini küresel düzeyde görünür kılmak için yurtdışı pazarlara yönelik etkili tanıtım stratejilerinin geliştirilmesi, dijital mecraların çok dilli içeriklerle hedef odaklı kullanılması ve arama motoru optimizasyonu (SEO), sosyal medya reklamları, uluslararası sağlık platformlarında görünürlük gibi araçların stratejik

olarak devreye alınması büyük önem taşımaktadır (Health Tourism, 2025). Sunulan hizmetlerin güvenilirliğini ve rekabet gücünü artırmak amacıyla, akreditasyon belgeleri, hasta güvenliği standartları ve uluslararası hasta yönetimi protokollerinin benimsenmesi önemli bir adımdır. Sağlık tesislerinin dijital altyapıların geliştirilmesi ve çevrimiçi hasta kabul sistemlerinden çok dilli iletişim panellerine kadar genişleyen teknolojik çözümlerle donatılması ve uluslararası hastaya uygun hizmet sunabilecek kapasiteye ulaşması oldukça önemli bir unsurdur (Barca vd., 2013). Gazipaşa'nın sağlık turizminde rekabetçi ve sürdürülebilir bir destinasyon kimliği kazanabilmesi, yalnızca doğal ve kültürel kaynakların doğru yönetimiyle değil, aynı zamanda kırsal kalkınmayı merkezine alan, yerel aktörlerin katılımını esas alan ve hedef kitlenin algısal beklentilerine duyarlı bir stratejik yönetim modeliyle mümkündür. Bu kapsamda başarıyla uygulanacak stratejik planlamalar, kamu otoritelerinden sağlık profesyonellerine, dijital pazarlama uzmanlarından yerel topluluğa kadar tüm paydaşları kapsayan entegre bir yönetim yapısını gerekli kılmaktadır (İçöz, 2009; Petkovska-Mircevska vd., 2015; Altun-İpek, 2016; Kuzhan vd., 2023; Data Appeal, 2025).

2.4.7.1. Pazarlama ve tanıtım stratejileri

Turizm sektörü, sunduğu hizmetlerin soyut, deneyim temelli ve algıya dayalı doğası nedeniyle, klasik ürün odaklı pazarlama anlayışlarının ötesinde, daha stratejik, duygusal bağ kurmaya dayalı ve insan odaklı yaklaşımları zorunlu kılmaktadır (Kurçer vd., 2023). Bu nedenle, geleneksel 4P pazarlama modeli (ürün, fiyat, dağıtım, tutundurma) hizmet sektörünün dinamiklerini tam anlamıyla karşılamakta yetersiz kalmış, dolayısıyla müşteri değeri, ilişki yönetimi ve etkileşim odaklı yeni modellerin gelişimine ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda, 1990'larda geliştirilen 4C modeli (müşteri değeri, maliyet, erişim kolaylığı ve iletişim), ürün odaklı yapıdan müşteri odaklı yapıya geçişin temelini oluşturmuştur. Ardından hizmet deneyiminin bütünselleştirilmesi ve dijitalleşmenin etkisiyle, bu model 7C pazarlama modeline evrilmiştir. Bu modelde yer alan müşteri değeri (customer value), maliyet (cost), erişilebilirlik (convenience), iletişim (communication), değer verilmek (consideration), koordinasyon (coordination) ve onaylama (confirmation) gibi unsurlar, yalnızca ürün tanıtımını değil, aynı zamanda bütüncül hizmet deneyimini kapsayan stratejik bir pazarlama yaklaşımı sunmaktadır (Bilge, 2016; Güler-Gönenç, 2009; Ünal, 2017). Günümüzde sağlık turizmi pazarlama stratejileri de bu dönüşümün etkisiyle, yalnızca bilgi sunan ve hizmet tanıtan yaklaşımlar olmaktan çıkarak, hasta algısını şekillendiren, güven tesis eden, duygusal bağlılık kuran

ve destinasyonu uluslararası ölçekte bir marka olarak konumlandırmayı hedefleyen çok boyutlu iletişim stratejilerine dönüşmüştür (Akat, 2000; Health Tourism, 2025). Bu stratejilerin geliştirilmesinde en önemli aşamalardan biri pazar bölümlemesidir. Hedef kitlenin özelliklerine uygun stratejiler geliştirilebilmesi, ancak pazarın anlamlı alt gruplara ayrılmasıyla mümkün olmaktadır. Rızaoğlu (2016), turizmde pazar bölümleme yöntemlerini demografik, psikografik, coğrafi, davranışsal bölümleme ve pazarlama etmeni bölümlemesi olarak beş başlık altında ele almaktadır (Rızaoğlu, 2016). Demografik bölümleme, bireylerin yaş, cinsiyet, medeni durum, meslek, dini inanç, eğitim ve gelir düzeyi, aile yapısı gibi sosyo-ekonomik niteliklerine göre pazarın alt gruplara ayrılmasını ifade etmektedir. Sağlık turizmi bağlamında demografik değişkenler, sunulan hizmet türü, paket içeriği ve tanıtım dili üzerinde belirleyici olmaktadır (Juaneda vd., 1999; Rızaoğlu, 2016). Örneğin, yaşlı bireyler genellikle rehabilitasyon ve bakım hizmetlerini tercih ederken, genç yetişkinler stres yönetimi, detoks ve spor temelli sağlık programlarına yönelmektedir. Yüksek gelir grubundaki bireyler kişiselleştirilmiş, premium hizmetleri tercih ederken, sabit gelire sahip kesimler için uygun maliyetli ve erişilebilir çözümler daha cazip hale gelmektedir. Bu çerçevede, Gazipaşa'nın doğayla bütünleşik ve ekonomik konaklama olanakları, yaşlı ve orta gelirli turistler için güçlü bir çekim unsuru oluşturmaktadır. Demografik değişkenlerin yanı sıra, psikografik bölümleme de sağlık turizmi pazarlamasında önemli bir yere sahiptir. Bireylerin yaşam tarzı, değer yargıları, kişilik özellikleri, ilgi alanları ve sağlık hizmetlerinden beklentileri gibi daha soyut unsurları temel alan bu yaklaşım, özellikle tercih ve motivasyonları anlamada belirleyicidir (Rızaoğlu, 2016). Örneğin, sağlıklı yaşam bilinci yüksek bireyler yoga, organik beslenme ve mindfulness temelli hizmetlere yönelirken, alternatif tıbbi benimseyen gruplar için GETAT uygulamaları ön plana çıkarılabilir. Benzer şekilde, çevresel duyarlılığı yüksek bireyler için sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu doğa temelli hizmetlerin sunulması, destinasyonun tercih edilirliliğini artırmaktadır. Gazipaşa'nın doğal, sessiz ve manevi iyileşmeye olanak tanıyan çevresi, bu özelliklere sahip hedef kitleye hitap edecek güçlü bir psikografik uyum sunmaktadır. Coğrafi bölümleme, bireylerin yaşadıkları bölgeye, ülkeye, iklime veya yerel yaşam standartlarına göre gruplandırılmasını ifade eder (Rızaoğlu, 2016). Örneğin, Kuzey Avrupa gibi soğuk bölgelerden gelen bireylerin sıcak ve güneşli destinasyonlara yönelik talepleri artarken, nemli ve deniz kıyısında yaşayan hastalar için yayla iklimi ve temiz hava gibi farklı koşullar cazip hâle gelebilmektedir. Bu bağlamda, Gazipaşa'nın yıl boyu ılıman iklimi, düşük nem oranı ve doğal yayla olanakları, özellikle kronik rahatsızlıkları

olan veya güneşli ortam arayışında olan hedef kitle için avantaj sağlamaktadır. Davranışsal bölümlene, bireylerin seyahat amacı, hizmetten bekledikleri yarar, kullanım sıklığı, kullanım durumu ve marka sadakati gibi davranış temelli değişkenlerine dayanmaktadır. Turizm sektöründe bu yaklaşım, özellikle ziyaretçilerin tedavi, dinlenme, rehabilitasyon gibi gezi amaçlarına, hizmetten bekledikleri faydaya, sağlık turizmini ilk kez mi yoksa tekrar mı deneyimlediklerine ve hizmete ne kadar bağlı olduklarına göre ayrışmalarını analiz etmeyi amaçlamaktadır (Rızaoğlu, 2016). Örneğin, yalnızca tedavi amacıyla gelen bireylerle hem tatil hem de sağlıklı yaşam deneyimi arayan turistlerin beklentileri farklıdır. İlk kez sağlık turizmi deneyimi yaşayan bireyler için bilgi ağırlıklı iletişim stratejileri gerekirken, daha önce benzer deneyim yaşamış sadık hastalara yönelik güven ve kolaylık odaklı yaklaşımlar tercih edilmelidir. Gazipaşa, hem yeni kullanıcıları çekebilecek uygun maliyetli ve güvenli ortamı hem de tekrar eden ziyaretçilerin memnuniyetini sürdürebilecek altyapısıyla bu stratejiye elverişlidir. Pazarlama etmeni bölümlemesi, tüketicilerin satın alma kararlarını etkileyen pazarlama unsurlarına göre şekillenmektedir. Bu bölümlenmede fiyat duyarlılığı, promosyonlara tepki, iletişim kanallarına güven düzeyi ve reklam kaynaklarının etkisi gibi faktörler öne çıkmaktadır (Rızaoğlu, 2016). Örneğin fiyat duyarlılığı, promosyon etkisi, dijital yorumlar ve hasta deneyim hikâyeleri gibi faktörler özellikle genç, çevrim içi aktif bireyleri etkilerken, yaşlı bireyler doğrudan iletişim ve güven veren yüz yüze bilgilendirme kanallarına daha duyarlıdır. Ayrıca seyahat araçları veya doğrudan hastane, klinik iletişimi üzerinden gelen misafirler arasında da bilgiye erişim, güven ilişkisi ve beklentiler açısından farklar oluşmakta, bu durum, kullanılan tanıtım kanallarının ve iletişim yöntemlerinin gruba özgü olarak kurgulanmasını gerektirmektedir (İçöz, 2001; Rızaoğlu, 2016). Bu nedenle, Gazipaşa gibi gelişmekte olan destinasyonlarda, pazarlama etmenlerine göre yapılacak detaylı hedefleme çalışmaları, yalnızca kaynakların etkin kullanımını sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda farklı tüketici gruplarının ihtiyaç ve beklentilerine uygun, özelleştirilmiş iletişim ve hizmet stratejilerinin geliştirilmesine de olanak tanımaktadır (Heath vd., 1992). Bu bağlamda, Gazipaşa'nın pazarlama faaliyetlerinde, arama motoru reklamları, sosyal medya kampanyaları ve blog içerikleri gibi dijital araçların yanı sıra sağlık turizmi fuarları, yüz yüze bilgilendirme toplantıları, tanıtım organizasyonları, yerel medya gibi geleneksel yöntemlerden de eş zamanlı olarak faydalanılması etkili bir tanıtım ve rekabetçi bir destinasyon kimliği elde etmeyi mümkün kılacaktır. Ayrıca içerik pazarlaması, influencer iş birlikleri, satış promosyonları, etkinlik ve sponsorluk yönetimi gibi tamamlayıcı unsurlar da sağlık turizmi tanıtımının dijital boyutunu zenginleştirerek

tüketici ilgisinin yönlendirilmesinde etkili olacaktır (Göksu, 2021). Özellikle video pazarlama, hasta tanıklıkları, uzman röportajları ve tedavi süreçlerine dair bilgilendirici anlatımlar, duygusal bağ kurmayı kolaylaştıracak, kurumsal şeffaflık ve güven inşasını destekleyecektir (Alizada, 2023). Sağlık destinasyonlarının cazibesinin yalnızca medikal kapasiteyle sınırlı kalmadığı, erişilebilirlik, dijital iletişim altyapısının yeterliliği, hizmet kalitesinin standardizasyonu ve sektörel işbirliklerinin düzeyinin de tercih edirlilik üzerinde doğrudan etkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Gazipaşa'nın ulaşım avantajı sağlayan havalimanının, pazarlama stratejilerinde güçlü bir unsur olarak vurgulanması, ayrıca yerel oteller, pansiyonlar, restoranlar ve turizm şirketleriyle kurulacak iş birlikleri aracılığıyla hasta deneyiminin desteklenmesi, destinasyonun rekabet gücünü artıracaktır. Bu stratejilerin destekleyici bir ayağı olarak, rekabetçi fiyatlandırma politikalarının geliştirilmesi, Gazipaşa'nın daha geniş hasta segmentlerine ulaşmasını kolaylaştıracaktır. Diğer yandan Gazipaşa'nın doğal ve kültürel mirasını koruma odaklı bir sürdürülebilir turizm anlayışına sahip olduğu özellikle vurgulanmalı, bu yönüyle hedef kitlenin etik duyarlılığına da hitap edecek bütünsel bir imaj oluşturulmalıdır. Müşteri geri bildirim mekanizmalarının oluşturulmasına ve olumlu hasta deneyimlerine dair yorumların, başarı öykülerinin, vaka paylaşımlarının yanı sıra uluslararası akreditasyonların potansiyel müşterilerin erişimine sunulmasına özen gösterilmelidir. Tüm bu süreçlerin etkili bir şekilde yürütülmesi ise yalnızca sağlık kuruluşlarının değil, yerel yönetimlerin, özel sektörün, turizm profesyonellerinin, dijital medya uzmanlarının ve hatta bölge halkının katılımıyla şekillenen çok paydaşlı bir yönetim yapısını zorunlu kılmaktadır. Sonuç olarak, sağlık turizmi pazarlama stratejileri yalnızca reklam kampanyalarıyla sınırlı değildir, dolayısıyla bu stratejiler aynı zamanda marka konumlandırması, güven inşası, uluslararası hasta bağlılığı ve destinasyon algısının yönetimi gibi çok katmanlı hedefleri kapsayan, entegre ve ölçülebilir verilere dayalı bir yönetim anlayışıyla sürdürülmelidir (Türkay, 2014). Bu bağlamda, 7C pazarlama modeli, yalnızca stratejik planlamaya değil; aynı zamanda hasta memnuniyetine, destinasyonun sürdürülebilir tanınırlığına ve uluslararası pazarlarda rekabet gücüne de doğrudan katkı sağlayabilecek bütüncül bir yol haritası sunmaktadır. (Petkovska-Mircevska vd., 2015; Rızaoğlu, 2016; Şahin, 2022; Sağlık Ajans, 2025; Health Tourism, 2025).

2.4.7.2. Eğitim ve insan kaynağı gelişimi

Turizm sektöründe sürdürülebilir büyümenin sağlanabilmesi ve hizmet kalitesinin güvence altına alınarak artırılabilmesi, fiziksel yatırımların yanı sıra iş gücünün niteliğine, yeterliğine ve sürekliliğine bağlıdır (Szivas vd., 2003). Nitelikli insan kaynağı, yoğun emek gerektiren turizm sektöründe verilen hizmetlerin kalitesini belirleyen en temel faktörlerden biri olup, çalışanların bilgi, beceri ve tutumları, destinasyon imajı ve müşteri memnuniyeti üzerinde doğrudan etkili olmaktadır (Lee-Ross vd., 2010; Erbaş vd., 2013). Bu bağlamda, turizm altyapısına yapılan fiziksel ve teknolojik yatırımların etkinliği, ancak bu yatırımları işlevsel kılacak kalifiye insan kaynağıyla mümkün olabilmektedir (Timur, 1992). Dolayısıyla insan kaynağının mesleki yetkinlik düzeyi, iletişim becerileri, kültürlerarası duyarlılığı ve yabancı dil yeterliliği, destinasyonun rekabet avantajını belirleyen başlıca unsurlar arasında yer almaktadır (Ekmekçi, 2024). Turizm hizmetlerinde sunulan deneyimin kalitesi, doğrudan hizmeti gerçekleştiren bireylerin mesleki donanımı, iletişim becerisi, kültürel duyarlılığı ve problem çözme yeterliliği ile şekillenmektedir. Bu nedenle sektörde görev yapan personelin yalnızca operasyonel bilgiye değil, aynı zamanda etik anlayışa, çok kültürlü ortamlarda çalışma becerisine ve kriz anlarında etkili karar verebilme kapasitesine sahip olması büyük önem taşımaktadır (Cankül, 2016).

Gazipaşa'nın sağlık turizmi destinasyonu olarak gelişim sürecinde, fiziksel ve altyapısal yatırımların yanı sıra nitelikli insan kaynağına yönelik planlı ve kapsayıcı bir yaklaşımın benimsenmesi, bölgenin turizm vizyonuna katkı sağlayabilecek temel unsurlardan biridir. Gazipaşa'da sağlık hizmetleri sunan mevcut kamu ve özel kuruluşlar, temel düzeyde sağlık hizmetleri için yeterli olsa da sağlık turizmine yönelik uzmanlık gerektiren branşlarda insan kaynağının geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak ilçeye yakın mesafedeki Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi'nin sağlık bilimleri fakülteleri ve Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi gibi kurumlar, bölgeye nitelikli sağlık personeli kazandırma açısından önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Gazipaşa özelinde yapılan değerlendirmeler, bölgedeki sağlık tesislerinde görev yapan profesyonellerin ve turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde çalışanların sağlık turizmine ilişkin farkındalıklarının sınırlı olduğunu göstermektedir. Kaliteli ürün ve hizmet sunabilmek için, görev tanımlarına uygun şekilde eğitilmiş ve yetkin personelin istihdam edilmesi gerekmektedir (Jafari vd., 1996; Akşit-Aşık, 2016). Bu doğrultuda, tıbbi branşlarda uzman hekimlerin, hemşirelerin, fizyoterapistlerin istihdamı kadar, sürekli mesleki

gelişime açık, akreditasyon süreçlerine hâkim ve disiplinler arası çalışmaya yatkın sağlık personeline de ihtiyaç bulunmaktadır (Sertgöz vd., 2023). Benzer şekilde, yaşlı ve engelli bireylere yönelik turizm hizmetlerinde geriatrik bakım, erişilebilirlik planlaması, sağlık destekli konaklama yönetimi, psiko-sosyal destek, rehabilitasyon destek ekipmanlarının kullanımı, beslenme desteği gibi alanlarda eğitim almış nitelikli personel gereksinimi öne çıkmaktadır (Karabulut vd., 2020). Öte yandan, termal turizm kapsamında çalışan personelin de termal tıp bilgisi, mineral kaynakların terapötik özellikleri, kronik hastalıklarla ilgili temel sağlık bilgisi, acil müdahale yetkinliği ve misafir yönlendirme becerileri gibi alanlarda eğitilmiş olması, hizmet kalitesinin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır (Tontuş, 2022; Sözeri, 2023; Çankaya, 2025). Buna ek olarak, tıbbi masaj terapisi, aromaterapi, hidroterapi, refleksoloji, manüel terapi, fitoterapi, akupunktur, homeopati, osteopati, biyofiziksel enerji uygulamaları ve benzeri GETAT alt disiplinleri, sağlık turizmi kapsamında profesyonel yeterliliğe sahip uzmanlarca sunulması gereken hizmet alanlarıdır (GETAT Uygulamaları Yönetmeliği, 2014). Bu alanlarda çalışan bireylerin yalnızca uygulama tekniklerini bilmesi değil, aynı zamanda hijyen, hasta mahremiyeti, kültürel duyarlılık, yabancı dil yeterliliği ve çok kültürlü iletişim becerileri gibi sağlık turizmiyle ilişkili sosyal yeterliliklere de sahip olmaları gerekmektedir (Ekmekçi, 2024). Bölgedeki potansiyel iş gücünün sağlık turizmine yönlendirilmesi açısından Halk Eğitim Merkezleri, İŞKUR, belediyeler ve meslek odaları aracılığıyla düzenlenecek kurslar önemli bir başlangıç niteliğindedir. Yerel yönetimler, üniversiteler ve sağlık kuruluşları arasında kurulacak iş birliğiyle, genç nüfusa yönelik staj programları ve mesleki sertifikasyon süreçleri geliştirilerek, uzun vadeli bir insan kaynağı stratejisi oluşturulabilir. Yerel halkın sektöre entegrasyonu hem ekonomik kalkınmayı hem de sosyal sahiplenmeyi artıracaktır. Bu tür stratejik yatırımlar sayesinde kadın istihdamının teşvik edilmesi, kırsal bölgelerden gençlerin turizm sektörüne kazandırılması ve göçün tersine çevrilmesi gibi çok boyutlu sosyal faydalar sağlanabilecektir (Haven-Tang vd., 2012; Ivona, 2021). Bu kapsamda, sağlık turizmine yönelik özel eğitim programlarının yaygınlaştırılması da önemli bir kapasite geliştirme aracı olarak öne çıkmaktadır. Örneğin Sağlık Turizmi Eğitimi Kurs Programı, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilgili yönetmelik ve Talim Terbiye Kurulu kararları doğrultusunda hazırlanmış olup, sağlık ve turizm alanında eğitim almış bireylerin sektöre donanımlı biçimde katılımını teşvik etmektedir. Sağlık bilimleri, sağlık yönetimi, işletme, iletişim ve turizm fakültelerinden mezun bireyleri hedefleyen bu program, sağlık turizmi mevzuatı, pazarlaması, etik ilkeleri, kalite standartları ve risk yönetimi gibi temel

alanlarda bilgi ve uygulama bütünlüğünü esas alarak 26 saatlik yapılandırılmış bir öğrenme süreci sunmaktadır (MEB Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, 2024). Aynı zamanda, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (ALKÜ) bünyesindeki Sağlık Turizmi Uygulama ve Araştırma Merkezi (SATUMER) tarafından, Ticaret Bakanlığı iş birliğiyle yürütülen 52 saatlik sertifikalı çevrim içi eğitim programı, sağlık turizmi alanında uzmanlaşacak bireylere yönelik önemli bir fırsattır. Program, sağlık turizmi türlerinden pazarlama stratejilerine, sigortacılıktan hasta ilişkileri yönetimine ve mesleki terminolojiye kadar geniş bir içerik sunmakta, eğitimler ise alanında deneyimli akademik kadro tarafından gerçekleştirilmektedir (SATUMER, 2025). Türkiye geneline hitap eden bu programın Gazipaşa gibi gelişmekte olan destinasyonlarda yerel iş gücüne ulaşacak biçimde yaygınlaştırılması, nitelikli personel yetiştirme sürecine katkı sunacaktır. Bu eğitim süreçlerine, uygulamalı gözlemler, alan ziyaretleri ve uzman davetleri gibi etkinliklerin entegre edilmesi, kursiyerlerin sektöre yönelik mesleki farkındalıklarını artıracak ve sahadaki gerçek koşulları tanımalarına katkı sağlayacaktır. Bu tür programların Gazipaşa gibi gelişmekte olan sağlık turizmi destinasyonlarında yaygınlaştırılması, yerel iş gücünün sektöre entegrasyonunu kolaylaştırmakla kalmayıp, aynı zamanda bölgenin sağlık turizminde sürdürülebilir bir hizmet altyapısı geliştirmesine de ivme kazandıracaktır.

2.4.7.3. GETAT uygulamaları ve doğal terapiler

Geleneksel tıp, insan sağlığını koruma ve iyileştirme amacı güden, tarihsel olarak farklı kültürlerde ortaya çıkmış, kodlanmış ya da sözlü şekilde aktarılan, doğa temelli bilgi, beceri ve uygulamalardan oluşan bir sağlık sistemidir (WHO, 2023). Bu sistemler modern biyotipten daha eski kökenlere sahip olmakla birlikte, zamanla bilimsel gelişmelerle uyum içinde evrilmiş ve günümüz sağlık hizmetlerine entegre edilmiştir. Modern tıbbın bazı hastalıklarda yetersiz kalması, bazı farmakolojik tedavilerin ciddi yan etkilerinin olması ve bireylerin kültürel kabulleriyle şekillenen daha doğal ve bütüncül çözümlere yönelme eğilimi, geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarına ilgiyi son yıllarda belirgin biçimde artırmıştır (Yurdakul vd., 2020). Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp (GETAT), bireyin bedensel, ruhsal ve zihinsel sağlığını bir arada ele alan ve modern tıbbı destekleyici işlev gören alternatif tedavi yaklaşımlarının bütünüdür (Akalin vd., 2023). GETAT uygulamalarının sağlık turizmi bağlamındaki önemi, doğal kaynakların ve geleneksel sağlık bilgisinin, çağdaş tıbbi altyapılarla entegre edilmesiyle daha da görünür hale gelmiştir. Bireylerin yalnızca tedavi değil, aynı zamanda yaşam tarzı

değişikliği, duygusal denge ve genel iyilik hali için GETAT yöntemlerini tercih etmeleri, bu alanı küresel çapta cazip hale getirmiştir (Sezer-Korucu, 2024). Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, 170 ülkede geleneksel ve tamamlayıcı tıbbın kullanımına dair bilgi bulunmaktadır ve bu ülkelerde akupunktur yaygın olarak uygulanan yöntemlerden biridir. Özellikle Asya ve Afrika gibi bölgelerde yerel sağlık pratiklerinin modern tıpla entegrasyonuna olan ilgi bu eğilimi desteklemektedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2012 yılında yapılan araştırmalara göre, GETAT kullanım oranının Amerika Birleşik Devletleri'nde yaklaşık %42, Avustralya'da %48, Fransa'da %49 ve Kanada'da %70 civarında, bununla birlikte, Şili'de %71, Kolombiya'da %40 ve bazı Afrika ülkelerinde %80 olduğu saptanmıştır (WHO, 2023). Türkiye'de bu oran 2015 yılı araştırma verilerine göre % 60,5 olarak belirlenmiştir (Oral vd., 2015).

Türkiye, geleneksel sağlık birikimi, zengin tıbbi bitki florası ve Sağlık Bakanlığı onaylı GETAT uygulama merkezleri sayesinde bu alanda önemli bir avantaja sahiptir. 2014 yılında Resmî Gazete'de yayımlanan 29158 sayılı "Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği" ile GETAT, yalnızca ilgili alanlarda eğitim almış ve sertifikalandırılmış hekimlerce uygulanabilen, yasal bir sağlık hizmeti olarak tanımlanmıştır. Bu düzenlemeyle birlikte, GETAT uygulamaları üniversite hastaneleri, kamu sağlık kuruluşları ve belirli özel merkezlerde denetimli ve yapılandırılmış bir sistem içerisinde sunulmaya başlanmıştır. Ardından 2019 yılında yürürlüğe giren "Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarının Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik" ise bu uygulamaların bilimsel geçerliliğini test eden araştırmaların etik ve metodolojik çerçevesini belirleyerek, alana yönelik kanıta dayalı sağlık politikalarının gelişmesini desteklemektedir. Türkiye'de çeşitli üniversitelerde kurulan GETAT merkezleri de hem uygulamaların standardizasyonunu sağlamakta hem de akademik temeller üzerine inşa edilmiş bir hizmet modeli oluşturmaktadır (GETAT Uygulamaları Yönetmeliği, 2014; GETAT Uygulamalarının Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik, 2019). Türkiye'de kabul edilmiş GETAT uygulamaları şu şekildedir:

Akupunktur: Vücut üzerindeki belirli noktalara ince iğneler batırılarak enerji akışının düzenlenmesi yoluyla ağrı kontrolü ve fonksiyonel denge sağlamayı amaçlayan Uzak Doğu kökenli tedavi yöntemidir.

Apiterapi: Arı ürünleri olan bal, propolis, arı sütü ve arı zehri gibi maddelerin koruyucu ve tedavi edici amaçlarla kullanılmasıdır.

Fitoterapi: Bitkisel kaynaklı etken maddelerin çeşitli farmasötik formlarda tedavi amacıyla kullanılmasıdır.

Homeopati: Kişinin hastalık belirtilerine neden olan maddelerin, çok düşük dozlarda seyreltilerek hastaya verilmesi esasına dayanan bireyselleştirilmiş tedavi yaklaşımıdır.

Osteopati: Vücuttaki kas-iskelet sisteminin manuel tekniklerle işlevsel olarak düzenlenmesini amaçlayan bütüncül bir terapi yöntemidir.

Kayropraktik: Omurga başta olmak üzere kas-iskelet sistemi kaynaklı fonksiyon bozukluklarının manuel müdahalelerle düzeltilmesi yöntemidir.

Hipnoz: Kişinin bilinçaltı süreçlerine erişilerek davranışsal, psikolojik ve fizyolojik sorunların kontrol altına alınmasını sağlayan odaklanmış dikkat durumudur.

Ozon uygulamaları: Tıbbi ozon gazının belirli dozlarda damar içi, cilt altı veya rektal yollarla verilerek dolaşım, bağışıklık ve antioksidan sistemlerin desteklenmesini hedefleyen uygulamalardır.

Refleksoloji: Ayak, el ve kulak gibi bölgelerdeki refleks noktalarına uygulanan bası yoluyla, vücuttaki organ ve sistemlerin enerji akışının dengelenmesini amaçlayan tamamlayıcı terapi yöntemidir.

Mezoterapi: Cilt altına çok düşük dozda ilaçların mikro iğnelerle enjekte edilerek lokal sorunların giderilmesini amaçlayan tedavi tekniğidir.

Proloterapi: Tendinit, eklem instabilitesi ve bağ yırtıkları gibi durumlarda, iritan çözücü sıvıların enjekte edilmesiyle iyileşme tepkisinin uyarılmasıdır.

Hirudoterapi: Tıbbi sülüklerin deri üzerine uygulanarak kan emme yoluyla antikoagülan ve antiinflamatuvar etki göstermesidir.

Larva uygulaması: Steril sinek larvalarının yara üzerine yerleştirilerek ölü dokunun temizlenmesini ve yaranın iyileşmesini hızlandırma tekniğidir.

Kupa uygulaması: Cam ya da plastik kaplarla oluşturulan negatif basınç yoluyla kan akışını artırarak toksinlerin atılmasını ve enerji dengesinin sağlanmasını hedefleyen geleneksel tedavi yöntemidir.

Müzikterapi: Bireyin psikolojik ve fizyolojik iyilik halini desteklemek amacıyla müzik ve ritim temelli müdahalelerin terapötik amaçlarla kullanımınıdır. (GETAT Uygulamaları Yönetmeliği, 2014). GETAT kapsamı dışında yer alan ancak toplum tarafından yaygın biçimde kabul gören bazı geleneksel yöntemler mevcuttur. Bunlar yoga, aromaterapi, dua, megavitamin tedavisi, siddha yoga, aleksander tekniği, biyorezonans, nefes egzersizleri, makrobiyotik diyet, NLP (duyu-dil programlama), akupresür, reiki, meditasyon, ginkgo biloba, feng-shui, renk terapisi ve biyoenerji gibi uygulamalardır. Bu yöntemlerin bazıları henüz Sağlık Bakanlığı tarafından resmi olarak

tanınmamakla birlikte, kültürel kabul ve bireysel inanç sistemleri doğrultusunda yaygın biçimde kullanılmaktadır (Sezer-Korucu, 2024).

Gazipaşa özelinde bakıldığında, bölgenin doğal kaynakları, iklimsel özellikleri ve zengin bitki örtüsü, GETAT uygulamaları ve doğal terapiler için oldukça uygun koşullar sağlamaktadır. Özellikle aromaterapi, fitoterapi ve apiterapi gibi uygulamalar için gerekli hammaddelerin yerel olarak temin edilebilmesi, bölgeye sürdürülebilir bir rekabet avantajı kazandırmaktadır. Ayrıca Gazipaşa kırsalındaki organik üretim potansiyeli, doğal terapilerin tedavi süreçlerine entegre edilmesi açısından önemli bir kaynak teşkil etmektedir. 2015-2016 yıllarında Gazipaşa bölgesinde tespit edilen 51 bitki taksonu, bölgenin doğal terapötik potansiyelini ortaya koymakta ve bu bitkilerin ağrı kesici, antienflamatuar gibi özelliklerle kullanımı fitoterapi çalışmalarını desteklemektedir (Aksoy vd., 2016). Bu bağlamda, Akdeniz'in iklimsel avantajları ve yerel halkın geleneksel bilgi birikimi, doğal fitoterapi uygulamalarının geliştirilmesinde önemli bir temel oluştururken, keçiboynuzu (*Ceratonia siliqua*), Cistus (*C. creticus* L.) ve sarı kantaron (*Hypericum perforatum*) gibi türlerin terapötik etkileri bilimsel araştırmalara dayandırılmıştır (Aksoy vd., 2016; Şekeroğlu vd., 2021). Ayrıca, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (ALKÜ) ile Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (BATEM) arasında imzalanan protokol kapsamında, Gazipaşa Mustafa Rahmi Büyükbali Meslek Yüksekokulu'nda kurulan tıbbi ve aromatik bitki bahçesi fitoterapi ve tarımsal gelişim alanında önemli bir katkıya zemin hazırlamaktadır (ALKÜ, 2024). Yoga, nefes terapisi ve mindfulness gibi ruhsal sağlık odaklı uygulamalar da bölgede ekoturizm ve sağlık turizmiyle entegre biçimde değerlendirilebilir. GETAT uygulamalarının Gazipaşa'nın sağlık turizmi vizyonuna entegre edilmesi, yalnızca altyapıların etkin kullanımı açısından değil, aynı zamanda bölgeye gelen turistlere kişiselleştirilmiş sağlık deneyimi sunulması açısından da büyük potansiyele sahiptir. Bunun için yalnızca teknik beceriler değil, aynı zamanda hijyen, hasta mahremiyeti, kültürel duyarlılık ve iletişim gibi sosyal yeterlilikleri içeren kapsayıcı bir eğitim yaklaşımı önem kazanmaktadır (Ekmekçi, 2024). Sonuç olarak, Gazipaşa'nın GETAT uygulamaları açısından sahip olduğu doğal kaynaklar, bitki çeşitliliği ve kültürel zenginlik, bölgenin sağlık turizmi alanında farklılaşması için önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu potansiyelin etkili biçimde değerlendirilebilmesi için, yerel bitkilerin tedavi edici özelliklerine yönelik araştırmalar yapılması, halk hekimliği bilgilerinin belgelenmesi ve özellikle kırsal alandaki kadın emeğinin doğal terapi, aromaterapi ve bitkisel üretim gibi alanlara dâhil edilmesi büyük önem taşımaktadır.

2.4.7.4. Gazipaşa'nın rekabet gücünün artırılması

Rekabet üstünlüğü, işletmelerin rakiplerine kıyasla iyi bir performans göstererek pazarda benzersiz bir konum elde etmelerini ve bu konumlarını uzun vadede koruyabilmelerini ifade etmektedir (Lieberman, 2021). Gazipaşa'nın sağlık turizmi alanında rekabet üstünlüğü elde edebilmesi, yalnızca sahip olduğu doğal kaynaklarla değil, bu kaynakları belirli stratejilerle doğru biçimde değerlendirme kapasitesiyle mümkündür. Rekabet gücünü artırmak için bölgenin sağlık turizmi vizyonuna yönelik yatırımların hem planlı hem de sürdürülebilir şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir (Monday vd., 2015). Bu kapsamda, Michael Porter'ın (1985) rekabet stratejileri çerçevesinde farklılaştırma, odaklanma ve maliyet liderliği gibi temel stratejileri rehber niteliğindedir (Porter, 1985). Farklılaştırma stratejisi, işletmelerin rakiplerinden farklılaşarak müşterilerin ihtiyaçlarına uygun ve özgün ürünler veya hizmetler sunmayı hedefledikleri, böylelikle fiyat rekabetine girmeden marka, inovasyon, kalite gibi unsurlarla ön plana çıktıkları bir yaklaşımdır (Tallman vd., 2018; Tien vd., 2019). Bölgenin farklılaştırma stratejisi açısından en büyük potansiyeli, zengin biyolojik çeşitliliğe sahip bitki örtüsü, doğal şifa kaynakları, düşük kentleşme yoğunluğu ve sakin çevresidir. Bu unsurlar, klasik medikal turizm hizmetlerinden farklı olarak, ziyaretçilere daha huzurlu, kişiselleştirilmiş ve doğayla bütünleşik bir sağlık deneyimi sunma fırsatı yaratır. Örneğin aromaterapi, fitoterapi ve yoga gibi GETAT temelli uygulamalar, bu farklılaştırma stratejisinin işlevsel bir parçası olabilir. Odaklanma stratejisi, işletmelerin belirli bir niş pazar veya müşteri segmentine yoğunlaşmasını gerektiren bir yaklaşım olup, bu strateji rekabet baskısını azaltarak daha güçlü bir pazar konumu elde etme ve müşteri ihtiyaçlarına ve beklentilerine daha etkili yanıt verme imkanı sunmaktadır (Porter, 1985; Mirzayeva vd., 2016). Odaklanma stratejisi kapsamında ise Gazipaşa'nın özellikle yaşlı, emekli ve kronik hastalıklara sahip bireyler için uygun bir destinasyon haline getirilmesi mümkündür. Düşük nem oranı, temiz hava, sessiz çevre ve az yoğunluklu yapılaşma bu hedef grupların konforunu artıran temel özelliklerdir. Bu bağlamda, Gazipaşa'nın “geriatrik sağlık turizmi merkezi” olarak konumlandırılması, niş bir pazarda rekabet avantajı elde etmesini kolaylaştıracaktır. Maliyet liderliği stratejisi, işletmelerin üretim, tedarik ve hizmet sunum süreçlerini optimize ederek rakiplerinden daha düşük maliyetle hizmet sunmalarını hedeflemektedir. Bu yaklaşım, firmalara fiyat avantajı sağlayarak daha geniş bir müşteri kitlesine ulaşma ve pazarda rekabetçi konumlarını güçlendirme imkânı tanır (Acquaah vd., 2015). Gazipaşa, henüz turizm anlamında büyük ölçekli yapılaşmaya sahip olmayan bir bölge olması nedeniyle, sağlık turizmi yatırımları

açısından ciddi bir maliyet avantajı sunmaktadır. Antalya merkez ya da Alanya gibi turistik merkezlere kıyasla Gazipaşa’da arazi ve kira fiyatlarının düşük olması, sağlık tesisi kurmak isteyen yatırımcılar için ilk kurulum ve işletme giderlerini azaltıcı bir etki yaratmaktadır. Gazipaşa’daki mevcut sağlık altyapısı, özellikle Gazipaşa Devlet Hastanesi’nin genişlemeye uygun fiziksel yapısı, kamu ve özel sektörün iş birliği içinde yeni sağlık tesisleri kurmasına elverişli bir ortam sunmaktadır. Bu kapsamda, kamu tarafından sağlanabilecek bina, arsa, ekipman veya personel desteğiyle, özel sektörün de katılımıyla fizik tedavi merkezleri, geleneksel ve tamamlayıcı tıp (GETAT) uygulama birimleri, diş sağlığı klinikleri veya yaşlı bakım merkezleri gibi küçük ölçekli ama nitelikli sağlık hizmeti sunan merkezler kurulabilir. Bu tür iş birlikleri, hem sağlık turizmi kapasitesini artıracak hem de hizmet çeşitliliği sağlayarak bölgenin rekabet avantajını güçlendirecektir. Bu bağlamda, sağlık turizmine özel butik kliniklerin, düşük yoğunluklu yerleşim alanlarına entegre edilerek doğayla iç içe bir hizmet ortamı oluşturması, hem düşük maliyetli hem de yüksek memnuniyetli bir modelin önünü açabilir.

Gazipaşa’da yerel çiftçilerden sağlanabilecek doğal ve organik ürünler, özellikle aromatik bitkiler, zeytinyağı, narenciye ürünleri ve tıbbi bitkiler gibi yüksek katma değerli tarım ürünleri, geleneksel ve tamamlayıcı tıp (GETAT) uygulamalarında doğrudan kullanılabilir niteliktedir. Bu bağlamda, bölgeye özgü olan Cistus bitkisi (laden otu), sağlık ve aromaterapi alanlarında sunduğu antioksidan, antimikrobiyal ve bağışıklık güçlendirici etkileriyle ön plana çıkmaktadır (Aksoy vd., 2016; Şekeroğlu vd., 2021). Cistus bitkisinin hem doğal ortamda yaygın bulunması hem de bilimsel çalışmalarla desteklenen terapötik özellikleri, onu Gazipaşa’nın sağlık turizmi kimliğinde potansiyel bir marka değeri haline getirecektir. Fitoterapi, aromaterapi, beslenme terapileri ve detoks programları gibi uygulamalarda bu yerel ürünlerin kullanılması, sadece maliyet avantajı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda sürdürülebilir ve ekolojik bir sağlık turizmi deneyimi oluşturur. Bu şekilde oluşturulacak tedarik zinciri, hem bölge ekonomisini canlandırır hem de sağlık turizmi hizmetlerinde yerel kalkınma ile bütünleşik bir modelin benimsenmesine olanak tanır. Ayrıca “yerel ürün kullanımı” vurgusu, küresel pazarda doğallık ve özgünlük arayan sağlık turistleri için de güçlü bir pazarlama unsuru olacaktır. Bu yaklaşım, sağlık hizmetlerinde dışa bağımlılığı azaltırken, doğal kaynakların korunması ve kırsal üreticilerin güçlendirilmesi yoluyla yerel kalkınma odaklı sürdürülebilir bir modelin gelişmesine de katkı sunmaktadır.

Bölgedeki yükseköğretim kurumlarının da katkısıyla sağlık personelinin yerel olarak yetiştirilmesi (örneğin Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi’nin sağlık

bölümleri ve Gazipaşa MYO), dışa bağımlılığı azaltarak iş gücü giderlerinin verimli şekilde yönetilmesini sağlayabilir. Düşük yaşam maliyeti sayesinde personelin bölgede uzun süreli istihdamı da teşvik edilebilir. Bu maliyet avantajlarıyla birlikte, Gazipaşa özellikle orta ve alt gelir grubuna mensup yurt içi ve yurt dışı turistlere yönelik uygun fiyatlı sağlık turizmi paketleri sunarak pazarın önemli bir segmentine hitap edebilir. Bu durum, fiyat-performans dengesinde cazip bir destinasyon olarak Gazipaşa'nın rekabet gücünü önemli ölçüde artıracaktır.

Sonuç olarak, Gazipaşa'nın sağlık turizmi alanında sürdürülebilir rekabet avantajı elde edebilmesi için yalnızca doğal ve çevresel kaynaklarını değil, bu kaynakların stratejik yönetimini ve tanıtımını da kapsayan bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bölgenin biyolojik çeşitliliği, sakin çevresi ve yerel üretim kapasitesi gibi özgün avantajları; odaklı, maliyet-etkin ve yerelleşmiş stratejilerle desteklendiğinde güçlü bir marka değerine dönüşebilir. Bu süreçte, nitelikli insan kaynağı yetiştirme, dijital pazarlama yatırımları, kamu-özel iş birliklerinin yaygınlaştırılması ve GETAT gibi sağlık turizmi alanlarına özgü hizmetlerin yapılandırılması kritik rol oynamaktadır. Atılacak her stratejik adım, Gazipaşa'nın yalnızca ulusal ölçekte değil, Avrupa ve Orta Doğu gibi önemli sağlık turizmi pazarlarında da tanınan bir destinasyon haline gelmesini sağlayarak, rekabet gücünü kalıcı biçimde yükseltecektir.

2.5. Literatür analizi

Sağlık turizmi, son yıllarda yalnızca bireysel tedavi arayışlarının ötesine geçerek ülkelerin ekonomik, sosyal ve diplomatik stratejilerinde giderek daha fazla yer bulan çok boyutlu bir sektör haline gelmiştir. Bu alandaki gelişmeler, turizm ve sağlık hizmetlerinin entegrasyonunu zorunlu kılmış, bu doğrultuda literatürde özellikle Türkiye özelinde yapılan çalışmalar, bölgesel potansiyellerin ortaya çıkarılması ve stratejik planlamaların yönlendirilmesi açısından önemli bir zemin sunmuştur. Literatür incelendiğinde, sağlık turizminin SWOT analizi çerçevesinde değerlendirildiği birçok bölgesel ve tematik çalışma ile karşılaşmakta, bu çalışmalar aracılığıyla Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerindeki avantajlar, yapısal eksiklikler ve sektörel fırsatlar sistematik biçimde ortaya konulmaktadır.

Daştan (2014), İzmir'in sağlık turizmi potansiyelini SWOT analizi ile değerlendirdiği çalışmasında, İzmir'in üniversite hastaneleri, termal kaynakları, turistik çekiciliği ve akredite sağlık tesisleri gibi unsurlarını güçlü yönler olarak tanımlamıştır. Çalışmada, yabancı dil bilen personel eksikliği, kamu hastanelerinde akreditasyon

yetersizliği ve ulaşım altyapısının sınırlılığı ise zayıf yönler arasında yer almıştır. Ayrıca, yaşlanan küresel nüfusun artan tedavi talebi ve uluslararası sağlık hizmeti maliyetlerinin yüksekliliği fırsat olarak değerlendirilmiş, küresel rekabetin yoğunluğu ve kurumsal koordinasyon eksikliliği tehdit unsurları arasında gösterilmiştir. Araştırmacı, İzmir'in sağlık turizmi alanında güçlü bir destinasyon hâline gelebilmesi için tanıtım stratejilerinin glendirilmesi ve sektörel iş birliklerinin artırılması gerektiğini vurgulamıştır.

Uysal-şahin ve şahin (2018), Türkiye'nin sağlık turizmi potansiyelini SWOT analizi yöntemiyle değerlendirdikleri çalışmalarında, uygun maliyetli hizmetler, coğrafi konum avantajı, zengin termal kaynaklar, akredite hastaneler ve gelişmiş sağlık altyapısı gibi güçlü ynlerin plana çıkarmışlardır. Araştırmada, sağlık personelinde yabancı dil eksikliliği, kamu hastanelerinin sınırlı akreditasyonu, pazarlama zayıflıkları ve kurumlar arası koordinasyon sorunları zayıf yönler arasında sıralanmıştır. Ayrıca, yaşlanan dünya nüfusu, gelişmişlkelerde yüksek tedavi maliyetleri ve devlet destekli tanıtım faaliyetlerin önemli fırsatlar olarak tanımlanırken, uluslararası rekabetin yoğunluğu, siyasi belirsizlikler, lojistik yetersizlikler ve standart eksikliliği gibi tehditlerin Türkiye'nin sağlık turizmi gelişimini olumsuz etkileyebileceği belirtilmiştir.

şengül ve Bulut (2019), Türkiye'de termal turizmin mevcut durumunu SWOT analizi çerçevesinde değerlendirerek,ülkenin doğal jeotermal kaynak zenginliğini, düşük maliyetli hizmet altyapısını, gelişmiş ulaşım ağını ve yasal destek mekanizmalarının önemli güçlü yönler olarak tanımlamışlardır. Çalışmada, pazarlama yetersizliği, kurumlar arası koordinasyon eksikliliği, nitelikli personel azlığı ve stratejik planlamadaki dağınıklık temel zayıf yönler arasında belirtilmiştir. Coğrafi konum, artan uluslararası talep ve devlet destekli yatırımlar fırsatlar arasındanne çıkarken, mevzuat değişkenliği, akreditasyon sistemlerinin zayıflılığı ve rekabet baskısı ise tehdit unsurları olarak gösterilmiştir. Araştırma, termal turizmin yalnızca doğal kaynaklara değil, aynı zamanda insan kaynağı kalitesine, bilimsel altyapıya ve stratejik yönetim kapasitesine dayalı olarak gelişebileceğini vurgulamaktadır.

Demir ve Sezgin (2020), Elazığ ilini sağlık turizmi potansiyeli açısından SWOT analizi yöntemiyle ele aldıkları çalışmalarında, ilin sahip olduğu doğal kaynakları, kaplıcaları, şehir hastanesi veniversite hastanesi gibi kurumsal sağlık altyapısı unsurlarını güçlü yönler olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte, tanıtım faaliyetlerinin yetersizliği, uluslararası akreditasyon eksikliliği ve sağlık turizmi konusundaki yerel farkındalığın düşüklüğü, ilin zayıf yönleri arasındanne çıkmaktadır. Araştırmada, bu dezavantajlara rağmen stratejik planlama, etkili tanıtım politikaları venzel sektör

yatırımlarıyla Elazığ'ın bölgesel bir sağlık turizmi destinasyonuna dönüşme potansiyeline sahip olduğu vurgulanmaktadır.

Yorulmaz ve Söyler (2020), Adana ilinin sağlık turizmi potansiyelini SWOT analizi çerçevesinde ele aldıkları çalışmalarında, ilin başta Adana Şehir Hastanesi olmak üzere gelişmiş sağlık altyapısı, uluslararası akreditasyona sahip sağlık kuruluşları ve yetişmiş sağlık personeli kapasitesiyle öne çıktığını vurgulamıştır. Bununla birlikte, turizm çeşitliliğine rağmen yaz turizmi potansiyelinin sınırlı kalması, tanıtım eksiklikleri ve rekabet hâlindeki çevre illerin etkisi zayıf ve tehdit oluşturan yönler arasında tanımlanmıştır. Araştırmacılar, Adana'nın hem medikal hem de inanç ve yaşlı turizmi gibi niş alanlarda konumunu güçlendirebilmesi için stratejik tanıtım, altyapı yatırımı ve bölgesel iş birliği politikalarının artırılması gerektiğini belirtmektedir.

Özdemir (2021), Antalya ilinin sağlık turizmi potansiyelini SWOT analiziyle değerlendirerek ilin sektördeki konumunu stratejik bir bakış açısıyla ele almıştır. Antalya'nın iklim koşulları, güçlü sağlık altyapısı, yüksek teknolojik hastaneleri, ulaşım kolaylığı ve uluslararası bilinirliğe sahip konaklama tesisleri güçlü yönler arasında sıralanmıştır. Buna karşın tanıtım eksikliği, yabancı dil bilen personel yetersizliği ve sektörler arası iş birliği zayıf yönler olarak öne çıkmaktadır. Vizesiz giriş imkanları, uygun maliyetli hizmetler ve bakanlık destekleri önemli fırsatlar yaratırken; politik imaj sorunları, beyin göçü ve COVID-19 gibi unsurlar tehdit oluşturmaktadır. Özdemir, Antalya'nın sağlık turizminde sürdürülebilir bir büyüme yakalayabilmesi için yapısal eksiklerin giderilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Çetinkaya (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Kuşadası ilçesinin üçüncü yaş turizmi açısından mevcut durumu ve geleceğe dönük potansiyeli SWOT analizi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Kuşadası'nın bu alandaki güçlü yönleri arasında ılıman iklimi, köklü turizm altyapısı, uygun fiyatlı hizmet sunumu, tarihi ve kültürel zenginlikleri ile İzmir ve Aydın gibi sağlık merkezlerine yakınlığı ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte, üçüncü yaş turizmine özel yatırım eksikliği, sağlık tesislerinin yetersizliği, nitelikli personel azlığı ve yaşlı bireylere yönelik altyapıların sınırlılığı zayıf yönler olarak tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca, turizmin mevsimselliğini aşarak yıl boyu sürdürülebilir hale gelmesi, döviz girdisi ve istihdam artışı gibi unsurlar önemli fırsatlar arasında değerlendirilmiş, ancak pandemi kaynaklı seyahat kısıtlamaları, güvenlik kaygıları ve yetersiz uzun vadeli yatırımlar, sektörün gelişimini tehdit eden unsurlar olarak öne çıkmıştır.

Dalkıran ve Göncü (2023), Edirne'nin sağlık turizmi potansiyelini ekonomik sürdürülebilirlik açısından SWOT-AHP yöntemiyle değerlendirmiştir. Araştırmada, sağlık turizmi yetki belgeli hastanelerin teknolojik yeterliliği, sınır kapılarıyla erişilebilirlik, güçlü turizm çeşitliliği ve Trakya Üniversitesi'nin akademik desteği güçlü yönler olarak öne çıkarken; uluslararası havaalanı eksikliği, özel hastane sayısının azlığı, JCI akreditasyonu yetersizliği ve dijital tanıtım eksikliği zayıf yönler olarak belirlenmiştir. Döviz kuru avantajı, devlet teşvikleri, yaşlı nüfus oranı yüksek komşu ülkeler ve sınır konumu önemli fırsatlar arasında yer almıştır. Çalışma, Edirne'nin stratejik planlamayla sağlık turizminde rekabet gücünü artırabileceğini göstermektedir.

Gürcan, Bostan ve Dilek (2023), Aydın ilinin sağlık turizmiyle ilgili gerçekleştirdikleri SWOT analizinde, özellikle Kuşadası'nın liman kenti kimliği, Davutlar bölgesinde termal kaynakların varlığı, uygun konaklama imkânları ve turizm açısından elverişli konumu gibi faktörleri güçlü yönler olarak tanımlamışlardır. Didim'in astım gibi hastalıklara uygun iklim koşulları, doğal ürün üretimi ve kültürel miras unsurları da sağlık turizmi potansiyelini artıran unsurlar arasında yer almıştır. Öte yandan, sağlık turizmine yönelik özel tesislerin eksikliği, altyapı sorunları, sağlık personelinin yabancı dil yetersizliği ve yeterli aracı kurum sayısının olmayışı zayıf yönler arasında sayılmıştır. Çalışmada ayrıca, Aydın merkezde yeni şehir hastanesinin hizmete girecek olması fırsat unsurlarından biri olarak değerlendirilmiştir.

Tuna ve Tuna (2024), çalışmalarında Bolu ilinin sağlık turizmi potansiyelini SWOT analizi çerçevesinde incelemiş ve özellikle zengin mineralli termal su kaynakları, kaliteli termal tesisler, fizik tedavi ve tamamlayıcı tıp hizmetlerinin entegre sunulabilmesi gibi unsurları güçlü yönler olarak öne çıkarmışlardır. Ayrıca Bolu'nun büyük metropollere yakınlığı, ulaşım kolaylığı, gürültüden uzak doğa ortamı ve çeşitli turizm türleriyle entegrasyon imkânı da dikkat çeken avantajlar arasındadır. Öte yandan, sağlık turizmine ilişkin istatistiki veri eksikliği, yeterli tanıtım yapılmaması, yabancı dil bilen nitelikli personel azlığı ve uluslararası akreditasyona sahip tesisin bulunmaması zayıf yönler olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada ayrıca Bolu'daki termal kaynakların geliştirme potansiyeli, fiyat avantajı, tamamlayıcı tıbbın yaygınlaşması ve yayla turizmi ile entegrasyon olanakları fırsat olarak ele alınırken; mevzuat eksiklikleri, bölge halkının dış yatırımcılardan dolayı yeterince kalkınamaması, yeraltı su kalitesinin kirlenme riski ve deprem tehdidi gibi unsurlar ise başlıca tehditler arasında sıralanmıştır.

Eşitti ve Yıldırım (2024), çalışmalarında Çanakkale ilinin sağlık turizmi potansiyelini SWOT analizi yaklaşımıyla incelemiş ve kentin bu alandaki stratejik

konumunu değerlendirmişlerdir. Analiz sonuçlarına göre, ilin güçlü yönleri arasında tarihi ve doğal zenginliklerin yanı sıra gelişmekte olan sağlık altyapısı, turistik çekim merkezleri ve uygun coğrafi konum gibi avantajlara dikkat çekilmiştir. Ancak, sağlık turizmi alanında etkili tanıtım faaliyetlerinin yeterince yapılamaması, sektörel koordinasyon eksikliği ve uzman sağlık personeli ihtiyacının karşılanamaması zayıf yönler arasında gösterilmiştir. Araştırmada ayrıca, kamu destekli teşvik programları, artan uluslararası hasta talebi ve yeni yatırım olanakları Çanakkale için önemli fırsatlar olarak değerlendirilmiş, buna karşın şehirlerarası rekabet, ekonomik dalgalanmalar ve artan sağlık hizmeti maliyetleri gibi unsurlar potansiyel tehditler kapsamında ele alınmıştır. Bu bağlamda, ilin mevcut avantajlarını etkin bir biçimde kullanabilmesi için sağlık turizmi politikalarının güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ekşi ve Demiral (2025), Kahramanmaraş ilinin sağlık turizmi potansiyelini SWOT analiziyle ele alarak çalışmalarında ilin mevcut durumunu çok yönlü bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Araştırmada, ilin sahip olduğu yüksek mineral değerine sahip termal kaynaklar, sağlık personelinin niteliği, elverişli iklim koşulları ve stratejik konumu güçlü yönler arasında sıralanmıştır. Bununla birlikte, sağlık turizmi alanında etkili tanıtım politikalarının eksikliği, ulaşım ve konaklama altyapısının yetersizliği ve sektörel kurumsallaşmanın zayıf olması temel zayıf yönler olarak belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca, devlet desteklerinin artması, sağlık turizmine olan talebin yükselmesi ve ilin sahip olduğu doğal kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanılması gibi unsurlar fırsat alanları olarak tanımlanmıştır. 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan büyük depremin sağlık altyapısında yol açtığı yıkım ve buna bağlı olarak sağlık hizmet sunumundaki aksamalar önemli tehdit faktörleri arasında değerlendirilmiştir.

Diğer yandan Gazipaşa özelinde yapılan çalışmalar incelendiğinde ağırlıklı olarak bölgenin doğal zenginlikleri, kültürel mirası, biyolojik çeşitliliği ve coğrafi özellikleri üzerine yoğunlaşmakta, ancak bu çalışmaların büyük çoğunluğu sağlık turizmi özelinde bütüncül bir değerlendirme sunmamaktadır. Özellikle Gazipaşa'ya odaklanan araştırmalar, halk hekimliği uygulamaları (Kasapoğlu, 2020), kültürel mirasın korunması (Özsoy, 2019), geleneksel halk oyunları (Kıvrak, 2009), dilbilimsel öğeler (Küçükballı, 2013; Küçüktuncer, 2020) ve bölgenin fizikî-coğrafi yapısı (Akış, 1997; Güngör, 2010) gibi tematik alanlarda şekillenmiş, ancak turizm ve sağlık politikaları arasındaki etkileşime sınırlı düzeyde değinilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Şenay Güngör ve Recep Bozyiğit'in (2010) "Tourism Potential of Gazipaşa" başlıklı makalesi, her ne kadar bölgenin coğrafi ve tarihi nitelikleri üzerinde yoğunlaşsa da Gazipaşa'nın genel

turizm potansiyelini ele alan az sayıdaki akademik kaynaklardan biri olması nedeniyle önem arz etmektedir.

Alanya ve Antalya özelinde gerçekleştirilen çalışmalar, Gazipaşa'daki tematik odaklardan farklı olarak, turizm ve sağlık politikalarının kesişim noktalarına daha fazla eğilmekte ve sağlık turizminin çeşitli boyutlarını sistematik bir şekilde ele almaktadır. Uçan (2024), Alanya'daki sağlık çalışanlarının medikal turizm farkındalık düzeylerini inceleyerek, bölgenin sağlık hizmetlerindeki potansiyelini belgelemiştir. Benzer şekilde, Koca (2024), Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi öğrencilerinin sağlık turizmi farkındalık düzeylerini analiz ederek, demografik ve eğitimsel faktörlerin farkındalığını ne derece etkilediği üzerine çalışma yapmıştır. Ulu (2024), Alanya'nın dental turizm pazarını değerlendirerek, Alanya'yı bu alanda bir cazibe merkezi haline getirme olasılığını ortaya koymuştur. Kuzkaya vd. (2023), Alanya'daki sağlık turizmi paydaşlarının tutumlarını inceleyerek, dil eğitimi ve kamu-özel sektör iş birliğinin önemine dikkat çekmiştir. Büyüksahin (2021), Alanya'nın ekolojik çevresinin medikal ve rehabilitasyon turizmi üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasıyla, ekolojik sürdürülebilirliğin sağlık turizmi stratejilerindeki önemine değinmiştir.

Bu kapsamlı literatür taraması, Gazipaşa, Alanya ve Antalya'daki akademik çalışmaların, bölgenin doğal zenginlikleri, kültürel mirası, biyolojik çeşitliliği ve coğrafi özelliklerini detaylı bir şekilde ele aldığını, ancak Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyeline yönelik bütüncül bir değerlendirmenin literatürde eksik olduğunu ortaya koymaktadır. Alanya ve Antalya bölgesindeki araştırmalar, termal kaynakların rehabilitasyon turizmi için sunduğu avantajlar (Büyüksahin, 2021), medikal altyapının uluslararası rekabet kapasitesi (Uçan, 2024; Ulu, 2024) ve ekolojik çevrenin sürdürülebilir turizm üzerindeki etkisi (Büyüksahin, 2021) gibi unsurları sistematik bir şekilde inceleyerek, sağlık turizminin çok boyutlu dinamiklerini anlamaya yönelik önemli katkılar sağlamıştır. Buna karşın, Gazipaşa'nın termal sularının terapötik özellikleri, etnobotanik mirasın geleneksel tıp uygulamalarına entegrasyonu ve doğal güzelliklerinin erişilebilir turizm için sunduğu fırsatlar henüz turizm bağlamında yeterince araştırılmamış ve bu alanda stratejik bir çerçeve geliştirilememiştir. Bu durum, Gazipaşa'yı sağlık turizmi açısından henüz keşfedilmemiş bir bölge olarak öne çıkarmaktadır. Yerel aktörlerin katılımıyla gerçekleştirilecek araştırmalar ve çalışmalar, bölgenin termal, kültürel ve çevresel kaynaklarının değerlendirilmesi amacıyla turizm politikalarıyla uyumlu stratejiler geliştirilmesi açısından kıymetlidir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, Gazipaşa ilçesinin sağlık turizmi potansiyelini analiz ederek, bölgenin güçlü ve zayıf yönlerini, fırsat ve tehditlerini ortaya koymak ve ileri yaş, engelli dostu, rehabilitasyon ile wellness turizmi gibi niş alanlarda sürdürülebilir bir destinasyon kimliği geliştirilmesine yönelik stratejik öneriler sunmaktır. Araştırmanın temel hedefi, Gazipaşa'nın medikal turizm, geleneksel ve tamamlayıcı tıp (GETAT) uygulamaları, termal kaynakları ve geriatric turizm gibi sağlık turizmi türlerindeki potansiyelini ortaya koymaktır. Temiz hava, düşük yapı yoğunluğu, doğal peyzaj, tarihi miras ve ulaşım kolaylığı gibi faktörlerin, sağlık turistlerinin tercih ve beklentileriyle ne ölçüde örtüştüğü değerlendirilmektedir. Dünya genelinde yaşlı nüfusun artması, kronik hastalıkların yaygınlaşması ve bireylerin sağlıklı yaşam arayışı, doğayla iç içe alternatif sağlık destinasyonlarına ilgiyi artırmaktadır (Aydın, 2012). Bu gelişmeler, Gazipaşa gibi küçük ama potansiyeli yüksek bölgeler için önemli bir fırsat yaratmaktadır. Türkiye sağlık turizminde kalifiye personeli, kişiye özel hizmet sunumu, uluslararası akreditasyonlu kurumları ve devlet destekleriyle önemli bir rekabet gücüne sahiptir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007). Ancak İstanbul, Antalya gibi merkezi destinasyonların ötesinde, yeni ve özgün destinasyonların gelişimi, sürdürülebilir büyüme için kritik önemdedir. Gazipaşa'nın alternatif bir yatırım alanı olarak değerlendirilmesi, sadece turizm çeşitliliğine değil, aynı zamanda kırsal kalkınmaya, yerel istihdama ve gelir dağılımının dengelenmesine de katkı sağlayacaktır. Ayrıca sağlık turizmiyle bağlantılı tarım, ulaştırma, inşaat, bankacılık gibi sektörlerde oluşacak hareketlilik, bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasına destek olacaktır (Gülbahar, 2009). Bu bağlamda çalışma, yalnızca Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyelini değerlendirmekle kalmayıp, benzer niteliklere sahip bölgeler için de örnek bir kalkınma modeli oluşturmayı amaçlamaktadır. Elde edilecek bulguların, yerel yönetimler, kamu kurumları ve özel sektör paydaşları için strateji geliştirme ve politika üretme süreçlerine rehberlik etmesi amaçlanmaktadır.

3.2. Araştırmanın Soruları ve Problemleri

Araştırmanın temel problemi, Gazipaşa'nın sahip olduğu doğal ve kültürel zenginliklere rağmen, bu potansiyelin sağlık turizmi alanında yeterince değerlendirilmemesidir. Altyapı eksiklikleri, tanıtım stratejilerinin yetersizliği ve yerel

paydaşlar arasındaki koordinasyon sorunları, bölgenin bu alandaki gelişimini sınırlayan temel etkenler olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, araştırma aşağıdaki temel sorulara odaklanmaktadır:

- Gazipaşa'nın sağlık turizmi açısından güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditleri nelerdir?
- Mevcut sağlık altyapısı, ulaşım ve konaklama hizmetleri, insan kaynağı ve eğitim düzeyi sağlık turizmi taleplerini ne ölçüde karşılayabilmektedir?
- Doğal, kültürel ve çevresel değerler sağlık turistlerinin beklentileriyle ne kadar örtüşmektedir ve sürdürülebilir bir destinasyon oluşturmak için nasıl kullanılabilir?
- Gazipaşa'da farklılaştırma (GETAT vb.), odaklanma (geriatrik turizm) ve maliyet liderliği stratejileri ile sürdürülebilir bir sağlık turizmi modeli oluşturulabilir mi?
- Türkiye'nin sağlık turizmi politikaları Gazipaşa'nın potansiyeliyle nasıl örtüşmektedir ve bu entegrasyonun bölgesel kalkınmaya etkileri nelerdir?

3.3. Araştırmacının Rolü

Bu araştırmada araştırmacı, nitel yöntemlerin temel ilkelerine dayalı olarak veri toplama, analiz ve yorumlama süreçlerinde etkin bir rol üstlenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinin temel ilkelerinden biri, araştırmacının sürecin aktif bir parçası olmasıdır. Bu bağlamda araştırmacı, yalnızca veri toplayan bir gözlemci değil, aynı zamanda yorumlayıcı ve bağlamsal ilişkilendirme yapan bir aktör konumundadır. Fenomenolojik desen çerçevesinde yürütülen bu çalışmada, araştırmacının rolü, katılımcıların yaşantılarına dair algı ve deneyimlerini anlamak ve bu deneyimleri mümkün olduğunca önyargısız biçimde yorumlayabilmek için kritik önemdedir (Yıldırım vd., 2021). Görüşme sürecinde yönlendirici tutumlardan kaçınılarak, katılımcıların yaşadıkları olguları kendi anlatımlarıyla ortaya koymalarına olanak sağlanmıştır. Araştırmacı, veri toplama sürecinde katılımcılara güven veren ve anlam üretimini teşvik eden bir iletişim ortamı oluşturmaya özen göstermiştir. Araştırmacı, nitel araştırma yöntemleriyle ilgili temel kaynakları incelemiş, özellikle fenomenolojik desen çalışmasının teorik temellerini irdeleyerek yöntemsel hazırlığını oluşturmuştur. İlgili akademik yayınlar ve makaleler üzerinden, veri toplama, analiz ve yorumlama süreçlerine dair bilgisini sistematik bir şekilde derinleştirmiştir. Katılımcılara araştırmanın amacı açık biçimde aktarılmış, gönüllülük esasına dayalı onam alınmış, kişisel veriler gizlilik ilkeleri çerçevesinde korunmuştur. Kurumsal izinler tamamlandıktan sonra veri toplama sürecine geçilmiş ve

tüm süreç bilimsel ve etik standartlara uygun şekilde yürütülmüştür. Sonuç olarak, araştırmacının yöntemsel farkındalığı ve etik duyarlılığı, bu çalışmanın geçerliği, güvenilirliği ve akademik niteliğini destekleyen başlıca unsurlar arasında yer almıştır.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, Gazipaşa ilçesinin sağlık turizmi potansiyelini değerlendirmek amacıyla nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Nitel araştırma, bireylerin deneyimlerini, algılarını ve öznel anlam dünyalarını derinlemesine anlamayı hedefleyen bir araştırma paradigmasıdır (Yıldırım vd., 2021). Creswell'e (2017) göre ise nitel araştırma, bireylerin ve toplulukların sosyal ya da insani bir konuya ilişkin algı ve yorumlarını anlamayı amaçlayan bir yöntemdir (Creswell, 2017). Sayısal verilere odaklanan nicel araştırmaların aksine, nitel araştırma, bir olgunun bağlamını, derinliğini ve karmaşıklığını keşfetmeyi amaçlar (Patton, 2014). Nitel araştırmalarda farklı araştırma desenleri vardır ve bunlar, çalışmanın tutarlılığını ve sistematikliğini sağlamada kritik bir rol oynar (Özdemir, 2018). Creswell (2017), araştırma desenlerini, nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları içinde araştırmaya yön veren işlem türleri olarak tanımlar (Creswell, 2017). Nitel araştırmalarda kullanılan başlıca desenler anlatı araştırması, fenomenoloji, kuramsal teori, kültür analizi ve durum çalışmasıdır. Fenomenoloji, olgubilim olarak da adlandırılan bir nitel araştırma desendir (Saban vd., 2017). Fenomenolojik desen, tek bir kavram veya düşüncenin ifade edildiği, araştırılacak bir fenomene vurgu yapmaktadır. Fenomenolojik araştırma, belirli bir olgunun derinlemesine anlaşılmasını ve bireylerin bu olguya dair öznel deneyimlerinin özüne ulaşmayı amaçlar (Yüksel vd., 2015). Bu yöntemde araştırmacı, önyargılarını ve ön kabullerini kenara koyarak, konuya ve katılımcıların algılarına tarafsız bir şekilde odaklanır, böylece bilimsel ve etik bir yaklaşım sergiler. Bu çalışmada söz konusu fenomen (olgu) Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyelidir ve bu fenomeni deneyimleyen kişi ise paydaşlardır.

Nitel araştırma yöntemi, Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyelini yerel paydaşların perspektifinden anlamak ve bölgenin özgün koşullarını derinlemesine incelemek için uygun bir yöntem olarak seçilmiştir. Bu yöntemin tercih edilmesinin temel nedeni, Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyelinin yalnızca sayısal verilerle değil, bölgedeki paydaşların öznel algıları, deneyimleri ve önerileri üzerinden daha derinlemesine anlaşılabilmesidir. Nitel araştırma, yerel halk, sağlık çalışanları ve turizm işletmecileri gibi paydaşların bakış açılarını ortaya çıkararak bölgenin potansiyelini bütüncül bir şekilde değerlendirme fırsatı sunar. Ayrıca, nitel araştırma yönteminin

sunduğu esneklik, görüşmeler ve doküman analizi gibi tekniklerle katılımcıların deneyimlerini kendi ifadeleriyle aktarmalarına olanak tanıyarak, Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyeline dair zengin ve anlamlı veriler toplanmasını sağlamaktadır. Sağlık turizmi, bireylerin sağlık ve refah arayışlarına dayalı bir olgu olduğundan, Gazipaşa bağlamındaki anlamı, paydaşların deneyimleriyle şekillenir. Bu nedenle, fenomenolojik yaklaşım, öznel yaşantılara ve anlam üretimine odaklanması nedeniyle, Gazipaşa gibi küçük ama dinamik bir yerleşim alanında sağlık turizmi olgusunun nasıl algılandığını çözümlemekte etkili bir metodolojik zemindir. Bu desen sayesinde, medikal turizm, termal kaynak kullanımı, GETAT uygulamaları ve yaşlı dostu turizm gibi çeşitli sağlık turizmi alt başlıkları altında bölgenin güçlü ve zayıf yönleri, katılımcıların deneyimleri üzerinden analiz edilmiştir.

Gazipaşa ilçesi, sağlık turizmi potansiyelini değerlendirmek için stratejik bir seçimdir. Bölgenin ılıman iklimi, temiz havası, sakin şehir yaşamı, doğal kaynakları ve tarım alanları, sağlık turizmi için uygun bir altyapı sunarken, Gazipaşa-Alanya Havalimanı'nın sağladığı uluslararası erişilebilirlik, potansiyel yatırımları destekleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. İlçenin zengin kültürel ve tarihi mirası sağlık turizmiyle birleştirildiğinde bölgenin cazibesini artırmakta, Antalya'nın tanınmış destinasyonlarına kıyasla henüz keşfedilmemiş olması sürdürülebilir turizm politikaları için fırsat yaratmaktadır. Gazipaşa üzerine sağlık turizmi odaklı akademik çalışmalarda eksiklik bu araştırmayı özgün ve gerekli kılmaktadır.

3.5. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, nitel araştırmalarda yaygın olarak önerilen amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme ile oluşturulmuştur. Amaçlı örnekleme, belirli özellikleri taşıyan bireylerin derinlemesine incelenmesi yoluyla araştırma sorularına anlamlı ve zengin içerik üretmeyi hedefleyen bir yaklaşımdır (Patton, 2014). Bu bağlamda maksimum çeşitlilik örnekleme, aynı olgunun farklı boyutlarını ve bakış açılarını yansıtan katılımcılardan oluşan çeşitli bir grup oluşturarak, konunun çok yönlü anlaşılmasını mümkün kılmayı amaçlar (Yıldırım vd., 2021; Lincoln vd., 2011). Bu yöntemle, sağlık turizmi ile ilgili doğrudan veya dolaylı bilgi ve deneyimi olan, farklı sosyo-demografik, kurumsal ve mesleki arka planlara sahip bireylerin görüşlerine başvurulmuştur. Katılımcılar, kamu kurumları temsilcileri, sağlık çalışanları, yerel yöneticiler, turizm işletmecileri, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve meslek odaları temsilcilerinden oluşmaktadır. Bu çeşitlilik, çalışmanın hem veri zenginliğini

artırmış hem de farklı kurumsal perspektifleri bir araya getirerek daha bütüncül bir analiz yapılmasına olanak sağlamıştır (Yıldırım vd., 2021). Araştırma grubuna 20 kişi dâhil edilmiş, katılım gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir (Bkz. Tablo 2.5). Katılımcıların isimlerinin gizliliklerini korumak amacı ile katılımcılar K1, K2, K3,...K20 şeklinde kodlanmış ve bulgular kısmında yer alan alıntılar bu kodlara göre aktarılmıştır.

Tablo 2.5 Görüşmeye katılan katılımcılara ait demografik bilgiler

Kod	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Meslek
K1	Erkek	55	Lisans	Sağlık Çalışanı
K2	Erkek	48	Doktora	Sağlık Turizmi Uzmanı
K3	Erkek	46	Doktora	Akademisyen
K4	Erkek	54	Doktora	Sağlık Çalışanı
K5	Erkek	63	Lisans	Turizmci
K6	Erkek	45	Lisans	Turizmci
K7	Kadın	53	Yüksek Lisans	Mimar/ STK Temsilcisi
K8	Kadın	47	Doktora	Akademisyen
K9	Erkek	51	İlköğretim	Kamu Çalışanı
K10	Erkek	41	Doktora	Akademisyen
K11	Erkek	51	Ortaöğretim	Turizmci
K12	Erkek	41	Doktora	Akademisyen
K13	Erkek	50	Ortaöğretim	Emlakçı / Termal Turizm Yatırımcısı
K14	Erkek	59	Lisans	Sağlık Çalışanı
K15	Kadın	43	Yüksek Lisans	STK Temsilcisi
K16	Erkek	55	Yüksek Lisans	Marina Temsilcisi
K17	Erkek	51	Doktora	Akademisyen
K18	Erkek	39	Yüksek Lisans	Kamu Çalışanı
K19	Erkek	52	Lisans	Kamu Çalışanı
K20	Erkek	52	Lisans	Turizmci

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Görüşmeler 2025 yılı Haziran-Temmuz ayları arasında Gazipaşa ilçe merkezi, Alanya ilçe merkezi ve kırsal mahallelerde yapılmıştır. Tüm görüşmeler öncesinde bilgilendirme yapılmış, aydınlatılmış onam formu imzalatılmış ve kimlik gizliliği sağlanmıştır. Bu yapının oluşturulmasında temel amaç, Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyeline ilişkin karar alma, planlama ve uygulama süreçlerinde rol alabilecek tüm aktörlerin görüşlerini kapsayacak temsil gücü yüksek bir grup oluşturmaktır. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünden çok, veri doygunluğu ve elde edilen bilgilerin anlamlılığı esas olduğundan (Creswell, 2017), görüşme sayısının veri tekrarlarının

başladığı noktada sınırlandırılması önerilmektedir. Bu doğrultuda verilerin yapılan görüşmeler sırasında tekrarladığı görülmüş ve yürütülen araştırmada 20. kişide görüşmeler sonlandırılmıştır. Tüm katılımcılarla yapılan görüşmeler öncesinde aydınlatılmış onam formu imzalatılmış, etik kurallara uygunluk çerçevesinde katılım sağlanmış ve kimlik bilgileri gizli tutulmuştur.

3.6. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada, nitel araştırmalarda kullanılan temel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda sıkça başvurulmuş veri toplama yollarından biri olan görüşme tekniği, araştırmacının katılımcılara açık uçlu sorular yönelterek onların yanıtlarını kayıt altına alması esasına dayanır. Creswell'e (2017) göre bu tür sorular, alanyazındaki kavramları destekleyecek biçimde derinlemesine ve anlamlı veriler sunma potansiyeline sahiptir. Yıldırım ve Şimşek'e (2021) göre ise görüşmeler aracılığıyla katılımcıların konuya ilişkin düşünce ve deneyimlerinin ayrıntılı biçimde ortaya konması hedeflenmektedir. Bu çalışmada tercih edilen yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, belirli konulara odaklanmakla birlikte, soruların sırası ve ifadesinin esnek tutulduğu bir yapıya sahiptir. Bu sayede araştırmacı, katılımcıların düşüncelerine göre görüşmeyi yönlendirebilir ve yeni ortaya çıkan fikirlere yer verebilir (Merriam, 2018). Aydın (2023) bu tekniğin, açık uçlu sorular aracılığıyla katılımcıların daha ayrıntılı ve zengin bilgiler sunabilmesine olanak tanıdığına dikkat çekmektedir (Aydın, 2023). Veri toplama sürecinde, ilk olarak yapılandırılmış bir görüşme formu aracılığıyla, sağlık turizmi alanında yerel bilgiye, gözleme ve deneyime sahip paydaşlarla yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme soruları, açık, sade ve yönlendirici olmayan bir dille hazırlanmış, mantıksal bir sıraya göre düzenlenmiştir (Balaban-Salı, 2012). Görüşmelerin sağlıklı yürütülebilmesi için, katılımcılara görüşmenin amacı ve süresi açıklanmış, yer ve zaman seçimi onlara bırakılmıştır. Sürece ön görüşmeyle hazırlık yapılmış, güven ortamı oluşturulmuş ve görüşme sonrası paylaşılan ek bilgiler de kayda alınmıştır. Yarı yapılandırılmış bir kılavuz çerçevesinde yürütülen görüşmelerde, Gazipaşa'nın sağlık turizmine uygunluğu, bölgede gelişebilecek potansiyel turizm türleri, gelişim stratejileri ve SWOT unsurları (güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar, tehditler) gibi konuları kapsayan sorular yöneltilmiştir. Etik ilkeler gereğince, katılımcıların onayı alınmış, görüşmelere katılım gönüllülük esasına dayalı olmuş, tüm kimlik bilgileri gizli tutulmuştur. Veri toplama sürecinde, Araştırmanın Soruları ve Problemleri bölümünde belirtilen genel sorulara yanıt

toplamak amacıyla aşağıdaki görüşme kılavuzu kullanılmıştır. Araştırma sorularının belirlenmesinde literatürdeki benzer çalışmalardan faydalanılmıştır. Katılımcıların konuya ilişkin duygu, düşünce ve deneyimlerini derinlemesine anlamak hedeflenmiş, bu doğrultuda, uzman akademisyenlerle görüşülerek araştırmanın amacına uygun sorular geliştirilmiştir (Tekindal vd., 2020). Katılımcılara yöneltilen sorular aşağıdaki gibidir:

Soru 1: Gazipaşa sağlık turizmi için uygun bir destinasyon mudur?

Soru 2: Gazipaşa’da hangi sağlık turizmi türleri gelişebilir?

Soru 3: Gazipaşa’da sağlık turizminin gelişmesine yönelik stratejiler neler olabilir?

Soru 4: Gazipaşa’nın sağlık turizmi potansiyeline yönelik güçlü yönleri nelerdir?

Soru 5: Gazipaşa’nın sağlık turizmi potansiyeline yönelik zayıf yönleri nelerdir?

Soru 6: Gazipaşa’da sağlık turizmine yönelik fırsatlar nelerdir?

Soru 7: Gazipaşa’da sağlık turizmine yönelik tehditler nelerdir?

Bu sorular, SWOT analizi çerçevesinde verileri yapılandırmak ve bölgenin sağlık turizmi dinamiklerini anlamak için yönlendirici olmuş, neticede elde edilen veriler de araştırmanın bulgularına temel oluşturmuştur. Araştırmada kullanılan ikinci teknik, doküman analizidir. Bu teknik, çalışma amacına yönelik bilgi içeren yazılı materyallerin sistematik biçimde incelenerek kavramsal temalar doğrultusunda analiz edilmesini ifade eder (Miles vd., 2016; Neuendorf, 2017). Nitel araştırmalarda dokümanlar, araştırmacılar için hazır bilgi sunan ve veri çeşitliliğini destekleyen önemli kaynaklardır (Merriam, 2018). Doküman analizi kapsamında incelenen resmi raporlar, yerel yönetim planları, turizm istatistikleri ve kitaplar, makaleler, tezleri içeren akademik literatür gibi yazılı kaynaklardan destekleyici veriler toplanmıştır. Bu belgeler, görüşme verilerini desteklemek ve karşılaştırmalı analiz imkânı sağlamak amacıyla değerlendirilmiştir.

3.7. Veri Toplama Süreci

Gazipaşa’nın sağlık turizmi potansiyelini fenomenolojik bir yaklaşımla anlamak amacıyla veri toplama süreci, sistematik ve özenli bir şekilde yürütülmüştür. Bu süreç, 2025 yılı Haziran ve Temmuz aylarında, Gazipaşa ilçe merkezi ve kırsal mahallelerinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılmış, böylece katılımcıların öznel deneyim ve algıları derinlemesine incelenmiştir. Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu’nun 14.01.2025 tarihli ve 2025/09 sayılı onayı doğrultusunda etik izin alınarak gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın herhangi bir sakınca taşımadığı teyit edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, amaçlı örnekleme yöntemlerinden

maksimum çeşitlilik örneklemesiyle seçilen 20 katılımcıyla yüz yüze yapılmıştır. Katılımcılar, yerel yönetim temsilcileri, sağlık sektörü çalışanları, turizm işletmecileri, akademisyenler, sivil toplum kuruluşu üyeleri ve meslek odası temsilcilerinden oluşan çeşitlilik gösteren bir gruptur. Görüşmeler, katılımcıların kendi iş yerlerinde veya uygun, sessiz bir ortamda yapılmış, her biri yaklaşık 25-40 dakika sürmüş ve katılımcıların onayıyla akıllı telefonun ses kayıt özelliği kullanılarak kaydedilmiştir. Görüşmeler öncesinde, katılımcılara araştırmanın amacı, kapsamı hakkında detaylı bilgi verilmiş, isimlerinin ve kurumlarının gizli kalacağı garanti edilmiştir (Büyüköztürk vd., 2020). Katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutulmuş ve görüşmelerde kullanılan ifadeler K1, K2, K3, ...K20 şeklinde kodlanmıştır. Fenomenolojik yaklaşıma uygun olarak, görüşmeler açık uçlu sorularla esnek bir şekilde yürütülmüş, katılımcıların Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyeline dair algı ve deneyimlerini kendi ifadeleriyle aktarmaları teşvik edilmiştir. Araştırmacı, görüşmelerde tutarlı bir yaklaşım sergileyerek tarafsız kalmış, katılımcıları yönlendirmekten kaçınmış ve gerektiğinde detay bilgi talep ederek derinlemesine yanıtlar almaya özen göstermiştir (Fraenkel vd., 2006). Veri doygunluğuna ulaşıldığında, yani 20. katılımcıda verilerin tekrar ettiği gözlemlendiğinde, görüşme süreci sonlandırılmıştır (Creswell, 2017). Araştırmacı, saha ile sürekli etkileşim içinde kalarak bağlamsal geçerliliği güçlendirmiş ve Gazipaşa'nın sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını bütüncül bir şekilde anlamaya özen göstermiştir.

3.8. Verilerin Analizi

Araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen nitel veriler, tümdengelimci içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi, verilerin parçalara ayrılması, benzerliklerine göre gruplandırılması ve anlamlı temalar haline getirilerek sistematik biçimde yorumlanması süreci olarak tanımlanır (Merriam, 2018). Nitel verilerin daha sistematik ve düzenli bir yapıya kavuşturulması istendiğinde, özellikle görüşme verilerinin değerlendirilmesinde içerik analizi etkili bir yöntemdir (Fraenkel vd., 2012). Nitel içerik analizi, genellikle yazıya çevrilmiş görüşme metinlerinden yola çıkarak, kapsamlı verileri düzenli ve öz bir forma dönüştürmeyi hedefler (Erlingsson vd., 2017). Bu süreç, verilerin kodlanmasıyla başlar ve anlamlı temalar oluşturularak daha soyut bir düzeye ulaşmayı amaçlar. Bu doğrultuda, görüşmelerden elde edilen veriler, yüzeysel ifadelerden derin anlamlara ilerleyecek şekilde kodlanmış ve tematik kategoriler altında sistematik olarak düzenlenmiştir (Fraenkel vd., 2012; Eysenbach vd., 2002). Tümdengelimci içerik analizi ise önceden

belirlenmiş bir kuramsal çerçeveye dayanarak verilerin analiz edilmesi ve araştırma sorularıyla ilişkili temaların sistematik bir şekilde sınıflandırılması sürecini ifade eder (Yıldırım vd., 2021). Bu yöntem, mevcut teorilere dayalı olarak verileri düzenli kategorilere ayırarak, araştırma sorularına yönelik tutarlı ve yapılandırılmış bir analiz sağlar (Elo vd., 2008). Bu bağlamda, görüşme verileri, SWOT analizi (güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar, tehditler) çerçevesinde önceden tanımlı kategorilere göre analiz edilmiştir. Veri analizi sürecinde öncelikle, görüşme ses kayıtları yazıya aktarılmış ve MAXQDA 2022 yazılımı kullanılarak veriler sistematik bir şekilde işlenmiştir. Tümdengelimci yaklaşım doğrultusunda, araştırma sorularına ve SWOT analizi çerçevesine uygun olarak önceden belirlenmiş temalar (güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar, tehditler) temel alınmış, görüşme verileri bu temalar altında kodlanmıştır. Araştırmacı, her bir katılımcının ifadelerinden, sağlık turizmi potansiyeline ilişkin anlamlı birimleri dikkatlice belirlemiş ve bu birimleri ilgili tematik kategorilere yerleştirmiştir (Merriam, 2018). Kodlama süreci, araştırma sorularına uygunluk ve kuramsal bütünlük gözetilerek yapılandırılmış, ardından, sağlık ve turizm alanında uzman bir profesör ve bir doçentin katkılarıyla temalar gözden geçirilerek nihai haline getirilmiştir. Tematik yapının oluşturulmasında, fenomenolojik yaklaşımın gereklilikleri doğrultusunda, katılımcıların Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyeline ilişkin öznel algı ve deneyimleri ön planda tutulmuş, aynı zamanda, literatürdeki kuramsal çerçeve ve araştırmacının saha gözlemleri dikkate alınmıştır.

Sonuç olarak, tümdengelimci içerik analizi yöntemiyle sistematik biçimde çözümlenen görüşme verileri, Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyelini SWOT analiz çerçevesinde değerlendirme imkânı sunmuş, elde edilen bulgular, çalışmanın dördüncü bölümünde temalar altında detaylı olarak sunulmuştur.

3.9. Güvenilirlik ve Geçerlilik

Bu araştırmada, veri toplama ve analiz süreçlerinde bilimsel geçerlilik ve güvenilirlik ölçütlerine azami dikkat gösterilmiştir. Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik, çalışmanın bilimsel yeterliliğini ve elde edilen bulguların güvenilirliğini sağlamada belirleyici unsurlardır (Merriam, 2018; Yıldırım vd., 2021). Çalışmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla, veri toplama süreci sistematik biçimde planlanmış, elde edilen bulgular şeffaf bir analiz süreciyle değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, araştırmacının geçerli ve güvenilir bir yapıya kavuşması amacıyla veri toplama ve analiz süreci boyunca

Yıldırım ve Şimşek (2021) ile Merriam (2018) tarafından önerilen çeşitli stratejilere başvurulmuştur. Bu kapsamda öncelikle uzun süreli etkileşim sağlanmış, araştırmacı, saha ile düzenli temas kurarak yerel bağlamı daha iyi tanımaya ve sosyal yapıyı bütüncül bir yaklaşımla değerlendirmeye özen göstermiştir. Araştırma boyunca her görüşme öncesi katılımcıların uygunluk durumu dikkate alınmış, görüşmeler katılımcıların belirlediği yer ve zamanda gerçekleştirilmiştir. Ayrıca katılımcılarla güven ilişkisi tesis edilmiş, veri toplama sürecinin amacı ve içeriği açık şekilde paylaşılmıştır. Katılımcıların önyargılarının azaltılması amacıyla, çalışmanın herhangi bir kişi, kurum veya yargıyı hedeflemediği, yalnızca bilimsel veri üretimine katkı sağlamayı hedeflediği özellikle vurgulanmıştır. Katılımcılara görüşmelerin tamamen gizli kalacağı, ad-soyad, kurum ve lokasyon gibi kişisel bilgilerinin hiçbir aşamada kullanılmayacağı önceden bildirilmiştir. Katılımcı teyidi stratejisi kapsamında, görüşmelerden elde edilen bazı ön bulgular, ilgili katılımcılarla tekrar paylaşılmış, bu bilgilerin katılımcının gerçek düşüncelerini yansıtmadığına dair geri bildirimleri alınmıştır. Böylece, verilerin doğruluğu doğrudan kaynaklar aracılığıyla teyit edilmiştir. Buna ek olarak, derinlik odaklı veri toplama yaklaşımı benimsenmiş, görüşme soruları ve gözlem notları, Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyelini çok boyutlu ve kapsamlı bir şekilde değerlendirecek biçimde yapılandırılmıştır. Kodlama ve tematik analiz süreçleri ise sağlık ve turizm alanında uzman iki akademisyen tarafından gözden geçirilerek bilimsel denetim sağlanmıştır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi benimsenmiş ve katılımcı seçiminde belirli ölçütlere bağlı kalınmıştır. Katılımcıların sosyo-demografik çeşitliliğine dikkat edilerek, sağlık turizmi konusunda bilgi sahibi ve sürece katkı sunabilecek aktörlerden oluşan bir örneklem yapısı oluşturulmuştur. Katılımcıların seçilme gerekçeleri ve sürece dâhil edilme biçimleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Güvenilirlik kapsamında ise, analiz süreci şeffaf biçimde yapılandırılmış ve veri işleme adımları ayrıntılarıyla sunulmuştur. Görüşme kayıtları, yazıya aktarıldıktan sonra MAXQDA 2022 yazılımı kullanılarak kodlanmış, veriler SWOT çerçevesinde önceden tanımlı temalara yerleştirilmiştir. Araştırmacı, sürecin her aşamasında etik ilkeleri gözetmiş, katılımcıların gönüllülüğüne saygı göstermiş, verilerin anonimleştirilmesine ve kişisel mahremiyetin korunmasına özen göstermiştir.

Sonuç olarak, bu çalışma, uzun süreli etkileşim, katılımcı teyidi, uzman incelemesi ve sistematik analiz süreci gibi stratejilerle geçerlilik ve güvenilirlik ilkelerine bağlı kalınarak yürütülmüş, elde edilen bulguların bilimsel niteliği yüksek düzeyde güvenilirlik kazanmıştır. Nitel araştırmalarda geçerliliğin ve güvenilirliğin

sağlanabilmesi için “inandırıcılık”, “aktarılabirlik”, “tutarlılık” ve “teyit edilebilirlik” temel kriterler arasında yer almaktadır (Creswell, 2018; Merriam, 2018; Yıldırım vd., 2021). Bu bağlamda, çalışmada elde edilen bulguların açık, tutarlı ve kuramsal çerçeve ile uyumlu biçimde yorumlanmasına özen gösterilmiş, analiz edilen temalar doğrudan katılımcı ifadeleriyle desteklenerek iç geçerlilik (inandırıcılık) sağlanmıştır. Dış geçerlilik (aktarılabirlik) açısından, çalışma grubunun sosyo-demografik özellikleri ve araştırma bağlamı ayrıntılı biçimde tanımlanmış; sistematik kodlama süreci ile iç güvenilirlik (tutarlılık) desteklenmiş ve bulguların verilerle açık biçimde ilişkilendirilmesiyle dış güvenilirlik (teyit edilebilirlik) güçlendirilmiştir. Ayrıca, SWOT matrisinin oluşturulmasında yalnızca katılımcı görüşlerinden elde edilen temaların kullanılması, verilerin geçerliliğini ve analiz sürecinin bilimsel tutarlılığını pekiştirmiştir. Bu doğrultuda, araştırmanın tüm aşamaları geçerlilik ve güvenilirlik ilkeleri çerçevesinde dikkatle yürütülmüştür.

3.10. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları

Bu tez çalışması, herhangi bir kurum ya da kuruluştan maddi destek alınmaksızın, araştırmacının kişisel olanaklarıyla yürütülmüştür. Araştırmanın yürütülmesinde, bazı temel metodolojik varsayımlar esas alınmıştır. Katılımcıların görüşme sürecinde sağlık turizmi konusundaki bilgi, deneyim ve gözlemlerini içtenlikle ve açık biçimde paylaşacakları kabul edilmiştir. Bu durumun, elde edilen verilerin doğruluğunu ve temsiliyet gücünü artıracığı öngörülmektedir. Ayrıca, çalışmaya dâhil edilen kamu yöneticileri, sağlık sektörü çalışanları, turizm profesyonelleri ve diğer yerel paydaşların, konuyla ilgili yeterli düzeyde bilgi ve farkındalığa sahip oldukları varsayılmıştır. Gazipaşa'nın sahip olduğu doğal, tarihi ve altyapısal özelliklerin sağlık turizmine uygunluk taşıdığı, bu potansiyelin SWOT analizi ile sistematik biçimde değerlendirilebileceği varsayımı da araştırmanın temel kabulleri arasında yer almıştır. Aynı şekilde, içerik analizi yöntemi ve MAXQDA 2022 yazılımıyla yapılan açık kodlamanın, verilerin tematik düzeyde analizine olanak tanıyan yeterli metodolojik çerçeveyi sağladığı düşünülmüştür.

Bu çalışma, Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyelini değerlendirme amacı doğrultusunda yürütülmüş olmakla birlikte, araştırma sürecinde bazı sınırlayıcı koşullar da söz konusu olmuştur. Katılımcı profili her ne kadar çeşitli mesleki ve kurumsal yapılardan özenle seçilmiş olsa da, görüşmelerin büyük ölçüde yerel düzeydeki aktörlerle gerçekleştirilmiş olması, sağlık turizmi politikasının ulusal ve uluslararası boyutlarının

sınırlı biçimde ele alınmasına neden olmuştur. Küresel düzeydeki turizm aktörlerinin perspektiflerinin çalışmaya dâhil edilememesi, Gazipaşa'nın küresel rekabet potansiyeline dair daha geniş bir bakış açısı geliştirilmesini kısıtlamış olabilir. Buna karşın, Türkiye genelinde sağlık turizmi politikalarının şekillenmesinde etkili olan bir yöneticiyle yapılan birebir görüşme, ulusal düzeyde önemli bir veri noktası sağlamıştır. Veri toplama sürecinin 2025 yılı yaz aylarında (Haziran-Temmuz) gerçekleştirilmiş olması, sağlık turizminin yıl boyunca gösterdiği mevsimsel değişkenlikleri tam olarak yansıtmaya fırsatı sunmamış olabilir. Özellikle kış dönemlerinde daha fazla öne çıkan termal sağlık turizmi veya yaşlılara yönelik bakım hizmetleri gibi sezonluk türler, bu zaman aralığında yeterince gözlemlenememiştir. Bu durum, bulguların yıl boyu geçerliliği konusunda dikkatli bir değerlendirme yapılmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte, bazı katılımcıların sağlık turizmi kavramını diğer turizm türlerinden açık biçimde ayırt edemediği, sağlık turizmini yalnızca medikal turizm çerçevesinde değerlendirme eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle görüşmeler sırasında, kavramsal çerçevenin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla açıklayıcı sorular yöneltilmiş ve gerektiğinde kavrama ilişkin tanımlayıcı bilgiler paylaşılmıştır. Araştırmacı, bu tür müdahaleleri tarafsızlık ilkesinden sapmadan, yalnızca anlam netliği sağlamak amacıyla gerçekleştirmiştir. Ancak bu durum, elde edilen görüşlerin değerlendirilmesinde katılımcının bilgi düzeyi ve kavrama biçiminin göz önünde bulundurulmasını gerekli kılmıştır. Araştırmanın yalnızca Gazipaşa ilçesiyle sınırlı tutulmuş olması, elde edilen bulguların farklı coğrafi bağlamlara doğrudan genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. Bu nedenle, ulaşılan sonuçların yerel dinamiklerle sınırlı olduğu dikkate alınmalı, benzer araştırmalarda daha geniş ölçekli örneklem yapılarının tercih edilmesi önerilmelidir.

4. BULGULAR

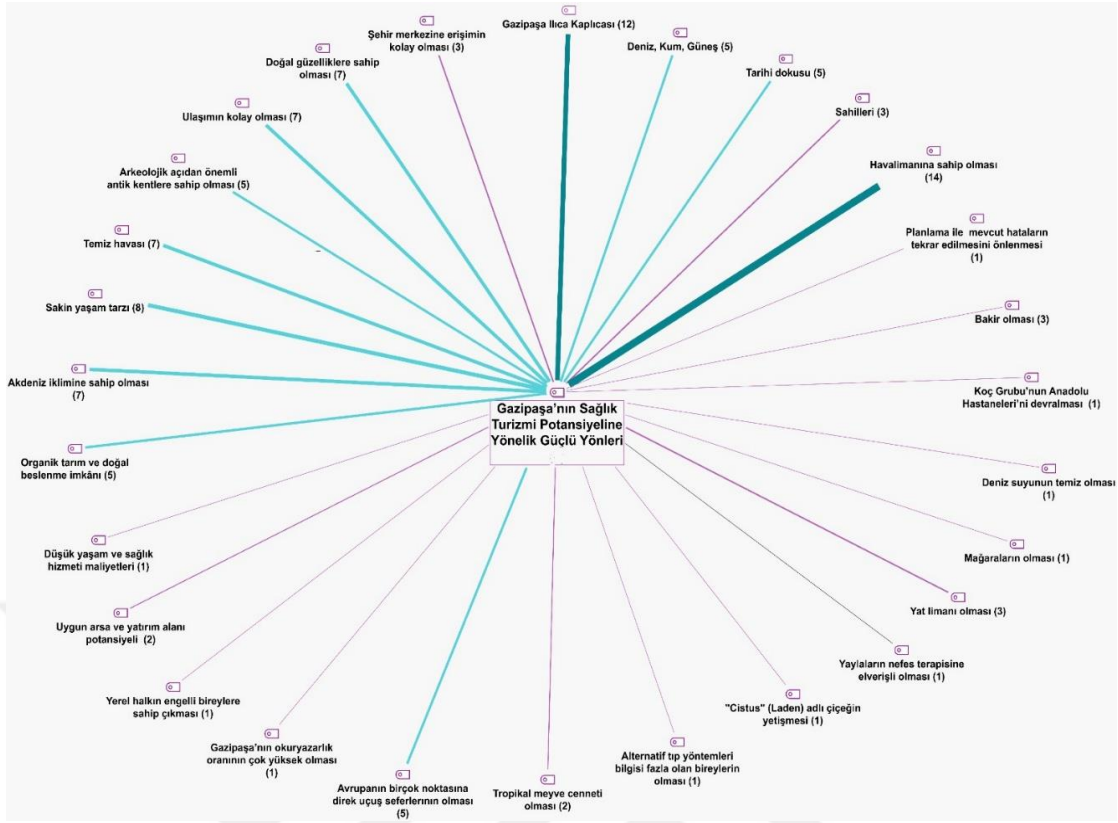
Bu bölümde, Gazipaşa ilçesinin sağlık turizmi potansiyeline ilişkin yürütülen nitel araştırmadan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırmanın veri seti, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilmiş ve içerik analizi yöntemiyle MAXQDA 2022 programında analiz edilmiştir. Kodlama sürecinde tümdengelimci yaklaşımla hareket edilmiş, literatürden ve saha verilerinden elde edilen kavramlar doğrultusunda oluşturulan ana kategoriler altında alt kodlar türetilmiştir. Bu doğrultuda “Gazipaşa’nın sağlık turizmi açısından güçlü yönleri”, “Gazipaşa’nın sağlık turizmi açısından zayıf yönleri”, “Gazipaşa’da sağlık turizmine yönelik fırsatlar”, “Gazipaşa’da sağlık turizmine yönelik tehditler”, “Gazipaşa’da sağlık turizmini geliştirmeye yönelik stratejiler” ve “Gazipaşa’da geliştirilebilir sağlık turizmi türleri” olmak üzere altı ana tema oluşturulmuş ve kod-teori modeli ile görselleştirilmiştir. Ayrıca her bir tema altında yer alan alt kodlar, katılımcıların ifadeleriyle desteklenerek aşağıda ilgili alt başlıklarda yer verilmiştir.

4.1. Gazipaşa’nın Sağlık Turizmi SWOT Analizi

Gazipaşa’nın sağlık turizmi potansiyelini değerlendirmek amacıyla kamu kurumları, özel sektör temsilcileri ve sivil toplum kuruluşları temsilcileriyle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler SWOT analizi ile değerlendirilmiştir.

4.1.1. Gazipaşa’nın sağlık turizmi açısından güçlü yönleri

Gazipaşa’nın sağlık turizmi açısından güçlü yönlerini belirlemek için paydaşlara, “*Gazipaşa’nın sağlık turizmi açısından güçlü yönleri nelerdir?*” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan elde edilen verilerin analizi sonucunda Gazipaşa’nın sağlık turizmi açısından güçlü yönleri ana teması oluşturulmuş ve kod-teori modeli ile görselleştirilmiştir (Bkz. Şekil 4.1). Bu ana tema içerisinde yer alan kodların yoğunluğu, bu alandaki olumlu algının ve mevcut potansiyelin yüksekliğini göstermektedir. Bulgular, ilçenin doğal, lojistik ve sosyo-kültürel potansiyelinin sağlık turizmi açısından dikkate değer avantajlar sunduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 4.1 Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyeline yönelik güçlü yönleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Şekil 4.1'e göre Gazipaşa'nın sağlık turizmi açısından en önemli güçlü yönü, havalimanıdır (f=14). Gazipaşa'nın direkt uçuş gerçekleştirilebilen bir havalimanına sahip olması, özellikle uluslararası sağlık turizmi bağlamında önemli bir lojistik avantaj olarak değerlendirilmektedir. Katılımcılar, ilçede uluslararası uçuşlara açık bir havalimanının bulunmasının özellikle yurt dışından gelecek sağlık turistleri için büyük bir kolaylık sağladığını ifade etmiştir. Bu durum, Gazipaşa'yı Akdeniz bölgesindeki birçok destinasyondan farklılaştıran ve ulaşılabilirlik açısından öne çıkaran bir unsur olarak değerlendirilmektedir. İkinci sırada, Gazipaşa Ilıca Kaplıcası (f=12) yer almakta olup, termal turizm potansiyelinin önemli bir avantaj olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Termal su kaynaklarının rehabilitasyon, romatizmal hastalıklar ve yaşlı bakımı gibi hizmet alanlarında kullanılabilir olması, Gazipaşa'nın termal turizm ve alternatif sağlık turizmine yönelik önemli bir potansiyel taşıdığını göstermektedir.

Sakin yaşam tarzı (f=8), ılıman iklimi (f=7), temiz havası (f=7), doğal güzellikleri (f=7) ve ulaşım kolaylığı (f=7) da Gazipaşa'nın sağlık turizmine uygunluğunu destekleyen çevresel ve yapısal faktörler olmakla birlikte katılımcılar tarafından sıkça vurgulanan güçlü yönler arasında yer almaktadır. Özellikle sakin yaşam tarzı (f=8) ve

doğal güzelliklerin korunmuş olması (f=7) gibi nitelikler, sağlık turistleri için dikkat çeken diğer güçlü yönlerdir. Katılımcılar, şehirdeki sessiz ve huzurlu atmosferin, özellikle büyük şehirlerin kaotik yapısından uzaklaşmak isteyen bireyler için uygun bir iyileşme ortamı sunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, ılıman Akdeniz ikliminin, yıl boyunca sürdürülebilir sağlık hizmetleri sunulmasına olanak tanıyacağı, açık hava terapileri, doğa yürüyüşleri ve rehabilitasyon süreçlerini destekleyeceği belirtilmektedir. Özellikle solunum yolları rahatsızlıkları olan bireyler açısından temiz hava kalitesine sahip bir destinasyon olarak alternatif turizm ve wellness turizminde Gazipaşa'nın tercih edilen bir konuma gelebileceği vurgulanmaktadır.

Katılımcıların ayrıca organik tarım ve doğal beslenme imkânı (f=5), deniz, kum, güneş üçlüsüne erişim (f=5), tarihi doku (f=5) ve arkeolojik zenginlikler (f=5) gibi unsurları da güçlü yönler arasında sıklıkla dile getirdikleri görülmektedir. Bu özellikler, sağlık turizminin kültürel ve doğa temelli turizm ile bütünleştirilebilmesini mümkün kılmakta ve destinasyonun çok yönlü bir çekim merkezi hâline gelmesini desteklemektedir. Gazipaşa'nın deniz suyunun temiz olması (f=1), özellikle talassoterapi gibi deniz kaynaklı alternatif tedavi yöntemlerinin uygulanabilmesi açısından değer taşımaktadır. Temiz kıyı ekosistemleri, hem doğrudan sağlık turizmi hizmeti sunulabilecek hem de wellness ve dinlenme amaçlı gelen turistlerin deneyimini artıracak önemli bir çevresel avantajdır. Ayrıca, katılımcılar tarafından belirtilen nefes terapisine elverişli yaylalar (f=1), özellikle solunum yolu hastalıklarına sahip bireylerin tedavi sürecini destekleyebilecek doğal bir terapi ortamı sunmaktadır. Yüksek oksijen oranı, serin hava ve alerjenlerden uzak doğal çevre, doğa temelli terapötik uygulamaların planlanmasına olanak sağlayabilecektir. Botanik açıdan incelendiğinde, bölgede yetişen "Cistus" (laden) bitkisi (f=1), geleneksel ve alternatif tıpta antioksidan, antiviral ve bağışıklık sistemini destekleyici özellikleriyle bilinen bir türdür. Bu bitkinin, sağlık turizmi hizmetleri ile entegre edilebilecek fitoterapi ve doğal ürün temelli sağlık uygulamalarına altyapı sağlayabileceği belirtilmektedir. Alternatif tıp bilgisine sahip bireylerin bulunması (f=1), yerel halkın kültürel birikimiyle sağlık hizmetlerini harmanlayabilecek özgün bir deneyim sunma potansiyelini ortaya koymaktadır. Geleneksel uygulamaların modern tıpla harmanlanması, Gazipaşa'yı farklılaştıran bir sağlık destinasyonu kimliği yaratabilecek unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Katılımcıların değindiği bir diğer konu olan ilçede okuryazarlık oranının yüksek olması (f=1), hem yerel halkın sağlık turizmi süreçlerine daha hızlı uyum sağlayabileceğini hem de eğitimli iş gücüne erişimin kolaylaşabileceğini göstermektedir.

Bu durum, hizmet kalitesinin sürdürülebilirliği açısından pozitif bir göstergedir. Aynı şekilde, yerel halkın engelli bireylere yönelik duyarlılığı (f=1), sosyal sürdürülebilirlik ve engelsiz turizm ilkeleri açısından değerli bir insan kaynağı zemini oluşturmaktadır.

Güçlü yönler altında değinilen bir diğer başlık olan düşük yaşam ve sağlık hizmeti maliyetleri (f=1), Gazipaşa'yı özellikle emekliler, kronik hastalar ve uzun süreli tedavi arayan orta gelirli sağlık turistleri için cazip bir destinasyon hâline getirmektedir. Fiyat avantajı, Türkiye'nin sağlık turizminde rekabetçi olduğu başlıca unsurlardan biridir ve Gazipaşa'da bu avantaj ile doğal ortam ve özgün yaşam tarzı birleştirilerek daha güçlü bir çekim noktası yaratılabilir.

Alanya'da sağlık turizmi ve turistin sağlığı alanında öncü işletmelerden biri olan Anadolu Hastanesi yöneticisi ile yapılan görüşme neticesinde edinilen bilgiye göre, Koç Grubu'nun Anadolu Hastaneleri'ni devralması ve bu bölgede sağlık turizmine yönelik yatırımlara yönelmesi (f=1), özel sektörün bölgeye ilgisinin arttığını ve sağlık altyapısının gelişmekte olduğunu göstermektedir. Bu gelişme, yalnızca mevcut hizmet kapasitesinin artırılması değil, aynı zamanda kurumsal güvenilirliğin oluşması açısından da önemli bir göstergedir. Görüşmede de vurgulandığı üzere, bu tür kurumsal yatırımlar bölgedeki sağlık hizmet kalitesinin yükselmesine ve sunulan hizmetlerin uluslararası standartlara yaklaşmasına doğrudan katkı sağlamaktadır.

Bölgenin hâlen bakir niteliğini koruması ve ciddi planlama hatalarının henüz yapılmamış olması (her biri f=1), Gazipaşa'da sağlık turizmine yönelik gelecekte gerçekleştirilecek yatırımların çevresel sürdürülebilirlik, doğayla bütünleşik mimari anlayışı ve kapsayıcı hizmet sunumu ilkeleri doğrultusunda şekillendirilmesine olanak sunmaktadır. Bu durum, uzun vadede Gazipaşa'nın sağlık turizmi alanında örnek teşkil eden bütüncül ve sürdürülebilir bir destinasyon modeli oluşturmaya zemin hazırlayabilir.

Katılımcıların konuyla ilgili dikkat çeken bazı ifadeleri aşağıda sunulmuştur:

K1: *“Güçlü yönlerinden en önemlisi ulaşımı. Ulaşım imkânları, havanın ılıman olması, denizin kenarında bir şehir olması, marinanın olması güçlü yönleri. Burada bir termal kaynağımız var. Burada böyle bir suyun çıkması bizim için bir artı. Güneşi bol, yat limanı var, denizi, kumsat, havası güzel. Tarihi değerleri var.”*

K2: *“Gazipaşa'nın en önemli avantajı, uluslararası bir ulaşım ağının bulunması, bu hava yolu çok önemli. Çünkü sağlık turizmi hastaları doğrudan uçuşun olduğu yerleri tercih ediyorlar, dolayısıyla diğer aktarmalı uçuşlara göre biraz daha avantajlı bir konuma geçiyor. Gazipaşa deniz, kum, güneş ile doğal termal suyun bulunduğu*

lokalizasyonlardan bir tanesi. Bu, batı Avrupa'da özellikle İtalya'da gördüğümüz bir özellik. Ilıca bölgesinin havaalanına yakınlığı da avantaj olarak değerlendirilebilir.”

K3: “İlk akla gelen elbette havalimanı olmaktadır. Ancak havalimanının hedef kitlenin ihtiyaçları doğrultusunda konunun uzmanlarınca revize edilmesi gerekebilir. Geriatrik yaş grubunun hedeflenmesi halinde, örneğin, havalimanı içinde ve havalimanı-otel arası transportlarının son derece konforlu olması sağlanmalıdır. Bir diğer güçlü yönümüz; Gazipaşa ilçemizdeki kaplıcadır. Kaplıcanın doğal yapısı bozulmadan maksimum sayıda insana hizmet verecek şekilde planlama yapılabilir. Geriatrik yaş grubunda sık görülen eklem ağrıları, cilt hastalıkları gibi şikâyetlerde kaplıcanın sıcak ve kükürtlü suyunun sağlayabileceği faydalarla ilgili bilimsel bilgilendirmeler yapılabilir.”

K4: Antalya'nın sağlık turizminde Kumluca'dan Gazipaşa'ya uzanan geniş bir hinterlandı var ve Gazipaşa, havalimanı erişimi ve doğal kaynaklarıyla bu zincirin önemli bir halkası olabilir.

K6: “Kış ayları oldukça ılıman, güvenlik problemi yok, ihtiyaç duyulan her türlü sağlık hizmetine kolaylıkla ulaşılabilir, havası oldukça temiz, denizi sıfır bakteri. Havalimanı, yatlimanı olması, bölgenin henüz bakir olması, doğal güzelliklerinin olması. Deniz suyunun oldukça temiz olması thalassoterapiler için büyük bir potansiyel barındırıyor. Bunlar güçlü yanları.”

K7: “Sağlık turizmi için güçlü yönleri iklimi mesela doğası bence önce doğası, gününüzü değerlendirebileceğiniz boşluğunuzu değerlendirebileceğiniz çok kısa mesafede ulaşım güzergâhları var. Güney köyüne gidip gelebilirsiniz. Çok kısa mesafe, havaalanı çok yakın, çok kısa mesafe dağ köyleri çok uzak değil. Bölgemizde havalimanının olması, kış aylarının oldukça ılıman geçmesi, havasının temizliği, sakın bir şehir olması bölgemizi değerli kılıyor. Yaşlı veya bakıma muhtaç misafirler huzur içerisinde bölgenin güzelliklerini yaşayabilir. İnsan kaynağına gelince de Gazipaşa için sağlık turizmiyle ilgili işgücü bulmak hiçbir problem olmaz. Hava alanı var, insanlar çok rahat işe, çalışmaya gelip ya da sadece hafta sonu doktoru olsun ya da çalışanı olsun ya da hastası olsun gelip gidebilir. Yani Gazipaşa'nın doğal kültürel yapısı bence bir avantajdır her türlü turizm için. Bence yeterli ve bazı şeyler de öğrenilebilir küçük eğitimlerle ve Meslek Yüksekokulumuz var. İnsanlara gençlere iş sahası açılmış olur. Öğrenilmeyecek hiçbir şey yok.”

K8: “Tabiatı, konumu, coğrafi durumu, tarihi bakımından çok çok zengin onu söyleyebilirim. Sağlık turizmi açısından değerlendirmek gerekirse ben Avrupa'da da çok

sayıda örnek görmüş biri olarak daha önce sağlık turizmi yapılan yerlerle kıyasladığım zaman her şeyden önce bizim burada inanılmaz bir denizimiz var. İnanılmaz bir toprağımız var. Ve yeşil alanımız çok, mağaralarımız var, mesela Almanya'da biz bunu çok görüyoruz, Tropfsteinhöhle diyorlar ya işte damlataş mağaraları oluyor bunlar. Solunum yolu hastalıkları için kullanıldığını çok görüyoruz. Dolayısıyla Gazipaşa çok uygun bir destinasyon olabilir.”

K9: “Yıllardır akan bir kaynağımız var burada Ilıca termal kaynağımız var, şifalı çamur oluşumu da var suyun kenarlarında. Buranın ilk tahlilleri 1950’li yıllarda yapıldı. 77 derde deva olduğu söylenir. Sedyeyle gelen insanların burada kaplıcıyı kullandıktan sonra yürüyerek geri döndüklerine ben bizzat şahit oldum. Bu suyun bütün mineral değerleri ölçüldü ve çok kaliteli içeriği olduğu saptandı, belgelendi.”

K10: “Gazipaşa sağlık turizmi için uygun bir destinasyondur. Çünkü özellikle sağlık turizminde insanların bir yeri yani belli bir destinasyonu tercih etmelerinde ulaşım ön plana çıkmaktadır. Gazipaşa havaalanında 8 farklı ülkeden toplam 13 tane farklı destinasyondan uçak seferleri düzenleniyor. Dolayısıyla eğer Gazipaşa havaalanının kapasitesi geliştirilirse ve farklı destinasyonlara, farklı ülkelere buradan eğer direkt uçuşlar olursa Gazipaşa hak ettiği noktalara gelir. Özellikle Alanya Manavgat gibi farklı lokasyonlarda sağlık turizminin çok aşırı gelişmemesinin en büyük nedenlerinden birisi ulaşımıdır, Ama Gazipaşa bu noktada direkt uçuşların sayıları artırılabilirse çok çok daha güzel bir noktaya gelecektir. En büyük avantajı ulaşım. Diğer taraftan ikinci bir avantajı da Gazipaşa’da muayenehane sayılarının mesela diş hekimliği, yeterli sayıda olabilmesi ya da daha fazla muayene açılabilmesinin önünde herhangi bir engel olmamasıdır. En önemli avantajlardan bir diğeri de sağlık camiamızdaki hekimlerin işlerini layıkıyla yapması ve bu konuda tecrübeli bir camiadan oluşması en büyük artılarımız diye düşünüyorum. Denize yakın olması ve yine doğası da Gazipaşa’nın tercih edilebilirliğinde yani bence turistlerin göz önünde bulunduracağı hususlardandır.”

K11: “Gazipaşa iklim olarak ve doğallığı nedeniyle sağlık turizmine uygun bir destinasyon. Havalimanının yakınlığı da çok büyük avantaj. Avrupa turistleri uzun yolu sevmeyiz. Orta yaşın üstü tatili çok seviyor, rahat edebileceği özellikle bir engelli bireyse yaşlıysa tabii Gazipaşa’yı tercih eder ulaşım kolaylığından dolayı. Herkes havalimanına yakın olan yeri tercih eder. Çünkü insanlar uçaktan indiği zaman hemen orada bir yerde konaklamak istiyorlar genelde. Avrupa turistleri uzun yolu sevmeyiz. Biraz önce bahsettiğim bazı ülkelerde işte Norveç, Danimarka’da insanların ekonomik seviyesi yüksektir. Orta yaşın üstü tatili çok sever. Yani rahat edebileceği özellikle bir engelli

bireyse yaşlıysa tabii Gazipaşa'yı tercih eder. İner inmez otele girmek isterler. İlkimi çok uygun. Ekvador'a yakın olduğumuz için zaten iklimden dolayı yaşlıların kemiklerinde ağrı olmuyor. Turistler kendi ülkemde ağrıdan sızidan duramıyorum, ama Alanya'ya geldiğimiz zaman kemiklerimde hiç ağrı olmuyor, kuma giriyorum diyor mesela. Rahatlıyoruz burada diyorlar, yabancı turistler. Doğal havuzlarda insanlar, bilhassa yaşlılar yüzebilir, çünkü orada akıntı yok, dalgalanma yok."

K12: *"Gazipaşa sağlık turizmi için uygun bir destinasyondur. Çünkü bir bölgenin destinasyon olabilmesi için çekicilik, ulaşılabilirlik ve altyapı önemlidir. Gazipaşa'nın belki altyapı konusunda bazı eksiklikleri var ama sahip olduğu potansiyelleri düşündüğümüzde sağlık turizmi için uygundur. Mesela Ilıca Köyü özelinde baktığımızda oradaki termal kaynak bunun en belirgin örneğidir. Bunun gibi yine bölgenin sahip olduğu sakin atmosfer ve bölgenin doğal güzellikleri sağlık turizmi adı altında üçüncü yaş turizmine de çok elverişlidir. Bununla birlikte altyapının gelişmesiyle belki de medikal turizm de gelişebilir ama şu anda bu noktada bir tık eksik görünüyor Gazipaşa. Bununla birlikte Gazipaşa'nın birçok ilçenin sahip olmadığı şekilde uluslararası bir havalimanının olması, onun yanında yat limanının olması ve bununla birlikte de 400 gibi Türkiye'nin karayolları anlamındaki en önemli yollarından birisinin hemen kıyısında yerleşmiş olması ulaşılabilirliğini de ön plana çıkarıyor ki sağlık turizminde ulaşılabilirlik çok önemlidir. Özellikle Batı ülkelerinde birçok sigorta şirketi termal turizm bölgelerine ve benzeri yerlere gidecek hastaları destekliyor. Ulaşımını da oradaki konaklamasını da desteklediğini biliyorum. Ben çok net bilgiler olmasa bile ve bu noktada da bir havalimanının olması ve tesise kolay ulaşılacak olması kişilerin, turist potansiyelini, sağlık turisti potansiyelini olumlu etkileyecek unsurlardan birisi."*

K13: *"Ilıca, termal sularının kalitesi ve doğal çevresiyle, sağlık turizmi için eşsiz bir lokasyon."*

K14: *"En önemli avantajı direkt uçakların olması özellikle yurt dışından, direkt Rusya'dan, İskandinav ülkelerinden, Avrupa ülkelerinden birçok yerlerden yaz aylarında direkt uçuşlar var. İkinci avantajı doğal güzellikleri, iklimi. Özellikle kış aylarında Alanya'daki ve başka yerlerdeki oteller kapanırken buralarda bu turizm yapılarak turizmin 12 aya yayılabilme imkânı olacaktır. Doğal güzelliklerinin çok el değmemiş ve halen bozulmamış halde olması, tarihi ve kültürel mekânlarının hala mevcut olması çok önemli. Ve tropikal meyvelerin olması büyük güzellik. Birçok tropikal meyveler yetişmekte. Bu tür denizle baş başa, ormanın içerisinde, tropikal meyveler içerisinde aslında Türkiye'nin bir nevi cenneti gibi buralar. Bir de İsrail savaşı nedeniyle İsrail*

kapılarının Avrupa'ya kapanmasıyla İsrail'e gönderdikleri sağlık hastalarını bize yönlendirmek durumunda kaldılar. Çünkü Avrupa'dan vize verilmiyor İsrail'e. Direkt uçuşlar da yok Avrupa'da, biz hep Türkiye üzerinden götürüyoruz Avrupa hastalarını. Bu da bizim için bir avantaj. Türkiye de Avrupa için bir avantaj. Bütün uçuşları Türkiye üzerinden yapmak zorundalar. Direkt İsrail'le çalışamıyorlar, araya bizi koyuyorlar. Bu bizim için çok büyük avantaj sağlıyor.”

K15: “Bir kere sessiz bir şehir. Bence yaşların engellilerin rahatsız olabileceği bir şehir değil. Küçük bir yer olduğu için insanlar yaşlılarına da engellilerine de daha kolay sahip çıkıyorlar. Yaşlı ya da engelli gördüklerinde ona saygıda kusur etmezler. Gerçekten sahiplenirler. Bence bu çok önemli, Gazipaşa’da ben bu işi yaparken en keyif aldığım kısmı budur. İnsanlar küçük yerlerde bunun gibi şeylere daha çok önem gösteriyorlar. Büyük şehirlerdeki gibi değil, bir yaşlıyı görünce ona yer veriyorlar, yol veriyorlar. Gazipaşa’da besin kaynaklarına ulaşmak da kolay. Arzu ettiklerini arzu ettikleri zaman alabilirler, yiyebilirler. Her mevsim her çeşit meyve sebzeye ulaşılabilir olması çok önemli. Denizi muhteşem, havası Alanya ve diğer ilçelere göre daha iyi, çok daha temiz, daha az sıcak.”

K16: “Yılın büyük bölümünde güneşli geçen, nem oranı dengeli bir Akdeniz iklimine sahip olması özellikle yaşlılar ve kronik hastalıkları olan bireyler için oldukça uygun. Gözlemlerime göre ilçenin sakin yapısı, doğayla iç içe ortamı ve kalabalık şehirlerin stresinden uzak olması, hem ruhsal hem de fiziksel iyileşme sürecini destekleyen önemli avantajlar sunuyor. Deniz havası, kumsallar ve yayla imkanları Gazipaşa’yı özel kılıyor. Ayrıca, Gazipaşa-Alanya Havalimanı sayesinde bölgeye ulaşım oldukça kolay. Yaşam ve sağlık hizmeti maliyetleri oldukça düşük bu da bir artı. Organik tarım ve doğal beslenme imkânı var. Sağlık altyapısı geliştirilerek ama sağlık turizmine özgü bir yapılanmaya gidilirse Gazipaşa bu alanda da ciddi bir oyuncu olabilir.”

K17: “Güçlü yönü olarak ben doğasının, denizinin, ormanlarının güzel olduğunu söyleyebilirim bir de direkt uçuş olması ulaşım açısından avantajlı. Dünyanın her yerine Gazipaşa’dan direkt uçuş var. Stokholm, Helsinki, Almanya’nın birçok şehrine direkt uçuş var. Havalimanının olması çok önemli bir potansiyel. Bir de doğal güzellikleri çok fazla olduğu için avantaj. Ilıca ismini biliyorum ama tesis kurulmuş mu bilmiyorum gitmedim oraya. Ama Antalya’nın tek termali buradaymış, ben bilmiyordum. Kaç yıldır Gazipaşa’dayım duyuyordum Ilıca diye ama termal olduğunu bilmiyordum. Doğal güzellikleri dışında bu da bir avantaj olabilir. Şimdi yeni çevre yolu da yapılırsa ulaşımı daha da kolaylaşacak. Gazipaşa’da bilinmeyen çok güzellik var bunların hepsinin gün

yüzüne çıkarılması gerekiyor. Çok bakir bir yer. Arkeolojik açıdan da zengin. Gazipaşa'nın diğer adı sessiz cennettir. Güzel bir yer ve sakin bir yer.”

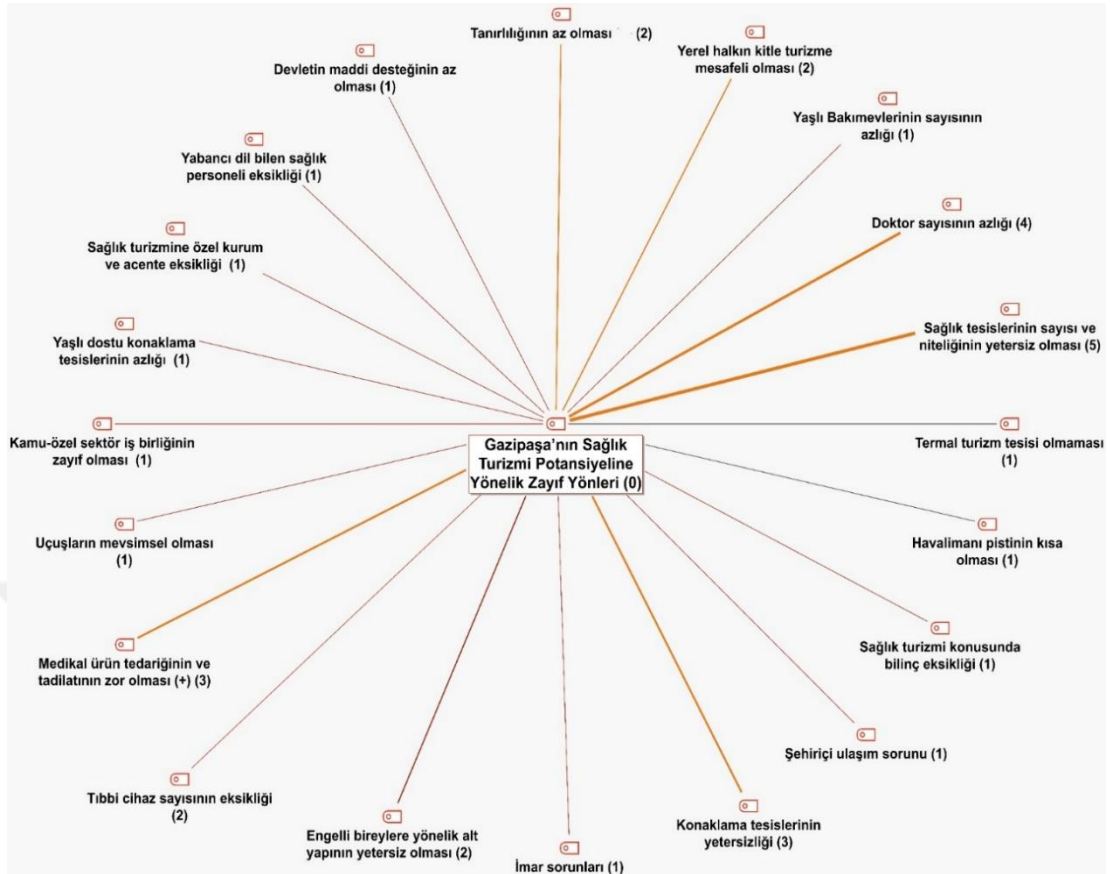
K18: “Gazipaşa, doğal güzellikleri, temiz havası ve sakin yaşam tarzıyla sağlık turizmi için büyük bir potansiyele sahip. Gazipaşa'nın bu alandaki avantajı, hem tedavi hem de sakinlik içinde dinlenme imkânını bir arada sunabilmesidir. Gazipaşa tarım faaliyetleri açısından da çok zengin bir bölge. Gazipaşa'nın Ilıca bölgesinde termal kaynağımız var ve doğal güzellikleriyle sağlık turizmi için eşsiz bir potansiyele sahip. Gazipaşa'nın doğal ve kültürel zenginlikleri çok fazla, tarihi kentleri çok zengin, mağaraları, koyları, yaylaları her biri çok büyük değer.”

K19: “Gazipaşa Ilıca termal kaynağı, sağlık turizmi stratejimizin temel taşlarından biridir. Bu kaynaklar, yüzyıllardır bilinen tedavi edici özellikleriyle öne çıkıyor. Özellikle romatizma, cilt hastalıkları için faydasını görenler olduğunu biliyoruz. Ilıca'yı, Gazipaşa'yı tedavi ve dinlenme arayanlar için önde gelen bir destinasyon haline getirecek doğal bir hazine olarak görüyoruz.”

K20: “En güçlü yönü mevcut yapısı, yani işlenebilir olması. Daha bakir olması ve daha henüz hataların yapılmamış olması. En güçlü ikinci yönü dokusu. Alanya'dan başlayarak Antalya'ya kadar bir Akdeniz sahili var. Kemer'den itibaren Ege başlıyor ama burada da Ege dokusu var, Ege devam ediyor. Yani Ege'deki peyzajı, denizi ve bitki dokusunu aynı şekilde Gazipaşa'da yakalayabiliyoruz. İklimi çok güzel. Doğası çok güzel.”

4.1.2. Gazipaşa'nın sağlık turizmi açısından zayıf yönleri

Gazipaşa'nın sağlık turizmi açısından zayıf yönlerini belirlemek amacıyla paydaşlara, “Gazipaşa'nın sağlık turizmi açısından zayıf yönleri nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan elde edilen verilerin analizi sonucunda “zayıf yönler” ana teması oluşturulmuş ve bu tema, MAXQDA 2022 yazılımı aracılığıyla kod-teori modeli ile görselleştirilmiştir (Bkz. Şekil 4.2). Bu ana tema içerisinde yer alan kodların dağılımı, ilçede sağlık turizminin gelişimini sınırlandıran faktörlerin hem altyapısal hem de kurumsal düzeyde çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bulgular, özellikle sağlık tesisleri ve insan kaynağı eksikliklerinin yanı sıra, konaklama altyapısı, engelli erişilebilirliği ve tanıtım faaliyetlerindeki yetersizliklerin, Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyelini olumsuz etkileyen başlıca unsurlar olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.2 Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyeline yönelik zayıf yönleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Şekil 4.2'ye göre, sağlık tesislerinin sayısı ve niteliğinin yetersiz olması ($f=5$), katılımcıların en fazla dile getirdiği zayıf yön olarak öne çıkmaktadır. İlçede nitelikli hastaneler, özel klinikler ve ileri düzey tıbbi müdahale yapılabilecek merkezlerin azlığı, özellikle uluslararası hasta kabulü açısından ciddi bir altyapı eksikliği yaratmaktadır. Buna bağlı olarak, doktor sayısının yetersizliği ($f=4$) de bir diğer önemli problem olarak belirtilmiştir. Bu durum, hem hizmet kapasitesini sınırlandırmakta hem de uzmanlık alanlarında sunulan sağlık hizmetlerinin kalitesini olumsuz etkileyebilmektedir. Engelli bireylere yönelik altyapının yetersizliği ($f=2$), tıbbi cihaz temini ($f=2$) ve medikal ürün tedariki konusundaki zorluklar ($f=3$) ise sağlık hizmetlerinin bütünselliğini olumsuz etkileyen teknik eksiklikler arasında yer almaktadır. Katılımcılar ayrıca, konaklama tesislerinin sağlık turizmine uygun olmaması ($f=3$) konusuna da dikkat çekmiştir. Özellikle yaşlı, engelli ya da uzun süreli tedavi görecektir bireylere yönelik, erişilebilir ve medikal destekle uyumlu konaklama birimlerinin eksikliği, destinasyonun rekabet gücünü sınırlamaktadır. İlçeye yönelik diğer yapısal eksiklikler arasında, Ilıca Kaplıcası çevresinde henüz en temel hizmetleri dahi sunabilecek nitelikte bir termal tesisin

bulunmaması (f=1), engellilerin şehiriçi ulaşımında karşılaştıkları zorluklar (f=1), imar planındaki sorunlar (f=1) ve yaşlı dostu tesislerin yetersizliği (f=1) gibi unsurlar sayılabilir. Bu eksiklikler, hem altyapı hem de hizmet çeşitliliği açısından sağlık turizmi gelişimini sınırlamakta, özellikle engelli ve yaşlı turistler için erişilebilir, konforlu ve güvenli bir destinasyon olma hedefini zayıflatmaktadır.

Yerel halkın kitlesel turizm faaliyetlerine ve yoğun yapılaşmaya mesafeli yaklaşması (f=2), ilk bakışta sağlık turizmi yatırımlarının benimsenmesi açısından bir kısıt gibi görünse de, halkın görüşlerini temsil eden bir dernek aracılığıyla edinilen bilgilere göre, Gazipaşa'da bölgenin sakin yapısını ve doğal dokusunu koruyacak, çevreyle uyumlu ve küçük ölçekli butik turizm girişimlerine sıcak bakılmaktadır. Katılımcıların ifadeleri de yerel halkın görüşleriyle paralel olarak Gazipaşa'da büyük ölçekli tesisler yerine küçük ölçekli otel yatırımlarının tercih edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, bölgede kitlesel turizm yerine niş turizm anlayışının ve butik tarzda, sınırlı kapasiteye sahip konaklama tesislerinin geliştirilmesine yönelik ortak bir eğilimin varlığını doğrulamaktadır.

Sağlık turizmi konusunda bilinç eksikliği (f=1), kamu-özel sektör iş birliğinin zayıflığı (f=1) ve sağlık turizmine özel acente/aracı kurum eksikliği (f=1), Gazipaşa'da sektörel koordinasyonun yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu durum, yatırımların önceliklendirilmesini, uluslararası pazarlarla bağlantı kurulmasını ve entegre hizmet sunumunu zorlaştırmaktadır. Yerel paydaşların konuya dair sınırlı farkındalığı toplumsal desteği zayıflatırken, zayıf iş birliği mekanizmaları altyapı ve finansman modellerinin oluşmasını engellemektedir. Aracı kurum eksikliği ise paket hizmetlerin (konaklama, ulaşım, tıbbi yönlendirme, sigorta) profesyonel şekilde sunulmasını zorlaştırmaktadır.

Gazipaşa'nın marka bilinirliğinin düşük olması (f=2) da ilçenin sağlık turizmi destinasyonu olarak ulusal ve uluslararası alanda yeterince tanınmadığını göstermektedir. Bu durum, potansiyel turistlerin Gazipaşa'yı tercih etmesini sınırlayan temel bir iletişim sorunu olarak değerlendirilebilir. Buna ek olarak, yabancı dil bilen sağlık personeli eksikliği (f=1), yabancı hastaların hizmetlerden yeterince faydalanamamasına neden olabilecek kritik bir insan kaynağı açığına işaret etmektedir.

Sonuç olarak, bulgular Gazipaşa'nın sağlık turizmi alanında dikkate değer doğal, iklimsel ve sosyo-kültürel avantajlara sahip olmasına karşın, mevcut altyapı, insan kaynağı ve kurumsal kapasite yetersizliklerinin bu potansiyelin etkin şekilde değerlendirilebilmesinin önünde önemli engeller oluşturduğunu ortaya koymaktadır. İlçede sağlık tesisleri sayısı ve niteliğinin sınırlı olması, uzman hekim yetersizliği,

medikal tedarik süreçlerinde yaşanan zorluklar ve teknik donanım eksiklikleri, hizmet sunum kapasitesini doğrudan etkilemektedir. Engelli ve yaşlı bireylere yönelik erişilebilir altyapının yetersizliği, konaklama olanaklarının sağlık turizmi ihtiyaçlarını karşılamada sınırlı kalması ve belirli tesis türlerinin hiç bulunmaması, hizmet çeşitliliğini kısıtlayan diğer unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, tanıtım ve marka bilinirliğinin düşük seviyede olması, yabancı dil bilen sağlık personelinin azlığı, sektörel iş birliği mekanizmalarının zayıflığı ve sağlık turizmi konusundaki yerel farkındalık eksikliği, destinasyonun ulusal ve uluslararası ölçekte görünürlüğünü sınırlayan etkenler arasında yer almaktadır.

Katılımcıların konuyla ilgili dikkat çeken bazı ifadeleri aşağıda sunulmuştur:

K1: “Bence sağlık turizmi için zayıf bir yönü yok Gazipaşa’nın. Sadece medikal anlamda insan kaynağında sıkıntı yaşanabilir. Tabii hastanemiz Gazipaşa için yeterli kapasitede olsa da ülke çapında veya dünya çapında medikal turizm yapmak için yeterli değil. Ama bu noktada da Alaaddin Keykubat Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi çok yakın, onlardan destek alabiliriz. Sonuçta yarım saat 20 dakikalık mesafedeyiz Alanya hastanemize. Bu belki bir zayıflık olabilir ama diğer sağlık turizmi türleri özellikle geriatri turizmi için burası biçilmiş kaftan.”

K2: “Genel anlamda avantaj gibi gözüксе de pistin kısalığı, charter uçuşlarının dönemsel kitle turizmiyle entegre olmuş olması, planlanmış ve uzun vadeli büyük hava yollarının uçmaması da dezavantaj olarak değerlendirilir. Üstün bir hizmet kalitesiyle konaklayabilecekleri bir konaklama tesisi ya da termal turizm açısından bakıldığında da termal turizm tesisi maalesef ki yok. İleri teknolojik radikal cerrahi, onkolojik vakalar, organ nakilleri gibi süreçler için teknik altyapısı uygun değil ve sağlık hizmeti sunumu için yeterli tesis bulunmuyor. Şu anda mesela ben termal turizmi Türkiye’de hamamcılık olarak değerlendiriyorum. Hamamcılık, evet hamamcılıktan öteye gitmeyen bir anlayış var.”

K3: “En büyük zayıflığımız konu hakkında bilgisizliğimiz ve eğitim eksikliğimiz olacaktır. Bununla birlikte, ilçedeki sağlık tesislerinin de yaşlı bireylere hizmet verebilecek şekilde altyapısını regüle etmesi gerekecektir.”

K6: “Şehir içi ulaşım problemi var, tesis sayısı yetersiz. Hatta neredeyse hiç tesis yok. Yeterince tesis olmadığı için bölge bir destinasyon olamıyor. Bütün bu eksikler bir strateji belirlenerek tek tek ele alınmalı.”

K7: “Gazipaşa’nın sağlık turizmi için zayıf yönleri için ben imar diyeceğim. Düzgün bir imar planının olmaması ve korkunç bir hızla daha kötüye gitmesi şu an bence

bu durum elini kolunu bağlayacak buranın. Şu an nüfusu 50 binin üstünde, 250.000 kişi gelip imar planında konut yapabiliyor ama sosyal donatı alanları ve yeşil alanlar sembolik düzeylere bile ulaşmıyor. Park yetersiz, kamu binalarınız yetersizse, sağlık alanlarınız yetersizse, buna göre değerlendirme yapmalısınız.”

K8: *“Biz Alanya bölgesinin potansiyelini çalıştık ve ben kendim çalıştığım alanlardan tecrübe ettiğim kadarıyla zayıflıklarımız genelde böyle bürokratik işlerde bizim her şeyimiz patlıyor. Yani bakın para bile değil zor kısmı, yani ekonomik sorunlar bir şekilde çözülüyor, sponsor buluyorsunuz, hayırsever buluyorsunuz. Bir şekilde işin içine birilerini dâhil ediyorsunuz ama bizde çoğu zaman bürokratik işlerde birçok şey sekteye uğruyor. O konuda belki önlem alarak yaklaşmak gerekebilir bazı şeylere. Bir de bu tür alanları ne kadar bakir tutarsanız faydasını o kadar çok görüyorsunuz. Çok eşsiz de olabilirsiniz farklı da olabilirsiniz. Gazipaşa’da kesinlikle bence o hataya düşmememiz gerekiyor.”*

K11: *“Dezavantajları, zayıf yönleri olarak engelliler için bir plaj sisteminin olmamasını görüyorum. Kesinlikle denize girdirilebilecek bir sistem kurulması lazım. Yani böyle bir ahşaptan bir rampa gibi bir şeyle bile çözülebilir. Mesela mavi bayrak kriterlerini yerine getirebilir. Tesis çok önemli. Sağlık turizmi için şu anda uygun bir tesis yok, bu bir dezavantaj.”*

K12: *“Zayıf yönlerine gelince aslında burası tam bir turizm destinasyonuna dönüşemedi. Tam bir turizm bölgesi değil, birkaç tane işletme söz konusu. Her ne kadar kitlesel turizme olmasa da bireysel anlamda ya da ikinci konut dediğimiz konu da çok yaygın. Bu anlamda alt ve üst yapı eksiklikleri söz konusu. Bugün büyük bir işletme geldiği zaman işletmeyi destekleyecek tedarikçi altyapısının da olması gerekiyor. Gazipaşa şu anda bunu kaldırabilir mi? Bu da aslında bir zayıf yön diyebiliriz, işgücü anlamında düşündüğümüzde, daha çok insanlar tarımla uğraşıyor ama turizmle de iç içe bir bölge.”*

K14: *“Bazı alanların sit alanları olması hasebiyle yapılaşmaya izin verilmemesi, ufak tefek yapılaşmaların yapılabilmesi ve imarın olmaması bazı dezavantajlar. Bazı yerlerde hala imar yok.”*

K15: *“Yapılar çok eski, binalar çok eski, o sebeple erişilebilirlik bakımından dezavantajlı. Engellilerin sağlık hizmetine ulaşımı anlamında çok dezavantajlı bir yer, biz rehabilitasyon merkezi olarak burada medikal ürünlere ulaşmakta bile çok zorlanıyoruz ve ya Alanya’dan tedarik ediyoruz ya da internet üzerinden sipariş veriyoruz. Acil bir şey olduğu zaman engellilerin rahatsızlıklarına yönelik branşlarda*

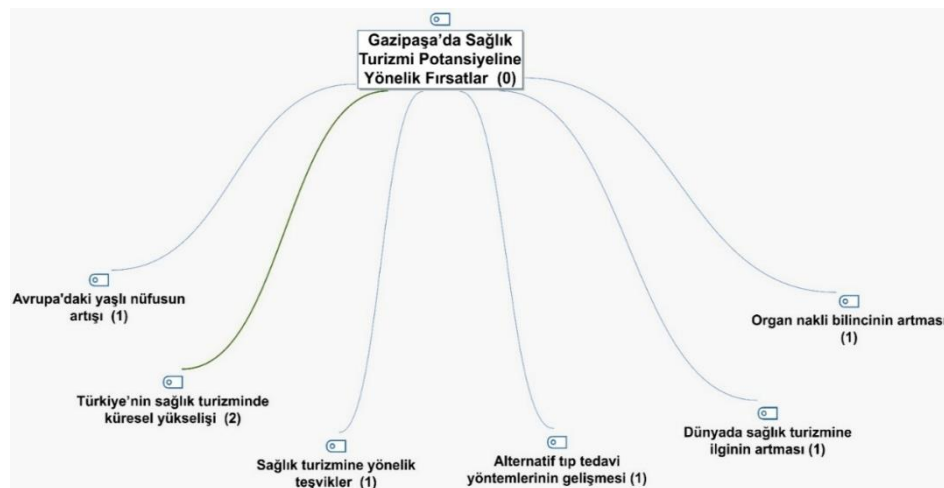
yeterli doktor ve tıbbi cihaz bulmakta zorlanıyoruz. Köy yolları engelliler için zorlu, gezilecek, gidilecek yerlere ulaşmaları zor oluyor ya da evlerinden buraya rehabilitasyona gelmeleri bile zor oluyor. Engelli arabaları bozulduğunda onların tamirati burada zor. Diyelim ki tekerlekli sandalye bozuldu, burada yaptıramayız. Acil bir şeye ihtiyaç oldu, buradan alamayız. Mesela şu anda sahilde bizim engellilerimizin denize girebileceği bir yüzer şezlongumuz bile yok. Çok kolay yapılabilir bir şey aslında ama yok maalesef. Bu eksiklikler giderilebilir elbette ama mutlaka yatırım yapılmalı.”

K16: “Bana göre zayıf yönleri arasında sağlık altyapısının yetersizliği, yabancı dil bilen sağlık personeli eksikliği, Gazipaşa’nın marka bilinirliğinin düşük olması, sağlık turizmine özel kurum ve acente eksikliği, yaşlı dostu konaklama tesislerinin azlığı, uçuşların mevsimsel olarak sınırlı olması ve kamu-özel sektör iş birliğinin zayıf olması yer alıyor.”

K19: “Ne yazık ki bürokratik engeller ve finansman kısıtlamaları ilerlememizi yavaşlatıyor, merkezi yönetimden beklediğimiz iş birliğini her zaman göremiyoruz.”

4.1.3. Gazipaşa’da sağlık turizmine yönelik fırsatlar

Gazipaşa’nın sağlık turizmi açısından fırsatlarını belirlemek amacıyla paydaşlara, “Gazipaşa’da sağlık turizmine yönelik fırsatlar nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve elde edilen veriler, MAXQDA 2022 yazılımı aracılığıyla analiz edilerek “fırsatlar” ana teması oluşturulmuştur. Kod-teori modeli yardımıyla görselleştirilen (Bkz. Şekil 4.3) bu tema, ilçenin sağlık turizmi alanında sahip olduğu potansiyel avantajların hem doğal ve kültürel kaynaklardan hem de küresel ve sektörel eğilimlerden beslendiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 4.3 Gazipaşa’da sağlık turizmi potansiyeline yönelik fırsatlar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Analiz sonuçları, doğal güzellikler, iklim koşulları ve özgün yerel değerlerin yanı sıra dünya genelinde artan sağlık ve wellness turizmi talebinin, Gazipaşa için önemli bir fırsat alanı sunduğunu göstermektedir. Özellikle dünya nüfusunun giderek yaşlanması ve sağlıklı yaşlanma anlayışının küresel ölçekte yükselen bir trend hâline gelmesi, bireylerin aktif, sağlıklı ve kaliteli bir yaşam sürme isteğini artırmakta, bu durum ise Gazipaşa'nın yaşlı dostu turizm hizmetleri, rehabilitasyon ve wellness odaklı sağlık turizmi alanlarında önemli bir çekim merkezi olma potansiyelini güçlendirmektedir.

Şekil 4.3'e göre, Türkiye'nin sağlık turizmi alanında küresel ölçekte yükselen bir destinasyon hâline gelmesi (f=2), Gazipaşa açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Türkiye'nin artan uluslararası tanınırlığı, Gazipaşa'ya küresel pazarlarla bağlantı kurma, yatırım çekme ve farklı turizm segmentlerinde konumlanma imkânı sağlayabilir. Özellikle ilçenin doğal termal kaynakları, ılıman iklimi, sakin yaşam tarzı ve zengin bitki örtüsü gibi özellikleri, sağlık turizmi, wellness ve alternatif tedavi alanlarında niş pazar fırsatları yaratabilecek niteliktedir. Bu bağlamda, ulusal ölçekteki ivmenin yerel düzeyde değerlendirilmesi, Gazipaşa'nın küresel sağlık turizmi trendlerinden pay almasını kolaylaştırabilecek bir fırsat olarak görülmektedir.

Avrupa'daki yaşlı nüfusun artışı (f=1) ve buna paralel olarak sağlıklı yaşlanma eğilimlerinin güçlenmesi, Gazipaşa'da sağlık turizmi açısından önemli bir fırsat oluşturmaktadır. Dünya genelinde yaşlı nüfusun sağlık, rehabilitasyon ve wellness hizmetlerine yönelik talebinin artması, ılıman iklimi, doğal çevre koşulları ve sakin yaşam temposu ile öne çıkan Gazipaşa'yı cazip bir destinasyon hâline getirebilecek niteliktedir. Bu eğilim, özellikle geriatri turizmi, üçüncü yaş turizmi ve uzun süreli konaklama odaklı sağlık hizmetleri alanında destinasyonun uluslararası pazarda görünürlük kazanmasına katkı sağlayabilecek bir potansiyel taşımaktadır.

Alternatif tıp ve geleneksel tedavi yöntemlerinin gelişmesi (f=1), son yıllarda Türkiye'de bu alanda yapılan yasal düzenlemeler ve sertifikasyon süreçleriyle birlikte daha kurumsal ve güvenilir bir çerçeveye kavuşmuştur. Dünya genelinde sağlıklı yaşam, koruyucu hekimlik ve doğa temelli tedavilere yönelik artan ilgi, Gazipaşa'nın endemik bitki çeşitliliği, zengin flora yapısı ve el değmemiş doğal ortamı ile birleştiğinde önemli bir fırsat alanı oluşturmaktadır. Özellikle fitoterapi, apiterapi ve aromaterapi gibi uygulamaların yerel bitki örtüsüyle bütünleştirilmesi, destinasyonun doğa ile bütünleşik sağlık turizmi konsepti altında farklılaşmasını sağlayabilir. Sağlık turizmine yönelik devlet teşvikleri (f=1), bu potansiyelin hayata geçirilmesini kolaylaştıracak yatırım ortamını güçlendirmektedir. Organ nakli bilincinin artması (f=1), ileri düzey tıbbi

hizmetler ve yüksek teknolojili sağlık altyapısına olan talebi destekleyen önemli bir fırsat unsurudur. Organ nakli gibi karmaşık cerrahi işlemler, operasyon sonrası uzun süreli rehabilitasyon ve takip gerektirdiğinden, sakin çevreler ve iyileşme sürecini destekleyici doğal koşullar talep görmektedir. Katılımcılardan biri tarafından da vurgulandığı üzere, bağımlılık tedavilerinde önerilen ortam değışikliğı ve iş-uğraş terapileri, Gazipaşa'nın tarımsal faaliyetler ve doğal peyzaj ile bütünleşik rehabilitasyon programlarına ev sahipliğı yapma kapasitesini, sağlık turizmi açısından önemli bir fırsat olarak ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Gazipaşa'nın doğal ortamı, düşük stres düzeyi ve sağlıklı yaşam olanakları, uzun dönemli rehabilitasyon merkezleri için ideal bir destinasyon olma niteliğı taşımaktadır.

Sonuç olarak, küresel ve ulusal düzeyde sağlık turizmine olan ilginin artışı, demografik değışimlerin yarattığı yeni pazar fırsatları ve yerel doğal-kültürel avantajlar, Gazipaşa'nın sağlık turizmi alanında rekabet gücünü artıracabilecek önemli etkenler olarak öne çıkmaktadır.

Katılımcıların konuyla ilgili dikkat çeken bazı ifadeleri aşağıda sunulmuştur:

K2: *Gazipaşa'da termal kaynaklar gerçek bir termal turizm işletmesine dönüştüğü zaman, deniz, kum ve güneşle entegre edilmiş yeni bir sağlık turizmi konsepti potansiyeli mevcut. Macar'ı geçtikten sonra Muzkent bölgesinde sağlık turizmiyle ilgili ciddi altyapı çalışmaları yapılıyor. Özellikle yaşlı bakım merkezi ve sağlıklı yaşam merkeziyle ilgili uluslararası bağlantılar gündemde. Macar tarafında bir mülk sahibi var ve sekiz dokuz yıldır tek amacı orada bir geriatri merkezi kurmak. "*

K3: *"Doğru altyapı ile geriatrik yaş grubundaki gezginlerin dolu dolu zaman geçirmeleri, doğayla baş başa kalabilmeleri ve buram buram tarih kokan bir ortamda rahat etmeleri sağlanabilir. En büyük fırsat ise bembeyaz bir sayfa olarak nitelenebilecek Gazipaşa'nın yapılandırılmasında çarpık gelişme çerçevesinde sık yapılan hataların yapılmaması olacaktır. Gazipaşa'nın "eğlence" değil "dinlence" konseptinde yükselmesi hem hedef kitleyi mutlu edecek hem de Gazipaşa'nın dokusuna zarar gelmesini önleyecektir."*

K4: *"Koç Grubu'nun Anadolu Hastaneleri'ni devralması, sağlık turizmine yönelik stratejik bir hamle oldu. Anadolu Hastaneleri olarak, Koç Grubu'nun finansal gücü ve sağlık sektöründeki uzmanlığından faydalanarak, potansiyel gördüğümüz bölgelerde fizibilite çalışmaları yaparak, sağlık turizmiyle ilgili çalışmalar yapmayı düşünüyoruz. Beş yıl içerisinde bazı sağlık turizmi yatırımları yapacağız. Bu açıdan bakıldığında Gazipaşa'da da kompleks, fizyoterapi, kronik hastalık yönetimi, wellness*

gibi alanlarda bir potansiyel olabilir. Termal kaynaklarla desteklenen bir geriatri merkezi de olabilir. Alanya'daki sağlık turizmi altyapımızla sinerji oluşturarak, uluslararası sağlık turistlerine konaklama, tedavi ve kùltùrel deneyimi bir arada sunabiliriz. Gazipaşa'nın medikal alt yapısı yeterince gùçlù olmayabilir ama biz oraya bir yatırım yaparsak medikal ayağını da gùçlendirebiliriz."

K9: *"Bu Ilıca kaynağının Gazipařa ačíından çok yùksek bir potansiyeli var. İnsanların kalmak için yer aradığı çok işlek bir yer. Bazen araç park edecek yer bulunamıyor, 50 araç birden geliyor. Akdeniz'deki tek kaplıca burası. Bu yùredeki vatandaşların da buraya dışarıdan gelen misafirlerin de tek talebi buraya bir kaplıca tesisinin yapılması. Biz bundan önce buraya gelen tüm yetkililere bu çağrıda bulunduk fakat bir geri dònùř alamadık. İnsanlar buraya pikniğe geliyorlar, şıfa bulmak için geliyorlar, kendi imkanlarıyla řu tepelerdeki boşluklara kamp kuruyorlar. Çadırıla gelen var, karavanıyla gelen var. İnsanlar her geldiklerinde bize aynı řeyi söylüyorlar buraya bir tesis yapılması řart. Çünkü çok misafir geliyor. Çok işlek. Yıllardır akıyor bu su, bunun değerlendirilmesini buraya bir tesis yapılmasını istiyoruz. İnsanların geldiklerinde rahat edebilecekleri, konaklayabilecekleri bungalov da olur, başka türlü doğaya uyumlu yapılar da olur bir yer olması lazım. Vatandaşlarımızın ve bizim talebimiz yetkililerimizden budur."*

K10: *"Normal deniz kum güneş mantığıyla ùlkeye gelen turistlere göre sağlık turistleri kişi başına daha fazla døviz bırakmakta. Aslında bu Gazipaşa'nın şu anki mevcut işleyen ekonomisine daha da bir katkı sağlayacaktır. Ayrıca sağlık turizminin gelişmeye başlamasıyla beraber özel hastanelerin kurulması gibi yeni kliniklerin açılması gibi ihtimalleri de arttıracadıından, daha doğrusu iş fırsatlarının önünü açacağıından dolayı istihdamı da arttıracaktır. Dolayısıyla Gazipaşa'da işsizlik oranı da aynı şekilde azalacaktır. Dışarıdan turistler geldiği için yani turist hareketliliği de daha fazla olduğu için şehrin gelişmesine de yerel yönetim bazında da bence olumlu katkısı olacaktır. Burada Alanya'daki üniversitenin de katkısı olacaktır. Normalde devlet hastanelerinde ya da üniversitelerdeki çalışan personelin dışarıda ayrıca çalışmaları yasak. Sağlık Bakanlığı ile yök bunun önünde engel koymuş ama diğer taraftan bakıldığında oralarda eğer bir sağlık turizmiyle ilgili hizmet verecek bir hastane yapılabilirse pek tabii bu fırsat sunacaktır. Yani oraya ayrıca bence engelden ziyade fırsat sağlayacaktır, fırsat sunacaktır diye düşünüyorum. Çünkü bugün baktığımızda Alanya eğitim Araştırma Hastanesine Gazipaşa'nın daha da ötesinde Anamur'dan dahi hasta gelip hizmet almakta. Aslında oradaki Gazipaşa'daki sağlık yatırımlarının canlanması Anamur gibi*

civar ilçelerden gelen ziyaretçilerin Alanya'dan ziyade Gazipaşa'ya yönelmesini sağlayacaktır bu da aslında Gazipaşa'daki bu mevcut ekonomiye de bence can suyu mahiyetinde bir katkı sunacaktır.”

K12: “Alanya gibi önemli bir ilçenin yanında olması da iş gücü anlamında bir handikap olarak görülebilir ama düşündüğümüzde hem yüksekokulumuzdaki turizm programları hem bununla birlikte üniversitemizin diğer birimlerindeki turizm programlarından zaten sektöre biz ciddi anlamda iş gücü mezun ediyoruz ki bu bölgede de işletmeler arttıkça bu anlamda bizim öğrencilerimizin de istihdam olanakları olacaktır. Öğrencilerimiz daha uzaklarda iş bulmaktansa Gazipaşa içerisinde de istihdam olacaklardır. Az önce konuştuğumuz en güçlü yönü fırsata dönüştürebiliriz, yani oradaki termal kaynak tesislerle güçlendirilerek bir destinasyona dönüşebilir. Bununla birlikte doğal bitki örtüsünün içerisinde kurulacak doğal tesislerle bir fırsat yaratılabilir. Onunla birlikte yine doğayla iç içe daha yaygın yerleşim halindeki tesislerle turizm sezonunun yayılması da mümkün olur. Aynı tesis farklı farklı periyotlarda normal turistlere hizmet ederken belki sezon dışı zamanlarda da üçüncü yaş turizmi dediğimiz turistlere hizmet verebilir. Çünkü Antalya genelinde de genellikle baktığımızda üçüncü yaş diye tabir ettiğimiz turistlerin genellikle yaz sezonu bittikten sonraki Eylül, Ekim gibi aylarda daha fazla seyahat ettiği görülüyor. Düşük sezonlarda geliyorlar. Bu da aslında bir fırsattır. Yani sezonun genişlemesi anlamına gelir. Çünkü Türkiye turizminin en temel yapısal sorunlarından birisi turizm sezonunun kısıtlı olması ve belli bölgelerde dönemsel bir yoğunlaşma yaşanması. Biz gazipaşa'da böyle bir tesis yapılanmasına, böyle bir sektör yapılanmasına gittiğimiz takdirde hem mekânsal yoğunlaşma da dağılmış olacak. Her ne kadar Akdeniz bölgesinde yer alsak da turizmden yeteri kadar pay almayan bir ilçe. Bu anlamda mekânsal yoğunlaşma da ilçeler arasında dağılmış olacak. Farklı bölgelerde de bir adil ekonomik dağılım söz konusu olacak. Bununla birlikte de sezonun genişlemesi ve sağlık turizmi için gelen insanlar için de bunlar fırsata dönecek.”

K14: “Sağlık Bakanlığının, özellikle USHAŞ Genel Başkanının verdiği talimatla Antalya Ticaret Odası toplantısında da belirtildiği üzere özellikle Rusya üzerinde çok duruluyor. Rusya'dan sağlık turizmini artırmak için görüşmeler yapılıyor. Bizim daha çok hasta potansiyelimiz Ukrayna, Kazakistan oralardan olmaya başladı.”

K15: “İnsanlar burada iş olanağı olmadığı için başka şehirlere gidiyorlar. Kendi ilçelerinden başka ilçelere gidiyorlar. Kendi ilçelerinde böyle bir yatırım yapılırsa bence geri gelirler, burada çalışırlar ya da mezun olanlar gitmezler burada kalırlar. Kolaylıkla işgücü bulunur. Çünkü Gazipaşa'nın okuryazarlık oranı çok yüksek. Mesleki anlamda da

çok çeşitliliği olan bir yer. Sadece iş alanı yok insanların. O yüzden de mecburen başka ilçelere göç ediyorlar. Şehir değiştiriyorlar, okudukları yerlerde kalıyorlar. Gazipaşa'ya baktığımızda, koca ilçede 15 tane fizyoterapist vardı. Şuan başka işleri yapıyorlar. Gidip ailelerin bahçesinde tarlasında çalışıyorlar. Böyle bir iş imkânı olsa kesinlikle iyi olur. Kendi işlerini yapabilirler.”

K16: *“Türkiye'nin sağlık turizminde küresel ölçekte yükselişte olması, Avrupa'daki yaşlı nüfusun giderek artması ve sağlık turizmine yönelik devlet teşviklerinin bulunması Gazipaşa için önemli fırsatlar sunuyor. İlçenin hâlâ bakir bir bölge olması dolayısıyla yayla turizmi ve agroturizm ile entegre edilebilecek doğal alanlara sahip olması ve nispeten düşük maliyetle yatırım yapılabilmesi, bölgeyi yatırımcılar açısından cazip hale getiriyor.”*

K17: *“Daha niş alan olabilecek, yani Gazipaşa'ya özgü olabilecek unsurlar fırsata dönüştürülebilir. Eğer yapılan tesis diyelim ki yakın bir orman köyünün içinde böyle doğayla iç içe bir ormanlık alanda yapılmış bir tesis olursa, devlet arazisinden bu şekilde bir yer tahsis edilirse, Gazipaşa'nın güzelliğini ortaya çıkarır veya reklamını yapar. Mesela ben termal turizm ve yaşlı engelli üzerine bir yatırımın esnafa katkısı olacağını düşünüyorum. Ulaşım sektörü biraz canlanır. Çünkü Ilıca dediğiniz yer biraz uzak. Dolayısıyla Ilıca Gazipaşa arası taşımacılık yapan sektör biraz canlanır. Ama oradan Gazipaşa içerisinde mesela Yalan Dünya Mağarası var diyelim. Gezmek için gezilip görülecek yerleri işletenler olabilir. Deniz kıyısındaki işletmeler belki biraz para kazanabilir. Yeme içme sektörü kazanır. Çok büyük bir otel olursa bu mümkün olur. Ama böyle bungalov tipi 3 tane, 5 tane, 10 tane yerse onun çok bir etkisi olmaz. İlçe ekonomisine etkisi doğrudan olmuyor. İstihdam yaratabilir. Mesela burada Türkle'e kadar bütün otellerin büyük bir kesimi çalışanlarını Gazipaşa'dan götürüyor toplu taşımayla. Otele bir saat mesafe var, saat 7-8'de orada olacak şekilde alıyorlar Gazipaşa'dan çok erken saatlerde. Burada böyle bir iş imkânı olursa buna gerek kalmayacak böyle bir durumda. O insanlar kendi şehirlerindeki otele gidecekler. O yönden bir rahatlık olur. Nispeten büyük bir kompleks olması lazım ya da birkaç tane olması lazım. Bu yönde bir yatırımın her türlü Gazipaşa'ya büyük katkı sağlayacağını düşünüyorum.”*

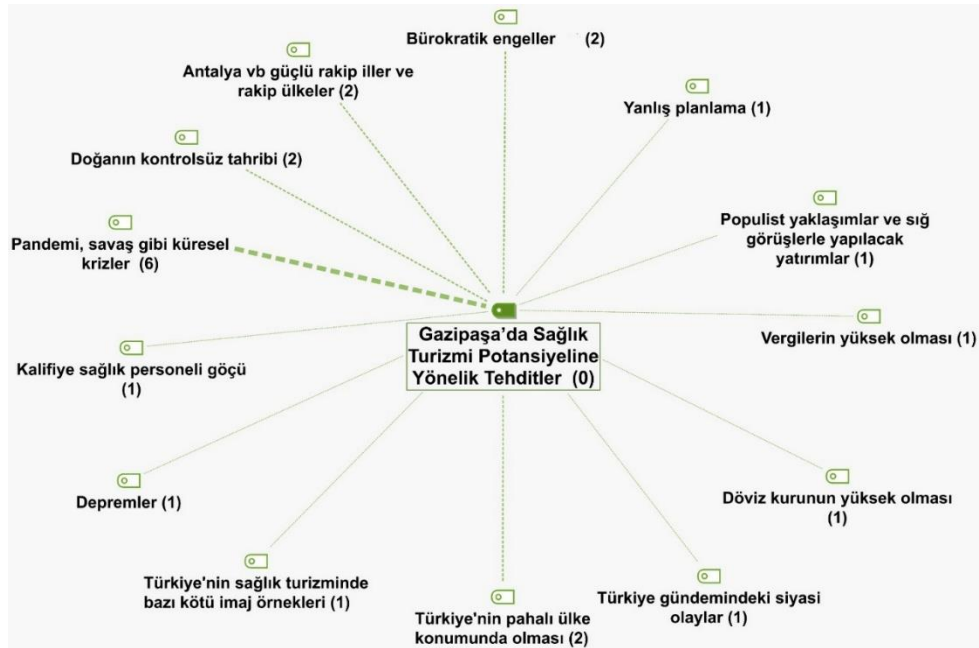
K19: *“Yerel bir vatandaşımız var, tanınan bir isim, Gazipaşa'da geriatri odaklı bir sağlık tesisi için çabalıyor. Kendisi bu doğrultuda yapılacak tesisler için arazi tahsis etmeye hazır. Muzkent civarında arazisi var. Geriatri ya da rehabilitasyon merkezi isteği var. Bu girişim, sağlık turizmi sektöründe Gazipaşa'yı geriatri merkezi haline getirme*

açısından çok değerli. Planlanan tesis, yaşlılara yönelik özel tıbbi hizmetler, rehabilitasyon ve wellness programları sunabilecek, Ilıca'nın termal sularının tedavi edici özelliklerinden faydalanacak.”

K20: “Orta Avrupa müşterisi aşağı yukarı 3-4 saat menzil ile Antalya'ya iniyor. Misafir Antalya'ya uçak teker koyup da transfer aracına binene kadar bir saat geçiyor, 45 dakika ile bir buçuk saat arası zaman geçiyor yüksek sezonda. Eğer havalimanından transfer otobüsüyle geliyorsa otele ulaşması iki buçuk saat sürüyor. Bir yerden sonra İngiliz diyor ki ben diyor dört saat uçtum diyor, üç buçuk saat, dört saat kadar da transfer sürüyor, bu saçmalık diyor. Gazipaşa'da şehrin göbeğinde bir havalimanı var. Bu çok önemli bir avantaj, bu anlamda çok iyi değerlendirmek lazım.”

4.1.4. Gazipaşa’da sağlık turizmine yönelik tehditler

Gazipaşa’nın sağlık turizmi potansiyeline yönelik tehditleri belirlemek amacıyla paydaşlara, “Gazipaşa’da sağlık turizmine yönelik tehditler nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve elde edilen veriler, MAXQDA 2022 yazılımı aracılığıyla analiz edilerek “tehditler” ana teması oluşturulmuştur. Kod-teori modeli yardımıyla görselleştirilen (Bkz. Şekil 4.4) bu tema, ilçenin sağlık turizmi gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek dışsal ve içsel faktörlerin çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Analiz sonuçları, küresel krizlerden ekonomik dalgalanmalara, çevresel tehditlerden sektörel rekabete kadar geniş bir yelpazede unsurların, destinasyonun sürdürülebilir sağlık turizmi vizyonu açısından risk oluşturabileceğini göstermektedir.

Şekil 4.4 Gazipaşa’da sağlık turizmi potansiyeline yönelik tehditler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Şekil 4.4'e göre, pandemi, savaş gibi küresel krizler (f=6) katılımcılar tarafından en sık dile getirilen tehdit olarak öne çıkmaktadır. COVID-19 pandemisi örneğinde olduğu gibi, uluslararası seyahat kısıtlamaları, sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan aksaklıklar ve talep daralmaları, sağlık turizmi sektörünü doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Benzer şekilde, savaşlar ve siyasi istikrarsızlıklar da destinasyon güvenliği algısını zedeleyerek uluslararası turist akışını olumsuz etkileyebilmektedir.

Türkiye'nin pahalı ülke konumunda olması (f=2) ve döviz kurunun yüksekliği (f=1) ekonomik erişilebilirlik açısından önemli bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Uluslararası pazarda Türkiye'nin tercih edilme sebeplerinden biri, kaliteli sağlık hizmetlerinin görece düşük maliyetlerle sunulabilmesiyken, son yıllarda yaşanan ekonomik kriz, enflasyon ve döviz kurlarındaki artış, sağlık hizmetleri, konaklama ve diğer turizm giderlerinin fiyatlarını yükseltmektedir. Bu durum, Türkiye'nin fiyat avantajını zayıflatmakta ve benzer fiyat seviyelerinde hizmet sunan alternatif destinasyonların turistler tarafından tercih edilme olasılığını artırmaktadır. Dolayısıyla yüksek fiyat algısı, Gazipaşa'nın uluslararası sağlık turizmi pazarında rekabet edebilirliğini sınırlayan bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Katılımcılardan bir kısmı, Antalya gibi güçlü rakip iller ve rakip ülkeler (f=2) ile yaşanan rekabetin Gazipaşa'nın pazar payını sınırlayabileceğini belirtmektedir. Antalya'nın köklü turizm altyapısı, uluslararası bilinirliği ve gelişmiş sağlık tesisleri, yeni gelişmekte olan destinasyonlar açısından yüksek rekabet baskısı yaratabilmektedir. Ancak, katılımcıların büyük bir kısmı Gazipaşa'nın sahip olduğu avantajların, özellikle havalimanı ve Ilica bölgesindeki termal kaynak gibi özgün unsurların, diğer destinasyonlarla yarışabilecek düzeyde olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Gazipaşa'nın kendine özgü kaynaklarının doğru planlama ve etkili tanıtım stratejileriyle değerlendirilmesinin, ilçenin yatırım çekme kapasitesini artırarak marka konumlandırma sürecinde önemli bir rekabet üstünlüğü yaratabileceği düşünülmektedir.

Bürokratik engeller (f=2), izin ve ruhsat süreçlerindeki karmaşıklık, mevzuatın uygulamadaki yavaşlığı ve kurumlar arası koordinasyon eksiklikleri nedeniyle sağlık turizmi yatırımlarının hayata geçirilmesini geciktirebilecek önemli bir tehdit olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, yatırımcıların motivasyonunu azaltmakta ve potansiyel projelerin planlanan takvimde tamamlanmasını güçleştirmektedir. Bununla birlikte, yanlış planlama (f=1) ile popülist yaklaşımlar ve yüzeysel değerlendirmelerle şekillenen yatırımların (f=1), uzun vadede sürdürülebilir olmayan projelere ve kaynakların verimsiz kullanımına neden olabileceği ifade edilmektedir. Katılımcılar, bu risklerin önüne

geçilebilmesi için imardan altyapıya, konaklamadan konsept geliştirmeye kadar tüm unsurların, devlet desteği sağlanarak ve akademik ile sektörel bakış açılarıyla zenginleştirilmiş bir plan dâhilinde yürütülmesi gerektiğini, gerekirse bu sürecin koordinasyonu için bir komisyon oluşturulmasının önem taşıdığını vurgulamaktadır. Bu tür stratejik bir yaklaşımın benimsenmemesi, yalnızca mevcut potansiyelin tam anlamıyla değerlendirilememesine yol açmakla kalmamakta, aynı zamanda bölgenin sağlık turizmi imajını da olumsuz etkileyebilecek riskler barındırmaktadır.

Çevresel tehditler arasında doğanın kontrolsüz tahribi (f=2) ve depremler (f=1) yer almaktadır. Özellikle doğal peyzajın bozulması, sağlık turizminin temel çekim unsurlarından biri olan doğal ve sakin yaşam ortamının zarar görmesine neden olabilmektedir. Depremler ise bölgesel güvenlik algısını olumsuz etkileyerek yatırım ve ziyaretçi kararlarını etkileyebilmektedir.

Sektörel ve insani sermaye ile ilgili tehditler arasında, kalifiye sağlık personeli göçü (f=1) önemli bir risk unsuru olarak öne çıkmaktadır. Nitelikli sağlık personelinin, özellikle uzman hekimler ve yabancı dil bilen sağlık çalışanlarının, Gazipaşa gibi küçük ölçekli destinasyonlarda kalmak yerine büyük şehirlere veya yurt dışına göç etmesi, ilçenin sağlık turizmi hizmetlerinin çeşitliliğini ve kalitesini olumsuz etkileyebilecek bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, sağlık turizminin temel gereksinimlerinden olan uzmanlaşmış insan kaynağına erişimi kısıtlamakta ve uluslararası hastaların beklentilerini karşılayabilecek yüksek standartlı hizmet sunumunu zorlaştırmaktadır. Özellikle yabancı dil bilen sağlık personelinin eksikliği, uluslararası hastalarla etkili iletişim kurulmasını engelleyerek hasta memnuniyetini ve hizmet kalitesini olumsuz yönde etkileyebilir. Ayrıca, nitelikli iş gücünün bölgeden ayrılması, yerel sağlık altyapısının geliştirilmesine yönelik yatırımların sürdürülebilirliğini riske atmakta ve Gazipaşa'nın sağlık turizmi destinasyonu olarak uluslararası pazarlarda rekabet edebilirliğini zayıflatmaktadır.

Türkiye gündemindeki siyasi olaylar (f=1) ve sağlık turizmi alanında yaşanan bazı olumsuz imaj örnekleri (f=1), destinasyonun uluslararası alanda güvenilirlik ve marka değeri açısından karşı karşıya kalabileceği riskleri ortaya koymaktadır. TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği) yetkilisi bir katılımcının da görüşmemizde belirttiği üzere, turizm sektörü protesto mahiyetindeki siyasi karışıklıklardan dahi doğrudan etkilenmekte ve bu durum yabancı turistlerin destinasyon tercihlerini olumsuz yönde şekillendirebilmektedir. Özellikle olumsuz medya yansımaları ve politik dalgalanmalar, uluslararası pazarda güven algısını zedeleyerek potansiyel turistlerin karar süreçlerinde

caydırıcı bir unsur hâline gelebilmektedir. Bu nedenle, istikrarlı bir siyasi ortamın korunması ve uluslararası medyada olumlu bir destinasyon imajının güçlendirilmesi, Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyelinin sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahiptir.

Konuya ilişkin bazı katılımcı yorumları aşağıdaki şekildedir:

K1: “Döviz kurunun yüksek olması biraz sıkıntılı bir durum. Vergiler çok yüksek. Vergiler çok fazla.”

K2: “İngiltere’de çok ciddi bir dezenformasyon var. Bunun önüne geçmek gerekiyor, uluslararası normlarda denetlenebilir bir kalite hizmetini belgelemek gerekiyor. Hizmet sektöründe ülkemizde ve Batı Avrupa’da ciddi bir lobicilik faaliyeti var. Masaya uluslararası akreditasyon belgesini koymak gerekiyor.”

K3: “Elbette sağlık turizminin başlı başına bir altyapı gereksinimi olması ekonomik zorlukları da beraberinde getirecektir. Bir diğer tehdit de şüphesiz bulunduğumuz coğrafyanın istikrarsız yapısıdır. Komşularımızla ve gelişmiş ülkelerle yaşanabilecek potansiyel anlaşmazlıklarda ülkemizin yurttan ve dünyada barış çerçevesinde şimdiye kadar sürdürdüğü yumuşak güç ve arabulucu olma rolünde ısrarcı olması gerekmektedir. Ülkemizin kazandığı “güvenli liman” ve Asya ile Avrupa arasında parlayan yıldız olma özelliklerini devam ettirmesi önem taşımaktadır. Plansız ve programsız yola çıkılmaması ve daha önce bahsettiğimiz üzere özellikle altyapı konusunda diğer turizm bölgelerinde yapılan hataların yapılmaması gerekir. Süregelen bir yanlış düzeltmeye çalışmaktansa “gömleğin ilk düğmesini doğru iliklemek” zor ve pahalı bir yöntem olsa da doğru yöntemdir. Gazipaşa'nın doğal güzelliklerine zarar verebilecek sadece kar odaklı yapıların sık ve etkin denetimlerle gerekirse süreç dışı bırakılması sağlanmalıdır.”

K6: “Şayet bölgede bir sağlık turizmi hedeflenecekse şehrin bütün alt yapısı, planlaması ve tesisler buna uygun inşa edilmeli. Bölgenin tanıtımı iyi yapılmalı. Burada sağlık hizmetinden faydalanan hedef kitlenin kafasında her hangi bir soru işareti kalmamalı. Şayet bu hizmetler iyi sağlanamazsa hedef kitlenin memnuniyetsizliği çok büyük kayıplara neden olabilir. Harika bir denizimiz var. Kesinlikle korunmalı. Bu oksijeni bol bölgenin havası kirletilmemeli.”

K7: “Bütün turizm türlerine uygun bir yer Gazipaşa. Dağlarında kar turizm yapılabilir mesela yani çok çeşitli turizm türleri uygulanabilir ama kesinlikle bilinçli olması lazım. Kontrollü, yani mesela Fransa’da turizm yok mu? Ama Fransa bir sistem geliştirmiş 1.750 km kıyılarına akarsu göl ve deniz yani hepsi dâhil buna Fransa koruyor

satın alıyormuş vatandaştan sonra vatandaşın onu kontrolü kullanımına izin veriyormuş. Hayvancılık, tarım yaptırıyormuş ama satın alıyormuş önce, kontrol ediyormuş. Öyle bir sistem kurmuş ama bakın Fransa 1.750 km kıyısını böyle korurken biz beş buçuk kilometre kıyımızı koruyamıyoruz. Yani bunu koruyamadıktan sonra ne sağlık turizmi olur, ne engelli turizmi, ne agroturizm hiçbir şey olmaz. Şehrin geleceğini ateşe atmamak lazım.”

K8: *“Ben Alanya’ya ilk geldiğim zaman üniversite daha çok yeni bir üniversiteydi, o zamandan bir lojman sistemi yapmış olsaydı en düşük bütçeyle öyle bir şey kurgulayabilmiş olsaydı burada bir akademisyenler şehir yerleşkesi gibi bir şey oluştursaydık, güzel olacaktı. O zaman akademisyen arkadaşlarımı buraya çekmekte daha kolaylık yaşardık. Akabinde Ukrayna savaşıyla birlikte bir de pahalılık girince kiralar da çok yükseldi. Bir yatırım yapıldığında hocaları çekmek konusunda zorluk olacak, fizyoterapistleri vesaire buradan gidip gelmeleri zor olacak. Dışarıdan illa ki gelecekler ama siz onlara böyle bir güzel yaşam alanı sunabildiğinizde gelmek isteyecek çok kişi olacağına ben inanıyorum. Bazı şeyler maddi ve vizyonel bir taraf istiyor. O zaman o zayıf yönü bile güçlü tarafa çevirebilirsiniz yani.”*

“Bana tehditkar gelen bir konu da şu. Alanya'nın yerlisinde yapılacak işin sonucu gözetilmiyor gibi geliyor bana. Daha ziyade bir an önce oradan maddi fayda elde edebilmenin yönüne gidiyor insanlar. Şimdi siz yarın öbür gün diyelim ki bunu bir üniversite bağlamında yapacaksınız veya bir proje kapsamında yapacaksanız. Toprağını da alacağınız kişi bu toprağı sizinle birlikte birçok kişiye sunacaktır. Benim için o en büyük tehdit yani sonuçta bir arazi gerekiyor. O araziyi ondan alma almaya çalışırken otelciler de almaya çalışacak veya başka birileri de alacak ve belki daha büyük paralar sunulacak ve işte bu toprağın değerinden ziyade kişinin cebine girecek paraya göre bir yol izlenecek. Bence sadece gazi Gazipaşa için geçerli değil bu bütün Antalya'nın ilçeleri için geçerli. Bak ben buradan çok muhteşem bir yer yaratacam deseniz de çıkar çalışmaları olacak. Ondan sonra diğer paradoks demin de söylediğim gibi, yani hem bakir kalsın istiyorsunuz, hem reklamını yapacaksınız, hem herkes gelmesin isteyeceksiniz. Çok net çizgiler çizmek gerekiyor gerçekten.”

K10: *Tehdit olaraktan baktığımızda özellikle bunu Gazipaşa özelinde değerlendirmek yanlış olur. Yani ama ülkemiz genelinde fahiş fiyat artışları bunlar ister istemez en büyük tehditlerden biri son zamanlarda yani sağlık harcamalarındaki ya da sağlık hizmetlerindeki artışlar. Bunlar dolar, euro bazında mesela 1.000 \$ 1.000 € gibi bir rakamdayken ve bunlar TL'nin işte daha doğrusu dövizin değerlenmesi noktasında*

hep sabit yerini koruyorken son zamanlarda 1.500 2.000 € gibi rakamlar zikrediliyor bir implant için ya da bir saç ekimi için bunlar tabii ki ülkemizin tercih edilebilirliğinde bir engel. Gazipaşa'da da aynı şekilde bu engel söz konusu. olacaktır. Diğer taraftan yine tabii ki konumu gereği bulunduğumuz coğrafya gereği savaş riski vesaire, bunlar da son zamanlarda bence biraz gelmek isteyenler için kafa karıştıracaktır diye düşünüyorum. Bu durum İstanbul, Antalya için nasılsa Gazipaşa için de bir dezavantaj oluşturacaktır diye düşünüyorum.”

K11: “Savaş bir tehdit, Bizi turizmciler olarak çok etkiledi. Uçuşlarda özellikle. İnsanlar uçmak istemiyor yani tatilciler buraya uçmak istemiyorlar. Zaten en son biliyorsunuz bu Ukrayna Moskova'ya saldırınca uçuşları yasaklamışlardı ve biz o zaman sezona 1,5-2 ay geç başladık. Otellerin dolmama sebebi o. Uçuş yoksa turist yoktur yani. Uçak yoksa turist gelemmez zaten. İran-İsrail etkisi bile görülmeye başladı. Satışlarda düşüş var. Turistler bekliyor, bir duraksama var. Son dakika satışlarını bekliyorlar turistler. Otel rezervasyonları yapmışlar ama uçuşları almamışlar, son dakika almayı planlıyorlar. Korkuyorlar yani ister istemez. Özellikle Danimarka, Akşam Baltik ülkelerinden destinasyonlardaki operatörlerle görüştim, tatilciler şu an tatil askıya almaya başladılar bile. Bizi etkiliyor yani. Komşumuzda bir savaş demek, turizmin bitmesi demek hemen hemen. Turizm böyle kavga gürültüyü sevmez yani. Turizm sakinlik sever. Mesela bir ayaklanma olmuştu, gençler bi İmamoğlu için yürüyüş yaptılar, ondan çok büyük etkilendik mesela. Biz TÜRSAB olarak açıklama yapmak durumunda kaldık, uyarıda bulunduk. O çocuklar bir sürü turistin tatilini iptal etmesine neden oldu. Bu çok önemli ülkemiz için. Turizm gelirinin yüzde 25-30'una zarar verdi. Çok büyük zarar verir. Bu sene turizmde bu savaşla üçüncü darbeyi yiyoruz. Maalesef öyle. Otelde zaten biliyorsunuz otelciler %60 dolulukla para kazanamaz. %75 gibi bir doluluk seviyesinden sonra para kazanmaya başlıyorlar. Sonra bu Doğu bloğundan gelen göçmenlerle ilgili yatırımcıların, turistlerin korkmasının turizme zararı oldu psikolojik olarak. Çünkü savaş bölgesinden gelen bir insandan da korkuyor yabancılar. Turizmciler, turistler, her şeyden korkar. Zengin de olsa adamın parası var, yatırım yapar da sonra başına bir şey gelirse parasını yiyemeyeceğinden korkar yani. Onun için direksiyonu hemen kırıyorlar başka yere. Eskiden rakibimiz azdı. Şu anda turizmde rakip de çok. Mesela Mısır, Tayland, Yunanistan özellikle tercih edilen bölgeler şu anda. Bizim buradaki yatırımcıların çoğu Tayland'a kaydı. Buradaki yerlerini apar topar sattılar veya bıraktılar gittiler. Kapılar hep kilitli görüyorsunuz. Hep kapattılar gittiler yani bomboş binalar şu an. Binanın boş olması esnafa da yansıyor. Alışveriş yok. Ondan sonra son yabancılar uygulanan ikamet

yasaklarından dolayı 15-20 bin kişi çıkış yaptı buradan. Bu durum direkt esnafa yansdı. Zengin turist ekonomik seviyesi yüksek turist sessizlikten korkar yani. O da bir hareketliliği bekler piyasada, hareketlilik, canlılık olması lazım ki o da arada karışıp gidecek yani.”

K12: “Tehditler tüm turizm türlerinde olduğu gibi burada da var. Nasıl var? Çünkü biz ekonomik niteliği olmayan varlıklara ekonomik nitelik kazandırıyoruz. Dağımız orada duruyor, güneşimiz orada duruyor, denizimiz orada duruyor. Biz onlar sayesinde turizmden para kazanıyoruz ya da termal kaynağımız duruyor ama biz bunu doğru yapılandırılmış tesislerle organize edemezsek doğa tahrip olursa daha kötüye de gidebilir. Turizmin böyle bir yıkıcı özelliği de olabilir. Ondan dolayı bilinçli bir turizm yapılarak bu tehditlerin ortadan kaldırılması gerekir. Çünkü Gazipaşa doğasıyla, kültürüyle ortaya çıkmış önemli bir kent. Bizim sağlık turizmi tesisi yaparken oradaki doğayı da gözeterek bunun bir tehdiye dönüşmemesini sağlamamız gerekir. En büyük tehdit bu aslında doğal kaynakların yok olma tehlikesi ve sürdürülebilirlik ilkesinin göz ardı edilmesi.”

K14: “Avrupa'dan en ufak bir şeyde reklamasyon yiyoruz. Türkiye'nin kötü reklamı yapılıyor. Ufacık bir şey büyütülüyor. Mesela geçen bir İngiliz hasta İstanbul'da ölmüş, otopsi yapılmış. Gönderin bize biz de otopsi yapalım demiş İngiltere. İngiltere'de otopsi yapmışlar, açmışlar ki kalbi yok. İşte kalbini çalmak için öldürdünüz diye kötü reklam yaptılar bayağı bir sansasyon oldu. Olayın aslı öyle değil hâlbuki. Yani Türkiye'yi hemen organ kaçakçılığı yapan bir ülke gibi gösteriyorlar.”

K15: “Tehdit olarak en çok savaştan korkabiliriz hocam ve depremden korkabiliriz. Deprem beni çok tedirgin ediyor Hatay'dan sonra. Çünkü yapılar gerçekten çok eski.”

K16: “Tehdit olarak Antalya, Alanya gibi güçlü rakip bölgelerin varlığı, mevsimsellik nedeniyle yıl boyu turizm sürekliliğinin sağlanmasındaki zorluklar, kontrolsüz yapılaşma sonucu doğal çevrenin tahrip edilmesi, kalifiye sağlık personelinin göç etmesi, pandemi ve savaş gibi küresel krizlerin yarattığı belirsizlikler, yerel halk ile sosyal uyum sorunları ile bürokratik engeller ve yatırım süreçlerindeki yavaşlık söylenebilir.”

K17: “Gazipaşa halkı turizme Alanya kadar sıcak değil. Alanya zamanında kendisini turizme çok açtı. Fakat şu anda kendi öz niteliğini kaybetti. Biz böyle olmayalım diyor Gazipaşalılar. Biz oteller bölgesi haline getirmeyelim. Gazipaşa'yı kendimiz muhafaza edelim. Turizmin bazı olumsuz özelliklerinden etkilenmeyelim diyen bir kesim

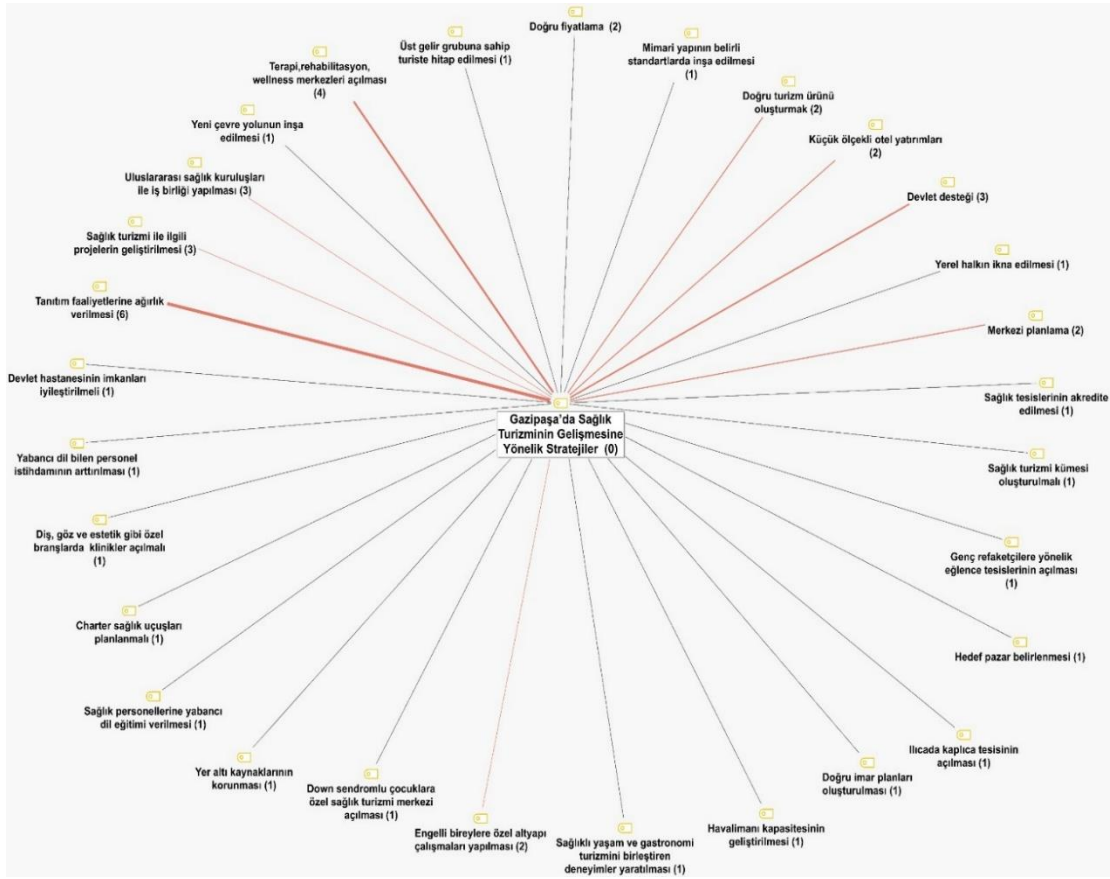
var. Okumuş kesimden bir kamuoyu var. Ben bu arkadaşlarla birkaç kere doğa gezisine katılmıştım. Otelciliğe karşı geliyorlar, yani 5 yıldızlı oteller olmasın her şey dâhil konseptte olmasın diyorlar, büyük yapılaşma istemiyorlar. Bunu da şunun için savunuyorlar. Esnaf para kazanamaz. Çünkü Alanya örneği karşımızda. Alanya'da yazın otele evet çok turist geliyor ama her şey dâhil sisteminin zararlarını gördükleri için halk, turizmin gelişmesini çok da istemiyor. Ama sağlık turizmi normal turizm gibi değil. Yani klasik kitle turizmi gibi değil. O yüzden sağlık turizmine yönelik ben halkın çok tepki göstereceğini sanmıyorum. Yani normalde aklıma tehdit olarak belki halkın bu bakış açısı gelebilirdi ama sağlık turizmi olduğu için bence bu konuda insanlar tepki göstermezler. Çünkü sağlığı önemsiyor Gazipaşa halkı. Sağlık turizmi ile beraber güzel tesisler de kazanacağı için Gazipaşa halkı bundan memnuniyet duyar. Çok salgın hastalık görülüyor Gazipaşa'da. Yani nüfus az olduğu için bu tarz salgın hastalıklar fazla olmuyor. Çok tehdit yok. Yönetimden de zannetmiyorum karşı çıkacaklarını. Yani sağlık turizmi normal turizmden daha önemli bence. Medikal yönden insan kaynaklarını buraya çekmekte belki zorlanabilir insan. Yani diyelim alanında uzman bir beyin cerrahına siz teklif götürdüğünüz zaman Gazipaşa ismi ona soğuk gelebilir. O da bilmediği için, yani tanınırlığı az olduğu için. Hani Alanya'yı Türkiye'de bilmeyen yoktur ama Gazipaşa'yı duymayan birçok insan vardır. Dolayısıyla insan kaynaklarını buraya çekmede bir sorun yaşayabiliriz. Tehdit olarak bu olabilir. Yoksa hükümet genellikle böyle projelerin arkasında duruyor. Finans konusunda, yer seçimi konusunda da tehdit yok. Sadece tehdit olarak hekimleri buraya çekmek biraz zor olabilir.”

K20: “Tehditler neler olabilir, yanlış planlamalar. Yanlış kararlar. İşte popülist yaklaşımlar ve sığ görüşler. Bunlar en büyük tehditler. O yüzden de bunları bertaraf etmek için bence gerçekten devlet desteği alınması lazım.”

4.1.5. Gazipaşa’da sağlık turizmini geliştirmeye yönelik stratejiler

Gazipaşa’nın sağlık turizmi potansiyelini geliştirmeye yönelik stratejileri belirlemek amacıyla paydaşlara, “Gazipaşa’da sağlık turizmini geliştirmeye yönelik stratejiler nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve elde edilen veriler analiz edilerek “stratejiler” ana teması oluşturulmuştur. Kod-teori modeliyle görselleştirilen (Bkz. Şekil 4.5) bu tema, ilçede sağlık turizminin sürdürülebilir biçimde geliştirilmesine yönelik önerilerin, altyapıdan ürün çeşitlendirmeye, uluslararası iş birliğinden, yerel paydaş katılımını sağlamaya kadar çok çeşitli boyutları olduğunu ortaya koymaktadır. Analiz bulguları, Gazipaşa’nın doğal, kültürel ve iklimsel avantajlarını koruyarak, nitelikli sağlık turizmi

yatırımlarını çekebilecek rekabetçi ve sürdürülebilir bir destinasyon kimliği oluşturabilmesi için çok boyutlu stratejilere ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Şekil 4.5 Gazipaşa'da sağlık turizmini geliştirmeye yönelik stratejiler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Bu kapsamda, öneriler beş ana başlık altında sınıflandırılmıştır. Bunlar fiziki altyapı ve yatırımlar, insan kaynağı ve eğitim, planlama ve yönetim, ürün geliştirme ve çeşitlendirme ile tanıtım ve pazarlama başlıklarıdır. Her başlık, frekans değerleriyle birlikte ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların sunduğu çözüm önerileri, Gazipaşa'nın sağlık turizminde rekabetçi ve sürdürülebilir bir destinasyon haline gelmesi açısından önemli ipuçları sunmaktadır.

Fiziki altyapı ve yatırımlar: Gazipaşa'da sağlık turizminin sürdürülebilir biçimde gelişebilmesi için öncelikli adımın, altyapı ve fiziki yatırımların güçlendirilmesi olduğu katılımcılar tarafından sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, Ilıca'da modern bir kaplıca tesisinin açılması (f=1), mevcut termal kaynakların etkin kullanımını sağlayarak ilçenin termal turizm potansiyelini harekete geçirecek stratejik bir hamle olarak görülmektedir. Katılımcılar, bu kaynağın uzun süredir değerlendirilememesinin Gazipaşa'nın termal turizm potansiyelinin atıl kalmasına neden olduğunu belirtmektedir.

Yeni çevre yolunun inşa edilmesi (f=1) ve havalimanı kapasitesinin geliştirilmesi (f=1), destinasyonun ulaşılabilirliğini artırarak uluslararası sağlık turisti akışını kolaylaştıracak kritik ulaşım yatırımları olarak öne çıkmaktadır. Özellikle charter sağlık uçuşlarının planlanması (f=1), Gazipaşa'nın uluslararası sağlık turizmi pazarlarına erişimini doğrudan kolaylaştırabilecek stratejik bir ulaşım yatırımdır. Belirli destinasyonlar arasında, genellikle talebe dayalı olarak planlanan ve standart tarifeli seferlerden bağımsız şekilde düzenlenen özel hava taşımacılığı hizmetleri olan bu uçuşlar, özellikle medikal tedavi, termal kür programları veya uzun süreli rehabilitasyon süreçleri için seyahat eden hastalar ile refakatçileri açısından zaman ve maliyet açısından önemli avantajlar sağlamaktadır. Düzenli charter seferleri, hem Avrupa'daki yaşlı nüfus ve sağlık turizmi talebini Gazipaşa'ya yönlendirebilir hem de destinasyonun sağlık turizminde erişilebilir ve hızlı ulaşılabilir bir merkez olarak konumlanmasına katkı sağlayabilir. Bu durum, sadece turist akışını artırmakla kalmayıp, bölgedeki sağlık tesislerinin uluslararası hasta profiline uyumlu hizmet verme kapasitesini de güçlendirecektir.

Konaklama bağlamında bakıldığında ise küçük ölçekli otel yatırımları (f=2) yapılması ve mimari yapıların belirli standartlarda inşa edilmesi (f=1) önerileri dikkat çekmektedir. Katılımcılar, doğal peyzaj ve kültürel dokunun korunarak yatay mimari anlayışla tasarlanmış butik tesislerin geliştirilmesinin, destinasyonun özgün kimliğini ve çevresel sürdürülebilirliğini güvence altına alacağını vurgulamaktadır. Bu yaklaşımın, kitlesel turizmin yol açabileceği yoğun yapılaşma ve çevresel tahribat risklerini minimize ederken, Gazipaşa'nın sağlık turizmi alanında sessiz, sakin ve doğa ile uyumlu bir destinasyon olarak konumlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Devlet hastanesinin imkânlarının iyileştirilmesi (f=1) ve kapasitesinin genişletilmesi, sağlık tesislerinin akredite edilmesi (f=1) yalnızca yerel halkın sağlık hizmetine erişimini güçlendirmekle kalmayıp, sağlık turizmi kapsamında gelen ziyaretçilerin de yüksek standartlarda, kaliteli ve güvenilir hizmet almasını sağlayacak temel bir gereklilik olarak görülmektedir. Katılımcı görüşlerine göre, bu tür yatırımların bir bütünlük içinde ele alınması, Gazipaşa'nın sağlık turizminde güçlü bir altyapı temeline sahip olmasına katkı sağlayacaktır.

Katılımcılar ayrıca, engelli bireylere özel altyapı çalışmaları yapılması (f=2) ve Down sendromlu çocuklara özel sağlık turizmi merkezi açılması (f=1) gibi önerilerde bulunarak, Gazipaşa'nın kapsayıcı turizm yaklaşımına dayalı farklılaşmış bir destinasyon kimliği kazanabileceğini vurgulamaktadır. Bu tür yatırımlar, hem sosyal sorumluluk perspektifi hem de uluslararası erişilebilir turizm standartları açısından stratejik önem

taşımakla birlikte, destinasyonun rekabet avantajını yalnızca sağlık turizmi pazarında değil, aynı zamanda etik ve insani değerler bağlamında da güçlendirebilecek niteliktedir.

Katılımcıların bu yöndeki görüşleri şu şekildedir:

K1: “Buraya çok büyük oteller, beton yığınları değil de tatil köyleri şeklinde bir yatırım yapmak gerekiyor. Bungalov tarzında ahşap mimarinin hem maliyeti daha düşük hem de buranın yapısına daha uygun. Çok büyük yatırımcılarla değil de küçük yatırımcılarla çalışılmalı ve bir tane değil çok sayıda işletme yapılması uygun olur Gazipaşa için. Mesela Bolu Abant’taki gibi iki tane üç tane küçük otel buraya uygun olur. Mesela burada benim kendime göre popüler gördüğüm yerler var. Kuru, Muzkent, Zeytinada, daha ileride de Kaledran. Kuru güzergâhı tabii deniz kenarı olunca biraz daha pahalı. Oradaki bir yerin dönümü 8-10 milyon Zeytinada’ya gittiğinizde bu 1 Milyon, Macar’da 4 Milyon. Yani her bütçeden yatırımcıya hitap edecek bölgeler bence bu bölgeler. Bir de batı tarafında Aytap’a kadarki alan uygun. Bu yeterli zaten. Yani buraya biz küçük yatırımcıyı çekebilirsek 20şerli, 30arlı, 50şerli, binlerce yatak sığdırabiliriz. Hep beraber bir ekip oluşturup bu projeyi detaylandırabiliriz”

K2: “Ilica bölgesinin konum olarak mesafe olarak da 40 dakika 45 dakika gibi bir mesafesi var. Bunu değerlendirecek olursak, yönetmeliklerde zaten ulaşım ile ilgili bir parametre belirlenmemiş. Termal tesislerde Türkiye mevzuatınca sağlık hizmeti sunumuyla ilgili şekillendirilen yönetmelikte bir sağlık tesisi ruhsatı olduğu için orada acil müdahale için bir ambulans sisteminden bahsediliyor fakat tesisin merkeze uzaklığıyla ilgili bir parametre yok. Bu da zaten ülkemizdeki güçlü yapıdaki 112 acil sistemiyle yapılacak olan entegrasyonla çözülebiliyor. Ama genel anlamda baktığımızda kırk dakikalık bir mesafe, hem termal turizm hem konaklama hem de alternatif yaşam olanaklarının sunulduğu hem de sağlık hizmetinin entegre edildiği bir tesiste mesafe neye göre belirlenir? Yani bu insan zaten tesisin dışına çıkmayacak, komple bir yaşam ünitesi oluşturulacak termal suyun gücünün verdiği rahatlık, iş-uğraş terapileri olacak. Orası bir sağlık tesisi, konaklama tesisi olduğu için ihtiyaçları karşılanıyor olacak. Her gün ulaşımına gerek olmayacak, dönemsel olarak ihtiyaçlarını karşılamak istediklerinde ya da farklı alanlara gitmek için 40 km mesafe çok bir dezavantaj gibi göze çarpmaz. Ama yapılacak tesisin büyüklüğüne göre bu değişir tabii.”

K3: Elbette geriatrik yaş grubunu hedefleyen bir sağlık turizmi fikri tüm yörenin fiziksel ve tüm yöre insanların mental olarak hazırlanması gereken yeni bir kavram olacaktır. Tüm altyapının bu insanların ihtiyaçları çerçevesinde rötuşlanması, belki de sıfırdan yapılandırılması gerekecektir. Gerekirse yurt içi ve yurt dışı örnekler yerinde

değerlendirilerek tesislerin yapılandırılması ve konumlandırılması daha sonra pişmanlık yaşanmayacak şekilde planlandırılmalıdır. Personellerin adeta sağlık çalışanlarındaki uzmanlaşma gibi konu hakkındaki bilgi ve farkındalığı artırılmalıdır. Bir seferberlik havasında yöre insanının ve hayırseverlerin bu konuda ikna edilmesi ve bilgilendirilmesi; fikrin hayata geçmesinde kolaylıklar sağlayacaktır. Gürültü kirliliğinin önlenmesi ve sosyal hayatın her yerinde yaşlı bireylere nasıl davranılması gerektiği gibi konular öncelikli olmalıdır. Bununla birlikte, ilçedeki sağlık tesislerinin de yaşlı bireylere hizmet verebilecek şekilde altyapısını regüle etmesi gerekecektir. Bu tür insanların karşılaşılabilecekleri sağlık sorunları, travmalar, kardiyovasküler sistem hastalıklarına yönelik işlemlerin yapılabilirliği, inme konusunda altyapının oluşturulması, ambulans sisteminin güçlendirilmesi ve yoğun bakım ihtiyaçları belirlenmesi ve giderilmesi gibi çalışmalar elzem olacaktır. Bu kişilerin manevi ihtiyaçları da ihmal edilmemelidir. Sadece yaşlılar değil, bu kişilere refakat edebilecek genç yaştaki aile bireylerinin de ihtiyaçları düşünülerek, eğlence ve hoş vakit geçirme noktasında gençlere hitap eden tesislerin de bulunması gerekebilir. Trafik kuralları ve sinyalizasyon sistemi bile yaşlı bireyler gözetilerek elden geçirilmelidir.”

K3: *“Artık “Kervan yolda düzülür” mantığıyla turizme bakma lüksümüz olmadığı gibi bu tür yaklaşımın pek çok turizm yöresinin gerçek potansiyelini ortaya koymasının önünde bir engel oluşturduğu acı örneklerle anlaşılmıştır. Belli bir hedef doğrultusunda gerekli altyapı yatırımlarının onlarca yıl sonrasını planlayarak ve öngörülerek gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Konunun uzmanlarının bir araya gelerek beyin fırtınası yapması, sağlık turizmi için seçilen yörenin adeta bir atölye gibi değerlendirilip gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir. Kaynakların doğru yerlere ve amaç doğrultusunda yönlendirilmesi önem arz etmektedir. Turizm konusunda devlet destek ve teşviklerinin yöreye yönlendirilmesi sağlanmalıdır.”*

K5: *Alanya’da turizmde geçmişte karşılaştığımız en büyük sorunlardan biri, sezonsallık ve altyapı planlamasındaki eksiklikler oldu. Gazipaşa, Alanya’nın hatalarından ders alarak, sağlık turizminde sürdürülebilir bir model oluşturmalı. Alanya’da yaz aylarına sıkışan turizm hareketliliği, tesislerin yıl boyu verimli çalışmasını zorlaştırıyor. Gazipaşa’da ise sağlık turizmi, sezon bağımsız bir potansiyel sunuyor, bu nedenle yatırımlar, 12 ay açık kalabilecek tesislere odaklanmalı. Alanya’da altyapı eksiklikleri, özellikle ulaşım ve atık yönetimi gibi konularda sorun yarattı. Gazipaşa’da ise havalimanı avantajı ve daha az yoğun bir yapı, planlı bir gelişim için fırsat.”*

K7: “Gazipaşa için stratejilere gelecek olursak. Kesinlikle önce yapılaşma planları düzeltilmeli, yapılaşma düzgün olmalı, doğru bir imar planı uygulanmalı, bazı yerler 2 katlı olacak bazı yerler 4 katlı olacak. Bazı yerler yeşil alan kalacak, bunlar çok önemli. Mesela şehrin 250.000 kişiye yeterli imar planı var. Şu an nüfusu 50 binin üstünde, 250.000 kişi gelip imar planında konut yapabiliyor ama sosyal donatı alanları ve yeşil alanlar sembolik düzeylere bile ulaşmıyor. Yani park yetersiz 250.000 kişiye, şehircilik anlamına baktığınız zaman hastane alanları, sağlık alanları yetersiz, öyle ki sembolik düzeylerde bile değil. Her şeyden önce şehrin mimar planının düzgün olması gerekiyor.”

“Bir yerin bir kaynağından, zenginliğinden yararlanmak istiyorsanız, hemen getirip kocaman bir bina yapmanıza gerek yok. Birincisi bu yapılaşma doğanın içinde kamufle olacak şekilde olmalıdır. İkincisi de mutlaka şehrin uzağında yapılmalı ve insanların ulaşimleri servislerle yapılmalı. Biz neden dev gibi binalar düşünüyoruz ki? Belediyenin, yapılaşmanın nerede olacağını tespit etmesi lazım. Eksiğimiz şurada, bir yatırımcı geliyor. Ben şurada bir şey yapmak istiyorum diyor ve o yatırımcı gelsin diye tamam diyoruz. Nerede olması gerektiğine uzman şehir plancılarıyla birlikte karar vermek lazım. Bu yatırımlar için doğru yerleri tespit etmek lazım. Ondan sonra yapılaşma ya da bir şey olaksa yapılır. Geçen yıl en son Ilıca'ya ben de gittim. Orada suya giren birileri mutlaka oluyor, çok hoş, çok güzel bir yer, her şeyiyle, kesinlikle bütün değerleri korunarak gereken yapılmalı. Kesinlikle bu Gazipaşa için çok özel bir değer. Yani binlerce yıl öncesinden gelen birikimle Gazipaşa'da bu potansiyel öne çıkarılabilir.”

K8: “Bilim dünyası olarak baktığımız zaman gerekli altyapıyı yaptığımız zaman ve bunu da güzel, doğru evet, doğru kişilere iletebildiğiniz zaman her şey mümkün. Serkan bey diye biri var onun Almanya'da tam da bu konseptte uygun bir oteli var. Almanya'nın en iyi otellerinden biri. Kendisi otel kısmını işletiyor ama otele gelen kişiler oradaki kür beldelerine bağlı olarak geliyorlar. Dediğim gibi işte anne çocuk kürü olabilir, iş yerinden burn out vesaire ile olabilir, insanlar geliyorlar. Onun için geliyorlar ve orada konaklıyorlar. Konakladıkları yerler bina açısından hep bu konuya yönelik inşa edilmiş ona göre stratejiler yapılmış, yani nasıl konumlandırılacak planlanmış. Denize mi yakın olsun, ormana mı yakın olsun, suya mı, karaya mı yakın olsun hep planlanmış. Ve Serkan bey düzenli olarak her sene Türkiye'ye geliyor buradan bizden istihdam edebileceği öğrenci var mı soruyor. Fakat burada turizm bölgesinde bulunan üst düzey yöneticilerle de görüşüp oraya turlarla gelebilecek kişilerin potansiyelini sorguluyor, güzelce reklamını yapıyor. Yani düşünün ki Almanya'dakiler zaten geliyor diye bakıyor. Hani

onlara zaten kendi hekimi yazıyor, reçete gibi diyor ki gideceksin, ücretsiz. Üstelik sağlık sigortası karşılıyor bunu Almanya'da. Doğru yolu bulduğunuz zaman her şey daha kolaylaşıyor yani.”

K11: “Tesis çok önemli. Sağlık turizmine uygun tesisler hazırlanması lazım. Baştan sona gerek teçhizatla, gerek dekorasyonla tesislerin misafirlerin rahat edeceği şekilde hazırlanması gerekiyor. Yeni yapılacak olanların da bu turizm türüne uygun yapılması, planın ona göre yapılması gerekiyor. Engelli ve yaşlıların kullanacağı özel asansörler, teçhizatlar var onlar inşaattan önce planlanarak yapılmalı. Denize engelli ya da yaşlıların tekerlekli sandalyeyle girebilmesi için ilgili belediyeye bir çalışma yapmak lazım. Engelsiz parklar yapılabilir. Engelli ya da yaşlılar için altyapıyı hazırlamak lazım önce. Ondan sonra misafirleri davet etmek lazım. Çünkü altyapı olmadan misafirleri davet edersek sıkıntı yaşarız. Engelsiz alanların olması gerekiyor.”

K12: “Sağlık turizminin gelişmesine yönelik stratejiler neler olabilir? Aslında bunu genel anlamda şöyle söyleyebiliriz, ülkemiz turizmden çok ciddi bir pay alıyor. Bunun da çoğunluğunu kitlesel turizmden alıyor. Ve kitlesel turizmin de bazı handikapları söz konusu. Özellikle her şey dâhil sistem kaliteyi çok düşürmektedir. Kitlesel turizm doğayı tahrip etmekte, ama sağlık turizmi dediğimizde biraz daha bilinçli bir turizm öne çıkmakta. Doğayla daha iç içe tesisler söz konusu olacaktır. Bu anlamda da stratejileri bu doğrultuda belirlemek lazım. Hani daha kitlesel betonarme yapılardan ziyade daha sağlık turistlerinin burada rahat edebileceği, doğayla iç içe, daha doğal materyallerin kullanıldığı yatay mimari şeklinde stratejiler olmalı. Bir strateji, fizibilite çok iyi yapılmalı, yeraltı kaynaklarını korumak da çok değerli. Bunların verimli kullanılması çok önemli. Tabii ki atıl kalmamalı. Ama doğaya zarar verecek mi? Bu tesisler bunlar da çok iyi yapılmalı ve bu doğrultuda ilerlemeli diye düşünüyorum.”

K13: “Türkiye’de termal turizmin, Avrupa’daki örneklerden daha üstün kaynaklara sahip olmasına rağmen yeterince değerlendirilemediğini görüyoruz. Ilıca büyük bir potansiyel. Orada kırk küsur dönüm araziye satın aldık. Birkaç yerde sondajlar yapıldı, zengin bir kaynağı var, Sağlık Bakanlığı’nın kaplıca tesisleri standartlarına uygun, modern bir sağlık ve wellness merkezi kurmayı planlıyoruz. Amacımız, uluslararası akredite bir tesisle, özellikle Avrupa ve Orta Doğu’dan sağlık turistlerini çekmek. Yerel yönetimle iş birliği yaparak, arazilerin çevresel dokusuna zarar vermeden, bölgeye ekonomik katkı sağlayacak bir yatırım gerçekleştirmek istiyoruz. Ilıca arazilerinde hedefimiz, termal turizmi merkeze alan, ancak wellness, rehabilitasyon ve geriatri hizmetlerini birleştiren bütüncül bir sağlık kompleksi kurmak. Ayrıca,

Gazipaşa'nın organik tarım ürünlerini ve doğal güzelliklerini tesise entegre ederek, sağlıklı yaşam ve gastronomi turizmini birleştiren bir deneyim sunacağız."

K16: *Daha evvel Didim'de dış kliniklerinin gelişim sürecine şahit olmuştum ve buradaki gözlemlerime dayanarak söylüyorum ki Gazipaşa'da sağlık turizminin gelişebilmesi için öncelikle mevcut sağlık altyapısının turizme göre yeniden yapılandırılması gerekiyor. Devlet hastanesi, uluslararası hasta kabulüne uygun hale getirilmeli, yabancı dil bilen personel sayısı artırılmalı. Dış, göz ve estetik gibi özel branşlarda butik klinikler desteklenmeli. Ayrıca yaşlı ve sağlık turistlerine uygun konaklama tesisleri kurulmalı. Uzun süreli kalmaya elverişli, spa ve rehabilitasyon hizmeti veren oteller bölgeye değer katacaktır. Bana göre Gazipaşa Havalimanı'nın varlığı büyük bir fırsat. Charter sağlık uçuşları planlanabilir."*

K17: *"Huzurevleri çok dikkat çekmiyor ama aslında sağlık turizmi için bence önemli bir yer. Çünkü insanlar belli bir yaşta bakıma muhtaçsa ya da kendisi parayla hizmet almak istiyorlarsa gelebilirler. Bazen insanlar kendi maaşlarını bağlayarak bakım almak istiyorlar ama bunu da güzel bir yerde yapmak istiyorlar. Gazipaşa bunun için çok ideal bir yer. Yani güzel bir yer ve sakin bir yer. Bu şekilde tesisler olsa sağlık turizmi açısından daha iyi olur. Kuzeyde ormanların çok olduğu, sıcaklığın daha düşük olduğu köyler var, çok yayla gibi değil ama yaylayla şehir arasında köyler var. Ne yayla kadar yukarıda ne tam şehir içinde, ilçeye 20 dk uzaklıkta köyler var buralarda güzel tesisler yapılabilir."*

K18: *"İlca'nın işletme ruhsatını 2019'da alan bir yatırımcımız var, pandemiden dolayı başlayamadı, ruhsatın süresi doldu. Biz yakın zamanda yeniledik işletme ruhsatını, bölgemizin sağlık turizmi hedeflerine ulaşması için önemli bir adım attık. Bu kaynak, sadece yerel halk için değil, uluslararası sağlık turistleri için de cazip bir destinasyon haline gelebilir. İşletme hakkını alan yatırımcılardan, Sağlık Bakanlığı'nın kaplıca tesisleri için belirlediği standartlara uygun bir tesisleşme bekliyoruz. Bu, hem tedavi edici termal suların etkin kullanımını hem de modern sağlık hizmetleriyle bütünleşik bir yaklaşımla yapılmalı."*

İnsan kaynağı ve eğitim: Sağlık turizmi sektöründe hizmet kalitesi, büyük ölçüde nitelikli insan kaynağına bağlı olup, bu alanın sürdürülebilir biçimde geliştirilebilmesi için uzmanlaşmış personel istihdamı stratejik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Katılımcılar, sağlık personeline yabancı dil eğitimi verilmesi (f=1) ve yabancı dil bilen personel istihdamının artırılması (f=1) gerekliliğini, uluslararası hasta memnuniyetinin sağlanmasında kritik unsurlar arasında değerlendirmektedir. Bu bağlamda, yabancı dil

yetkinliği yalnızca tıbbi terminolojiye hâkimiyet açısından değil, aynı zamanda farklı kültürlerden gelen hastalarla etkili iletişim kurulması, güven ilişkisinin inşa edilmesi ve hizmet sürecinde kültürel hassasiyetin gözetilmesi açısından da önem taşımaktadır. Dolayısıyla, sağlık personeline yönelik sürekli mesleki gelişim programlarının hayata geçirilmesi, yabancı dil yeterliliğinin artırılması, uluslararası hasta iletişimi ve kültürlerarası etkileşim konularında kapsamlı eğitimlerin sunulması ile yabancı dil bilen nitelikli personelin sektöre kazandırılmasını teşvik eden uygulamaların geliştirilmesi, destinasyonun hizmet kalitesini küresel standartlara taşıırken aynı zamanda uluslararası pazarda rekabet gücünü pekiştirecek stratejik unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

K16: “*Bu sektörde çalışacak insan kaynağının eğitilmesi, yabancı dil ve hasta iletişimi konularında desteklenmesi kritik önemde.*”

K17: “*Alanında isim yapmış uzman doktorların ilçeye çekilmesi için çalışılabilir ama burada siyaset baskın. Siyasi yönden güçlü olduğu dönemlerde iyi göz doktorları gelmişti ama çok kalmıyorlardı 5-6 ay kalıyorlardı gidiyorlardı. Gerçi o zaman havalimanı yoktu ama şimdi var ve yat limanı bile var. Mesela bizim arkakaşlarımız geldi ailesiyle, dâhiliye doktoru buraya yerleştiler. Biz buradayız diye geldiler. Şimdi diyorlar ki burada ev alacağız buraya yerleşeceğiz. Gelen doktor eskiden gelir, çok kalmadan giderdi şimdi öyle değil ilçe geliştikçe kimse gitmek istemiyor. Burası o yönden çok pratik. Doktorların buraya bağlanması için güzel ortam var, gelebilirler. Dolayısıyla sağlık turizminin gelişmesi için medikal alanın biraz gelişmesi lazım doktorların buraya çekilmesi lazım.*”

Tanıtım ve pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi: Katılımcılar, Gazipaşa’nın sağlık turizmi alanında farkındalık yaratması ve pazar payını artırması için öncelikli olarak güçlü ve hedef odaklı tanıtım ile pazarlama stratejilerinin geliştirilmesini önermektedir. Tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmesi (f=6) en yüksek frekansla dile getirilen öneri olup, bu durum Gazipaşa’nın sağlık turizmi potansiyelinin ulusal ve uluslararası ölçekte yeterince tanınmadığını ortaya koymaktadır. Katılımcılar, dijital pazarlama araçlarının etkin kullanımı, uluslararası sağlık turizmi fuarlarına katılım ve hedef pazarlar belirlenmesinin (f=1) ve bu pazarlara yönelik özel kampanyalar düzenlenmesinin, destinasyonun görünürlüğünü artıracak temel stratejiler arasında yer aldığını ifade etmektedir. Örneğin, Avrupa’daki yaşlı nüfusa odaklanan tanıtım çalışmaları ile Gazipaşa’nın geriatri, rehabilitasyon ve wellness turizmi potansiyelinin öne çıkarılabileceğı belirtilmektedir. Ayrıca, tanıtım faaliyetlerinin yalnızca bireysel

kampanyalarla sınırlı kalmaması, Ilıca Kaplıcası, doğal güzellikler, sakin yaşam tarzı, kültürel zenginlikler ve sağlık turizmine özgü diğer değerlerin bütüncül bir çerçevede sunulması gerektiği görüşü öne çıkmaktadır. Bu yaklaşımın, hem marka algısının güçlenmesine hem de yatırımcı ilgisinin artmasına katkı sağlayacağı ifade edilmektedir. Bunun yanında, uluslararası sağlık kuruluşlarıyla iş birliği yapılması (f=3) da Gazipaşa'nın küresel sağlık turizmi ağlarına entegre olmasını kolaylaştıracak ve uluslararası hasta çekme kapasitesini artıracak stratejik bir adım olarak önerilmektedir. Katılımcıların önemli bir bölümü, bu stratejilerin kısa vadeli tanıtım çabalarının ötesinde uzun vadeli ve koordineli bir pazarlama planı çerçevesinde uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, sürecin bir devlet stratejisi hâline getirilmesi, net hedeflerin belirlenmesi, kurumlar arasında görev dağılımının yapılması ve tüm paydaşların ortak bir strateji etrafında hareket etmesi gerektiği yönünde öneriler dile getirilmektedir.

Bu konuda bazı önemli görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

K5: *“Yerel yönetimler ve STK’larla iş birliği yaparak, tanıtım eksiklikleri giderilmeli. Alanya’da fuarlara katılım ve uluslararası tanıtım bize büyük katkı sağladı, Gazipaşa da bu stratejiyi benimseyerek global sağlık turizmi pazarında yer edinebilir. Ticaret Bakanlığı’nın sağlık turizmi teşvikleri, özellikle markalaşma ve Turquality destekleri, kullanılabilir.*

K6: *Öncelikle bir hedef pazar belirlenmeli, bu hedef pazara Gazipaşa’da güven içerisinde yaşayabilecekleri ve ihtiyaç duydukları her türlü sağlık hizmetine kolaylıkla ulaşabilecekleri anlatılmalı. Burada yaşayacak insanların ulaşım problemleri mutlaka çözülmeli, maalesef şehir içi ulaşım da bölgemizin eksikleri var. Bu insanların rahatça, güven içerisinde spor yapacakları alanlar oluşturulmalı. Aslında bu konu da bölgemiz yeterli. Sahillerimize kadar yürüyüş ve bisiklet yolları mevcut. Sahillerimizde yeterince açık alan spor aletleri mevcut. Bütün bunların hedef pazara anlatılması gerekir.*

K8: *“Bu işin reklamı, duyurulması her şeyden önemli. Öyle bir çağda yaşıyoruz ki doğru sunduğunuz zaman herkesin her şeyin bir alıcısı oluyor.”*

K11: *“Avrupa’da özellikle kuzey bölgelerden Baltıklara gitsek, bunu paket halinde sunsak turist çekebiliriz. O gücümüz var. Orada operatörler de var tanıdığımız, gitmeye bile gerek yok satıcılar var söyleyebileceğimiz, turist çekebileceğimiz. Biz böyle bir paket haline getirsek bunu pazarlayabiliriz. Bu sağlık turizmi için küçük ülkelere Litvanya’ya gideceğiz. Oradaki satıcılara söyleyeceğiz sen Alanya’yı sat % 10 payını al diyeceğiz, uçak vesaire hiçbir şeye karışmayacağız. Acenteciliği de o yapacak, sigortasını da o yapacak biz sadece burada tesisine bakacağız, gelecek tesise turistini teslim edecek.*

7 gün sonar 15 gün sonar götürecek. Litvanya'nın 3 milyonluk nüfusu var mesela sadece orayla bile anlaşsak Gazipaşa'ya yeter. Danimarka, Norveç, Litvanya soğuk memleketler özellikle kış döneminde buraları tercih ederler. O bölgelerle çalışan operatörlerin iletişim bilgileri var bende, ben size veririm. Yani TÜRSAB olarak elimizden gelen yardımı yaparız, ben şahsen de yaparım. Çünkü bölgeye değer katacak bu yaptığınız girişim. Bu tür olaylarda ben hiçbir menfaat beklemem yani. O yüzden bu tür yeni etkinliklere, bölgeye yeni değer katacak alternatif turizm girişimlerine zaten bizim gibi insanların katkı sunması bir şey beklememesi gerekiyor.”

K16: “Tanıtım çalışmalarıyla Gazipaşa'nın adı uluslararası platformlarda duyurulmalı. “Sağlıklı yaşamın yeni adresi: Gazipaşa” gibi güçlü ama samimi bir marka yaratılabilir.”

K20: “Gazipaşa bizim için doğru gelişmesi gereken bir yer. Gazipaşa'nın fiyatları yüksek olmalı. Yüksek olmalı ki benim rekabet gücümü öldürmesin. Ürünlerin doğru gelişmesi lazım, yüksek fiyatlı olması lazım, Çok kaliteli olması lazım. Pahalı olması lazım. Daha az çalışıp daha çok para kazanması lazım. İşin özünde ekonomi var. Doğru pazarlama, doğru fiyatlama. Ürün bu, ister al ister alma diyebilmek lazım. Ürünümüzü bu şekilde geliştirmemiz lazım. En uygun konsepti bulmak ve onu uygulamak lazım. Yani farklılaşmak zorundasınız ki müşteri sizi bulsun gelsin navigasyondan şuraya arabasını çeksın, içeri girsın. Havalimanı ve marinanın olduğu bir alanda üst segment hareket etmek lazım. Mesela Göcek neydi ne oldu, şimdi İspanya'ya, İtalya'ya gelmiş gibi oluyorsunuz Göcek'e gittiğinizde. O yüzden Gazipaşa'da ürün çok güzel, çok doğru bir seçim ve çok zaman ayırıp planlamasını, pazarlamasını, fiyatlandırmasını doğru yapmak gerekiyor. Sıradan işler yaparsak, işler iyiiken işlerimiz iyi olur, işler kötüyken işlerimiz kötü olur. Güzel işler yaparsak, işler iyiiken işlerimiz iyi olur. İşler kötüyken de iş yaparız. Dükkanı açık tutacak kadar iş yaparız. O yüzden burada daha nitelikli işler yapılması lazım. Doğayla iç içe, doğayı yok etmeden, doğayı ikinci plana atmadan, rantı beşinci plana atarak doğru bir şekilde yürümek lazım.”

Ürün geliştirme ve çeşitlendirme: Araştırma bulguları, Gazipaşa'nın sağlık turizmi alanında rekabet avantajı elde edebilmesi için ürün çeşitliliğinin artırılması ve niş pazarlara yönelik özgün hizmetlerin geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Katılımcılar, sağlıklı yaşam ve gastronomi turizmini birleştiren deneyimlerin sunulması (f=1) önerisini öne çıkarmaktadır. Bu bağlamda, ilçenin yıl boyunca erişilebilir organik tarım ürünleri, tropikal meyve türleri ve zengin yerel mutfak kültürünün, sağlıklı yaşam odaklı turizm deneyimleriyle bütünleştirilmesi, hem yerel ekonomiye yüksek katma değer

sunacak hem de Gazipaşa'yı benzersiz bir destinasyon olarak öne çıkaracak unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

En yüksek frekansla dile getirilen strateji olan terapi, rehabilitasyon ve wellness merkezlerinin açılması (f=4), hem medikal tedavi sonrası iyileşme süreçlerine hem de sağlıklı yaşam arayışındaki ziyaretçilere hitap edecek geniş bir hizmet yelpazesi sunma potansiyeline sahiptir. Bunun yanı sıra, diş, göz ve estetik gibi özel branşlarda uzmanlaşmış kliniklerin açılması (f=1), yalnızca medikal turizm değil, aynı zamanda kozmetik ve wellness turizmi alanlarında da Gazipaşa'nın konumunu güçlendirecek bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı (TGA) Yönetim Kurulu'nda yer alan ve turizm sektöründe yönetim ve karar alma pozisyonlarında görev yapan bir katılımcı, üst gelir grubuna hitap edecek nitelikli ve özel hizmetler sunulması durumunda, daimi ve sadık bir müşteri kitlesinin oluşabileceğini vurgulamıştır. Bu görüş, üst gelir grubuna sahip turistlere yönelik lüks sağlık hizmetlerinin (f=1) geliştirilmesinin, yüksek katma değerli turizm gelirlerini artırma açısından stratejik bir fırsat sunduğunu desteklemektedir. Ayrıca, doğru fiyatlama (f=2) ve doğru turizm ürünü oluşturma (f=2) yaklaşımlarının, uluslararası pazarda sürdürülebilir rekabet gücü yaratmada kritik önem taşıdığı belirtilmektedir.

Bir diğer katılımcı, sağlık turizmi yatırımlarında çoğu zaman hastaların refakatçilerinin ihtiyaçlarının göz ardı edildiğini vurgulayarak, bu eksikliğin planlama aşamasında mutlaka dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir. Özellikle uzun süreli tedavi veya rehabilitasyon süreçlerinde, hastalara eşlik eden genç refakatçilerin sosyal yaşam ihtiyaçlarının karşılanmaması, genel memnuniyet düzeyini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, genç refakatçilere yönelik eğlence ve sosyal etkileşim alanlarının oluşturulması (f=1), hem tedavi gören hastalar hem de refakatçileri için yaşam kalitesini yükseltecek tamamlayıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Katılımcının önerisi, Gazipaşa'da planlanacak bir sağlık turizmi yatırımında, yalnızca hasta odaklı değil, bütüncül bir hizmet yaklaşımı benimsenerek, refakatçilerin deneyiminin de destinasyonun marka değeri ve sürdürülebilir rekabet gücü üzerinde belirleyici olabileceğine işaret etmektedir.

Bu öneriler, Gazipaşa'nın sağlık turizmi portföyünü bütüncül bir hizmet modeli ile çeşitlendirmesine, farklı hasta ve ziyaretçi gruplarına hitap etmesine ve böylece hem ekonomik hem de sosyal açıdan sürdürülebilir bir gelişim rotası izlemesine olanak tanıyacak stratejik adımlar olarak değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda, katılımcıların konuyla ilgili dikkat çeken bazı ifadeleri aşağıda sunulmuştur:

K8: *Eğer Almanya'dakilere benzer bir kür beldesine benzetilecek bir rekreatif alan oluşturulabilirse, yürüyüş parkurları şeklinde, burada mesela biz hep ikiye ayırıyoruz. Rekreatif parkurlar bir de örneğin yaşlılara veya fizyoterapi ihtiyacı olan rehabilite edilmesi gereken hastalara yönelik parkurlar olarak ikiye ayrılıyor. Bu tür rekreatif alanlar için Gazipaşa gayet uygun ama ayrıca mesela bir sakatlığı rehabilite etmek için veya yaşlıların bazı kas performanslarını tekrar yükseltmek için bir alt yapısı olan tesisler düzenlenirse çok iyi olacaktır. Böyle şeyler yapılabilir diye düşünüyorum.”*

“Zürih’te şöyle bir örnek gördüm. Sizi her doktor kür beldelerine gönderebiliyor ama mesela siz ben para ödeyip de buradan faydalanmak istiyorum da diyebiliyorsunuz ama onu şöyle dengeliyor. Bir tarafta en fakir bile oraya gelebiliyor çünkü sağlık sigortası karşılıyor ve doktoru reçete ediyor. Kendi bütçesiyle oraya gitmek isteyen olursa da ondan çok inanılmaz fahiş bir fiyat alınıyor ki herkes gelmesin, yani gerçek ihtiyaç sahipleri gelebilsin. Bir de buraya çok para ödedim, o yüzden maksimum faydalanacağım diyorlar böylece ve kıymetini biliyorlar, yani bu sefer daha böyle kaliteli bir ortam yaratıyorsunuz. Bu yolla belki de birçok doğal kaynağınızın zarar görmesini engellemiş oluyorsunuz. Ya böyle ultra lüks insanlar geliyordu ya da zaten doktor göndermiş insanlar. El birliğiyle koruyorlardı. Yapmışken total olarak sağlık bakanlığıyla birlikte bir proje, bir Avrupa Birliği hibesiyle birlikte belki ya da ne bileyim başka kaynaklarla birlikte çalışıp bunu bu sistemi türkiye’ye uyarlayabilmek bile çok güzel olur yani neden bizim de hastalarımıza böyle bir şehir reçetelenmesin? Siz niye direkt bakanlıktan bir bütçe almayasınız yani o da bir perspektif. Ben bunu daha fütüristik düşünüyorum. Neden olmasın”

K5: *“Gazipaşa’da termal sularla desteklenen rehabilitasyon merkezleri, organik tarım ürünleriyle zenginleştirilmiş sağlıklı yaşam kampları gibi projeler, ilçeyi uluslararası sağlık turistleri için cazip kılabilir.”*

K11: *“Yaşlılar için bir paket hazırlanabilir. Kuma gömülme için bile bir program yapılabilir. Mesela kemiklerinde ağır olan bir yaşlıyı ne yapabiliriz, kuma gömeriz, ondan sonra Gazipaşa’nın Koru’daki doğal havuzlarında denize sokarız, doğal havuzlarda insanlar, bilhassa yaşlılar yüzebilir, çünkü orada akıntı yok, dalgalanma yok. Doğal havuz gibi yani. Buralarda insanlara böyle bir rehabilitasyon hizmeti sunulabilir. Engelliler için orası müthiş. Orada, yakınında bir at çiftliği var mesela at çiftliğinde atlarla diyalog kurdurabiliriz, atla terapiler var. Atlarla terapi yapılan bir rehabilitasyon*

merkezi olabilir mesela, harika olur, dezavantajlı bireyler için bir merkez kurulabilir. Zaten çok fazla bir şey yaparsan yorulur bu grup. Yüzmenin, kumun yanında 3-4 aktivite olmalı en fazla. Deniz havası solumak bile bir tedavi yöntemi zaten. Bir tur paketinin içine böyle 4-5 program koyup destinasyon oluşturulabilir.”

K12: Sağlık turizmi dediğimizde o destinasyonun öyle bir özelliği olmalı ki o özelliği başka hiçbir yerde bulunamayacak bir özellik olmalı. O niş özelliğini ön plana çıkarmanız çok önemli. Her bölgede bulunan bir özelliği ön plana çıkararak ne olur, diğer bölgelerdeki turizmler gibi biz de betonarme ile iç içe olmuş, kıyıları kapatmış bir turizmi burada yaparsak bu bize bir tehdit olarak gelir. Ürün çeşitlendirme yapmamış oluruz. Bir çok motivasyon var insanları seyahate yönelten, sağlık turizmi bunlar arasında önemli bir motivasyon. Gazipaşa'nın oldukça geniş yaylaları var. Çok güzel otantik yapıları söz konusu. Buralar da değerlendirilebilir ve Gazipaşa'yı bütüncü bir destinasyon haline getirebilir. Düşündüğümüzde bu yaylalar sağlık turizmine de hizmet edebilir, çünkü belli mevsimlerde yaylanın havası daha çok tercih ediliyor. Az önce bahsettiğimiz o üçüncü yaş turizminin aslında yaz aylarında yayla benzeri yerlerde daha serin bir iklimle sahip olan bölgelerde konaklatılması söz konusu olabilir. Böylelikle de kıyıların yok olma tehdidinin de bir tık önüne de geçilmiş olabilir ve oralarda da alternatif gelir kaynakları ortaya çıkmış olabilir. Tesisler daha yaylalık alanlara da yapılabilir. Yani sağlık turizmini sadece bir termal yeraltı kaynağıyla sınırlandırmak doğru olmaz. O doğal özellikleri de bununla bütünleştirmek mümkün olabilir. Gerontoloji kısmından bahsedeyim. Ben daha önce buna benzer uygulamaların olduğu yerleri gördüm. Terapi merkezleri kurulabilir, engelli ve yaşlılar için rehabilitasyon merkezleri kurulabilir. Çünkü Gazipaşa'nın çok güzel çamlık alanları var. Onlar içerisinde de böyle tesisler kurulabilir. Down sendromlu çocukların bir nevi kamp ortamında tedavi görebilecekleri bir sağlık turizmi alt yapısı kurulabilir. Düşündüğünüzde birçok bölgede üretilmeyen tarımsal ürünler de burada üretiliyor. Yani agroturizmle bile bir çiftlik havasında belki bir terapi yapmak mümkün olacaktır. Su sesiyle bile darüüşşifalarda insanların tedavi edildiğini biliyoruz. Özellikle ruhsal sorunları olan insanların doğaya kaçma isteği, hayvanlarla iç içe olma isteği, bunların bir tesise dönüştürülmesi mümkün olabilir ve Gazipaşa'da bunun için uygun alanlar, potansiyeller söz konusu. Daha organik tarım yapılabilir, bunun için biraz daha kıyıda yüksek yerlere doğru gittiğinizde buna elverişli daha geniş alanlar da görebilirsiniz. Bununla birlikte de aslında bir tehdit olan o kitlesel turizmin yaratacağı tahribatın önüne geçmiş olursunuz ve farklı bir ürün

çeşidi ortaya çıkar. Ve bunun için motive olmuş turistleri de buraya çekme şansımız olur.”

K14: “Bir hekim olarak tavsiyem alternatif tıpla ilgili alanlara yönelinmesidir. Şimdi Frekans tıbbı diye bir tıp var, kitaplar var bununla ilgili. Bütün cisimler, insanlar, her şey bir frekans. Bu frekans tıbbı ile ilgili birçok eğitimler, cihazlar geliştirilmekte ve modern tıbbın çok yüksek teknolojiyle ölçebildiğimiz şeyleri bunlar çok basit yöntemlerle ölçebilmekte ve daha net, daha doğru cevap verebilmekte. Osmanlı’da da vardı bu. Bunun içerisinde müzik terapisi vardır, akıl hastalarını Gevher Nesibe’de Kayseri’de, Edirne’de müzikle tedavi etmişler. Tabii Osmanlı döneminde bu hastalara çok nazik ve insancıl yaklaşılmıyordu. Biz bu çağda hala bunu yapamıyoruz. Burada veriyoruz ilacı, uyuşturup hastaları zaman geçirsın iyileşsin diye bekliyoruz. Osmanlı çok daha değer veriyormuş insanlara ve onları müzikle farklı tedavi yöntemleri ile tedavi ediyormuş. Yani alternatif tıp dediğimiz zaman veya işte GETAT ile ilgili çalışmalar dediğimiz zaman sınırı yok. Sabuncu Cumali isminde Almanya’da yetişmiş bir arkadaş var, o bir bitki türü üzerinde çalışıyor, çok değerli bir bitki ismi cistus. Çok yüksek antioksidan özelliği var. Antivirüs. Orman Bakanı’na kadar bununla ilgili girişim yaptı. Üniversitede de çalışıp Türkiye cistus haritasını çıkarttılar. Çanakkale’ye kadar yaygın bir bitki. Gazipaşa’nın en önemli bitkilerinden bu cistus. Bu değerlendirilebilir. Sağlık turizmi kapsamında nefes terapisi de yapılabilir. Hidrojen soluma tedavisi de Alzheimer’dan tutun birçok hastalığın tedavisinde kullanılabilir. İngiltere, Çin, Kore, Japonya ve Polonya’da uygulanıyor. Bunları da değerlendirebilirsiniz.”

K18: “Termal kaynak etrafında wellness merkezi olabilir, fizik tedavi ve rehabilitasyon kliniği olabilir, doğayla bütünleşmiş sağlık kampları kurulabilir. Organik tarım ve yöresel ürünlerin tanıtımını yaptığımız gastronomi turizmiyle sağlık turizmini birleştirebiliriz. Gazipaşa’nın doğal kaynaklarını, özellikle temiz hava ve organik tarım ürünlerini, sağlık turizmine entegre etmek için projeler geliştirilebilir.”

K20: “Doğru planlama, doğru bir yaklaşım getirmek lazım. Gazipaşa’da her bir yatak çok kıymetli olmalı. . Gazipaşa’ya sahillere büyük ölçekli bir otel yapmak çok büyük yanlış olur bana göre. Yatak kapasitesi çok olsun da vesaire değil doğru gelişmek lazım. Alanya’nın yaptığı hataları yapmayalım. Şimdi üçüncü yaş turizmi için, geriatri için iklimi çok güzel. Doğası çok güzel ve bu insanlar önce güneşe geliyor. Ne kadar betonlaşırsa o kadar insanlar üzülüyor. Şehir için doğayı ne kadar doğru koruyabilirsek gelen misafirler de o derece mutlu oluyor ve fiyatlar da yüksek kalıyor ama orada çok iyi bir şey yapmak lazım. Arzı çok iyi planlamak lazım. Şimdi düşününce, üç günlük bir dış

tedavisi de bir sağlık turizmi, 6 aylık bir fizik tedavi de bir sağlık turizmidir. Kış ben Alanya'da geçireyim diyen bir üçüncü yaş da olacaktır. Aynı yere farklı kapılar açalım. Kapıları ne kadar çoğaltabilirsek giren çıkan o kadar artar. Gelme amaçlarından biri sağlık olacak, biri deniz olacak, öbürü spor olacak, öbürü din turizmi olacak. Mesela şimdi TGA'nın sayfasına göre yani TGA 54 değişik ürün pazarlıyor Türkiye'de. Öyle bir şey yapıyor ki kapıları çoğaltıyor. Gazipaşa'da büyük çaplı organizasyon için belli bir yatak kapasitesinin olması gerekiyor. Orada tesisler şekillendikten sonra dünya çapında organizasyonlar da yapılabilir. Diyelim ki burada bir organizasyon yapıyoruz, organizasyonda 10 bin Euro ödöl koyuyoruz, örneğin bir adam Brezilya'dan kalkıp geliyor, istersen onu Nikaragua'ya koy, oraya gidecek. Dünya çapında doğru ürünler çıkarırsan ortaya, herkes oraya gider. Burada doğru ürün çıkarırsanız Gazipaşa'da, gelecek adam zaten Gazipaşa'nın yüzölçümüne bakmayacak, nüfusuna bakmayacak, oraya gidecek. Ülkede savaş yok mu? Yok. Tamam. Uçak uçuyor mu, uçuyor. Otel var mı? Var. Tamam. Ben gidiyorum, diyecek. Önemli olan ürünü çok iyi oluşturmak. Bence Gazipaşa'da herkese hitap edecek bir tesisten ziyade yıl boyu çalışabilecek, sadece o konseptte uygun tesis bence daha iyi olur yani bir konuda uzmanlaşmış olmalı tamamen. Tabii burada karşı tarafın beklentisini çok iyi çözmek lazım. Hatta sadece onlar için yapmak lazım tesisi. Böyle bir talep oluşturabilecek yabancı bir yapıyla görüşüp, destinasyon budur, biz burada nasıl bir tesis yaparsak siz buraya rahatlıkla bize misafir sağlarsınız diye sorulmalı. Beklentinin üstüne çıkmak lazım."

Planlama ve yönetim: Araştırma bulguları, Gazipaşa'da sağlık turizminin sürdürülebilir şekilde gelişebilmesi için merkezi planlama (f=3) yaklaşımının benimsenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Katılımcılar, stratejik hedeflerin yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde uyumlu biçimde belirlenmesi, yatırım önceliklerinin netleştirilmesi ve kaynak israfının önlenmesi için koordineli bir planlama sürecine ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Bu kapsamda, yalnızca merkezi yönetim değil, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, yatırımcılar ve sektör temsilcilerinin de karar alma süreçlerine dâhil edilmesi önerilmektedir. Katılımcılar tarafından ifade edildiği üzere, sağlık turizmi kümesinin oluşturulması (f=1), sağlık tesisleri, konaklama işletmeleri, ulaşım hizmetleri, yerel üreticiler ve pazarlama kuruluşları gibi tüm sektör paydaşlarının ortak hedefler doğrultusunda koordineli bir şekilde çalışmasına imkân tanıyarak güçlü bir iş birliği ve sinerji ortamı yaratabilecektir. Bu tür bir kümelenme yaklaşımının, hem kaynakların etkin kullanımını hem de destinasyonun uluslararası pazarda bütüncöl bir

marka kimliği ile konumlanmasını mümkün kılacağı, dolayısıyla Gazipaşa'nın rekabet gücünü artıracak stratejik bir adım olarak değerlendirilebileceği belirtilmektedir.

Katılımcılar, sağlık turizmi ile ilgili projelerin geliştirilmesi (f=3) gereğini de dile getirmiştir. Bu projelerin altyapıdan tanıtıma, insan kaynağı geliştirmeden pazar araştırmasına kadar çok boyutlu bir yapıda tasarlanması, Gazipaşa'nın ulusal ve uluslararası sağlık turizmi pazarında konumunu güçlendirebilir. Sürecin başarısı için yerel halkın ikna edilmesi (f=1) de kritik görülmektedir, zira projelerin ekonomik, sosyal ve kültürel getirilerinin topluma doğru şekilde aktarılması, yerel desteği artırarak uygulama sürecini kolaylaştıracaktır.

Bununla birlikte, devlet desteği (f=3) özellikle teşvik programları, vergi indirimleri, uluslararası tanıtım fonları ve altyapı yatırımlarında önemli bir itici güç olarak değerlendirilmektedir. Son olarak, yeraltı kaynaklarının korunması (f=1), özellikle Ilıca bölgesindeki termal kaynakların sürdürülebilir kullanımı açısından stratejik öneme sahiptir. Bu bağlamda, çevre dostu teknolojilerin kullanılması, düzenli denetimlerin yapılması ve doğal kaynakların yasal koruma altına alınması, uzun vadede destinasyonun turizm cazibesini koruyacak temel adımlar arasında yer almaktadır.

Bazı katılımcı görüşleri aşağıda verilmiştir:

K5: “Gazipaşa’da da özel sektör, kamu ve STK iş birliğiyle bir sağlık turizmi kümesi oluşturulmalı. ALTİD olarak, Gazipaşa’nın sağlık turizminde markalaşması için yerel paydaşlarla iş birliğine hazırız. Doğru planlama ve devlet desteğiyle, Gazipaşa’yı Türkiye’nin sağlık turizminde öne çıkarabiliriz.”

K16: “Bu işin kamu ve özel sektör işbirliğiyle yürütülmesi gerektiğine inanıyorum. Yerel yöneticilerin, sağlıkçılarla ve turizmcilerle ortak hareket etmesi şart.”

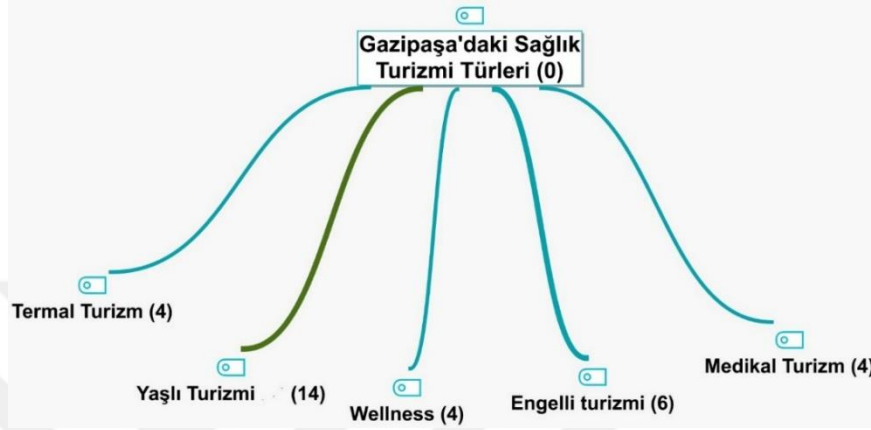
K20: Gazipaşa'da sağlık turizminin gelişmesine yönelik stratejiler anlamında bir kere geriye dönüp bakmak lazım. Elde ne var şu anda. Mevcutlarla bir şey yapılabilir mi ve bunlar nasıl geliştirilebilir ve ne yönde ilerlemelidir? Yani hem soyut hem de fiziki anlamda. Çünkü şu anda orada çok bakir bir turizm var. Aslında hiç şekillenmemiş bir hamur. Yani bu çok yanlış bir yöne de gidebilir, çok doğru da ilerleyebilir. Alanya'nın yaptığı şeyleri yaparlarsa yanlış yaparlar. Gazipaşa'nın hemen yanı başındaki örnek çok net. Mesela yapılan en doğru iş bana göre Belek'tir. Çünkü gerçekten devlet tarafından doğru bir şekilde kurgulanmış. Devlet planlamış. Normalde orman olan yerlerin tek tek ayrı ayrı tahsisleri yapılmış. Tahsisler için de turizmle hiç alakası olmayan, devletle iş yapan inşaat şirketleri çağrılmış. Biz burada böyle bir turizm alanı geliştiriyoruz. Siz buraya geleceksiniz, sizleri turizmciler de yapacağız. Altyapıyı ben yapacağım, know-how'ı

da ben vereceğim demiş devlet. Siz de burada turizme adım atacaksınız demiş. Limak grubunun gerçekten hiç alakası yoktur turizmle. Yenigün gibi mesela bir sürü inşaat firması, onlar devlete otoyol yapıyordu vesaire. Ve çok doğru bir şekilde kurgulandı, çok doğru bir şekilde golf merkezleri yapıldı. Şu anda çok rekabetçi bir örnek golf merkezi sadece Türkiye'de değil, dünyada. Keşke her alan çalışması bu şekilde olsa. Her bölge bu şekilde merkezden geliştirilse, yerele bırakılmasa. Çünkü yerel, yerel düşünüyor maalesef yerel bakış açısı da genelde sığ oluyor. İşte birinin hesabı, diğerine uymuyor. Orada gücü olan veya siyasi gücü olan veya yerel gücü olan affedersiniz borusunu öttürüyor ve o şekilde gelişiyor bölge. Böyle ortaya saçma sapan şeyler çıkabiliyor veya hedeften uzaklaşılabilir. O yüzden merkezi ve objektif ve akademik yaklaşmakta çok büyük fayda var. Bütünsel yaklaşmak lazım. Bunu devlet stratejisi haline dönüştürmek lazım. Bir destinasyon olarak yaklaşmak lazım. Şimdi sağlık turizmi bir alternatif turizm. Yani normal yaptığımız bizim 3S turizmi değil, güneş, deniz, kum turizmi değil. Zaten Gazipaşa'da yani yanı başında zaten güneş kum, denizi çok iyi yapan bir Alanya varken vs. kendini sadece burada odaklarsa yanlış yapar. Alanya'nın 70 kilometre sahili var. Gazipaşa'da böyle bir sahil var. Bu stratejiler şöyle olmalı. Yani burada doğru planlama yapılmalı. Bu planlama belki 2 yıl sürmeli, Hedefler belirlenmeli. Daha sonra kurumlara görev dağılımları yapılmalı ve herkes bu stratejiyi kabul etmeli. Bütün paydaşlar kabul etmeli, tamam demeli. Yani bir sonraki gelecek belediye başkanı da buna sadık kalmalı, böyle bir mutabakat olmalı ki daha sonra bu süreç sektöre uğramasın veya işte siyasete kurban gitmesin. Böyle ciddi bir kamuoyu yaratmak lazım. Bir de tabanı ikna etmek lazım. Halkı ikna etmek lazım ki Gazipaşa'nın bir şansı da şu oranın halk profili biraz daha bizden eğitilmiş, yani Alanya'ya göre daha eğitilmiştir, Alanya'lılar işte daha burada kalmıştır, Gazipaşa'lı gitmiştir, eğitim almıştır, geri gelmiştir. Veya işte bizden çok daha fazla bürokrati, yetişmiş akademisyeni falan vardır Gazipaşa'nın dışarda. Böyle bir şansı var.”

4.1.6. Gazipaşa'da geliştirilebilir sağlık turizmi türleri

Gazipaşa'da sağlık turizmi potansiyelini çeşitlendirmek ve geliştirilebilir turizm türlerini belirlemek amacıyla paydaşlara, “Gazipaşa'da hangi sağlık turizmi türleri geliştirilebilir?” sorusu yöneltilmiş ve elde edilen veriler analiz edilerek sağlık turizmi türleri ana teması oluşturulmuştur. Kod-teori modeliyle görselleştirilen (Bkz. Şekil 4.6) bu tema, ilçede geliştirilebilir sağlık turizmi türlerinin, Gazipaşa'nın doğal, iklimsel ve sosyo-kültürel avantajlarıyla uyumlu bir şekilde çeşitlilik gösterdiğini ortaya

koymaktadır. Katılımcı görüşleri, özellikle yaşı turizmi, engelli turizmi, wellness, termal turizm ve medikal turizm gibi alanların, ilçenin sağlık turizmi potansiyelini güçlendirebilecek temel segmentler olduğunu göstermektedir. Bu türlerin, Gazipaşa'nın sakin yaşam tarzı, ılıman iklimi, doğal termal kaynakları ve erişilebilirlik potansiyeliyle uyumlu bir şekilde, ilçeyi uluslararası sağlık turizmi pazarında niş bir destinasyon olarak konumlandırabileceği belirtilmektedir.

Şekil 4.6 Gazipaşa'da geliştirilebilir sağlık turizmi türleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Yaşlı turizmi, katılımcılar tarafından en yüksek frekansla ($f=14$) önerilen sağlık turizmi türüdür. Gazipaşa'nın ılıman Akdeniz iklimi, sakin yaşam temposu, temiz havası ve doğal güzelliklerinin, uzun süreli konaklama, sağlıklı yaşlanma ve üçüncü yaş turizmi için ideal koşullar sunduğu vurgulanmaktadır. Avrupa'daki yaşlı nüfusun hızla artışı ve küresel ölçekte sağlıklı yaşlanma trendleri, Gazipaşa'yı üçüncü yaş turizmi açısından cazip bir destinasyon haline getirme potansiyeli taşımaktadır. Katılımcılar, yaşlı dostu konaklama tesislerinin geliştirilmesi, rehabilitasyon hizmetleri ve sosyal aktivitelerle desteklenmiş sağlık programlarının sunulması gerektiğini vurgulamıştır. Bu kapsamda, erişilebilirlik standartlarına uygun mimari düzenlemeler, engelli ve hareket kısıtlılığı olan yaşlı bireyler için özel ulaşım hizmetleri, 24 saat tıbbi destek ve bakım personeli bulunması gibi unsurların yaşlı dostu turizm anlayışının temel bileşenleri olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, yaşlı turistlerin sosyal izolasyon yaşamlarının önlenmesi amacıyla kültürel turlar, doğa yürüyüşleri, hobi atölyeleri gibi etkinliklerin programlara entegre edilmesi önerilmektedir. Sağlıklı beslenme odaklı yerel gastronomi deneyimleri ile fizyoterapi, hidroterapi ve alternatif tedavi yöntemlerini içeren bütüncül sağlık paketleri, bu segmentin cazibesini artırabilecek stratejik unsurlar arasında yer almaktadır. Bu tür hizmetlerin, yaşlı bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlığını destekleyen, doğayla iç içe bir yaşam tarzını teşvik edeceği belirtilmiştir. Uzun süreli konaklama imkânlarının

yaratılması, özellikle kış aylarında soğuk iklimlerden gelen yaşlı turistler için Gazipaşa'yı yıl boyu tercih edilebilir bir destinasyon haline getirebilir. Yaşlı turizminin, ilçenin mevcut doğal ve kültürel kaynaklarıyla birleştiğinde, yüksek katma değerli bir turizm türü olarak Gazipaşa'nın ekonomik kalkınmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Engelli turizmi (f=6), katılımcılar tarafından sıkça vurgulanan bir diğer sağlık turizmi türü olmakla birlikte hem sosyal kapsayıcılık hem de uluslararası erişilebilirlik standartları bakımından stratejik bir gelişim alanı olarak değerlendirilmektedir. Gazipaşa'nın erişilebilir turizm altyapısını geliştirme potansiyeli, engelli bireylere yönelik sağlık ve konaklama hizmetlerinin sunulması için önemli bir fırsat sunmaktadır. Engelli bireylerin ihtiyaçlarına uygun olarak erişilebilir konaklama birimleri, ulaşım düzenlemeleri, plajlar ve rekreasyon alanlarının geliştirilmesinin, ilçenin bu alandaki çekiciliğini artırabileceği düşünülmektedir. Katılımcılar, özellikle fiziksel rehabilitasyon ve terapi hizmetleri ile entegre edilmiş bir engelli turizmi modelinin, Gazipaşa'yı bu segmentte fark yaratan bir destinasyon hâline getirebileceğini düşünmektedir. Ayrıca yerel halkın engelli bireylere yönelik olumlu, yardımsever ve sahiplenici yaklaşımı, sosyal kabul ve kapsayıcılık açısından bu turizm türünü desteklemektedir. Bu turizm türü, ilçenin sosyal sorumluluk odaklı bir sağlık turizmi kimliği geliştirmesine de katkı sağlayabilir.

Katılımcılar, wellness turizminin (f=4) Gazipaşa'nın doğal ve kültürel kaynaklarıyla yüksek düzeyde uyum gösterdiğini ifade etmektedir. Bölgenin temiz havası, ılıman iklimi, organik tarım ürünleri, zengin bitki örtüsü ve sakin yaşam temposunun, sağlık ve iyi yaşam odaklı hizmetler için güçlü bir temel oluşturduğu belirtilmektedir. Katılımcılar, Ilıca Kaplıcası gibi doğal termal kaynakların; yoga, meditasyon, spa, aromaterapi, fitoterapi, sağlıklı beslenme programları ve detoks kamplarıyla entegre edilerek hem yerli hem de yabancı turistler için bütüncül sağlık deneyimleri sunabileceğini vurgulamaktadır. Ayrıca, organik tarım ürünlerinin wellness merkezlerinin menülerinde kullanılması ve doğa temelli aktivite alanlarının oluşturulması gibi uygulamaların, Gazipaşa'yı yüksek gelir grubuna hitap eden prestijli bir wellness destinasyonu hâline getirebileceği düşünülmektedir. Bu yaklaşımın, bölgeyi sadece turizm açısından değil, sağlıklı yaşam konseptiyle özdeşleşmiş bir marka olarak konumlandırma potansiyeli taşıdığı ifade edilmektedir. Katılımcılar, Gazipaşa'nın Ilıca bölgesinde bulunan doğal termal kaynakların, hem tedavi hem de dinlence odaklı turizm çeşitliliğini artıracak stratejik bir değer olduğunu ifade etmektedir. Özellikle romatizmal hastalıklar, kas-iskelet sistemi rahatsızlıkları, cilt sorunları ve rehabilitasyon

amaçlı tedaviler açısından önemli avantajlar sunduğu belirtilmektedir. Katılımcılar, bu kaynağın modern tesisler, hijyen standartlarına uygun altyapı, konaklama imkânları ve tıbbi danışmanlık hizmetleri ile desteklenmesi hâlinde, Gazipaşa'nın termal turizm pazarında rekabet edebilir bir destinasyon konumuna gelebileceğini vurgulamaktadır. Ayrıca, termal turizmin yalnızca medikal tedaviye değil, aynı zamanda wellness paketleri ve sağlıklı yaşam kamplarıyla bütüncül bir sağlık deneyimi sunacak şekilde tasarlanması gerektiği dile getirilmektedir. Bu çerçevede, termal turizmin dört mevsim sürdürülebilir turizm hareketliliği yaratacağı ve bölgenin sağlık turizmi potansiyelini çeşitlendireceği düşünülmektedir.

Gazipaşa'da medikal turizmin (f=4) geliştirilebilirliğine yönelik değerlendirmeler, katılımcılar arasında belirgin bir görüş ayrılığına işaret etmektedir. Katılımcıların bir kısmı, ilçenin medikal turizm potansiyelini, sahip olduğu doğal, iklimsel ve lojistik avantajlara dayandırarak savunmaktadır. Bu görüşe göre, Gazipaşa'nın havalimanına sahip olması, sakin yaşam temposu ve doğal çevresi, özellikle tedavi sonrası iyileşme süreçlerini destekleyebilecek önemli avantajlar sunmaktadır. Ayrıca, diş, göz ve estetik cerrahi gibi belirli branşlarda uzmanlaşmış kliniklerin kurulması ile yüksek katma değerli tıbbi hizmetlerin sunulması, uluslararası hasta çekme kapasitesini artıracak stratejik bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, katılımcıların büyük çoğunluğu, mevcut sağlık altyapısı ve insan kaynağı yetersizlikleri nedeniyle Gazipaşa'nın medikal turizm açısından uygulanabilirliğini sınırlı bulmaktadır. İlçede sağlık tesislerinin sayısı ve niteliğinin yetersiz olması (f=5), uzman hekim eksikliği (f=4), ileri teknolojiye sahip tıbbi cihaz eksikliği (f=2) ve medikal ürün tedarikinde yaşanan güçlükler (f=2) bu alandaki temel engeller olarak görülmektedir. Ayrıca, yabancı dil bilen sağlık personeli eksikliği (f=1), uluslararası hastaların beklentilerine uygun hizmet sunulmasını güçleştiren kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Araştırma bulgularına ve katılımcı yorumlarına göre, özel hastaneler ya da yatırımcılar tarafından yapılacak hedef odaklı bir sağlık turizmi yatırımı, belirli alanlarda uzmanlaşma, hasta çekme kapasitesini artırma ve nitelikli insan kaynağı yaratma fırsatı sunabilir. Ancak, genel bağlamda değerlendirildiğinde, İstanbul gibi medikal turizmde küresel ölçekte gelişmiş ve dünyanın dört bir yanından doğrudan uçuş alan merkezlerle rekabet etmek yerine, Gazipaşa'nın daha niş pazarlara ve belirli branşlara odaklanması, daha uygulanabilir ve sürdürülebilir bir strateji olarak öne çıkmaktadır.

Katılımcıların konuyla ilgili dikkat çeken bazı ifadeleri şu şekildedir:

K1: “Gazipaşa sağlık turizmi için kesinlikle uygun bir destinasyondur. Bence geriatri ve ileri yaş turizmi için çok uygundur. Çünkü Avrupa’ya göre havası daha sıcak. Avrupa çok soğuk memlekettir yani burası kışın bile onların yazın göremediği kadar ılık geçer. Bence yaşlı bakım Gazipaşa için çok daha uygun. Huzurlu, sessiz sakin slow city olabilecek bir yapıya sahip.”

K2: Gazipaşa Akdeniz kıyı şerisinde Antalya’nın en ucundaki bakir bir alan olması nedeniyle özellikle geriatri turizmi ve alternatif turizm segmentinde biçilmiş bir kaftandır. şehrin engelliye, yaşlıya, sağlık turistine uygun olup olmadığı değerlendirilirken, nc yaş turizminin biraz daha farklılığı vardır. nc yaş turistlerini genellikle, biz şöyle değerlendiririz, bize göre belli bir yaşı almış, mesleki deneyimini ve iş üretme tecrübesini kendi ülkesinde tamamlamış, artık tabiri caizse ölmeye buraya gelen, yani ya hiç geri dönüş düşünmeyen ya da minimum 6 ay, 8 ay gibi sürelerle burada kalanlardır bu kişiler. Bunlar şehirde bir sakinlik dinginlik ararlar, yoğun trafik olmayan yerleri isterler, erişilebilirliğe maksimum önem verirler. Gazipaşa’ya baktığımızda her an denize, sahillere ulaşabilme olanağı var. Gazipaşa, deniz, kum, güneş ile doğal termal suyun buluştuğu lokalizasyonlardan bir tanesi, termal turizm için ciddi potansiyel. Yayla turizmi, doğa yürüyüşleri, termal turizm, geriatri turizmi gibi birçok alternatife yatırım yapmadan hızlıca ulaşılabilecek bir destinasyon. Alanya’da bungalovlarda şaman terapileri yapılıyor. Dünyada çok yaygındır bu da bir sağlık turizmidir aslında. Nefes terapileri yapılıyor. 14 günlük nefes eğitimleri, doğa yürüyüşleri yapılıyor. Sadece yurt dışından gelen misafirler var. Bu kişilerle tanışabilirsiniz, onlar yıllardır sağlık turizmi yapıyorlar.”

“İleri teknolojik radikal cerrahi, onkolojik vakalar, organ nakilleri gibi süreçler için teknik altyapısı uygun değil ve sağlık hizmeti sunumu için yeterli tesis bulunmuyor. Bunun için medikal turizm segmenti asla değerlendirilemez.”

K3: “Dünya Sağlık rgt’nün raporları açıkça ortaya koymaktadır ki dünya nüfusu -özellikle gelişmiş ülkelerde- hızla artmaktadır. Bu kişilerin ilerde turistik ziyaret ve gezilerinin yanısıra yaşlılıkta sık görülen hastalık ve şikayetlere yönelik de üzüm arayışı içerisinde olacakları açıktır. Bu insanlar destinasyon seçimlerini yaparken doğal güzelliklerin ve kaliteli hizmetin yanında sağlık hizmetlerine kolay ulaşım yollarını araştıracaklarını n görmek gerekmektedir. Bu nedenlerle ileri yaşta insanların ihtiyaçlarını önceleyen bir sağlık turizmi sistemi için Gazipaşa’nın yükselen yıldız olabilme potansiyeli mevcuttur.”

K4: “Gazipaşa, sağlık turizmi açısından büyük bir potansiyele sahip. Bölgenin temiz havası, ılıman iklimi ve doğal kaynakları, yaşlı bireylerin sağlık ve yaşam kalitesini artırmaya yönelik hizmetler için ideal bir ortam sunuyor. Bu nedenle Gazipaşa’nın sakin yaşam tarzı bu modeli destekler. Alanya bölgesi sağlık turizminde zaten güçlü bir ivme yakalamış durumda ve Gazipaşa, Alanya’ya yakınlığı ve termal kaynaklarıyla bu başarıyı tamamlayabilir.”

K5: “Gazipaşa, Alanya’ya yakınlığı, havalimanı erişimi ve doğal kaynaklarıyla sağlık turizmi için büyük bir potansiyele sahip. Temiz havası, ılıman iklimi ve termal kaynakları, özellikle geriatri ve wellness turizmi için ideal bir zemin sunuyor.”

K6: “Sağlık turizminin birçok çeşidi uygulanabilir. Bölgemizde havalimanının olması, kış aylarının oldukça ılıman geçmesi, havasının temizliği, sakin bir şehir olması bölgemizi değerli kılıyor. Örneğin kış aylarında Avrupalı turisti temel sağlık hizmetleri vererek ağırlayabilirsek bölgemiz oldukça avanta kazanabilir. Havalimanına direk uçuşlarla İskandinav veya Avrupa Ülkelerinden gelecek turistler 10-15 dakika içinde çok kısa bir seyahat ile konaklama imkânına ulaşabilirler. Büyükşehirlerin kirli havası, yoğunluğu, kış aylarındaki soğukluğu vs. gibi nedenler ile bölgemiz tercih sebebi olabilir. Yaşlı veya bakıma muhtaç misafirler huzur içerisinde bölgenin güzelliklerini yaşayabilirler. Doğal havuzların olduğu bölgede engelliler için bir alan tasarlanabilir. O bölgenin dalgası olmadığı için bir rampa veya benzeri düzeneğe engelliler ve yaşlılar için bir alan yaratılabilir. Sağlık turizmi deyince illa bir hastane veya yoğun bir sağlık kompleksine gerek yok, büyükşehirlerden gelecek insanların yalnızca rutin sağlık kontrolleri yapılarak hayatlarını burada sürdürmeleri sağlanabilirse bu da sağlık bir sağlık turizmidir. Bir defa o kargaşadan bu temiz ve doğal güzellikleri oldukça fazla olan bölgede yaşamak bile başlı başına bir tedavi sayılabilir. Biliyoruz ki İskandinav ülkeleri gibi kış aylarının çetin geçtiği, kasvetli havaların oldukça fazla olduğu, güneşin saat 14.00 gibi battığı bölgelerde birçok insan psikolojik destek almak zorunda kalıyor. İşte Gazipaşa tam onlara göre.”

K10: “Gazipaşa tabii doğası gereği özellikle üçüncü yaş turizminde de bir potansiyele sahip. Bugün İspanya’da ya da İtalya’da uygulanan, emeklilik sonrası kişilerin hayatlarını idame ettirebilmeleri için gerçekleştirilen konaklamalar vardır. Mesela bungalov tarzı yerlerde kişilerin gelip orada ömürlerini geçirecekleri ya da işte belli bir dönemi orada yaşayabilecekleri üçüncü yaş turizmi de Gazipaşa için uygundur, engelli turizmi de yine olabilir. Özellikle rehabilitasyonla ilgili turizm çeşitleri de burada gerçekleştirilebilir. Termal turizmle ilgili şöyle bir tane yeni keşfedilen bir yer var, ILICA.

Belki oraya tabii güzel bir yatırım yapılırsa neden olmasın bence onun da önü açılabilir yani olabilir, Gazipaşa iklimi olarak da bence Antalya'nın en güzel lokasyona sahip ilçelerinden birisi. Dolayısıyla sağlık turizminin her türü bence burada yapılabilir diye düşünüyorum. Gazipaşa aslında genel olarak düşünüldüğünde medikal turizm ihtiyacını da karşılayabilir. Özellikle uçak seferlerinin artırılması noktasında diğer dışarıdan farklı hekimlerin de yine hizmet noktasında Gazipaşa'ya gelip orada klinik açmaları vesaire ya da bir özel hastane kurabilmeleri söz konusu olabilir.”

K12: *“Gazipaşa'nın yaşlı ve engelli turizmi potansiyeli daha çok ve mevcut alt ve üst yapı eksiklikleri giderilince medikal turizme doğru da evrilebilir ama öncelikli olarak diğer türler daha elverişli Gazipaşa için. Belki bilinmeyen yeni kaynaklar da söz konusudur. Sonuçta bu bir yeraltı kaynağı. Çünkü ülkemizdeki birçok yerde de sondajlarla o yeraltı kaynaklarına da ulaşılabilir. Afyon'da da termal kaynakların sondajlarla bulunduğu örnekleri var. Gazipaşa'nın bu anlamdaki jeolojik potansiyelini bilmesem de bildiğimiz tek bir nokta var, Ilıca burada da termal su yüzeye de çıkmış zaten. Sağlık turizmi anlamında hem termal turizm için hem de bahsettiğim engelli ve yaşlı turizm türleri için de uygun bir destinasyondur. Yayla turizmi bile sağlık turizmi ile ilişkilendiren bir konudur insanlar artık yaz sıcaklarında bana sıcaklar çok iyi gelmiyor diye yaylaya çıkıyor. Sıcak havadan fenalaşıyor, tansiyon hastası oluyor, vesaire düşününce ne yapıyor bir başka bölgeye gidiyor yaylalıyor, yazı orada geçiriyor. Düşündüğümüzde aslında yaylak potansiyeli de çok yüksek.”*

“Bir turizm akademisyeni olarak ben zaten kitlesel turizmin artık ömrünü tamamladığını düşünüyorum. Çünkü geçtiğimiz günlerde basında çıkan haberlerden de gördüğümüz üzere artık turist de çok fazla gelmiyor çünkü önemli bir söz var aslında “ne için tercih ediliyorsanız yine onun için de vazgeçilirsiniz, diye. Türkiye ucuz ülke olduğu için tercih ediliyordu. Tatilde bugün ucuzluk ortadan kalkınca ekonomik hareketlilik ortadan kalkınca bu sefer insanlar vazgeçmeye başladı, işte kitlesel turizmin en büyük handikaplarından birisi. Birden kitlesel olarak da vazgeçilebilirsin, bu da bir tehdit. Biz burada tesisleri yaptık ve oradan nasıl olsa insanlar para kazanıyor diye kitlesel turizme doğru odaklandığımızda işte bak geçtiğimiz yıllarda pandemi yaşadık. Kitlesel turizm yapan birçok tesis kapısına kilit vurdu. Ondan dolayı aslında ürün bazlı düşünüp hareket etmek lazım.”

K14: *“Sağlık turizminde Gazipaşa destinasyonu 3. yaş turizmi, engelli turizmi ve kültür turizmi için ideal bir yer. Gazipaşa'da medikal turizmden ziyade daha çok ruhsal tedavilerle ilgili bir turizm yapılabilir, alternatif tıp odaklı, rehabilitasyon odaklı*

girişimler olabilir. Sağlıklı yaşam merkezleri için çok uygun yerleri var ve çok uygun iklimi var Gazipaşa'nın. Şu anda sadece bunları gerçekleştirmek için yatırımcılar bekleniyor.”

K15: *“Gazipaşa sağlık turizmi için uygun bir yer. Engelli ve yaşlı kısmını size tavsiye ederim yani sağlık turizm açısından yaşlı ve engelli turizmine çok uygun bir şehir. Termal turizm için de Ilıca'yı duydum ama tedavi anlamında bir katkısı olduğunu düşünmediğim için çok olumlu bir yorum yapamam. Ama düşününce Dalaman'daki Dalyan'daki çamurlu su gibi Afyon'daki termal alanlar gibi yerler çok talep görüyor yaşlılar tarafından. Bence orada o ortamda o akranlarıyla bir arada olmak iyi geliyor. O yüzden engelli ve yaşlı turizmi üzerine burada yapılacak bir alan daha hoş geldi bana. Çünkü yaşlılar, dağ ya da orman içinde bir termale gittiklerine memnun olabilirler, çocuk sesi yok, kuş sesi ve temiz havadan keyif alabilirler.”*

K16: *“Benim kanaatime göre Gazipaşa'da en çok gelişme potansiyeli taşıyan sağlık turizmi türü yaşlı ve emekli turizmidir. Çünkü bölge uzun süreli konaklamalar için oldukça huzurlu (Temmuz ve Ağustos Ayları istisna). Temiz hava, doğal beslenme olanakları ve düşük stres seviyesiyle tam bir dinlenme ve iyileşme bölgesi. Ayrıca küçük ama kaliteli kliniklerle diş sağlığı, göz ve estetik alanlarında yabancı turistlerin ilgisini çekebilecek fırsatlar doğabilir. Gözlemlediğim kadarıyla wellness ve spa turizmine uygun çok güzel doğal alanlar var. Spa, yoga, detoks, aromaterapi gibi uygulamalar Gazipaşa'nın doğasına çok yakışır. Fizik tedavi, rehabilitasyon ve hatta doğal yaşamla entegre alternatif tıp uygulamaları (fitoterapi, akupunktur gibi) da burada mümkün olabilir.*

K17: *Gazipaşa, sahil şeridindeki diğer ilçelere göre turizmde biraz geri planda ama sağlık turizmi deyince işin rengi değişiyor. Sağlık turizmi olması için orada çok güçlü bir sağlık kompleksinin ya da önemli tedavilerin yapıldığı bir yerin ya da birilerinin olması gerekiyor ki insanlar onun için oraya sürekli gelip gitsinler. Ama şu anda sadece devlet hastanesi var, birkaç tane özel klinik var. O yüzden tek başına medikal turizm açısından şu an için zayıf kaldığını düşünüyorum. Sağlık alanında dünyadan birçok insan İstanbul'a saç ektirmeye geliyor, çünkü orada isim yapmış insanlar, doktorlar, klinikler var. Türkiye'de sağlık turizmi açısından güçlü bir diğer destinasyon İstanbul'dan sonra Antalya var. Antalya'da da çok iyi doktorlar ve güzel hastaneler var. Dolayısıyla insanlar hem sağlık açısından geliyorlar, hem turizm için geliyorlar. Gazipaşa'ya bir yatırım yapılırsa, bir tesis olursa o zaman doğal güzellikle birleşince güzel olur. Bence medikal için şu anda uygun bir yer değil, ileride olabilir. Bence yaşlı ve engelliler için uygun*

olabilir, bir kere havalimanının olması, şehir merkezinde olması çok önemli, engelliler için, yaşlılar için. Medikal kısmı altyapı gerektiriyor, yani insan kaynakları yetersizliği olabilir. Ilıca bölgesi de önemli, oraya da bir tesis yapılabilir. Termal turizm de yapılabilir.”

K20: *“Gazipaşa için termal turizm uygundur ama daha çok yaşlı turizmi, 3. yaş turizmi dediğimiz turizm türü için daha uygun görüyorum. Medikal turizm biraz daha zaman ister orada. Ama geriatri turizmi, termal turizm gayet uygundur.”*

K18: *“İlçemizin denizi, organik tarım ürünleri ve huzurlu ortamı, özellikle wellness, ileri yaş ve rehabilitasyon turizmi gibi turizm türleri için uygun bir ortam sunuyor. Özellikle, termal turizm ve doğayla iç içe sağlık tesislerinin Gazipaşa'ya çok uygun olduğunu düşünüyorum.”*

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın amacı, Gazipaşa ilçesinin sağlık turizmi potansiyelini analiz ederek, bölgenin güçlü ve zayıf yönlerini, fırsat ve tehditlerini ortaya koymak ve ileri yaş, engelli dostu, rehabilitasyon ile wellness turizmi gibi niş alanlarda sürdürülebilir bir destinasyon kimliği geliştirilmesine yönelik stratejik öneriler sunmaktır.

Araştırma bulguları, Gazipaşa'nın sağlık turizmi açısından sahip olduğu doğal ve kültürel kaynakların sağlık turizmi açısından güçlü bir temel oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcılar, ilçenin sessiz, sakin ve doğal güzelliklerle dolu bir çevreye sahip olmasını özellikle yaşlı ve engelli turizmi için avantajlı görmektedir. İleri yaş turizminin Gazipaşa'da gelişiminde düşük gürültü düzeyi, temiz hava, kısa mesafelerde erişim kolaylığı ve güvenli sosyal çevre gibi ölçütler ön plana çıkmaktadır. Bu bulgular, İzmir üzerine yaptığı çalışmasında üniversite hastanelerini, turistik çekiciliği ve doğal kaynakları güçlü yönler arasında tanımlayan Daştan'ın (2014) bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Ancak İzmir'de kurumsal sağlık altyapısı öne çıkarken, Gazipaşa'da çevresel dinginlik ve toplumsal güvenlik belirleyici unsurlar olarak farklılaşmaktadır. Benzer şekilde Tuna ve Tuna'nın (2024) Bolu analizinde, zengin mineralli termal su kaynakları, kaliteli termal tesisler, fizik tedavi ve tamamlayıcı tıp hizmetlerinin entegre sunulabilmesi ile gürültüden uzak doğa ortamı ve toplumsal uyum güçlü yönler arasında gösterilmiştir. Gazipaşa ise Bolu'nun termal entegrasyonundan farklı olarak, düşük yapı yoğunluğu ve sakin yaşam dokusuyla yaşlı ve engelli dostu bir model geliştirme potansiyeli taşımaktadır. Çetinkaya'nın (2023) Kuşadası ilçesinin üçüncü yaş turizmi açısından mevcut durumunu incelediği ve geleceğe yönelik potansiyelini değerlendirdiği çalışmasında ılıman iklim, uygun fiyatlı hizmet sunumu, tarihi ve kültürel zenginlikler güçlü yönler arasında sayılmıştır. Gazipaşa da benzer şekilde iklimsel avantajlar ve doğal çevre unsurlarıyla üçüncü yaş turizmi için elverişli koşullar sunmaktadır. Ancak Gazipaşa, Kuşadası'ndan farklı olarak tropikal meyve üretimi ve organik tarım gibi yerel kaynakları sağlık turizmine entegre edebilme kapasitesiyle ayrışmakta, böylece yalnızca iklim ve kültürel mirasa değil, yerel tarımsal üretimin turizme uyarlanmasına dayalı özgün bir model geliştirme potansiyeli taşımaktadır. Fetscherin vd. (2016), medikal turizmde destinasyon seçiminde yalnızca sağlık hizmetlerinin kalitesi ve maliyetlerin değil, aynı zamanda turistik cazibe merkezleri ile ekonomik ve politik istikrarın da belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Gazipaşa her ne kadar medikal turizmde ileri bir altyapıya sahip olmasa da, sahip olduğu doğal ve kültürel zenginlikler ile turistik cazibe

unsurları bu bulgularla örtüşmekte ve destinasyonun potansiyel rekabet avantajını desteklemektedir. Dunn'un (1961) bütüncül sağlık modeli, sağlığı yalnızca hastalıksızlık değil; fiziksel, ruhsal, sosyal ve çevresel boyutlarıyla ele almaktadır. Travis'in (2004) sağlık-hastalık sürekliliği yaklaşımı ise bireylerin sağlık durumunu hastalık ile yüksek iyilik hâli arasında dinamik bir süreç olarak tanımlar. Bu bağlamda Gazipaşa, doğal çevresi, temiz havası ve sağlıklı yaşamı destekleyen tarımsal üretimiyle, yalnızca tedavi değil, bütüncül bir iyilik hâli sunma potansiyeliyle söz konusu modellerle örtüşmektedir. Coşkun'un (2019) yaşlı dostu şehirlerde yalnızca yaşlılara değil, aynı zamanda çocuklara ve engellilere yönelik yaşam koşullarını iyileştiren düzenlemelerin önemine yaptığı vurgu, Gazipaşa'nın düşük yoğunluklu yapısı ve erişilebilir çevresiyle yaşlı dostu bir destinasyon kimliği geliştirmesi için elverişli bir temel sunmaktadır.

Erişilebilirlik, Gazipaşa'da sağlık turizminin gelişimi için kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır. İlçeye uluslararası ölçekte erişim sağlayan Gazipaşa-Alanya Havalimanı, destinasyonun rekabet gücünü artıran en önemli avantajlardan biridir. Ancak uçuşların mevsimselliğe bağlı değişkenliği, sürdürülebilir erişilebilirlik açısından önemli bir sınırlılık oluşturmaktadır. Literatürle karşılaştırıldığında, Şengül ve Bulut (2019) gelişmiş ulaşım ağlarının sağlık turizmi için temel bir gereklilik olduğunu, pazarlama ve koordinasyon eksiklikleriyle birlikte ulusal ölçekte zayıf yönler arasında değerlendirildiğini belirtmektedir. Uysal-Şahin ve Şahin (2018) coğrafi konum avantajına rağmen lojistik yetersizliklerin gelişimi sınırlandırabileceğini vurgulamıştır. Dalkıran ve Göncü (2023) Edirne örneğinde sınır kapılarıyla sağlanan kolay erişimi güçlü bir unsur olarak gösterirken, uluslararası havalimanı eksikliğini zayıf yön olarak ele almıştır. Benzer biçimde Ekşi ve Demiral (2025), Kahramanmaraş'ta ulaşım ve konaklama altyapısındaki yetersizlikleri sağlık turizminin önündeki temel engellerden biri olarak tanımlamıştır. Buna karşın Özdemir (2021), Antalya'nın ulaşım kolaylığını güçlü yönlerden biri olarak öne çıkarmıştır, ancak Gazipaşa, Antalya'dan farklı olarak mevsimsellik sorununun daha yoğun yaşandığı bir destinasyon olarak ayrılmaktadır. Bu bağlamda mevcut çalışma, ulusal ölçekte güçlü yönler arasında sayılan erişilebilirlik temasını yerel bağlamda tartışarak, küçük ölçekli destinasyonların karşılaştığı özgül zorlukları literatüre yansıtmaktadır. Gazipaşa'nın erişilebilirlik sürekliliğini sağlamak için charter uçuşların artırılması, bağlantılı hatların çeşitlendirilmesi ve mevsimselliğin etkin yönetimi kritik stratejik önlemler olarak öne çıkmaktadır.

Araştırma bulguları, Gazipaşa'nın sağlık turizmi alanında büyük ölçekli medikal yatırımlar yerine niş alanlarda uzmanlaşmasının daha uygun bir strateji olduğunu

göstermektedir. Katılımcılar, ilçenin ileri yaş turizmi, engelli dostu turizm, doğa temelli iyilik hâli ve rehabilitasyon odaklı programlar için elverişli bir yapıya sahip olduğunu vurgulamıştır. Örneğin, K5, Gazipaşa'nın "özellikle yaşlı ve engelliler için sakin ve güvenli bir ortam sunduğunu" ifade ederken; K7, ilçenin "rehabilitasyon ve postoperatif dinlenme süreçleri için ideal bir doğal çevreye sahip olduğunu" belirtmiştir. Bu bulgular, sağlık turizmi alanında artan destinasyon sayısı karşısında kârlılığın ancak hizmet sunumunda farklılaşma ya da niş alanlara odaklanma stratejileriyle sağlanabileceğini vurgulayan Fetscherin ve Stephano'nun (2016) görüşleriyle uyumludur. Ancak Gazipaşa özelinde bu farklılaşma, özellikle üçüncü yaş ve engelli turizmi gibi demografik odaklı alanlarda yoğunlaşması bakımından literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Benzer şekilde, Özdemir (2021) destinasyon çeşitliliği ve coğrafi avantajlara işaret etmiş olsa da, Gazipaşa'da öne çıkan doğa temelli ve rehabilitasyon odaklı turizm türleri literatürde görece az işlenmiş bir alanı temsil etmekte ve bu açıdan tamamlayıcı nitelik taşımaktadır. Buna karşılık, Uysal-Şahin ve Şahin (2018) Türkiye genelinde medikal altyapının geliştirilmesi gerektiğini belirtmiş olsa da, bu tespit Gazipaşa bağlamında sınırlı bir geçerliliğe sahiptir, çünkü bölgenin mevcut kapasitesi, kişiselleştirilmiş ve düşük yoğunluklu sağlık turizmi türleriyle daha uyumlu bir yapıya işaret etmektedir. Dolayısıyla, bu çalışma Gazipaşa'yı medikal turizm yarışına dâhil etmek yerine farklılaşmaya dayalı bir niş destinasyon olarak konumlandırmakta ve bu yönüyle literatüre hem doğrulayıcı hem de tamamlayıcı yeni katkılar sunmaktadır.

Gazipaşa'nın dingin atmosferi, el değmemiş doğal çevresi, halkın güven verici misafirperver yaklaşımı, sağlıklı yaşam, rehabilitasyon ve post-operatif dinlenme odaklı turizm paketleri için elverişli bir temel oluşturmaktadır. Katılımcıların değerlendirmeleri bu durumu desteklemektedir: K3, ilçenin "özellikle sessizliği ve temiz havası nedeniyle üçüncü yaş turizmi için cazip bir ortam sunduğunu" belirtirken; K5, "yerel halkın güven verici yaklaşımı ve misafirperverliğinin yabancı turistler açısından önemli bir avantaj" olduğunu vurgulamıştır. Literatürde de benzer bulgular yer almaktadır. Okuyucu ve Somuncu (2012) ve Özeltin ve Türker (2014) yerel halkın turizme katılımı ve destekleyici tutumunun destinasyonun başarısı için kritik olduğunu ifade etmiştir. Bu bulgular, Gazipaşa'nın kitlesel tedavi odaklı turizmden farklı olarak yaşlı dostu, engelli dostu ve doğa temelli sağlık turizmine daha uyumlu bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim literatürde yaşlı ve engelli turizmi için ılıman iklim, düşük gürültü düzeyi, temiz hava, toplumsal destek ve kısa mesafelerde erişim kolaylığı gibi ölçütlerin öne çıktığı belirtilmektedir (Moal-Ulvoas vd., 2014; Smith vd., 2013; Smith, 2021). Bu çerçevede,

Çetinkaya (2023) da Kuşadası'nda yaşlı dostu turizmin iklim ve çevresel faktörlerle desteklendiğini vurgulamıştır, ancak Gazipaşa, bakir yapısı ve düşük yoğunluklu turizm potansiyeli sayesinde kişiselleştirilmiş ve sakin bir sağlık deneyimi sunma kapasitesiyle Kuşadası'ndan farklılaşmaktadır. Benzer biçimde, Daştan (2014) İzmir'de iklimsel avantajları güçlü yönler arasında değerlendirmiştir, fakat Gazipaşa'da bu avantajların doğayla bütünleşik iyileşme süreçleriyle öne çıkması, literatüre özgün bir katkı sağlamaktadır. Ayrıca, dünya genelinde yaşlı nüfusun artması, kronik hastalıkların yaygınlaşması ve sağlıklı yaşam arayışının yükselmesi (Aydın, 2012), Gazipaşa'nın doğal ve sakin çevresinin küresel talep eğilimleriyle kesiştiğini göstermektedir. Bu bağlamda K8, "Gazipaşa büyük yatırımlar gerektirmeden sağlık turizmine uygun bir ortam sağlayabilecek potansiyele sahiptir" diyerek bu görüşü desteklemiştir. Dolayısıyla Gazipaşa, büyük ölçekli altyapı yatırımlarına dayanmadan rekabet üstünlüğü yaratabilecek niş bir destinasyon konumuna gelme kapasitesine sahiptir. Öte yandan, sağlık turizmi destinasyonu seçiminde yalnızca çevresel unsurlar değil, kültürel ve manevi faktörler de belirleyici olmaktadır. Flores vd. (2016) medikal turistler için kültürel ve dini yakınlıkların önemli olduğunu vurgularken, Glinos vd. (2010) sağlık hizmeti alan hastaların kültürel beklenti ve dini hassasiyetlerinin karşılanmasının güven algısı açısından kritik olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, Gazipaşa'nın yerel kültürel yapısı ve misafirperverliği, hastaların güven ihtiyacını karşılamada önemli bir avantaj sunmaktadır. Nitekim, Bölüktaş (2020) palyatif bakım hastaları için manevi destek ve ibadet alanlarının önemine dikkat çekmiş, bu boyutun Gazipaşa'da geliştirilecek sağlık turizmi uygulamalarına entegre edilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Avrupa'daki uygulamalar da bu perspektifi desteklemektedir. Almanya'da "Smart City Berlin" stratejisinin yaşlı dostu ve çevre odaklı yaklaşımlarla kurgulanması (Gök vd., 2020) ve İspanya'da IMSERSO programı ile 65 yaş üzeri bireylere uygun fiyatlı tatil olanakları sunulması (Sedgley vd., 2018), Gazipaşa'nın da benzer şekilde yaşlı bireylerin sosyal yaşama katılımını ve aktif yaşlanmayı destekleyici modeller geliştirebileceğini göstermektedir.

Öte yandan, günümüzde sağlık turizminde güven ve hizmet sürekliliği açısından dijitalleşme kritik bir rol üstlenmektedir. Görüşmeler, ön ziyaret tele-danışmanlık, uzaktan takip, çok dilli bilgilendirme sistemleri ve erişilebilirlik haritaları gibi uygulamaların, ziyaretçilerin risk algısını azaltarak memnuniyeti artırabileceğini ortaya koymaktadır. Bu durum, Toktaş'ın (2024) da vurguladığı gibi yapay zekâ destekli tanı sistemleri, telemedicine uygulamaları ve mobil sağlık çözümlerinin özellikle erişimi

kısıtlı bölgelerde sağlık turizmi için güvenilirlik ve erişim avantajı sağladığını göstermektedir. Benzer şekilde Wease (2024), sanal gerçeklik turlarının ve dijital etkileşim araçlarının, klinik ortamı ve hijyen koşullarını önceden görme imkânı tanıyarak hasta karar süreçlerini hızlandığını ve güveni pekiştirdiğini belirtmektedir. Bu bulgular, medikal altyapısı sınırlı destinasyonlarda bile dijital temas noktalarının güven ve bakım sürekliliği açısından önemli bir araç olduğunu desteklemektedir. Ancak Gazipaşa’da bu uygulamaların henüz sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir. Dijital hizmetlerin entegrasyonu, destinasyonun özellikle güven ve hizmet sürekliliği bakımından rekabet gücünü artıracaktır. Bununla birlikte, veri güvenliği ve kişisel sağlık bilgilerinin korunması da göz ardı edilmemesi gereken bir boyut olarak tartışılmalıdır. Dolayısıyla Gazipaşa’da yerel kaynakların özgün sağlık deneyimlerine dönüştürülmesi, dijital hizmetlerle desteklendiğinde, destinasyonun hem güvenilirlik hem de sürdürülebilirlik açısından rekabet gücünü artıracak stratejik bir temel sunmaktadır.

Araştırmada öne çıkan bir diğer bulgu, Gazipaşa’nın termal turizm potansiyelidir. İlçede yer alan Ilıca Kaplıcası, sağlık turizminde öne çıkan en önemli doğal kaynak niteliğindedir. Yerel halkın uzun yıllardır şifa amacıyla kullandığı bu alan, geleneksel termal pratiklerin günümüzde de canlılığını koruduğunu göstermektedir. Adını kaplıcadan alan Ilıca Köyü’nden katılımcı, bölge halkının ve dışarıdan gelen ziyaretçilerin yoğun ilgi gösterdiğini, yalnızca mevcut ziyaretçi potansiyelinin dahi buraya yapılacak bir tesisi doldurmaya yeteceğini ifade etmiştir. Bu durum, termal turizmin gelişimi açısından yerel talep-arz dengesinin sağlanabileceğini ve bölgenin pazar hazır bulunuşluğu açısından avantajlı bir konumda olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Ilıca Kaplıcası’nın profesyonel ölçekli bir sağlık turizmi altyapısı ile desteklenmesi, yalnızca dış pazarlardan talep çekmekle kalmayacak, aynı zamanda mevcut yerel ve bölgesel ziyaretçi kitlesi üzerinden sürdürülebilir bir müşteri tabanı oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Antalya genelinde bilinen tek termal kaynak niteliği taşıyan Ilıca, Gazipaşa’ya bölgesel ölçekte önemli bir rekabet avantajı sunmaktadır. Termal kaynakların özellikle rehabilitasyon ve wellness turizminde kritik rol oynayabileceği alanyazında da vurgulanmaktadır. Brandao vd. (2021), termal turizmin mevsimsel bağımlılığının düşük olması ve kırsal bölgelerde yer alması nedeniyle uzun süreli konaklamalara imkân verdiğini ve yerel ekonomiye katkısının yüksek olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan Gazipaşa, uzun dönemli tedavi ve rehabilitasyon süreçlerine uygun destinasyonlar arasında konumlanabilir. Örneğin Avrupa’daki küçük ölçekli destinasyonlarda görülen uygulamalar (İspanya’daki Galicia termal köyleri,

Almanya'daki Bad Wörishofen rehabilitasyon kasabası) Gazipaşa için yol gösterici örnekler sunmaktadır. Bu merkezlerde olduğu gibi, Gazipaşa'nın da büyük ölçekli medikal turizmden ziyade butik, uzun süreli konaklama ve rehabilitasyon odaklı bir modelle konumlanması, uluslararası literatürle uyumlu bir farklılaşma stratejisi ortaya koymaktadır. Wellness turizmi literatüründe, turizm deneyimlerinin yalnızca kısa süreli haz ve eğlenceye dayalı (hedonik) değil, bireysel gelişimi destekleyen anlamlı deneyimler (eudaimonik) ve toplumsal faydayı önceleyen dayanışma temelli etkinlikleri (altruistik) de kapsadığı vurgulanmaktadır (Smith vd., 2017). Bu yaklaşım, wellness ve termal turizmin yalnızca tedavi odaklı değil, aynı zamanda kişisel dönüşüm ve toplumsal yarar sağlayan bir deneyim sunduğunu ortaya koymaktadır. Benzer biçimde Voigt vd. (2011) spa turizminin wellness, medikal ve rekreatif turizmle kesiştiğini belirtmiş; Özsarı ve Karatana (2013) ise spa-wellness turizminin masaj, çamur banyosu, thalassoterapi gibi uygulamalarla bireyin ruhsal, fiziksel ve zihinsel esenliğini artırmaya yönelik bütünsel bir hizmet sunduğunu vurgulamıştır. Nikoli ve Lazakidou (2019) ise kaplıca ziyaretlerini eğlence ve kültürel etkinliklerle bütünleştiren alternatif turizm yaklaşımını öne çıkarmaktadır; bu perspektif, Gazipaşa'nın termal kaynaklarını yalnızca tedavi değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal boyutlarıyla entegre edebilmesine zemin hazırlamaktadır. Bu yaklaşımlar, Gazipaşa'nın sahil şeridi ve doğal kaynaklarını wellness turizmine entegre ederek alternatif bir çekim merkezi hâline gelebileceğini göstermektedir. Bununla birlikte mevcut durumda Ilıca Kaplıcası'nın profesyonel ölçekte turizme entegre edilmediği görülmektedir. Fiziki koşulların iyileştirilmesi, modern tesisler ve akredite sağlık merkezleriyle desteklenmesi, destinasyonun çekiciliğini artırabilecek stratejik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda Ilıca'nın yalnızca şifa odaklı değil, aynı zamanda sağlıklı yaşamı destekleyen kısa süreli rahatlama deneyimleri (termal spa, masaj, stres azaltıcı uygulamalar), uzun vadeli rehabilitasyon programları (postoperatif bakım, sağlıklı yaşam kampları, beslenme-egzersiz paketleri) ve toplumsal yarar boyutu taşıyan uygulamalarla (yerel halkla etkileşim, organik ürünlerin kullanımı, gönüllü projeler) bütünleştirilmesi, destinasyonun özgün kimliğini güçlendirecek stratejik bir fırsat sunmaktadır. Ayrıca literatürde kültürel farklılıkların, yaş, cinsiyet ve yaşam evresi gibi sosyo-demografik faktörlerin sağlık ve wellness deneyimlerini önemli ölçüde şekillendirdiği vurgulanmaktadır (Moal-Ulvoas vd., 2014; Smith vd., 2013; Smith, 2021). Bu noktada kültürel ve sosyal farklılıkların dikkate alınması, Ilıca Kaplıcası'nın uluslararası pazarlara açılımında kritik bir avantaj sağlayacaktır. Avrupa pazarında ruhsal yenilenme ve farkındalık programları öne çıkarken, Orta Doğu pazarında rehabilitasyon

ve tıbbi spa uygulamaları, Uzak Doğu’da ise spa-aromaterapi ve Ayurveda tabanlı paketler tercih edilmektedir. Gazipaşa’da bu farklı taleplere uygun çok boyutlu wellness konseptlerinin geliştirilmesi mümkündür. Türkiye’de Afyon, Yalova, İzmir ve Kütahya gibi termal merkezler uzun yıllardır kurumsallaşmış tesisleri ve yüksek marka bilinirlikleriyle öne çıkarken, yoğun rekabet, yüksek fiyatlandırma ve çevresel baskılar bu merkezler için dezavantaj oluşturmaktadır. Gazipaşa ise Antalya bölgesinde tek kaplıcaya sahip olması, düşük yapı yoğunluğu ve sakin sosyal dokusuyla daha butik ve farklılaşmış bir niş destinasyon olarak konumlanma şansına sahiptir. Nitekim araştırma sürecinde elde edilen bilgiler de bu potansiyelin fark edildiğini göstermektedir. Uzun yıllar Almanya’da yaşamış bir Türk yatırımcının Ilıca bölgesinde modern bir termal tesis kurma planı, ilçenin sağlık turizmi potansiyeline yönelik ilgiyi kanıtlar niteliktedir. Dolayısıyla Ilıca’nın yalnızca yerel halkın geleneksel kullanımına dayalı bir unsur olmaktan çıkartılarak, profesyonel ölçekte uluslararası sağlık turizmi ağlarına entegre edilmesi, Gazipaşa’yı rehabilitasyon ve wellness odaklı niş bir destinasyon hâline getirebilecek en önemli fırsatlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, Gazipaşa’nın sağlık turizmi potansiyeli yalnızca termal kaynaklarla sınırlı değildir. İlçenin tarımsal üretimi, doğal yürüyüş rotaları ve sakin yaşam dokusu da sağlıklı yaşam turizmi açısından önemli katkılar sağlayabilecek yerel değerler sunmaktadır. Gazipaşa’nın sağlık turizmi potansiyeli yalnızca altyapı yatırımları ile değil, aynı zamanda yerel kaynakların özgün biçimde değerlendirilmesi ile de güçlendirilebilir. İlçenin tropikal meyve üretimi, doğal yürüyüş ve kıyı rotaları, kanyonları ve sakin kentsel yapısı, “sağlıklı yaşam” ve “sağlıklı beslenme” odaklı programların yerelleştirilmesine olanak tanımaktadır. Katılımcı görüşleri, yerel ürünlerin ve doğal ortamların turizm deneyimine dâhil edilmesinin ziyaretçilerde aidiyet duygusu oluşturabileceğini ve Gazipaşa’yı standart wellness paketlerinden farklılaştırabileceğini ortaya koymaktadır. Nitekim Nikoli ve Lazakidou’nun (2019) kaplıca ziyaretlerini eğlence ve kültürel etkinliklerle bütünleştiren alternatif turizm yaklaşımı ile Brandao vd.’nin (2021) termal turizmin kırsal kalkınmaya katkısını vurgulayan çalışmaları, bu bulgularla paralellik göstermektedir. Bu doğrultuda, yerel ürünlerin kullanımı, yerel deneyimlerin sunulması ve sağlıklı yaşam odaklı yaklaşımların bütünleştirilmesi, Gazipaşa için rekabet üstünlüğü sağlayabilecek özgün bir model oluşturmaktadır.

Alanya-Antalya hattı, gelişmiş sağlık ve konaklama altyapısıyla Gazipaşa için hem güçlü bir rakip hem de stratejik açıdan tamamlayıcı bir bölge niteliği taşımaktadır. Ancak bu merkezlerin yüksek marka bilinirliği, Gazipaşa’nın görünürlüğünü gölgede

bırakma riski yaratmaktadır. Araştırma bulguları, bu nedenle Gazipaşa'nın doğrudan medikal turizm yarışına girmek yerine ileri yaş turizmi, engelli dostu turizm ve rehabilitasyon-wellness odaklı hizmetlerde niş bir destinasyon kimliği geliştirmesinin daha gerçekçi bir strateji olduğunu göstermektedir. Katılımcılar da ilçenin medikal altyapı eksikliğini dezavantaj olarak değil, farklılaşmaya yönelik bir fırsat olarak değerlendirmekte, bu bağlamda Gazipaşa'nın doğal çevresi, temiz havası, düşük yoğunluklu sosyal dokusu ve yerel halkın misafirperverliğinin özellikle yaşlı ve engelli bireyler için elverişli bir iyileşme ortamı sunduğunu vurgulamaktadır. Bu bulgular, literatürde engelli ve yaşlı turizmine ilişkin öne çıkan değerlendirmelerle uyumludur. Dünya Sağlık Örgütü'nün (2023) verilerine göre dünya nüfusunun yaklaşık %15'ini oluşturan engelli bireyler sağlık sorunları nedeniyle daha yüksek risk grubunda yer almaktadır. Rohwerder (2015), engelli turizminin yalnızca bakım odaklı değil, toplumsal katılımı artırıcı bir boyutta ele alınması gerektiğini belirtirken; Yıldız vd. (2018), engelli turizminin bağımsızlık ve sosyalleşme fırsatlarını geliştirdiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde UNWTO'nun (2016) "herkes için erişilebilir turizm" yaklaşımı, engellilerin yanı sıra yaşlılar, hamileler ve çocukları kapsayan evrensel bir model önermektedir. Sivuk vd. (2024) ise Türkiye'nin bu alanda daha etkin politikalar geliştirmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Gazipaşa bulguları, bu literatürle örtüşmekte, ancak bölgenin henüz bakir yapısı ve düşük yoğunluklu turizm modeli sayesinde, erişilebilirlik ile kişiselleştirilmiş sağlık deneyimini bütünleştirebilmesi bakımından özgün bir farklılık yaratmaktadır. Türkiye'de Afyonkarahisar'ın "termal başkent" olarak konumlanması (Yılmaz, 2024), İzmir Balçova'nın uluslararası hasta akışına sahip olması (Balçova Termal, 2025) ve Pamukkale'nin UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer almasının yanı sıra sağlık turizminde önemli bir yere sahip olması (Aksu vd., 2011), Gazipaşa için hem ilham kaynağı hem de karşılaştırmalı örnekler sunmaktadır. Ancak bu merkezlerde gözlenen yoğun rekabet, yüksek maliyetler ve kitlesel turizm baskısı, Gazipaşa'nın daha butik, uzun süreli konaklama ve rehabilitasyon odaklı bir modelle farklılaşma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu araştırma, literatürde daha çok büyük ölçekli sağlık turizmi merkezleri üzerinden tartışılan gelişim dinamiklerine karşılık, küçük ölçekli bir destinasyonun niş ve yüksek katma değerli bir kimlik geliştirme kapasitesini ortaya koyarak literatüre hem doğrulayıcı hem de özgün katkı sağlamaktadır.

Gazipaşa'nın sağlık turizmi gelişiminin yerel ekonomi ve sosyo-kültürel yapı üzerindeki etkileri dikkate değerdir. Katılımcılar, sağlık turizminin yalnızca turistik bir faaliyet değil, aynı zamanda bölgesel kalkınmayı hızlandırabilecek stratejik bir sektör

olduğunu vurgulamıştır. Özellikle istihdam yaratma, göçün yavaşlatılması ve genç nüfusa yeni iş alanları açılması öne çıkan beklentiler arasında yer almaktadır. K5'in ifade ettiği gibi, sağlık turizminin gelişmesiyle birlikte gençlerin iş bulma imkânlarının artacağı ve göç etmek zorunda kalmayacakları yönündeki beklenti, bölgesel kalkınma açısından kritik bir bulgudur. Ayrıca diğer katılımcılar, sağlık turizminin yalnızca sağlık çalışanları için değil, aynı zamanda konaklama, ulaşım, yiyecek-içecek, refakat hizmetleri ve alternatif terapi uygulamaları gibi geniş bir istihdam alanı yaratacağına dikkat çekmiştir. Bu durum, sağlık turizminin bölgedeki iş gücü piyasasını çeşitlendirme ve genç nüfusu bölgeye kazandırma potansiyelini göstermektedir. Gazipaşa'nın sosyo-kültürel yapısında sağlık turizminin getireceği dönüşümler de önemli bir bulgu olarak öne çıkmaktadır. Katılımcılar, uluslararası sağlık turistleriyle kurulacak etkileşimlerin yabancı dil öğrenimi, kültürlerarası iletişim ve hizmet kalitesinde standartlaşma gibi alanlarda yerel topluma katkı sağlayabileceğini belirtmiştir. Bu noktada sağlık turizmi, yalnızca ekonomik faydalarla sınırlı olmayan, aynı zamanda kültürel sermaye birikimini artırabilecek bir dinamik olarak değerlendirilmektedir. Ancak yabancı dil yeterliliği ve profesyonel hizmet kültürünün eksikliği, bu sürecin önündeki temel engeller arasında görülmektedir. Dolayısıyla, eğitim programları ve yerel kapasiteyi güçlendirmeye yönelik stratejik yatırımlar, sosyo-kültürel katkıların sürdürülebilirliği açısından kritik görülmektedir. Ekonomik boyutun bir diğer önemli yönü, sağlık turizminin yerel tarım ve üretimle entegrasyon potansiyelidir. Katılımcılar, Gazipaşa'nın organik tarım ve tropikal meyve üretimiyle öne çıkan bir tarımsal kimliğe sahip olduğunu vurgulamış, bu ürünlerin sağlıklı beslenme odaklı programlara entegre edilmesinin hem yerel üreticiler için ek gelir kaynağı oluşturabileceğini hem de destinasyonun sağlık turizminde farklılaşmasını mümkün kılabileceğini ifade etmiştir. Bu bulgu, sağlık turizminin gastronomi ve tarımsal üretimle entegrasyonunun destinasyon çeşitliliği ve rekabet gücü açısından önemini ortaya koyan güncel araştırmalarla paralellik göstermektedir. Sonuç olarak, sağlık turizminin Gazipaşa için ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarıyla bütüncül bir gelişim aracı olabileceği görülmektedir. İstihdam artışı, göçün yavaşlaması, genç nüfus için iş fırsatlarının çeşitlenmesi ve tarımsal üretimin turizmle bütünleştirilmesi, bölgenin sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlayabilecek stratejik etkiler olarak öne çıkmaktadır. Bu bulgular, Çataloğlu'nun (2020) yaşlılık kavramının kültürel değerler ve teknolojik gelişmelerle yeniden inşa edildiğine dair tespitleriyle örtüşmekte, yaşlı turizminin yalnızca ekonomik fayda değil, sosyal değer üretimiyle de ele alınması gerektiğini göstermektedir. Büyük vd. (2022), dünya nüfusunun

yaşlanmasının turizm ekonomisine etkisine dikkat çekerek yaşlı bireylerin artan önemini vurgulamış, Köse vd. (2023) ise Türkiye’de yaşlı nüfusun yükselen oranı nedeniyle bu alana daha kapsayıcı bir perspektiften yaklaşılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda Gazipaşa bulguları, literatürdeki bu yaklaşımları destekler nitelikte olmakla birlikte, tarım ve sağlıklı beslenme ile entegrasyon boyutuyla literatüre özgün katkı sağlamaktadır.

Gazipaşa, sağlık turizmi açısından güçlü çevresel ve kültürel avantajlara sahip olmakla birlikte, mevcut altyapı ve kurumsal kapasite bakımından belirli sınırlılıklar barındırmaktadır. İlçede devlet hastanesi ve özel muayenahaneler bulunmasına rağmen, medikal turizmin gelişebilmesi için akredite sağlık tesislerinin artırılması, yabancı dil yeterliliği yüksek sağlık personelinin yetiştirilmesi, hasta yönlendirme ve takip protokollerinin geliştirilmesi ile sigorta ve aracı kurum ağlarının oluşturulması gerekmektedir. Katılımcı görüşleri de bu eksiklikleri açık biçimde ortaya koymaktadır. Örneğin K7, “yabancı dil bilen sağlık personeli eksikliğinin güven sorununa yol açtığını” vurgularken, K4, “bürokratik süreçlerin yatırımcıyı caydırıcı etkisine” dikkat çekmiştir. Bu bulgular, küçük ölçekli destinasyonlarda medikal turizme girişte kurumsallaşmanın öncelikli bir gereklilik olduğunu göstermektedir. Bu noktada Gazipaşa bulgularının literatürle büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Daştan’ın (2014) İzmir üzerine yaptığı çalışmada yabancı dil bilen personel eksikliği ve akreditasyon yetersizliği zayıf yönler arasında tanımlanmıştır. Benzer şekilde Uysal-Şahin ve Şahin (2018), Türkiye genelinde pazarlama yetersizlikleri, akreditasyon sınırlılıkları ve kurumlar arası koordinasyon sorunlarını sağlık turizminin gelişimini sınırlayan kritik faktörler olarak göstermiştir. Şengül ve Bulut (2019), termal turizm bağlamında nitelikli personel azlığı ve stratejik planlamadaki dağınıklığın sektörün zayıf yönleri arasında yer aldığını vurgulamıştır. Diğer yandan, Demir ve Sezgin (2020) Elazığ için uluslararası akreditasyon eksikliğini, Yorulmaz ve Söyler (2020) Adana için tanıtım eksikliği ve rekabet baskısını, Özdemir (2021) ise Antalya için yabancı dil yetersizliği ve kurumlar arası iş birliği eksikliğini temel sorunlar olarak tespit etmiştir. Daha güncel araştırmalarda da benzer bulgular dikkat çekmektedir. Gürcan, Bostan ve Dilek (2023), Aydın’da sağlık turizmine yönelik tesis eksikliğini ve personel yetersizliğini, Tuna ve Tuna (2024) Bolu’da yabancı dil bilen personel azlığını ve akreditasyon eksikliğini, Eşitti ve Yıldırım (2024) Çanakkale’de sektörel koordinasyon eksikliğini, Ekşi ve Demiral (2025) ise Kahramanmaraş’ta tanıtım eksikliği ve kurumsallaşma yetersizliğini öne çıkarmıştır. Dolayısıyla, Gazipaşa’da katılımcıların vurguladığı yabancı dil eksikliği, profesyonel acente yokluğu ve bürokratik

engeller, literatürde farklı iller üzerinden ortaya konan yapısal sorunlarla büyük ölçüde paralellik göstermektedir. Ancak Gazipaşa özelinde bu sorunların küçük ölçekli ve henüz bakir bir destinasyon yapısı nedeniyle daha belirgin ve derinleşmiş biçimde yaşandığı görülmektedir. Bu açıdan mevcut araştırma, literatürde genel olarak ifade edilen yapısal zayıflıkları somut saha verileriyle desteklemekte ve küçük ölçekli destinasyonların sağlık turizmi bağlamında karşılaşılabileceği özgün kurumsal engelleri ortaya koyarak literatüre katkı sağlamaktadır. Topaloğlu'nun (2024) ve Ensari-Şaylı'nın (2024) vurguladığı gibi, akreditasyon belgesi ve uluslararası sigorta ağlarının eksikliği destinasyonun rekabet gücünü sınırlamaktadır. Bulgular da bu noktada Gazipaşa'nın kurumsal kapasite inşasına acil ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, Gazipaşa'nın sahip olduğu çevresel ve sosyal avantajların sürdürülebilir bir şekilde değerlendirilebilmesi için stratejik düzeyde planlama, akreditasyon süreçlerinin hızlandırılması ve kurumsal kapasite inşası kritik bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır. Goeldner vd. (2012) ve Akifli'nin (2025) vurguladığı üzere, sağlık turizmi çok aktörlü bir yapıya sahip olup yerel halk, kamu yönetimi, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, destinasyon yönetim örgütleri ve sağlık kuruluşları gibi paydaşların etkin katılımını gerektirmektedir. Doğan'ın (2014) belirttiği üzere, özel sektör yalnızca ekonomik getiriler değil, istihdam ve sosyal refah açısından da önemli katkılar sunmaktadır. Benzer biçimde, Aydın vd. (2012) ve Çavuşoğlu'nun (2018) ortaya koyduğu gibi sağlık turizmi acenteleri ve aracı kurumlar, uluslararası hastalarla sağlık tesisleri arasında güvenilir bir köprü oluşturarak hasta deneyimini iyileştirmektedir. Gazipaşa'da bu paydaşların eksikliği, literatürde tanımlanan kritik bir boşluğa işaret etmektedir. Kurumsal kapasiteye ek olarak, bölgenin planlama ve yönetim alanındaki eksiklikleri de dikkat çekicidir. Katılımcılar, bürokratik engeller ve yatırım süreçlerindeki yavaşlığın girişimcilerin motivasyonunu sınırladığını belirtmektedir. Özellikle sağlık turizmi gibi yüksek hassasiyet gerektiren bir alanda uzun izin süreçleri, belirsiz mevzuatlar ve yatırımcıya rehberlik edecek kurumsal yapıların eksikliği, destinasyonun gelişim ivmesini azaltmaktadır. K4'ün ifade ettiği gibi, yatırımcıların bürokratik süreçler karşısında caydırılması yalnızca yerli girişimcilerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda yabancı yatırımcıların da ilgisini azaltarak sermaye girişini sınırlamaktadır. Nitekim literatürde farklı iller bağlamında da benzer tespitler yapılmıştır. Örneğin Demir ve Sezgin (2020), Elazığ için tanıtım ve farkındalık eksikliğinin yatırımları sınırladığını; Yorulmaz ve Söyler (2020), Adana'da rekabet baskısı ve tanıtım eksikliğinin potansiyeli zayıflattığını; Dalkıran ve Göncü (2023) ise Edirne'de uluslararası havaalanı eksikliği ve kurumsal yönetim yetersizliklerinin

stratejik dezavantaj yarattığını belirtmiştir. Gazipaşa bağlamında bu sorunların birleşerek daha keskin bir yatırım engeli yarattığı görülmektedir. Bu nedenle, yerel yönetimler ile merkezi otoritelerin iş birliği içinde yatırım süreçlerini kolaylaştıracak ve hızlandıracak mekanizmalar geliştirmesi kritik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Aksi halde, bölgenin çevresel ve kültürel avantajları yeterince değerlendirilemeyecek, sağlık turizmi potansiyeli sürdürülebilir bir kalkınma stratejisine dönüştürülemez.

Son olarak, çevresel sürdürülebilirlik konusundaki tehditler de Gazipaşa'nın sağlık turizmi hedefleri açısından hayati bir önem taşımaktadır. Kontrolsüz yapılaşma riski, ilçenin en güçlü avantajları arasında sayılan doğal çevre, düşük yoğunluklu yaşam ve el değmemiş peyzaj bütünlüğünü tehdit etmektedir. Çevresel bozulma yalnızca turistlerin destinasyona yönelik algısını olumsuz etkilemekle kalmayacak, aynı zamanda sağlık turizmi için en kritik unsur olan “doğal ve iyileştirici çevre” faktörünü zayıflatacaktır. Hettler'in (1984) sağlıklı yaşam modelinde çevresel boyutun bireysel sağlık için temel bir unsur olarak vurgulanması, Gazipaşa bulgularını küresel literatürle de uyumlu kılmaktadır. Bununla birlikte, Gazipaşa'nın henüz bakir yapısını büyük ölçüde koruyor olması, literatürde çevresel baskıların yoğun olarak hissedildiği gelişmiş destinasyonlardan ayrılan bir yön olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla Gazipaşa örneği, kontrolsüz yapılaşma tehdidi henüz başlangıç aşamasındayken alınacak önlemlerin, destinasyonun gelecekteki sağlık turizmi rekabetçiliği açısından kritik olacağını göstermektedir. Bu nedenle, yapılaşmanın denetlenmesi, çevre dostu turizm uygulamalarının teşvik edilmesi ve doğa temelli turizm rotalarının korunarak sağlık turizmine entegre edilmesi öncelikli stratejiler arasında yer almalıdır. Nitekim sağlık turizmi alanındaki güncel literatür, sürdürülebilir turizmin yalnızca çevresel etkileri azaltmakla kalmayıp, kültürel mirasın korunmasını ve yerel toplulukların fayda sağlamasını da içerdiğini vurgulamaktadır; karbon emisyonlarının azaltılması, doğal kaynakların korunması ve yerel ekonomilerin desteklenmesi gibi uygulamalar, destinasyonların uzun vadeli cazibesini koruyabilmeleri açısından kritik görülmektedir (Figueiredo vd., 2024). Bu bağlamda çevresel sürdürülebilirliği gözetmeyen sağlık turizmi yatırımlarının uzun vadede destinasyonların çekiciliğini azaltabileceği yönündeki tespit, Gazipaşa için de geçerlidir. Gazipaşa bağlamında özgün olan ise, henüz gelişimin erken aşamasında bulunulması nedeniyle, çevresel sürdürülebilirliğin yalnızca koruyucu bir strateji değil aynı zamanda farklılaştırıcı bir rekabet avantajı yaratabilecek olmasıdır. Bu durum, Gazipaşa'yı literatürde sıklıkla incelenen aşırı yoğunlaşmış ve çevresel baskı altındaki turizm merkezlerinden ayırmakta, sürdürülebilirlik ilkelerinin proaktif biçimde

uygulanması halinde, ilçeyi sağlık turizmi alanında örnek bir destinasyon haline getirebilecek özgün bir potansiyel ortaya koymaktadır.

Yapılan tartışmalar ve elde edilen bulgular, Gazipaşa'nın sağlık turizminde niş bir destinasyon kimliği geliştirme potansiyeline sahip olduğunu ancak bu potansiyelin sürdürülebilir biçimde değerlendirilebilmesi için stratejik planlama, altyapı yatırımları, insan kaynağı geliştirme, dijitalleşme, çevresel sürdürülebilirlik ve yerel katılım odaklı kapsamlı politikalara ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Stratejik Planlama ve Yönetişim:

- Gazipaşa için uzun vadeli bir “Sağlık Turizmi Stratejik Planı” hazırlanmalı, bu plan yalnızca genel çerçeveyi değil, termal turizm, üçüncü yaş turizmi, engelli dostu turizm ve doğa temelli wellness gibi farklı alt alanlara yönelik ayrı stratejiler ve performans göstergelerini de içermelidir.
- Kamu kurumları, özel sektör, üniversiteler, sivil toplum ve yerel halkın temsil edildiği katılımcı bir yönetim modeli geliştirilmelidir.
- Gazipaşa Sağlık Turizmi Koordinasyon Kurulu kurularak belediye, kaymakamlık, sağlık-turizm işletmeleri, yatırımcılar ve üreticiler arasında sürekli eşgüdüm sağlanmalıdır.
- Özellikle yaşlı dostu tesisler, rehabilitasyon merkezleri ve engelli erişimine uygun altyapılar için “öncelikli yatırım alanı” statüsü tanımlanmalı, kamu-özel iş birliği modelleri teşvik edilmelidir.
- Yatırım süreçlerini kolaylaştıracak ve hızlandıracak bürokratik mekanizmalar oluşturulmalı, yatırımcıya rehberlik edecek şeffaf ve etkin planlama süreçleri hayata geçirilmelidir.
- Belirlenen hedeflerin gerçekleşme düzeyini ölçmek üzere düzenli izleme-değerlendirme raporları hazırlanmalı, bağımsız değerlendirme mekanizmaları kurulmalı ve stratejiler gerektiğinde güncellenmelidir.
- Sağlık turizmi planlaması yalnızca merkezi düzeyde değil, yerel halkın ve sivil toplumun katılımıyla şekillendirilmeli, bu doğrultuda sağlık turizmi danışma kurulları ve halk bilgilendirme forumları düzenlenmelidir.
- Yaşlı, engelli, çocuklu aileler ve refakatçileri kapsayan bütüncül bir turizm yaklaşımı benimsenmeli, Gazipaşa'nın Dünya Sağlık Örgütü “Yaş(lı) Dostu Kentler ve Topluluklar” küresel ağına dâhil edilmesi hedeflenmelidir.

- Antalya ve Alanya'nın mevcut marka bilinirliği stratejik bir avantaj olarak kullanılmalı, Gazipaşa ise niş alanlarda farklılaşan bir destinasyon olarak konumlandırılmalıdır.

Altyapı ve Kurumsal Kapasite Geliştirme:

- Gazipaşa Devlet Hastanesi ve özel sağlık kurumları uluslararası akreditasyon süreçlerine yönlendirilmelidir.
- Yaşlı dostu oteller, rehabilitasyon merkezleri ve engelli erişimine uygun tesisler planlanmalı, kronik hastalık takibi, palyatif bakım ve sağlıklı yaşam programlarını kapsayan bir sağlık merkezi kurulmalıdır.
- Sağlık turizmi alanında uzmanlaşmış acente ve aracı kurumlar desteklenmeli, uluslararası sigorta şirketleriyle iş birlikleri geliştirilmelidir.
- Gazipaşa Havalimanı ile sağlık tesisleri arasındaki ulaşım entegrasyonu güçlendirilmeli, hava ambulansı ve acil ulaşım altyapısı uluslararası standartlara uyandırılmalıdır.
- Sahillerde erişilebilir plaj uygulamaları (rampalar, yüzer iskeleler, gölgelikler) hayata geçirilmeli, antik kentler ve doğal alanlar da engelsiz turizm için erişilebilir hale getirilmelidir.

İnsan Kaynağı ve Eğitim:

- Sağlık personeli ve turizm çalışanlarına yönelik yabancı dil eğitimleri (İngilizce, Almanca, Rusça) düzenlenmelidir.
- Sağlık turizmine özgü bakım protokolleri, kültürel farkındalık ve iletişim becerileri odaklı hizmet içi eğitimler verilmelidir.
- Üniversitelerle iş birliği yapılarak "Sağlık Turizmi Sertifika Programları" açılmalı, öğrenciler için staj ve uygulama imkânları artırılmalıdır.
- Yerel genç nüfusa yönelik istihdam ve girişimcilik destek programları geliştirilerek göçün yavaşlatılması ve tersine beyin göçü teşvik edilmelidir.

Termal Turizm ve Wellness Odaklı Stratejiler:

- Antalya bölgesindeki tek termal kaynak olan Ilıca Kaplıcası, modern tesisler ve akredite merkezlerle termal turizme kazandırılmalıdır.
- Termal suyun şifa etkileri, yoga, nefes terapisi, doğa yürüyüşleri, sağlıklı beslenme ve psikososyal destek programlarıyla bütüncül sağlık paketleri olarak sunulmalıdır.

- Gazipaşa, Afyon ve Yalova gibi merkezlerle doğrudan rekabet etmek yerine butik, uzun süreli konaklama ve rehabilitasyon odaklı bir kimlikle farklılaşmalıdır.
- Avrupa pazarına yönelik mindfulness, sessizlik inzivaları, doğa temelli iyilik hâli programları; Orta Doğu pazarına yönelik rehabilitasyon ve fizik tedavi destekli spa hizmetleri; Uzak Doğu pazarına yönelik aromaterapi, Ayurveda tabanlı paketler entegre edilmesi yönünde stratejik planlamalar yapılmalıdır.
- Alternatif ve tamamlayıcı tıp uygulamaları bilimsel temellere dayalı ve uluslararası akreditasyon standartlarına uygun biçimde desteklenmelidir.

Yerel Kaynakların Entegrasyonu:

- Bölgeye özgü tropikal meyveler, organik tarım ürünleri ve yerel gastronomi sağlıklı beslenme programlarına entegre edilerek hem ziyaretçilere özgün deneyimler sunulmalı hem de yerel üreticiler için ek gelir sağlanmalıdır.
- Köy turizmi, agro-turizm ve doğa yürüyüşleri sağlık turizmi programlarına dâhil edilmeli; doğa temelli wellbeing rotaları (kanyonlar, yaylalar, sahil yürüyüş parkurları) oluşturulmalıdır.
- Yerel üreticiler, kooperatifler ve kadın girişimciler sağlık turizmi zincirine dâhil edilmeli, el işi ürünler, doğal kozmetik malzemeleri, organik gıda ve yöresel mutfak deneyimleriyle ekonomik çeşitlilik ve kültürel bağ güçlendirilmelidir.
- Toplum yararına gönüllü faaliyetler, organik tarım ürünlerinin kullanımını içeren sağlıklı beslenme projeleri ve yerel halkla doğrudan etkileşim imkânları oluşturularak sağlık turistlerine yalnızca bedensel değil, aynı zamanda manevi iyileşme sağlayan anlamlı deneyimler sunulmalıdır.

Dijitalleşme ve Tanıtım:

- Çok dilli dijital platformlar üzerinden online randevu, tele-danışmanlık, hasta takip ve bilgilendirme sistemleri geliştirilmelidir.
- Gazipaşa'nın sağlık turizmi imajını güçlendirmek için uluslararası fuar, kongre ve çalıştaylara aktif katılım sağlanmalıdır.
- Dijital pazarlama, sosyal medya kampanyaları ve hedef pazar odaklı içeriklerle destinasyonun görünürlüğü artırılmalıdır.
- Yapay zekâ tabanlı hasta yönetim sistemleri ve veri güvenliği standartları uygulanarak uluslararası güven sağlanmalıdır.

Çevresel Sürdürülebilirlik ve Planlama:

- Kontrolsüz yapılaşmanın önlenmesi için çevresel denetim mekanizmaları oluşturulmalı, doğa dostu turizm politikaları uygulanmalıdır.
- Yeşil sertifikalı tesisler teşvik edilmeli, enerji verimliliği, atık yönetimi ve su kaynaklarının korunması desteklenmelidir.
- Termal ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını güvence altına alacak kaynak yönetim planları hazırlanmalıdır.
- Doğru imar planlamalarıyla Gazipaşa'nın en önemli avantajlarından biri olan doğal çevre ve düşük yoğunluklu yaşam dokusu korunarak, uzun vadede sürdürülebilir rekabet üstünlüğü güvence altına alınmalıdır.
- Sağlık turizmi yatırımlarının iklim değişikliği, doğal afet ve pandemi gibi krizlere karşı esnek ve dirençli olacak biçimde planlanması sağlanmalıdır.

Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Katkıların Güçlendirilmesi:

- Sağlık turizminin istihdam yaratıcı etkisi artırılmalı, gençlere yönelik eğitim ve girişimcilik destek programları geliştirilmelidir.
- Yerel halkın sürece aktif katılımı sağlanmalı, sağlık turizmi farkındalık çalışmaları düzenlenmelidir.
- Uluslararası turistlerle kurulacak etkileşimler aracılığıyla kültürlerarası iletişim, yabancı dil becerisi ve hizmet standartları geliştirilmelidir.
- Sağlık turizminin yerel tarım ve üretimle entegrasyonu sağlanarak çiftçilere ve kooperatiflere ek gelir kaynakları oluşturulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Achalu, E. I. (2011). *Communication Skills in Health Education and Public Health: Methods and Resources*, Port Harcourt Pam Unique, Pp 46.
- Acquaah, M., Agyapong, A. (2015). The Relationship Between Competitive Strategy And Firm Performance in Micro And Small Businesses in Ghana: The Moderating Role of Managerial And Marketing Capabilities, *Africa Journal of Management*, 1(2): 172- 193.
- Adak, N. (2020). Sağlık Sosyolojisinin Temel Kavramları. Sağlık Sosyolojisi, (ss. 4-25), Erzurum Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Afyonkarahisar İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023). Turizm Çeşitleri, Termal (Sağlık) Turizmi, <https://afyon.ktb.gov.tr/TR-63508/termal-saglik-turizmi.html> (Erişim tarihi: 12.04.2025).
- Ağbay, N. C. (2021). Jeoturizm, Deneyimsel Turizm Türleri, Eğitim Yayınevi, Konya.
- Akat, Ö. (2000). Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği (4. Baskı). Ekin Kitabevi, Bursa.
- Aikawa-Faure, N. (2009). From the Proclamation of Masterpieces to the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, Laura Jane Smith and Natsuko Akagawa (eds): *Intangible Heritage*, Routledge, London, UK, and New York.
- Akalın, B., İrbán, A., Özargun, G. (2023). Türkiye’de Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarının Mevcut Standartları ve İyileştirme Önerileri, *Sağlık Profesyonelleri Araştırma Dergisi/Journal of Health Professions Research*; 5(1): 49-69.
- Akça, H., K. Esengün, Sayılı, M. (2001). Kırsal Alanların Kalkınmasında Kırsal Turizmin Rolü, *Standart Dergisi*, Şubat 2001, 29-35.
- Akış, A. (1997). Gazipaşa’nın İklimi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Eğitimi Bölümü, Fiziki Coğrafya Anabilim Dalı, Konya.
- Akifli, Ş. (2025). Turizm Paydaşlarının Sürdürülebilirlik Algısının Deniz Turizmine Etkisi: İstanbul Örneği, Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Akoğlan Kozak, M. Ve Bahçe, A. S. (2009). Özel İlgi Turizmi, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Akoğlan Kozak, M., Acar, D., Zencir, E. (2019). Üçüncü Yaş Turizminin Geliştirilmesinde Yaşlı Dostu Şehir (YDŞ) Konsepti, *Turizm Akademik Dergisi*, 6(2), 99-114.
- Aksoy, A., Çelik, J., Tunay, H. (2016). Gazipaşa (Antalya) İlçe Pazarında Satılan ve Halk Tarafından Kullanılan Bazı Bitkiler ve Kullanım Amaçları. *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, 9(2), 55-60. <https://doi.org/10.XXXX/XXXX> (ISSN: 1308-3961; E-ISSN: 1308-0261).
- Aksu, C., Aktuğ, E. (2011). Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması, Güney Ege Kalkınma Ajansı, 1-42., http://geka.gov.tr/Dosyalar/o_19v5e3rnhs11tg319h35c11c928.pdf

- Akşit-Aşık, N. (2016). *Algılanan Hizmet Kalitesinin Müşteri Memnuniyeti Üzerine Etkisi: Termal Otellerde Bir Araştırma*. Journal Of International Social Research. 9. 1161-1168.
- Aktan, C. C., Gencel, U. (2010). Yüksek Öğretimde Akreditasyon. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2 (2), 137-146.
- Aktepe, C., Açikel, Z. (2020). Sağlık Turizmi, D. Tengilimoğlu (Ed.), Siyasal Kitabevi, 359-387, Ankara.
- Akyıldız, N. A. (2023). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Aktarım ve Gösterim Mekânı Olarak Necmi İge Konağı. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 11(36), 58-81.
- Akyurt, H., Yolaşğmazoğlu, N. (2023). Gastronomi Mühendisliği ve Eğitimi. İksad Yayınevi, Ankara.
- Al Ju'beh, K. (2015). Disability Inclusive Development Toolkit. Bensheim: CBM.
- Alaeddinoğlu, F., ve Aliğaoğlu, A. (2005). Turizmde Plânlama ve Türkiye 'de Turizm Plânlaması: Turizm Plânlarının Etkinliği ve Başarılarına İlişkin Bir Değerlendirme. Erdem, 15(43), 87-118.
- Alaeddinoğlu, F., Yıldız, M. Z., (2011). Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (38: 2007: Ankara), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.
- Algan, O. C. (2024). Muş İlindeki Jeotermal Kaynakların Termal Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi (Örnek Termal Tesis Tasarımı), Yüksek lisans tezi, Muş Alparslan Üniversitesi, Muş.
- Alina-Carasela, A. (2015). Spa Tourism-A Comparative Analysis On Spain and Romania, Balneo Research Journal, 6 (3), 199-207.
- Alizada, M. (2023). Sağlık Turizmi Pazarlamasında Müşteri Davranışları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- ALKÜ Alaaddin Keykubat Üniversitesi (2024). Gazipaşa'da Tıbbi ve Aromatik Bitki Bahçesi Kuruldu, <https://www.alanya.edu.tr/haberler/gazipasa-da-tibbi-ve-aromatik-bitki-bahcesi-kuruldu/> (Erişim tarihi: 18.06.2025).
- Altun-İpek, Z. H. (2016). Turizm Destinasyonları İçin Pazarlama Stratejileri: Doğu Karadeniz Bölgesinde Destinasyon Pazarlama Stratejileri Üzerine Bir Uygulama, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2010). Dünden Bugüne Antalya, 1. Cilt, T.C. Antalya Valiliği İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, ISBN: 978-605-378-172-1, Antalya. <https://antalya.ktb.gov.tr/DundenBuguneAntalya/DBA-Cilt-1/files/web-c%4%B1t1.pdf> (Erişim tarihi: 21.05.2025).
- Antalya Info (2025). Gazipaşa'nın Tarihi Yapıları, http://www.antalya-info.com/tr/Gazipasa_Tarihi_Yapilar.html (Erişim tarihi: 21.05.2025).
- Apak, Ö. C. (2023). Turizm Paydaşlarının Yöresel Yiyecek Algısının Sürdürülebilir Turizme Etkisi, Doktora tezi, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Karabük.
- Araç, S., Koç, E. S. (2023). Sağlık Kurumlarında Kalite Ve Akreditasyon. International Anatolia Academic Online Journal Health Sciences, 9(3), 210–224.

- Arioğlu, I. E., Aydoğdu-Atasoy, Ö. (2015). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Geleneksel El Sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı. *Electronic Turkish Studies*, 10(16), 109-126.
- Arlı, E., Bayırhan, İ., Saygılı, M. S. (2021). Kutup Turizminde Yeni Alternatif: Antarktika Destinasyonuna Yönelik Kruvaziyer Seyahati ve Türkiye İçin Önemi, *Mersin Üniversitesi Denizcilik ve Lojistik Araştırmaları Dergisi* 3(1), 63-76.
- Arslan, E. (2018). Sağlık Turizminde Türkiye'nin Son 5 Yılda Dünya Ülkeleri İçindeki Konumu ve Gelişmesi, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan, E., Kendir, H. (2019). Evaluation of the Effect of Festival Tourism on Urban Economy: The Case of Van Shopping Fest. *Turizm Akademik Dergisi (Tourism Academic Journal)*, 6(2), 1592-8162.
- Aslan, E. (2023). Sağlık Turizminde Bölgesel Markalaşmanın Sürdürülebilir Sosyo-Ekonomik Kalkınma Üzerine Etkisi: Pamukkale ve Balçova Termal Turizm Bölgelerinde Bir Uygulama, Doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Aslan, A. (2017). Engelli ve Engelli Olmayan Ergen Bireylerin Algıladıkları Sosyal Destek ile İntihar Olasılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Aslan, Z. (2009). Turizm Şura Kararları ve Türkiye Turizm Stratejisi 2023'ün Analizi. İçinde: O. Batman ve O. Türkay (Edt.), *Turizm Politikaları* (ss.23-51), Değişim Yayınları, İstanbul.
- Aslan, Z., Ardemagni, M. (2016). Introducing Young People To The Protection Of Heritage Sites and Historic Sites, UNESCO-ICCROM, Rome.
- Ataberk, E. (2017). Tire (İzmir)'de Turizm Türlerini Bütünleştirme Olanakları: Kültür Turizmi, Kırsal Turizm, Agroturizm ve Gastronomi Turizmi, *Turizm Akademik Dergisi*, 4 (2), 153-164.
- Atak, O. (2009). Türk Turizminin Tanıtımında Festivallerin Yeri ve Önemi: Antalya Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Ataman, H., Esen, M. F., Vatan, A. (2017). Medikal Turizm Kapsamında Sunulan Sağlık Hizmetlerinde Kalite Ve Hasta Güvenliği. *Uluslararası Sağlık Yönetimi Ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 3(1).
- Avcı, K., Çizmeçi-Şenel F. (2019). Sağlık Hizmetleri Akreditasyonu: Faydası, Önemi ve Etkisi Nedir? *Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(2):221-234.
- Avcıl, S., Uslu, K. (2022). JCI Sağlık Standartlarının Akreditasyonunun Türkiye'de Uygulanmasında Üniversite ve Devlet Hastanelerinin Hizmet Kalitesinin İncelenmesi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 23 (1), 279-297. DOI: 10.31671/doujournal.1017748.
- Aycı, S. (2024). İnanç Turizmi Kapsamında Rusça Hacnamelerde İstanbul, Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Turizm Rehberliği Anabilim Dalı. Eskişehir.
- Ayçeman, N. (2008). Aromaterapi; Doğanın Şifalı Dokunuşu, İnci Ofset, Konya.
- Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2025) Termal Turizm, <https://aydin.ktb.gov.tr/TR-64388/termal-turizm.html> (Erişim tarihi: 12.04.2025).

- Aydın, O. (2012). Türkiye’de Alternatif Bir Turizm; Sağlık Turizmi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14(23): 91-96.
- Aydın, D., Constantinides, C., Mike, C., Yılmaz, C., Genç, A., Lanyı, A. (2012). Sağlık Turizminde Süreçler ve Aracı Kuruluşlar Araştırma Raporu, T.C. Sağlık Bakanlığı, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, ISBN: 978-590-441-2, Opus Basım, Ankara.
- Aydemir, İ., Kılıç, S. N. (2018). Dünyada ve Türkiye’de Üçüncü Yaş Turizmi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1).
- Aydın, N. (2023). Nitel Araştırma Yöntemleri. Özgür Yayınları, Gaziantep. ISBN: 978-975-447-825-9
- Aykut, E. (2010). Aromaterapist Eğitim Programı İçeriğinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ayyıldız, T., Atay, H. ve Yazıcı, A. (2014). Konaklama İşletmelerinin Engelliler İçin Olanakları ve Yöneticilerin Görüşleri: Kuşadası Örneği, Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi 2, (2), 84-100.
- Bach-Faig, A., Berry, E. M., Lairon, D., Reguant, J., Trichopoulou, A., Dernini, S., SerraMajem, L. (2011). Mediterranean Diet Pyramid Today, Science and Cultural Updates. Public Health Nutrition, 14(12A), 2274–2284.
- Bailetti, T., Tanev, S., Keen, C. (2020). What Makes Value Propositions Distinct and Valuable to New Companies Committed to Scale Rapidly? Technology Innovation Management Review, 10(6), 14-27.
- Balaban-Salı, J. (2012). Verilerin Toplanması. A. Şimşek (Ed.), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri içinde (ss. 134-161). Anadolu Üniversitesi.
- Balçova Termal Otel (2025). <https://www.balcovatermal.com/> (Erişim tarihi: 11.04.2025).
- Barca, M., Akdeve, E., Balay, İ. (2012). Türkiye Medikal Turizm Değerlendirme Raporu, Sağlık Bakanlığı, Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, Opus Basım, Ankara.
- Barca, M., Akdeve, E., Balay, İ. (2013). Türkiye Sağlık Turizminin Stratejik Analizi, İşletme Araştırmaları Dergisi, 5/3, 64-92.
- Batman, O., Eraslan, İ. H. (2007). Spor Turizmi. Melih Bulu ve Hakkı Eraslan (Ed.), Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü: Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar (pp. 197-220). Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu Derneği (URAK) Yayınları, Yayın No: 2007/1.
- Bayın, G. (2015). Türkiye’de Sağlık Turizmi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İçerik Değerlendirmesi. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 17(28), 49-55.
- Baykal, F. (2012). Türkiye’de Kırsal Turizm, Kırsal Kalkınma ve Turizmi Çeşitlendirme İlişkisine Coğrafi Bir Bakış, 1.Ulusal Coğrafya Sempozyumu, 27-30 Mayıs 2012, Erzurum.
- Baykal, D., Çimen, H. (2015). Sürdürülebilir Turizm ve Eko-Turizm Sertifikaları, Doğu Karadeniz Bölgesi. Şurada: Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, Gümüşhane.
- Bayram, L., Şen, Ş. (2013). Laboratuvar Kalite Yönetim Sistemi ve Akreditasyon. Ankara: Egm-Kiriminal Dairesi Başkanlığı Yayını.

- Bean, G. E. (1976). Selinus. In: R. Stillwell (Ed.), The Princeton Encyclopedia of Classical Sites (s. 823). Princeton University Press.
- Bektaş, G., Şimşek, F. (2016). İleri Yaş Sağlık Turizminde Mobil Sağlık Hizmetlerinin Önemi, Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 3 (4): 179-185.
- Bektaş, T. (2022). Dünya ve Türkiye İçin Sağlık Turizminin Genel Bir Değerlendirilmesi: Türkiye İçin Bir Zaman Serisi Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Bendtsen, E., Clausen, L., Hansen, S. (2021). A Review of The State-of-The-Art For Stakeholder Analysis With Regard To Environmental Management And Regulation. Journal of Environmental Management, 279, 111773.
- Berg, W. (2008). Gesundheitstourismus und Wellnesstourismus, Health Tourism and Wellness Tourism, Oldenburg Verlag, München.
- Bilge, F. (2016). Otel İşletmelerinde Pazarlama, Abdullah Karaman (Ed.), İçinde: Otel İşletmeciliği (ss.156-159), Eğitim Yayınevi, Konya.
- Blom, T. (2000). Morbid Tourism-A Postmodern Market Niche With An Example From Althorp, Norsk Geografisk Tidsskrift-Norwegian Journal Of Geography, 54(1), 29-36.
- Boga, T. C., Weiermair, K., (2013). Medical Tourism: The Ethics, Regulation and Marketing of Health Mobility. In: Branding Health and Medical Tourism Services: An Analysis of Members of Public Health Insurers in Germany. Edited: C. Michael Hall, Publ. By Taylor&Francis, 139-153
- Bozkurt, F. (2014). Sağlıklı Yaşam (Wellness) Pazarlamasında, Kişisel Değerlerle Sağlığın Tanımının Sağlıklı Yaşam Tarzı Üzerindeki Etkisi ve Bir Araştırma. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Bölüktaş, R. P. (2020). Türkiye'nin Yaşlı Sağlığı Turizmi İçin Fırsatları, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(16), 1-15.
- Brace, O., Garrido Cumbre, M., Garcia Marin, R. (2023). Aproximacion al Turismo de Salud Desde la Geografia, Definicion Y Campo De Estudio. Cuadernos De Turismo, (51), 211-226.
- Brandao, F., Liberato, D., Teixeira, A.S., Liberato, P. (2021). Motives for Thermal Tourism: An Application to North and Central Portugal, Sustainability, 13, 1-23.
- Bristow, R. S., Newman, M. (2005). Myth vs. Fact: An Exploration Of Fright Tourism, In Proceedings Of The 2004 Northeastern Recreation Research Symposium, 278-221.
- Bulut, A., Şengül, H. (2019). Dünyada ve Türkiye'de Sağlık Turizmi, Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi, 3(1), 45-62.
- Busby, G. ve Rendle, S. (2000). The Transition From Tourism On Farms To Farmtourism. Tourism Management, 21(6), 635-642.
- Büyük, Ö., Akkuş, G. (2022). Geriatrik-Turizmin Üçüncü Yaş Turizminden Ayrılan Yönleri ve Fizik Tedavi Rehabilitasyon ve Termal Tedavilerle İlişkisi. Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi, 8(2), 112-131.
- Büyük, Ö., Akkuş, G. (2024). Medikal Turizm Verileri ve İstatistikleri: Gelişmekte Olan Ülkelerin Yükselişi ve Türkiye. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 12(2), 1105-1124.

- Büyükkuru, M. (2020). Turizm Paydaşlarının Turizmin Etkilerine Bakış Açısı: Kapadokya Örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 373-401.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K., E., Akgün, E., Ö., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2020). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi, Ankara.
- Büyükşahin, M. (2021). Alanya’da Ekolojik Çevrenin Medikal ve Rehabilitasyon Turizmi Sürdürülebilirliği Üzerine Etkisi, Yayınlanmamış doktora tezi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sağlık Turizmi Ana Bilim Dalı, Alanya.
- Büyükşalvarcı, A., Şapçılar, M. C., Altınışik, İ., Şimşek, Ç. (2017). Turizm Öğrencilerinin İnanç Turizmine Yönelik Bakış Açıları, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (14): 42-61.
- Can, B. (2019). Türkiye ve Dünyada Sağlık Turizmi ve Hastaların Türkiye’yi Tercih Etme Nedenleri: Özel Bir Hastane Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Can, İ. I. (2020). Türkiye Ekonomisinde Turizmin Öncü Sektör Olmasını Sağlayacak Uygulamalar: Ulusal Paydaşların Görüşlerine İlişkin Bir Araştırma, Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Cankül, D. (2016). Turizm Diplomalı Nitelikli Personelin Sektöre Kazandırılmasında Ortak Akıl, Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Eskişehir.
- CBI (Centre for The Promotion of Imports From Developing Countries) (2020). The European Market Potential for Religious Tourism <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/religious-tourism/market-potential> (Erişim tarihi: 09.04.2025).
- Chen, S. (2009). Aging With Chinese Characteristics: A Public Policy Perspective, *Aging International*, 34(3), 172-188.
- Chen, S., Xu, H. (2021). The Moral Gaze in Commercialized Dark Tourism, *Current Issues in Tourism*, 24 (15), 2167-2186.
- Chowdhury, R. S., Islam, M. D., Akter, K., Sarkar, M. A. S., Roy, T., Rahman, S. T. (2021). Therapeutic Aspects Of Hydrotherapy: A Review. *Bangladesh Journal of Medicine*, 32(2), 138-141.
- Christopher, J. (1999). Situating Psychological Well-Being: Exploring the Cultural Roots of Its Theory and Research. *Journal of Counseling & Development*, 77, 141-152.
- Civelek, M. (2013). Sürdürülebilirlik Kapsamında Agro Turizm ve Kırsal Kalkınma İlişkisi: Muğla Yöresindeki TaTuTa Çiftliklerinin Agro-turizm Potansiyeli Yönünden Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Clark, L. B. (2010). Always Already Again: Trauma Tourism And The Politics Of Memory Culture, *Encounters*, (1), 65-74.
- Connell, J. (2006). Medical Tourism: The Newest of Niches, *Journal of Tourism Recreation Research*, 31(1), 99-102.
- Connell, J. (2013). Contemporary Medical Tourism: Conceptualisation, Culture and Commodification, *Tourism Management* 34, 1-13.

- Coşkun, İ. (2019). Kentsel Dönüşüm ve Metropolde Yaşlanmak: İstanbul. İstanbul:117K296 nolu TÜBİTAK (SOBAG) Projesi.
- Coşkun, İ. O. (2023). Türkiye’de Turizm Endüstrisi ve Uluslararası Turizm Talep Oynaklıklarının Analizi, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Creswell, J.W. (2017). Nitel Araştırmalar İçin 30 Temel Beceri, (Çvr: Hasan Özcan), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Crooks, V. A., Kingbury, P., Snyder, J., Johnston, R. (2010). What Is Known About The Patient’s Experience Of Medical Tourism? A Scoping Review, BMC Health ServicesResearch 10:266.
- Çabuklu, Y. (2004). Toplumsalın Sınırında Beden. 1. Baskı, Kanat Kitap, İstanbul.
- Çakır, M., Aydın, F. (2020). Yerel Halkın Termal Turizme Yönelik Görüşleri: Haymana İlçesi Örneği, Doğu Coğrafya Dergisi, 25(43), 93-110.
- Çam, Ö., Çelik, C. (2022). Festival Turizmi Çerçevesinde Bir Değerlendirme: Rio Karnavalı [An Evaluation Within the Framework of Festival Tourism: The Rio Carnival]. Sivas Interdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi, 1(2), 1-20.
- Çankaya, M. (2025). Termal Turizm Sektöründe İnsan Kaynakları Yönetimi. Şurada: Sağlık Yönetimi Perspektifinden Termal Turizm (pp. 278-323). İKSAD Yayınları. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15511113>
- Çataloğlu, S. (2020). Yaşlıya Yönelik Turizmin Yansımaları ve Değişen Yaşlılık, TUCADE – Turizm Çalışmaları Dergisi, 2(1), 59-67.
- Çavuş, M. N. (2024). Spor Turizminin İmkân ve Etkileri: Türkiye Özelinde Bir Değerlendirme. Spormetre: Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 22(2), 202-210.
- Çavuş, M. N. (2024). Orta Çağ’da Hac Hareketleri ve Dini Turizmin Tarihsel Süreçteki Gelişimi. Journal of New Tourism Trends (JOINTTT), 5(2), 82-96. <https://doi.org/10.58768/jointtt.1580174>
- Çavuşoğlu, A. U. (2018). Sağlık Turizmi Aracı Kuruluşu Hizmet Standartları Hakkında Düşünce ve Öneriler, Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Dergisi, 1(2), 1-5.
- Çelik, A. (2010). Turizmin Ekonomik Boyutu ve Diyarbakır İli Özelinde Kültür ve İnanç Turizminin Ekonomik Faktör Olarak Kullanılması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi. Diyarbakır.
- Çelik, H., Ökem, Z. G. (2019), Türkiye Hizmet İhracatında Yeni Hedefler: Yaşlı Bakım Turizmi Fırsatlar, Politika ve Strateji: 2020-2023 Yol Haritası Önerisi, Yayın No. TÜSİAD-T/2019-11/610, TÜSİAD. ISBN: 978-065-165-043-2.
- Çetin, A. (2023). Spor Turizmi ve Spor Etkinlikleri Üzerine Bir Derleme, Türkiye Spor Bilimleri Dergisi, 2023; 7(1);48-58.
- Çetin, M. (2025). <https://www.doktormustafacetin.com/tr/article/desc/20744/jacie-tibbi-akreditasyon2578.html> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Çetin, T. (2019). Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal Turizm Pazarlaması: Türkiye Medikal Turizm Şirketleri Üzerine Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa.
- Çetinkaya, U. M. (2023). SWOT Analizi İle Üçüncü Yaş Turizminin Potansiyelinin ve Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi: Kuşadası Örneği. Yayımlanmamış Yüksek

Lisans Tezi Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Turizmi Yüksek Lisans Programı.

- Çalgın, H. (2025). Kırsal Turizm Araştırmalarının Bibliyometrik Analizi: Web of Science Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Burdur.
- Çınarlı, İ. (2008). Sağlık İletişimi ve Medya, Nobel Tıp Kitapevi, İstanbul.
- Çimenoglu, G. (2011). Kruvaziyer Turizminin Kent İle İlişkisi Bağlamında Karaköy – Salıpazarı Bölgesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Çoban, Ö., Karakuş, Y. (2019). Doğa Temelli Alternatif Turizm Türleri. İçinde: Alternatif Turizm (ss. 101-126). Detay Yayıncılık, Ankara.
- Çoruh, S. (1979). Turizm Ekonomisi. Güven Matbaası, Ankara.
- Çömelekli, T. (2021). Kavramsal Bir Değerlendirme: Agro-Turizm. Yüksek lisans tezi, İskenderun Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İskenderun.
- Conell, J. (2011). Medical Tourism, CAB International, UK.
- Dalkıran, G. B., Göncü, K. K. (2023). Ekonomik Sürdürülebilirlik Açısından Sınır Şehirlerinde Sağlık Turizmi Pazarının SWOT AHP Yöntemiyle Analizi: Edirne Örneği. Abant Sosyal Bilimler Dergisi, 23(3), 1642-1663. doi: 10.11616/asbi.1328142
- Daştan, İ. (2014). Türkiye’de Sağlık Turizmi: Türkiye ve Özelinde İzmir’de Sağlık Turizminin SWOT Analizi ve Strateji Önerileri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(10), 143-163.
- Data Appeal (2025). Collaborating With Tourism Stakeholders For Better Visitor Experience, <https://datappeal.io/empowering-tourism-stakeholders/> (Erişim tarihi: 15.06.2025).
- Datlı, Ö.U. (2021). Turizmde Yeni Umut: Sağlık Turizmi: Sağlık Turizmi İşletmelerinde Kalite Yönetimi ve Akreditasyon, 226-239. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Delipinar, G. E., Kılıç, B. (2023). Sağlık Turizminde Pazarlama Aracı Olarak Akreditasyon ve Kalite Belgeleri: Vakıf ve Devlet Üniversitesi Hastaneleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel, 6(2), 2023.
- Demir, C., Çevirgen, A. (2006). Ekoturizm Yönetimi. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Demir, Ö., Sezgin, E. E. (2020). Elazığ İlinin Sağlık Turizmi Açısından SWOT Analizi İle Değerlendirilmesi. Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi, 7(14), 111-129.
- Demirbulat, Ö. (2018). Türkiye Turizm Stratejisi’nde (2023) Teşvik Edilen Ekoturizme Katılan Yerli Turistlerin Destinasyon Hizmet Kalitesine Yönelik Değerlendirmeleri (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği). Doktora Tezi, T.C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Demireli, C., Taşkın, E. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Bulundukları Şehre Ekonomik Katkıları: Kütahya İl Merkezi Örneği. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 37, 321–328.

- Demirer, D., Hatırnaz, B. (2023). Alternatiflik Mi, Aşırılaşma Mı? Turizm Çeşitlerinin Son Güncel Durumu. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 32-62. <https://doi.org/10.32572/guntad.1119859>
- Deniz, M. (2017). Kruvaziyer Turizminin Türk Turizm Sektörü Açısından Değerlendirilmesi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 1-13.
- Denizli, F. (2023). Yaşlı ve Engelli Bakım Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi “Fırsatlar ve Tehditler: Kayseri İli Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2023(2), 59-75.
- Dernini, S., Berry, E. M. (2015). Mediterranean Diet: From a Healthy Diet To A Sustainable Dietary Pattern. *Frontiers in Nutrition*, 2, 15.
- Devravut, Ö. (2019). Türkiye Wellness Turizmi Pazarlama Stratejilerinin Belirlenmesinde Beslenme Programlarının Rolü ve Önemi, Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- DFID (Department for International Development) (2000). Disability, Poverty and Development. London.
- Doğan, M. (2014). Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi Bağlamında Adalar: Bozcada Üzerine Bir Model Önerisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Doğan-Burtan, B., Aslan, A. (2019). Türkiye’de Sağlık Turizminin Mevcut Durumu ve Ülke Ekonomisine Katkıları. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(18), 391-420.
- Doğancılı, O. S. (2017). Alternatif Turizm Bağlamında Göller Bölgesi Eko Turizm Değişim Planının Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.
- Doğaner, S., (2003). Türkiye Turizm Coğrafyası, Çantay Kitapevi, İstanbul.
- Dorobantu, M., Fieldsend, A. (2011). Rural Environment - A Promoter of Sustainable Tourism Within Local Communities In Romania. University Constantin Brancoveanu, Faculty of Management Marketing of Business Economics; Institute of Agricultural Economics, Department of Agricultural Policy Research.
- Dölek, İ., Şaroğlu, F. (2017). Muş İli ve Yakın Çevresinde Jeoturizm Açısından Değerlendirilebilecek Jeositler, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), s. 1-16, Jul. 2017, doi:10.18069/firatsbed.346467
- Du Cros, H., McKercher, B. (2015). Cultural Tourism, Routledge, London.
- Duman, F. (2021). Kruvaziyer Turizmi, Gelecek Turizm Trendleri, s: 139-155, Paradigma Akademi Yayıncılık, Çanakkale.
- Dunkley, R., Morgan, N., Westwood, S. (2011). Visiting The Trenches: Exploring Meanings and Motivations In Battlefield Tourism, *Tourism Management*, 32(4), 880-868.
- Dunn, H.L. (1959). High Level Wellness for Man and Society. *American Journal of Public Health and the Nations Health*, 49(6): 788.
- Dunn, H.L. (1961). High-Level Wellness, A Collection of Twenty-Nine Short Talks on Different Aspects of the Theme “High-Level Wellness for Man and Society”. R.W. Beatty, Ltd., Virginia.

- Durovic, M., Lovrentjev, S. (2014). Indicators Of Sustainability In Cultural Tourism, The Macrotheme Review, 3 (7), 180-189.
- Ecobuild (2025). WELL Sağlıklı Bina Sertifikası. <https://www.ecobuild.com.tr/well-sertifikasi> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Ecorys, (2013). Study in Support of Policy Measures for Maritime and Coastal Tourism st EU Level Final Report, Rotterdam.
- Ekmekçi, Z. (2024). Kültürlerarası Duyarlılık Düzeyini Artırmada Kültürlerarası İletişim Eğitiminin Yeri, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 12 (3), 1455-1477.
- Ekşi, G., Demiral, Ş. (2025). Kahramanmaraş Sağlık Turizmi Swot Analizi. TOGÜ Erbaa Sağlık ve Yönetim Dergisi, 2(1), 82-98.
- Elo, S., Kyngäs, H. (2008). The Qualitative Content Analysis Process, Journal of Advanced Nursing, 62/1, 107-115.
- Ensari-Şaylı, D. (2024). Sağlık Turizmi Paydaşları, Uluslararası Sağlık Turizmi Enstitüsü, <https://www.uste.org.tr/saglik-turizmi-paydaslari/> (Erişim tarihi: 17.05.2025).
- Erbaş, A., Cankül, D., Temizkan, R. (2013). Turizm Personeli Meslek Yasası Girişimi: Tiyader Örneği. 14. Ulusal Turizm Kongresi. 05-08 Aralık, Bildiri Kitabı İçinde: 1150-1162, Kayseri.
- Ercan, S. (2016). Kruvaziyer Turizm. 3. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu 26 Şubat 2016, 5-7.
- Erciyas, N., Yılmaz, İ. (2021), Gastronomi Turizminin Gelişiminde Gastronomi Festivalleri ve Türkiye'deki Mevcut Durum, ART/icle: Sanat ve Tasarım Dergisi, 1(1), 91-108.
- Erdoğan, N., Yağcı, Ö. (2002). Sürdürülebilirlik Bağlamında Ekoturizmin Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Etkiler Bakımından Değerlendirilmesi. First Tourism Congress of Mediterranean Countries.Antalya.
- Ergüven, M. H. (2012). Wellness Turizmi, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Eriş, H., Barut, S. (2020). Sağlık Turizmi. Iksad Publications, Ankara.
- Erkmen, A. (2019). Uluslararası Turizmin Tarihi Gelişim Süreci. A. Akın (Ed.). Uluslararası Turizm Uygulamaları. (s.6-7). İksad Yayınları, Ankara.
- Erlingsson, C., Brysiewicz, P. (2017). A Hands-On Guide To Doing Content Analysis. African Journal Of Emergency Medicine, 7(3), 93-99.
- Erol, S. (2024). Turizm Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi Bağlamında Antalya'da Kültür Turizmi. Doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi.
- Ersoy, M. C. (2020). Tarımsal Yatırım Planlaması Üzerine Modelleme Çalışması-Gazipaşa Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Alaaddin Keykubat Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Mühendisliği Anabilim Dalı, Alanya.
- Erşahin, E., Kızıllırmak, İ. (2019). Gastronomi Turlarına Katılan Turistlerin Memnuniyet Faktörlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 7(4), 2466-2480.

- Erten, R. (2024). Türkiye’de ve Avrupa’daki Güncel Wellness Konseptlerinin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Eşitti, B. B., Yıldırım, E., (2024). Çanakkale İlinin Sağlık Turizmi Potansiyelinin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi. *Journal of Academic Tourism Studies*, 5(1): 79-92.
- EuropeSpa (2025). The EuropeSpa Certificates <https://europespa.eu> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- EUROSTAT (2021). Statistics Explained: Tourism Trends and Ageing, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/SEPDF/cache/55730.pdf> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Evans, Nicholas, J., Ilbery, Brian, W. (1992). Farm-Based Accommodation and The Restructuring Of Agriculture: Evidence From Three English Countries. *Journal of Rural Studies*, 8, (1), 85-96.
- Ewles, L., Simnett, I. (2013). Promoting Health; A Practical Guide. Bailliere Tindall Elsevier Limited, *Journal of Behavioral Sciences*.3 (4):101-104.
- Eysenbach, G., Köhler, C. (2002). How Do Consumers Search For And Appraise Health Information On The World Wide Web? Qualitative Study Using Focus Groups, Usability Tests, And In-Depth Interviews. *Bmj*, 324(7337), 573-577. <https://doi.org/10.1136/bmj.324.7337.573>
- Fairley, S. (2003). In Search Of Relieved Social Experience: Group Based Nostalgia Sport Tourism. *Journal Of Sport Management*, 17, 284-304.
- Fetscherin, M., Stephano, R. M., (2016). The Medical Tourism Index: Scale, Development and Validation, *Tourism Management*, 52, 539-556.
- Figueiredo, N., Abrantes, J. L., Costa, S. (2024). Mapping the Sustainable Development in Health Tourism: A Systematic Literature Review. *Sustainability*, 16(5), 1901. <https://doi.org/10.3390/su16051901>
- Finemann, S., Clarke, K. (1996). Green Stakeholders: Industry Interpretations and Response, *Journal of Management Studies*, 33(6), 715-730.
- Foster, L. T., Keller, C. P. (2007). Defining Wellness in Its Determinants. In: Foster, L. T. And Keller, C. P. (Eds.), *British Columbia Atlas of Wellness*, Western Geographical Press, p. 9-20.
- Flores, A., Scott, N. (2016). Destination, Tourism, In J. Jafari and H. Xiao (Eds.), *Encyclopedia of Tourism*, 1-4, Springer International Publishing.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. (2006). How To Design and Evaluate Research In Education (6th ed.). McGraw-Hill, New York.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., Hyun, H. H. (2012). How To Design and Evaluate Research In Education.. McGraw-Hill, New York.
- Fullen, M. C. (2019). Defining Wellness In Older Adulthood: Toward a Comprehensive Framework, *Journal of Counseling & Development*, 97(1), 62-74.
- Garcia-Altes, M. (2005), The Development of Health Tourism Services, *Annals of Tourism Research*, 33(1), 262-266.

- Garland, C. (2012). Some Best Thermal Spas in Asia, <http://www.tourism-review.com/travel-tourism-magazine-best-thermal-spas-in-asia-article1816> (13.04.2025).
- Gazipaşa Belediyesi (2025). Gazipaşa E-Broşürü, <https://gazipasa.bel.tr/kurumlar/gazipasa.bel.tr/PDF-ANA-DOSYALAR/GAZIPASA-TANITIM-BILGILENDIRME-2025.pdf> (Erişim tarihi: 20.05.2025).
- Gazipaşa Kaymakamlığı (2025). Tarihi Yerler, <http://www.gazipasa.gov.tr/tarihi-yerler> (Erişim tarihi: 20.05.2025).
- Gazipaşa Haberler (2025). Halil İbrahim Altınuç Tarafından Çizilen Gazipaşa Turizm Haritası, https://www.gazipasahaberler.com/HaberDetay/21129/Gazipasa-Haritasi---.html#google_vignette (Erişim tarihi: 22.05.2025).
- Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği (2014). Mevzuat Bilgi Sistemi <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20164&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 17.06.2025).
- Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarının Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik (2019). Mevzuat Bilgi Sistemi
- Gelir Vergisi Kanunu (1960), Mevzuat Bilgi Sistemi <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=193&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=4> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Global Healthcare Accreditation (GHA) (2023). Health Tourism: Exploring the Industry, Types, and Top Destinations, <https://www.globalhealthcareaccreditation.com/news/health-tourism-exploring-the-industry-types-and-top-destinations> (Erişim tarihi: 08.05.2025).
- Gibson, H. J. (1998). Sport Tourism: A Critical Analysis Of Research. Sport Management Rewiew, 1(1), 45-76.
- Gibson, H. J. (2013). Sport Tourism: Concepts and Theories, Routledge Taylor & Francis Group, London and Newyork.
- Gill, H., Singh, N. (2011). Exploring The Factors That Affect The Choice Of Destination For Medical Tourism, Journal Of Service Science and Management, 4 (03), 315-324.
- Gladstone, J. ve Morris, A. (1998). The Role Of Farm Tourism In The Regeneration Of Rural Scotland. İçinde: Hall, D. ve O’Hanlon, L. (Ed.), Rural Tourism Management: Sustainable Options (s.207-221). The Scottish Agricultural College, Auchincruive.
- Glinos, I. A., Baeten, R., Helble, M., Maarse, H. (2010). A Typology Of Cross-Border Patient Mobility, Health and Place, 16 (6), 1145-1155.
- Global Clinic Rating (2025). <https://go.gcr.org/about-accreditation> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Global Wellness Institute (GWI) (2024). The Global Wellness Economy Reaches a New Peak of \$6.3 Trillion-And Is Forecast to Hit \$9 Trillion by 2028, <https://globalwellnessinstitute.org/press-room/press-releases/the-global-wellness-economy-reaches-a-new-peak-of-6-3-trillion-and-is-forecast-to-hit-9-trillion-by-2028/> (Erişim tarihi: 19.05.2025).

- Göksu, N. F. (2021). Sosyal Medyada İçerik Pazarlaması ve Tüketici Davranışları, Eğitim Yayınevi, Konya.
- GWI (Global Wellness Institute) (2025). Spa Definition, <https://globalwellnessinstitute.org/what-is-wellness/spa-industry/> (Erişim tarihi: 14.04.2025).
- GWI (Global Wellness Institute) (2024). Wellness Tourism Initiative Trends for 2024. <https://globalwellnessinstitute.org/global-wellness-institute-blog/2024/04/30/wellness-tourism-initiative-trends-for-2024/> (Erişim tarihi: 12.05.2025).
- Goeldner C. (1989). 39th Congress Aiest: English Workshop Summary, *Revue de Tourisme*, 44(4), 6-7. Aktaran: Boga, T. C. And Weiermair, K., (2013)., Medical Tourism: The Ethics, Regulation and Marketing of Health Mobility. İn: Branding Health and Medical Tourism Services: An Analysis of Members of Public Health Insurers in Germany. Edited: C. Michael Hall, Publ. By Taylor&Francis, 139-153.
- Goodrich, J. N., Goodrich, G. E. (1987). Health-Care Tourism. *Tourism Management*, Vol. 8, (3), September 1987, pp. 217-222.
- Gök, M., Öcal, A. T. (2020). Sağlıklı, Güvenli ve Bağımsız Yaşamaya Yönelik Aktif Yaşlanma: Almanya ve Türkiye Karşılaştırması, *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 43-66.
- Gökçen, M., Aksoy, Y. Ç., Özcan, B. A. (2019). Vegan Beslenme Tarzına Genel Bakış, *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(2), 50-54.
- Gönüllü, A. R. (2003). Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Alanya (1908-1938). Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Grant, R. M. (2016). Contemporary Strategy Analysis: Text and Cases. John Wiley And Sons, New Jersey.
- Great Place To Work (2025). Great Place To Work Certification. <https://www.greatplacetowork.com/solutions/certification> (Erişim tarihi: 18.05.2025).
- Grenman, M. (2019). In Quest Of The Optimal Self: Wellness Consumption And Lifestyle – A Superficial Marketing Fad Or A Powerful Means For Transforming And Branding Oneself?, *Turun Yliopiston Julkaisu – Annales Universitatis Turkuensis*, pp: 30-33.
- Güdük, T. (2019). Mersin İlinin Spor Turizmi Potansiyelinin Swot Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Güdük, Ö., Kılıç, C. H. (2017). Sağlık Hizmetleri Akreditasyonu ve Türkiye’de Gelişimi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 102–107.
- Gülbahar, O. (2009). Turizmin Bölgelerarası Gelişmişlik Farklarını Gidermedeki Rolü (Türkiye Örneği), *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(4), 197-216. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/30216>
- Gülen, K. G., Demirci, S. (2011). Türkiye’de Sağlık Turizmi Sektörü, Yayın No: 2011-39, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.

- Güler-Gönenç, E. (2009). Konaklama İşletmelerinde Tutundurma Faaliyetleri ve Trakya'daki Oteller Üzerine Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(2), 27.
- Gündoğdu, G., Kılıç, T. (2017). Sağlıkın Teşviki ve Geliştirilmesinde (Health Promotion) Sosyal Medya Kullanımının Etkisi Sağlık Bakanlığı'nın Sosyal Medya Kullanımı, İçinde: Öztürk, G., Eken, İ. (ed.) (2017). 1st International Conference on New Trends in Communication, 2017, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Nobel Yayıncılık, İstanbul.
- Gündüz, Ş. (2010). Dinin Anlam ve Değeri İçinde: Yaşayan Dünya Dinleri (3. Baskı). Ş. Gündüz (Ed.). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Güngör, Ş., Bozyiğit, R. (2010). Tourism Potential Of Gazipaşa (Antalya - Turkey). *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 19, 231-239.
- Güngör, Ş. (2010). Gazipaşa İlçesi'nin (Antalya) Coğrafi Etüdü, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Güngör, Ş., Bozyiğit, R. (2011). Gazipaşa İlçesi'nde (Antalya) Köy Yerleşmeleri, *Marmara Coğrafya Dergisi* Sayı: 23, Ocak - 2011, S. 267-292 İstanbul - ISSN:1303-2429
- Gürcan, N., Bostan, A., Dilek, A. (2023). Aydın İlinde Sağlık Turizm Sektörünün SWOT Analizi İle Değerlendirilmesi. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 8 (2), 258-268. Doi: <https://doi.org/10.58648/inciss.1371609>
- Gürkaynak, M., Kasımoğlu, M. (2004). Türkiye'de Üniversite Komşu-Çevre Etkileşimi: İşbirliği İçin Bir Ön Çalışma. *Amme İdaresi Dergisi*, 37(3), 147-162.
- Güven, Ü. (2024). Sağlıklı Yaşam (Spa & Wellness) Merkezlerinde Hizmet Kalitesinin Davranışsal Niyete Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Rekreasyon Anabilim Dalı, Alanya.
- Grand View Research (GVR) (2024). Thermal Springs Tourism Market Size, Share & Trends Analysis Report By Service Type (Recreational, Therapeutic & Wellness, Luxury & Spa Services), By Traveler Type, By Region, And Segment Forecasts, 2024-2030. <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/thermal-springs-tourism-market-report> (Erişim tarihi: 12.05.2025).
- Haberal, H. (2015). Turizmde Alternatif: Ekolojik Turizm, Doğa Turizmi, Kırsal Turizm, Yayla Turizmi, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Hall, C. M., Saarinen, J. (2010). Polar Tourism: Definitions and Dimensions. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 10(4), 448-467. DOI: 10.1080/15022250.2010.521686
- Halls, A. J. (ed.), 1997. Wetlands, Biodiversity and the Ramsar Convention: The Role of the Convention on Wetlands in the Conservation and Wise Use of Biodiversity. Ramsar Convention Bureau, Gland, Switzerland.
- Hanyaloğlu, A.G. (2025). Uluslararası Sağlık Turizmi Yönetmeliği (2025): Hukuki Değerlendirme, <https://www.hanyaloglu-acar.av.tr/malpraktis-tazminat/saglik-turizmi-yonetmeliği-2025> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Harman, S. (2014). Sivil Toplum Kuruluşlarının Turizm Sistemindeki İşlevleri Üzerine Bir İnceleme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(26), 343-360.

- Harmoni, A. (2012). Official Website as a Means of Stakeholder Dialogue on Corporate Social Responsibility. In: Proceedings of International Conference of Eurasian Economies, pp.109-114, Almaty, Kazakhstan. <https://doi.org/10.36880/c03.00470>.
- Haven-Tang, C., Jones, E. (2012). Local Leadership For Rural Tourism Development: A Case Study of Adventa, Monmouthshire, UK. *Tour. Manag. Perspect*, 4, 28–35.
- Health Tourism (2025). Sağlık Turizmi Pazarlaması Nedir? <https://saglikturizmi.vayes.com.tr/tr/blog/saglik-turizmi-pazarlamasi-nedir> (Erişim tarihi: 11.06.2025).
- Heath, E., Wall, G. (1992). *Marketing Tourism Destination: A Strategic Approach*, John Wiley and Sons Publication, New York.
- Helmy E. M. (2011). Benchmarking The Egyptian Medical Tourism Sector Against International Best Practices: An Exploratory Study, *Journal of Tourism*, 6(2): 293-311.
- Heper, F. Ö., Kayuk, A. (2024). Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal Turizmde Mevcut Durum Analizi: İstanbul Örneği. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 176–191.
- HERE IN ALANYA (2025). Gazipaşa-Alanya Airport, <https://www.alanya.com.tr/page/tourism/gazipasa-alanya-airport> (Erişim tarihi: 15.06.2025).
- Hettler, B. (1984). Wellness: Encouraging a Lifetime Pursuit of Excellence. *Health Values*, 8(4), 13–17.
- Heward, W. L. (2013). *Exceptional Children: An Introduction to Special Education*. USA: Pearson.
- Higginbottom, K. (2004). Wildlife Tourism: An Introduction. In K. Higginbottom (Ed.), *Wildlife Tourism: Impacts, management and planning* (pp. 1-14). Common Ground Publishing.
- Hild, F., Hellenkemper, H. (1990). *Kilikien und Isaurien. Tabula Imperii Byzantini 5*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Hitt, M. A., Ireland, R. D., Hoskisson, R. E. (2017). *Strategic Management: Concepts and Cases: Competitiveness and Globalization*. Cengage Learning, Boston.
- Homann, R. (2002). *Die Zukunft des Tourismus, Eine Studie des Zukunftsinstituts von Matthias Horx, Zukunftsinstitut GmbH, Kelkheim*.
- Horowitz, M. D., Rosensweig, J. A., Jones, C. A. (2007). Medical Tourism: Globalization of The Healthcare Marketplace, *Medscape General Medicine*, Vo: 9, No: 4, pp. 1-7.
- Hubert M. Invitational Conference, (2009) “Is health a state or an ability” Towards a Dynamic Concept of Health? Report of the meeting; 2009. Dec 10-11.
- Hunter, C. (1997). Sustainable Tourism as An Adaptive Paradigm. *Annals of Tourism Research*, 24 (4), 850-867.
- Hunziker, W., Krapf, K. (1942). *Grundriss Der Allgemeinen Freudenverkehrslehre*. Polygraphischer Verlag’dan Aktaran Vanhove, N. (2005). *The Economics Of Tourism Destinations*. Elseiver Butterworth-Heinemann, s.2, Amsterdam.
- Illich, I. (2017). *Sağlığın Gaspı*. 4. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- INED (Institut National Detudes Demographiques) (2025). 2024: The United Nations Publishes New World Population Projections https://www.ined.fr/en/everything_about_population/demographic-facts-sheets/focus-on/2024-les-nations-unies-publient-de-nouvelles-projections-de-population-mondiale/ (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- ISQua (International Society For Quality in Health Care) (2025). <https://www.isqua.org/> (Erişim tarihi: 18.05.2025).
- Ivona, A. (2021): Sustainability of Rural Tourism and Promotion of Local Development, ISBN 978-3-0365-1947-0, MDPI, Basel, <https://doi.org/10.3390/books978-3-0365-1947-0>
- İbret, B. Ü. (2011). Türkiye’de Yeni Gelişen Bir Termal Turizm Merkezi: Çavundur Kaplıcası. Doğu Coğrafya Dergisi, 12(18), 135–164.
- İçöz, O. (2000). Seyahat Acenteliği ve Tur Operatörlüğü Yönetimi, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- İçöz, O. (2001). Turizm İşletmelerinde Pazarlama İlkeler ve Uygulamalar, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- İçöz, O. (2005). Turizm Ekonomisi, Turhan Kitabevi, Ankara.
- İçöz, O. (2009). Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal (Tıbbi) Turizm ve Türkiye’nin Olanakları, Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 4(14), 2257-2279.
- İnan, H. E. (2019). Safari Turizmi, İçinde, Kozak, N. (Editör), Online Türkiye Turizm Ansiklopedisi, <https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/safari-turizmi> (Erişim tarihi: 01.04.2025).
- İskenderoğlu, K., Kervankıran, İ. (2023). Sınırları Aşanlar: Türkiye’den Yurtdışına Seyahat Eden Kadınların Deneyimleri. Ege Coğrafya Dergisi (Aegean Geographical Journal), 32 (Cumhuriyet’in 100. Yılı Özel Sayısı), 91-110. <https://doi.org/10.51800/ecd.1307060>
- Jafari, J., Sola, F. E. (1996). Human Resources Development and Quality Tourism: A Multi-Conference Report , Annals of Tourism Research, C: 23, No: 1, ss. 228-231.
- Jahnke, R., Larkey, L., Rogers, C., Etnier, J., Lin, F. (2010). A Comprehensive Review Of Health Benefits Of Qigong and Tai Chi. American Journal Of Health Promotion, 24(6), e1-e25.
- Jobson, R. (2003). Wellness in South Africa. South African Family Practice Journal, 45(3): 20-23.
- Johnson, G., Whittington, R., Scholes, K., Angwin, D., Regner, P. (2017). Exploring Strategy: Text and Cases. Pearson Education Limited, London.
- Juaneda, C., Sastre, F. (1999). Balearic Islands Tourism: A Case Study In Demographic Segmentation. Tourism Management, 20, s. 549.
- Juergensmeyer, M., Roof, W. C. (Eds.) (2012). Faith Tourism. In: Encyclopedia of Global Religion (pp. n: 229), Sage Publications, California.
- Kahraman, T., Bayraktar, B. (2021). Balıkesir İli Mevcut Turizm Potansiyeline Yönelik Genel Bir Değerlendirme. Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(1), 1-20.

- Kan, N. (2019). Türkiye’de Deniz Turizmi Stratejileri: İzmir İçin Bir Analiz, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kandır, E. H. ve Erturhan, Z. (2015). Doğada Görsel Şölen: Kuşlar ve Kuş Gözlemciliği. *Ayrıntı Dergisi*, 3(31), 15- 20.
- Kaplan, M. (2016). Kültürel Bir İnşa Süreci Olarak Sağlık: Kavramsal ve Tarihsel Bir Bakış. *Dört Öge Dergisi*, 5(10): 11-18.
- Karabaltaoğlu, Ş. (2019). İnanç Turizmi Destinasyonlarının Yönetimi: Kastamonu Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Karabulut, A. Ü., Toprak, D. K. (2020). Yatılı Kurumsal Bakım Hizmetleri Kalite Standartları Uygulama Rehberi, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. <https://www.eygev.org/uploads/3c25ca80320f5daf09dbc201715cd615.pdf> (Erişim tarihi: 15.06.2025).
- Karagöz, D. (2006). Etkinlik Turizmi ve Etkinlik Turizmi Bağlamında Yabancı Ziyaretçi Harcamalarının Ekonomiye Etkisi: Formula 1 2005 Türkiye Grand Prix Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Karakoyun, İ. (2011). Bölgesel Kalkınma ve STK’lar. *İdarecinin Sesi*, (2011/1), 38–42.
- Karaman, S., Usta, K. (2006). İnanç Turizmi Açısından İznik ve Bir Uygulama Çalışması, III. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, Balıkesir, 473-489.
- Karancı, A., Güler, I., Ergin, A., Yalçiner, A.C. (2011). Demand Forecasting for Yacht Tourism Planning in Turkey. *Coastal Engineering Practice* (2011) (pp. 1078-1087). Doi: 10.1061/41190(422)87.
- Kargiglioğlu, Ş., Kabacık, M. (2017). Gastronomi Turizmi Kapsamında Urla Enginar Festivaline Gelen Turistlerin Festival Hakkındaki Görüşleri. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(3), 409-421.
- Kasapoğlu, E. (2020). Antalya İli Alanya, Gazipaşa, Gündoğmuş ve Akseki İlçelerindeki Sağlıkta Ocakları ve Uygulamaları, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Antalya.
- Kaspar, C., (1996). Gesundheitstourismus im Trend, *Jahrbuch der Schweizer Tourismuswirtschaft*, 53-61. Aktaran: Boga, T. C. And Weiermair, K., (2013). Medical Tourism: The Ethics, Regulation and Marketing of Health Mobility. In: *Branding Health and Medical Tourism Services: An Analysis of Members of Public Health Insurers in Germany*. Edited: C. Michael Hall, Publ. By Taylor&Francis, 139-153.
- Katma Değer Vergisi Kanunu (1984). Mevzuat Bilgi Sistemi, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3065&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Kavak, D. G. (2018). Türkiye Sağlık Hizmetleri Kalite ve Akreditasyon Enstitüsü (TÜSKA) Sağlıkta Akreditasyon Standartları. *Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Dergisi*. 2018;1(1):14-20.
- Kaya, S., Yıldırım, H. H., Karsavuran. S., Özer, Ö. (2013). Türkiye Medikal Turizm Değerlendirme Raporu 2013, Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, Sağlık

- Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı (Evaluation Report on Medical Tourism In Turkey 2013), 1-62, ISBN: 978-975-590-440-5, Ankara.
- Kayral, İ. H. (2018). Dünya’da ve Türkiye’de Sağlık Hizmetleri Akreditasyonu. Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Dergisi, 27(3-4), 27-31. <https://doi.org/10.5798/diclemedj.328717>
- Keçeci, Ş. (2021). Vaka Analiz Çalışması: Hafif Düzey Mental Yetersizliği Olan Öğrencinin Özel Eğitim Sınıfından Kaynaştırma Eğitimine Geçiş. Education Sciences Status: Research Article, 16(1), 17-27.
- Keleş, M. Ç. (2019). Sualtı Dalış Turizmi, İçinde, Kozak, N. (Editör), Online Türkiye Turizm Ansiklopedisi, <https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/sualti-dalis-turizmi> (Erişim tarihi: 08.04.2025).
- Kett, M., Twigg, J. (2007). Disability and Disasters: Towards an Inclusive Approach. In: World Disasters Report – Focus on Discrimination. Geneva: IFRC.
- Kılıç, S. (2021). Koçakoğlu, B., Çakıcı, D. (Eds.) In: Antalya Kitabı: Toprak, Su, Medeniyet: Antalya. Palet Yayınları. ISBN: 978-625-7675-61-1.
- Kılıç, S. N. (2024). Türkiye’de Üçüncü Yaş Turizmine Yönelik Girişimcilik Fırsatları ve Zorluklar. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 42, 155-172. <https://doi.org/10.18092/ulikidince.1354468>
- Kılıç, T., Balta, T. S. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarının İncelenmesi. Turkish Studies, 14(1), 425-438.
- Kıvrak, E. (2009). Gazipaşa Folklorunda Halk Oyunları ve Geleneksel Giyim Kuşam, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Folklor ve Müzikoloji Anabilim Dalı.
- Kızılırmak, İ. (2006). Yayla Turizmi-Tanıtım Açısından Eko Turizm Türü Olan Yayla Turizminin İncelenmesi. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (2016). Resmi Gazete, <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160407-8.pdf> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Koca, R. (2024). Üniversite Öğrencilerinde Sağlık Turizmi Farkındalık Düzeyi ve Belirleyicileri; Alanya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kocalar, A. C. (2021). Jeoturizmin Türkiye’deki potansiyelinin kırsal kalkınma açısından incelenmesi. Iğdır Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6, 25-36.
- Konaklamalı Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri Hakkında Yönetmelik (2025). Resmi Gazete, <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/05/20180515-12.htm> (Erişim Tarihi: 15.05.2025).
- Kordowska, M. Ve Sylwia, K. (2014). Conditions and Prospects of the Development of Ornithological Tourism in Poland. Turyzm, 24(2), 15-21. Doi: 10.2478/tour-2014-0012.
- Korkutata, A., Güven, E. Ö., Sarıca, V. Ve Üner, A. (2021). Turizmde Etik ve Gayriahlaki Tüketici Davranışları (Otel ve Restoran İşletmelerine Yönelik Örnek Olaylar), Efe Akademi Yayınevi, İstanbul.

- Kotler, Philip (1999), Kotler On Marketing: How to Create, Win and Dominate Markets, The Free Press, New York.
- Kozak, M. (2021). Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri, Detay Yayıncılık (5. Baskı), Ankara.
- Kozak, N., Kozak, M. Ve Kozak, M. (2023). Genel Turizm İlkeler-Kavramlar, Detay Yayıncılık (25. Baskı), Ankara.
- Kozak, N., Kozak, M. A., Kozak, M. (2001). Genel Turizm, İlkeler - Kavramlar, Detay Yayıncılık. 5. Baskı, Ankara.
- Kozan, Y., Kozan, G. Y., Özdemir, S., Özdemir, S. S., vd. (2015). Turizm Yazınında “Deniz Turizmi”nin Olgusal Gelişimi. Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi, 6(2), 115-129.
- Köktürk, S. N., Yardımcı, H. (2021). Aralıklı Oruç ve Bazı Hastalıklar Üzerine Etkileri, Türkiye Klinikleri Sağlık Bilimleri Dergisi, 6(4), 949-957.
- Köse, A., Yamaçlı, R. (2023). Examination of Elderly and Disabled Tourism Buildings in Terms of The Concept of Sustainability. Journal Of Architectural Sciences And Applications, 8(1), 200-222.
- KTB (Kültür ve Turizm Bakanlığı) (2022). Kültür, <https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html> (Erişim tarihi: 12.04.2024).
- Kurçer, D., Albuz, N. (2023). Turizm Sektöründe Gerilla Pazarlama Örnekleri ve Türkiye Destinasyonu İçin Öneriler, Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel, 6(2), 521-534.
- Kurnaz, H. B. (2013). İnanç Turizmi Kapsamında Hac ve Umre Organizasyonu Yapan Seyahat Acentalarının Pazarlama Faaliyetlerinin İncelenmesi: A Grubu Acentalara Yönelik Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kurt, A. Ve Düzgün, E. (2021). An Assessment of Bird Watching in Turkey as a Recreational Activity. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 9(1), 67-83. doi: 10.21325/jotags.2021.777.
- Kurt, Suzan (2009). Turizm Yönetimi ve Pazarlama Stratejileri Çalışma Raporu, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Kurumlar Vergisi Kanunu (2006). Mevzuat Bilgi Sistemi, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5520&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 15.05.2025).
- Kuzhan, K., Gönen, S. (2023). Türkiye’de Sağlık Turizmi ve Pazarı Üzerine Bir Değerlendirme. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(2), 436-464.
- Kuzkaya, Ü., Işık, F., Sözen, M. E. (2023). Sektörel Paydaşlar Perspektifinden Alanya’da Medikal Turizm. International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences, 6(4), 236–250. <https://doi.org/10.59445/ijephss.1340238>
- Küçükaltan, D. (2002). Tarım Turizmi ve Türkiye’de Tarım Turizmi İşletmeciliği. Turizm Şurası Bildirileri, Turizm Bakanlığı Yayını, 1, 143-152.

- Küçükballı, F. N. (2013). Gazipaşa (Antalya) Köyleri Ağzı, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Konya.
- Küçüktuncer, M. (2020). Gazipaşa İlçesi (Antalya) Yer Adlarının Halkbilim Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.
- Külcü, Ö. T. (2015). Kültürel Miras Kavramının Eğitim Açısından Önemi. *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 27-32.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, m.1/3 (1983). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2863.pdf> (Erişim tarihi: 11.04.2025).
- Lau, E. R., Kabu, M., Putro, B. H. (2022). Sport Tourism Development in Mali Beach Alor Regency - Indonesia. *Proceedings of The International Conference on Applied Science and Technology on Social Science 2021 (ICAST-SS 2021)*. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.220301.02.1>
- Le, N., Nguyen, T., Zhu, D. (2018). Understanding the Stakeholders' Involvement in Utilizing Municipal Solid Waste in Agriculture Through Composting: A Case Study of Hanoi, Vietnam. *Sustainability*, 10(7), 2314.
- Lee-Ross, D., Pryce, J. (2010). *Human Resources and Tourism (Skills, Culture and Industry)*, Channel View Publications, UK.
- Leggat, P. (2015). Environmental: Medical Tourism. *Australian Family Physician*, 44 (1/2), 16-21.
- Lennon, J., Foley, M. (2000). *Dark Tourism: The Attraction Of Death And Disaster*, London: Continuum.
- Lenzerini, F. (2011). Intangible Cultural Heritage: The Living Culture of Peoples, *The European Journal of International Law*, 22 (1), 101-120.
- Lieberman, M. (2021). Is Competitive Advantage Intellectually Sustainable. *Strategic Management Review*, 2(1): 29-46.
- Lincoln, Y., Lynham, S., Guba, E. (2011). Paradigmatic Controversies, Contradictions, and Emerging Confluences. In: Denzin, N. and Lincoln, Y., Eds., *The Sage Handbook of Qualitative Research*, Sage, 91-95.
- Lippard, L. R. (1999). *On The Beaten Track: Tourism, Art And Place*. New Press.
- Liu, S. L., Qi, W., Li, H., Wang, Y. F., Yang, X. F., Li, Z. M., Cong, D. Y. (2015). Recent Advances in Massage Therapy-A Review. *Eur Rev Med Pharmacol Sci*, 19(20), 3843-3849.
- Liu, Z. (2003). Sustainable Tourism Development: A Critique. *Journal of Sustainable Tourism*, 11 (6), 459-475.
- Littrell, M.A. (1997). Shopping Experiences and Marketing of Culture To Tourists. In: Robinson, M., Evans, N. and Callaghan, P. (eds) *Tourism and Culture: Image, Identity and Marketing*. Centre for Travel and Tourism, University of Northumbria, pp. 107–120.
- Maher, P.T., McIntosh, A.J., & Steel, G.D. (2006). Examining Dimensions of Anticipation: Inputs Prior to Visiting the Ross Sea Region, Antarctica. *Tourism in Marine Environments*, 2, 51–63.

- Maimaitireyimu, N., Arslanoğlu, A. (2019). Kalite Direktörlerinin Sağlıkta Akreditasyon Standartlarına Bakış Açısı Üzerine Nitel Bir Araştırma. Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Dergisi, 2 (1), 1-14.
- Mak, J. (2005). Tourism and The Economy, University of Hawaii Press, Honolulu.
- Market Research Future (2024). Medical Tourism Market Overview, <https://www.marketresearchfuture.com/reports/> (Erişim Tarihi: 06.04.2025).
- Mastronardi, L., Giaccio, V., Giannelli, A., Scardera, A. (2015). Is Agritourism Ecofriendly? A Comparison Between Agritourisms and Other Farms in Italy Using Farm Accountancy Data Network Dataset. SpringerPlus Open Journal, 4 (590), 1-13.
- Mathew, C.S, Babu, B, Shaji, C. Pothan, N. Kutoor, D.S., Abraham, E. (2016). Hydrotherapy: A Review. International Journal Of Pharmaceutical And Chemical Sciences, 5 (4).
- Maville, J. A., Huerta, C. G. (2013). Theoretical Foundations of Health Promotion. Health promotion in Nursing (38-52), 3. Edition, USA: Delmar Cengage Learning.
- MacCannell, D. (2013). The Tourist: A New Theory Of The Leisure Class, Univ Of California Press.
- McCall, M.C., Ward, A., Roberts, N. W, Heneghan, C. (2013). SistematiK İncelemelere Genel Bakış: Akut ve Kronik Sağlık Koşulları Olan Yetişkinler İçin Terapötik Bir Müdahale Olarak Yoga. Kanıta Dayalı Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp, 2013, 1-18.
- McGettigan, F. and Burns, K. (2001). Clonmacnoise: a Monastic Site, Burial Ground and Tourist Attraction, Cultural Attractions and European Tourism (Edited by Greg Richards), 135-159, CABI Publishing, UK.
- MEB Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü. (2024). Sağlık Turizmi Eğitimi Kurs Programı, https://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_02/22163305_kurulkarariv esaglikturizmiegitimikursprogrami.pdf (Erişim Tarihi: 16.06.2025).
- Medical Travel Türkiye (2024). 2024'ün Sağlık Turizmi Trendleri: Neler Değişiyor? <https://medicaltravelturkiye.com/blog/medikalturizmtrendleri2024> (Erişim tarihi: 16.05.2025).
- Melini, V., Melini, F. (2019). Gluten-Free Diet: Gaps and Needs For A Healthier Diet, Nutrients, 11(1), 170.
- Meriç, S. (2021). Turizmin Tarihsel Gelişimi, Gelecek Turizm Trendleri, Paradigma Akademi, Çanakkale.
- Merriam, S. B. (2018). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber (Çev. Selahattin Turan), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Meydan-Uygur, S., Baykan, E. (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi.
- Meydan-Uygur, S. (2007). Turizm Pazarlaması, 1.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Miller, G., Foster, L. T. (2010). Critical Synthesis of Wellness Literature. University of Victoria Faculty of Human and Social Development & Department of Geography.
- Miller, D. S., Gonzalez, C. (2013). When Death is The Destination: The Business of Death Tourism-Despite Legal and Social Implications, International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research, 7(3), 293-306.

- Miles, M. B., Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. (2nd Edition). Calif.: SAGE Publications.
- Miles, M. B., Huberman, A. M. (2016). *Nitel Veri Analizi* (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy, Çev.Ed). Pegem Akademi, Ankara.
- Mionel, V. (2020). (Not so) Dark Tourism: The Merry Cemetery in Săpânța (Romania)- An Expression of Folk Culture'. *Tourism Management Perspectives*, 34, 1-12.
- Mirzayeva, G., Türkay, O. (2016). Rekabet Stratejilerinin Değerlendirilmesi: Bakü'deki Otel İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 74-83.
- Moal-Ulvoas, G. and Taylor, V. A. (2014). The Spiritual Benefits of Travel For Senior Tourists, *Journal of Consumer Behaviour*, 13, 453-462.
- Moulin, A.M. (2013). Tıbbın Karşısında Beden, İçinde A. Corbin, J.J. Courtine ve G. Vigarello (Ed.), *Bedenin Tarihi, Cilt: 3, Bakıştaki Değişim: 20. Yüzyıl*, (Çev. S. Özen), ss. 15-57, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Mitra, S. (2006). The Capability Approach and Disability. *Journal of Disability Policy Studies*, 16(4), 236-247.
- Moital, M., Jackson, C., Couillard, J. (2013). Using Scenarios to Investigate Stakeholders' Views on the Future of a Sporting Event, *Event Management*, 17(4), 439-452.
- Monday, J. U., Akinola, G. O., Ologbenla, P., Aladeraji, O. K. (2015). Strategic Management And Firm Performance: A Study Of Selected Manufacturing Companies in Nigeria, *European Journal of Business and Management*, 7(2): 161-171.
- Montagu, D. (2003). *Accreditation and Other External Quality Assessment Systems for Healthcare: Review of Experience and Lessons Learned*. DFID Health Systems Resource Centre, London.
- Murphy, P. E. (2013). *Tourism: A Community Approach*. Oxon: Routledge.
- Müezzinoğlu, T. (2005). Yaşam Kalitesi. (Üroonkoloji Derneği 2004 Güz Dönemi Konuşması). Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi, Üroloji Anabilim Dalı, Manisa.
- Myers, J.E., Sweeney, T.J. (2008). Wellness Counseling: The Evidence Base for Practice, *Journal of Counseling & Development*, 86: 482-493.
- Myers, J. E., Sweeney, T. J., Witmer, J. M. (2000). The Wheel of Wellness Counseling for Wellness: A Holistic Model for Treatment Planning. *Journal of Counseling & Development*. 78(3), 251-266.
- Negiz, N., Akman, E. (2011). Yerel Yönetimlerin Turizme Yönelik ve Turizmi Etkileyen Hizmetleri: Olması Gereken-Gerçekleşen Düzleminde Bir Değerlendirme, 1. Uluslararası 4. Ulusal Eğirdir Turizm Sempozyumu Bildiri Kitabı 1-4 Aralık 2011, Isparta.
- Nestheal (2024). Sağlık Turizmi 2024 Trendleri, <https://nestheal.com/saglik-turizmi-2024/> (Erişim tarihi: 18.05.2025).
- Neuendorf, K. A. (2017). *The Content Analysis Guidebook*, (2th ed.), Thousand Oaks, SAGE Publications, California.

- Newsome, D., Dowling, R. (2010). Geotourism: the tourism of geology and landscape (pp. 1–12) Goodfellow Publishers Limited: Oxford, UK.
- Nikoli, G., Lazakidou, A. (2019). A Review Of Thermal Tourism In Europe and Greece, *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 67 (3) 318-322.
- OECD Indicators (2009). Trade In Health Services (Medical Tourism), In: *Health At A Glance 2009*: 172-173.
- Oğuz, B., Tufan, M., Gökgöz, G., Aslan, D. (2019). 18-24 Mart Ulusal Yaşlılar Haftası. HÜFT Halk Sağlığı AD Toplum İçin Bilgilendirme Serisi.
- Oğuz, M. Ö. (2009). Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği, *Milli Folklor*, 21(82), 6-12.
- Oğuz, S. (2019). Kültür Turizmi Kapsamında Yer Alan Festival Etkinliklerinin Destinasyona Ekonomik Etkisi: Adana Portakal Çiçeği Festivali Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oktayer, N., Susam, N., Çak, M. (2007). Türkiye’de Turizm Ekonomisi, 1. Baskı. Elma Basım, İstanbul.
- Okuyucu, A., Somuncu, M. (2012). Kültürel Mirasın Korunması ve Turizm Amaçlı Kullanılmasında Yerel Halkın Algı ve Tutumlarının Belirlenmesi: Osmaneli İlçe Merkezi Örneği. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 4(1), 37-51.
- Okuyucu, A., Somuncu, M. (2013). Türkiye’de İnanç Turizmi: Bugünkü Durum, Sorunlar ve Gelecek. In: M. Kar (Ed.), *International Conference on Religious Tourism and Tolerance Proceedings* (pp. 627-643).
- Ongun, U., Gövdere, B. (2014). Bölgesel Kalkınmada Kırsal Turizmin Etkisi: Ağlasun Yeşilbaşköy Örneği. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, (2), 51-57.
- Oral, B., Öztürk, A., Balcı, E., Sevinç, N. (2015). Aile Sağlığı Merkezine Başvuranların Geleneksel/Alternatif Tıpla İlgili Görüşleri ve Kullanım Durumu, *TAF Preventive Medicine Bulletin*, <https://doi.org/10.5455/pmb.1-1439552842> (Erişim tarihi: 15.06.2025).
- Orhan, F. ve Gömüç, M. (2021). Alternatif Turizm Potansiyeli Açısından Doğa İle Tarihin Buluştuğu Bir Yer İncelemesi: Arapgir (Malatya), December 2021 In Book: Atatürk Üniversitesi Coğrafya Araştırmaları Serisi 2021 “Beşeri Coğrafya” (Pp.185-224), Gazi Kitabevi.
- Ökten, M. (2023). Yüzüncü Kuruluş Yılında Türkiye’nin Enerji Görünümü, Hedefleri ve Gelecek Projeksiyonu, *Türk Mühendislik Araştırma ve Eğitimi Dergisi*, 2(1), 52-60.
- Öney, H. (2016). Gastronomi Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35), 193-202.
- Önmen, H. (2025). Spor Turistlerinin Sportif Yaşam Doyumları ile Spor Turizmine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Kış Sporları ve Spor Bilimleri Enstitüsü, Spor Yönetimi Ana Bilim Dalı. Erzurum.
- Ören, T. Ş., Ören, V. E. (2024). Konaklama İşletmeleri Eğilimleri. Duvar Yayınları. ISBN: 978-625-6183-55-1, İzmir.

- Özaltın Türker, G., Türker, A. (2014). Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4(1), 81-98.
- Özdemir, E. (2024). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kültürel Miras Farkındalığı ve Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Turist Rehberliği Öğretiminin Algılanan Etkilerinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Kapadokya Üniversitesi.
- Özdemir, F. (2023). Hüzün Turizmi ve Toplama Kampları İlişkisi: Auschwitz-Birkenau Örneği, Yüksek lisans tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Disiplinlerarası Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı. Zonguldak.
- Özdemir, G. B. (2018). Nitel Araştırma Tasarımı. Ş. Aslan (Eds.). İçinde: Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Eğitim Yayınevi, Konya.
- Özdemir, G., Altın, D. D. (2019). Gastronomi Kavramları ve Gastronomi Turizmi Üzerine Bir İnceleme. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 1-14.
- Özdemir, G. (2021). Antalya'nın Sağlık Turizmindeki Yeri ve SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü/Sağlık Turizmi Ana Bilim Dalı, Alanya.
- Özel Hastaneler Yönetmeliği (2025). Mevzuat Bilgi Sistemi, <https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=41265&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Özer, M. A. (2015). İşletmelerde Stratejinin Önemi Üzerine Değerlendirmeler, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 7(14): 69-84.
- Özkaya, F. N. (2022). Türkiye’de Turizm Sektöründe Uygulanan Teşvik Politikalarının Konaklama İşletmelerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özmete, E. (2022). Türkiye Yaşlı Hakları Raporu, TİHEK, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Ankara.
- Özsarı, S. H., Karatana, Ö. (2013). Sağlık Turizmi Açısından Türkiye’nin Durumu. *Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 24(2): 136-144.
- Özsoy, Y. (2019). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Turizm Alanında Değerlendirilmesi: Gazipaşa Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Kastamonu.
- Öztürk, M. (2011). Türkiye’de Engelli Gerçeği. İstanbul: MÜSİAD Cep Kitapları.
- Pala, K. (2007). Türkiye İçin Nasıl Bir Sağlık Reformu? 11. Bursa: Türk Tabipler Birliği Yayınları, Milliyet Gazetesi 2006 Yılı İnceleme Ödülü. https://www.researchgate.net/publication/280230044_Turkiye_icin_nasil_bir_saglik_k_reformu (Erişim tarihi: 16.04.2025).
- Papathanassis, A. (2011). The Longtail of Tourism: Holiday Niches and Their Impact on Mainstream Tourism. Gabler Verlag, Wiesbaden.
- Patel, N., Raiyani, D., Kushwah, N., Parmar, P., Hetvi Hapani, P., Jain, H., Upadhyay, U. (2015). An Introduction To Mud Therapy: A Review. *Int J Pharm Ther*, 6(4), 227-231.

- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. 4th Edition, Sage, Thousand Oaks. Nitel Araştırma Yöntemleri, Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni. (Çvr : M. Bütün & S. B. Demir), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Patients Beyond Borders (2025). Quick Facts About Medical Tourism, <https://www.patientsbeyondborders.com/media> (Erişim tarihi: 26.04.2025).
- Pearce, P. L. (1990). Farm Tourism In New Zealand: A Social Situation Analysis. *Annals Of Tourism Research*, 17(3), 337-352.
- Pender, N. J., Murdaugh, C. L., Parsons, M. A. (2010). *Health Promotion in Nursing Practice* (6th ed.). Pearson Education.
- Perim Ketenciler, A., Yava, A., Güler, S. ve Karakaş Doğan, S. (2013). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu Öğrencilerinin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları, 16. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 27-31 Ekim 2013, Antalya, 424-425.
- Petkovska-Mircevska, T., Cuculeski, N. (2015), The Necessity Of Applying Marketing Strategies In Tourism-The Case Of Slovenia And Tunisia, *Economic Development*, 1(2), 25-36.
- Phillip, S., Hunter, C., Blackstock, K. (2010). A Typology For Defining Agritourism, *Tourism Management*, 31, 754-758.
- Plog, S. C. (1974). Why Destination Areas Rise and Fall in Popularity, *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 14 (3): 13-16.
- Polat, Ç., Bitiktaş, F., Açıık, A. (2022). Türkiye’de Yat ve Kruvaziyer Turizmi Gelirleri: Antalya Örneği. *Deniz Taşımacılığı ve Lojistiği Dergisi*, 2022, 03(02): 76-90.
- Porter, M. E. (1985). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. Free Press, New York.
- Pouloudi, A., Currie, W., Whitley, E. (2016). Entangled Stakeholder Roles and Perceptions in Health Information Systems: A Longitudinal Study of the U.K. NHS N3 Network. *Journal of the Association for Information Systems*, 17(2), 107-161.
- Quintela, J. A., Costa, C., Correia, A. (2016). Health, Wellness and Medical Tourism-A Conceptual Approach. *Enlightening Tourism: A Pathmaking Journal*.
- Realı, C. (2025). The Different Types Of Tourism According To Cohen, UNWTO, Motivation and Type, <https://mize.tech/blog/the-different-types-of-tourism-according-to-cohen-unwto-motivation-and-type/> (Erişim tarihi: 17.05.2025).
- Reid, D. (2016). *Detoks: Sağlıklı ve Uzun Bir Yaşam için Vücudunuzu Arındırmanın Doğal Yolu*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Rızaoğlu, B. (2004). *Turizmde Tanıtma*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Rızaoğlu, B. (2012). *Turizm Davranışı*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Rızaoğlu, B. (2012). *Turizm Pazarlaması*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Richards, G. (2001) “The Development of Cultural Tourism in Europe”, *Cultural Attractions and European Tourism*, In Greg Richards, s. 3-30, CABI Publishing, UK.
- Richards, G. (2018). Cultural Tourism: A Review of Recent Research and Trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, 12-21. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2018.03.005>

- Planetree Certification (2025). Certifications. <https://www.planetree.org/certifications> (Erişim tarihi: 15.05 2025).
- Roberts, L. ve Hall, D. (2001). L. Roberts, D. Hall (Ed.), Rural Tourism and Recreation: Principles To Practice (s. 1-23), CABI Publishing, Wallingford.
- Robinson, A. M. (2023). Jeoturizm: Kime jeoturist denir? (Çev. Y. Çiftçi). Türkiye Jeoloji Bülteni, 66, 149–158. <https://doi.org/10.25288/tjb.1136769>
- Rohwerder, B. (2015). Disability Inclusion: Topic Guide. GSDRC, University of Birmingham. <https://gsdrc.org/topic-guides/disability-inclusion/definition-of-disability/> (Erişim tarihi: 12.04.2025).
- Rojek, C. (1993). Ways of Escape: Modern Transformations of Leisure and Travel. Macmillan, London.
- Roscoe L.J. (2009). Wellness: A Review of Theory and Measurement For Counselors, Journal of Counseling & Development. 2009;87(2):216-226.
- Rydbäck, M. (2022). Role Of Facilitators In The Medical Tourism Industry-A Study Of Medical Tourism Facilitators In An Emerging Market. Services Marketing Quarterly, 43(2), 129-145.
- Rucinska, D., Lechowicz, M. (2014). Natural Hazard And Disaster Tourism. Miscellanea Geographica, 18(1), 17-25.
- Saban, A., Ersoy, A. (2017). Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Saçılık, M. Y., Toptař, A. (2017). Kùltür Turizmi ve Etkileri Konusunda Turizm Öğrencilerinin Algılarının Belirlenmesi. Turizm Akademik Dergisi, 107-119.
- Sağlık Ajans (2025). Etkili Sağlık Turizmi Reklamları İçin 9 Kilit Nokta ve Sağlık Turizmi Pazarlama Stratejileri, <https://saglikajans.com/saglik-turizmi-reklamlarinda-etkili-stratejiler/> (Erişim Tarihi: 15.06.2025).
- Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2011). Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102M1-3.htm> Erişim Tarihi: 15.05.2025).
- Sağlık Hizmetlerinde Tanıtım ve Bilgilendirme Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik (2023). Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/07/20230729-29.htm> (Erişim Tarihi: 15.05.2025).
- Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu (1987). Resmi Gazete, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3359&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim tarihi: (16.05.2025).
- Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2025). Yetkili Sağlık Tesisleri, Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-76664/yetkili-saglik-tesisleri.html> (Erişim tarihi: 27.05.2025).
- Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı (2025). Sağlık Turizmi Dairesinin Görevleri, <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-13292/dairenin-gorevleri.html> (Erişim Tarihi: 16.04.2025).
- Sakarneh, M. A., Katanani, H. J. (2021). Obstacles Facing Disabled People in Accessing the Historical and Archaeological Sites in Jordan. Journal of Educational and Social Reseach, 11(2), 267- 276.

- Samancı, M. (2022). Sağlık Hizmetlerinde Akreditasyon Ve Türkiye’deki Durum. *Journal Of Health And Management*, 2(1), 22–32.
- Sarı Çallı, D. (2015). Turizm Yazınında Teorik Çerçeve ve Yaşanan Tartışmalar ve Turizmoloji Üzerine Nitel Bir Değerlendirme. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7, 135-150.
- SATUMER (Sağlık Turizmi Uygulama ve Araştırma Merkezi) (2025). Sağlık Turizmi Eğitimi, <https://satumer.alanya.edu.tr/> (Erişim tarihi: 17.06.2025).
- Schalber, C., Peters, M., (2012), Determinants of Health Tourism Competitiveness: An Alpine Case Study, *Turizam: Znanstveno-Stručni Časopis*, 60(3), 307-323.
- Scott, J., Harrison A. (2006). *Spa: The Official Guide to Spa Therapy at Levels 2 & 3*, Cengage Learning EMEA, First Published, s.4.
- Seaton, A. V. (1996). Guided By The Dark: From Thanatopsis To Thanatourism, *International Journal Of Heritage Studies*, 2(4), 234-244.
- Sedgley, D., Haven-Tang, C., Espeso-Molinero, P. (2018). Social Tourism and Older People: The IMSERSO Initiative, *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 10(3), 286-304.
- Selimoğlu, Ö. (2004). Dünyada ve Türkiye’de Ekoturizm, İstanbul Ticaret Odası Etüt ve Araştırma Şubesi, İstanbul.
- Sertgöz, B., Uymaz A.O. (2023). Sağlık Turizminde İnsan Kaynakları Yönetimi. İ.S. Övey ve F. Seyran (Ed.), *İçinde: Sağlık Turizmi Yönetimi*, Gazi Kitabevi, Ankara. ISBN: 978-625-365-240-1
- Sertifikalı Eğitim Yönetmeliği (2014). Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/02/20140204-2.htm> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu (1972). Mevzuat Bilgi Sistemi, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1618&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Sezer, İ. (2014). Kruvaziyer Turizmi’nde Dikkat Çeken Bir Nokta: Kuşadası Limanı, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 19, Sayı 32, 49-78.
- Sezer-Korucu, K. (2024). GETAT (Geleneksel ve Alternatif Tedavi) Uygulamalarını Tercih Eden Hastaların Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Çalışma, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.
- Sharpley, R. (2002). Rural Tourism and The Challenge of Tourism Diversification: The Case of Cyprus. *Tourism Management*, 23, 233-244.
- Sharpley, R. (2005). *Travels To The Edge Of Darkness: Towards A Typology Of “Dark Tourism”*, Aicken, M., Page, S. J. Ve Ryan, C.(Eds.). *Taking Tourism To The Limits: Issues, Concepts And Managerial Perspectives (Advances In Tourism Research)*, Routledge, UK.
- Simpson, M. C. (2008). Community Benefit Tourism Initiatives - A Conceptual Oxymoron?, *Tourism Management*, 29(1), 2008, s. 1-18.

- Siner, G., Torun, N. (2020). Sağlık Turizminde Termal Turizm ve SPA-Wellness Turizminin Yeri ve Önemi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, XLVIII, 2020/1, 517-533.
- Sistem Kalite (2025). Uluslararası SPA Standardı. <https://www.sistempatent.com/belgelendirme/turizm/uluslararasi-spa-kalitesertifikasi/uluslararasi-spa-standardi.aspx> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Sivuk, D. ve Çınar, Ş. (2024). Verilerle Sağlık Turizmi. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Smith, M. K., Diekmann, A. (2017). Tourism and Wellbeing, *Annals of Tourism Research*, 66, 1-13.
- Smith, M., Puczko, L., (2009), Health and Wellness Tourism. Butterworth-Heinemann, UK.
- Smith, M. K., Puczkó, L. (2013). Health, Tourism and Hospitality: Spas, Wellness and Medical Travel, London: Routledge.
- Smith, M. K. (2015). Issues in Cultural Tourism Studies (3rd ed.). Routledge, London.
- Smith, M. K. (2021). Creating Wellness Tourism Experiences, in R. Sharpley (ed.) *Routledge Handbook of the Tourist Experience*, Chapter 26, London: Routledge.
- Smith, M., Macleod, N., Robertson, M. H. (2010). Special Interest Tourism. In: M. Smith, N. Macleod, M. H. Robertson (Eds.), *Key Concepts in Tourist Studies* (pp. 161–165). London: SAGE Publications Ltd.
- Smith, V. L. (1998). War And Tourism: An American Ethnography, *Annals Of Tourism Research*, 25(1), 202- 227.
- Soğukbunar, S. E. (2024). Hüzün Turizmi Kapsamında: Kars Sarıkamış, Yüksek lisans tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Turizm İşletmeciliği Bilim Dalı, Ankara.
- Somuncu, M. (2005). Aladağlar Yaylacılık ve Dağ Göçebeliği Konusunda Bir Araştırma, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Soykan, F. (1999). Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 10, Mart- Haziran, (67-75).
- Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (2006). Resmi Gazete, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5510.pdf> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Soysal, A. (2017). Sağlık Turizmi: Tehdit ve Fırsat Bağlamında Türkiye Açısından Bir Durum Değerlendirmesi, *Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 169-187.
- Soyugüzel, A. G. (2024). Stratejik Rekabet Üstünlüğü Sağlamada İnovasyon Stratejileri: Havacılık Sektöründe Bir Araştırma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Sözeri, D. (2023). Yaşlı Bakımı ve Engelli Turizminde Türkiye Uzun Yaşam Köyleri Çalışması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Ordu.
- SPUTNIK (2023). Malaz, K., 3 Aralık Dünya Engelliler Günü: Kader ve Sağlamlık Anlayışı Engellilerin Önündeki En Büyük Engel. <https://anlatilaninotesi.com.tr/20231203/3-aralik-dunya-engelliler-gunu-kader-ve->

saglamcilik-anlayisi-engellilerin-onundeki-en-buyuk-engel-1077908839.html
(Erişim tarihi: 19.05.2025).

- SRI. (2010). Spas and the Global Wellness Market: Synergies and Opportunities, Prepared by SRI International.
- Stokes A. M., Cook S. D., Drew D. (2003). The New Trend in Travel. Travel Industry Association of America and the National Geographic Traveler Magazine.
- Stokes J, Noren J, Shindell S. (1982). Definition of Terms and Concepts Applicable to Clinical Preventive Medicine. Journal of Community Health. 1982;8(1):33-41. Doi: 10.1007/BF01324395.
- Stone, P. (2010). Death, Dying And Dark Tourism In Contemporary Society: A Theoretical And Empirical Analysis, Doctoral Dissertation. University Of Central Lancashire.
- Strange, C., M. Kempa. (2003). Shades of Dark Tourism: Alcatraz And Robben Island, Annals of Tourism Research, 30(2), 386-405.
- Streeter, C. C., Whitfield, T. H., Owen, L., Rein, T., Karri, S. K., Yakhkind, A., Jensen, J. E. (2010). Effects Of Yoga Versus Walking On Mood, Anxiety, And Brain GABA Levels: A Randomized Controlled MRS Study. The Journal of Alternative and Complementary Medicine, 16(11), 1145-1152.
- Surgical Review Corporation (2025). About Us. <https://www.surgicalreview.org> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Swarbrooke, J.(1999). Sustainable Tourism Management, Cabı Publishing, New York.
- Szivas, E., Riley, M., Airey, D. (2003). Labor Mobility into Tourism Attraction and Satisfaction , Annals of Tourism Research, C: 30, No: 1, ss. 64-76.
- şahin, S. ve Meriç, S. (2021). Gelecek Turizm Trendleri, Paradigma Akademi Yayıncılık, Çanakkale.
- şahin, C. ve Doğanay, H. (1999). Türkiye Coğrafyası. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- şahin, İ. (2022). Turizm Sektöründe Mobil Pazarlama Stratejileri: Mobil Pazarlama Stratejilerinin Yerli Turist Memnuniyeti Üzerindeki Etkilerini Ölçmeye Yönelik Bir Araştırma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- şahinöz, T., Öncel, M., şahinöz, S., Eker, H. H., Kıvanç, A., Bodur, A. F., Doğan, İ. (2013). Engelli Sağlığı. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları.
- şanlı, D. (2023). Tortum Çayı Havzası'nın Agroturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Erzurum.
- şekercioğlu, Ç. H. (2002). Impacts of Birdwathcing on Human and Avian Communities, Enviromental Conversation, 29 (3): 282-289.
- şekeroğlu, N., Gezici, S. (2021). Türkiye'nin Virüs Savar Bitkisi Laden (Cistus spp.) Türleri: Geleneksel Kullanımları, Biyoaktif Kimyasal Bileşenleri ve Farmakolojik Aktiviteleri. Mersin Üniversitesi Tıp Fakóltesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 11(2).

- Şengül, H., ve Bulut, A. (2019). Sağlık Turizmi Çerçevesinde Türkiye’de Termal Turizm; Bir Swot Analizi Çalışması. ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi, 4(1), 55-70.
- Şengül, S., Türkay, O. (2016). Akdeniz Mutfak Kültürünün Gastronomi Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 4(1), 86- 99.
- Şengül, S., Genç, K. (2016). Festival Turizmi Kapsamında Yöresel Mutfak Kültürünün Destekleyici Ürün Olarak Kullanılması: Mudurnu İpekyolu Kültür Sanat ve Turizm Festivali Örneği, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (23), 79-89.
- Tallman, S., Luo, Y., Buckley, P. J. (2018). Business Models in Global Competition, Global Strategy Journal, 8(4): 517-535.
- Tanrıverdi, H. (2016). Turizm Hizmetlerinin Sağlığı ve Yönetimi, Değişim Yayınları, İstanbul.
- Tapper, R. (2006). Wildlife Watching and Tourism: A Study on the Benefits and Risks of a Fast Growing Tourism Activity and its Impacts on Species. United Nations Environment Programme: Secretariat of the Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals. ISBN: 3937429077.
- Taş, M. (2015). İnanç Turizmi Kapsamında Umre Seyahatlerine Katılan Müşterilerin Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi. Sakarya.
- Taşdemir, S. (2016). Sürdürülebilir Ekoturizm Uygulamaları Ve Potansiyel Belirlemelere Yönelik Geri Dönüşüm Ve Çevre Yönetim Stratejileri: İzmir Karaburun Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- TAV Airports (2024), Gazipaşa Airport Route Map, <https://gzpairport.com/en-EN/flights/page/airport-route-map> (Erişim tarihi: 15.06.2025).
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020). Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2020 Yılı Yaşlı Nüfus İstatistik Bülteni.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023). Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Raporu 2023. T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). Türkiye Turizm Stratejisi 2023, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara. <https://www.ktb.gov.tr/Eklenti/906,ttstratejisi2023pdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 15.05.2025).
- T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2022). Sağlık Turizmi Nedir?
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2011). 2010 Faaliyet Raporu ve Çalışma Planı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Turizmi Birimi 13-14.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2011). Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı. Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2022). Türkiye’de Termal Sağlık Turizmi, <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-68087/turkiyede-termal-saglik-turizmi.html> (Erişim tarihi: 14.04.2024).

- T.C. Sağlık Bakanlığı Antalya İl Sağlık Müdürlüğü (2025). Gazipaşa Devlet Hastanesi, <https://gazipasadh.saglik.gov.tr/> (Erişim tarihi: 11.06.2025).
- T.C. Sağlık Bakanlığı Antalya İl Sağlık Müdürlüğü (2025). Sağlık Tesisleri, <https://antalyaism.saglik.gov.tr/TR-130837/saglik-tesisleri.html> (Erişim tarihi: 12.06.2025).
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2023). Yatırım Teşvik Sistemi, <https://www.sanayi.gov.tr/destek-ve-tesvikler/yatirim-tesvik-sistemleri/md0103011615> (Erişim tarihi: 08.05.2025).
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2015). Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar, <https://ticaret.gov.tr/data/5e0eeba313b87658f03c992c/2015-8%20say%C4%B1%C4%B1%20Karar%C4%B1n%20Uygulama%20Usul%20ve%20Esaslar%C4%B1%20Genelgesi.pdf> (Erişim tarihi: 16.05.2025).
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2022). Döviz Kazandırıcı Hizmet Sektörleri Markalaşma Destekleri Hakkında Karar, [https://ticaret.gov.tr/data/5ee1d8e013b876e308cc1245/D%C3%B6viz%20Kazand%C4%B1r%C4%B1c%C4%B1%20Hizmet%20Sekt%C3%B6rleri%20Markala%C5%9Fma%20Destekleri%20Hakk%C4%B1nda%20Karar%20\(Karar%20Say%C4%B1s%C4%B1-2564\).pdf](https://ticaret.gov.tr/data/5ee1d8e013b876e308cc1245/D%C3%B6viz%20Kazand%C4%B1r%C4%B1c%C4%B1%20Hizmet%20Sekt%C3%B6rleri%20Markala%C5%9Fma%20Destekleri%20Hakk%C4%B1nda%20Karar%20(Karar%20Say%C4%B1s%C4%B1-2564).pdf) (Erişim tarihi: 16.05.2025).
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2020). Döviz Kazandırıcı Hizmet Sektörlerinin Pazara Girişte Dijital Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Karar, <https://ticaret.gov.tr/data/5efd8bfl13b876a83c6f2c0e/2641%20say%C4%B1%C4%B1%20Karara%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Genelge.pdf> (Erişim tarihi: 16.05.2025).
- Tekindal, M., Uğuz-Arsu, Ş. (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153-182.
- Temizkan, S. P., (2015). SPA Turizmi Kavramı ve Türkiye’de SPA Turizmi, Sağlık Turizmi. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Tengilimoğlu, D. (2021). Sağlık Turizmi ve Devlet Teşvikleri, *Journal of Life Economics*, 8(1), 1–10. <https://www.journals.gen.tr/jlecon> DOI: <https://doi.org/10.15637/jlecon.8.1.01>
- Tien, N. H., Vu, N. T., Tien, N. V. (2019). The Role of Brand And Brand Management in Creating Business Value Case of Coca-Cola Vietnam. *International Journal of Research in Marketing Management and Sales*, 1(2): 57-62.
- Timothy, J. D., Olsen, D. H. (Eds.) (2006). *Tourism, Religion and Spiritual Journeys*, Routledge, New York.
- Timur, A. (1992). Türkiye’de Turizm Eğitiminin Yapısı, Uygulanan Politikalar ve Sonuçları, Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 9-11 Aralık, Ankara.
- Toktaş, E. (2024). The Future of E-Health: Opportunities and Challenges in Public Health Systems. *Foresight and Public Health*, 1(3), 1-14. <https://doi.org/10.61838/jfph.1.3.1>
- Tomlinson, A. (2010). Health. In *A Dictionary of Sports Studies*. Oxford University Press. <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780199213818.001.0001/acref-9780199213818-e-564> (Erişim tarihi: 12.03.2025)

- Tontuş, H. Ö. (2015). Tüm Yönleriyle Sağlık Turizmi, Şeker, S. (Ed.), ISBN.978-975-590-554-9, Anıl Matbaa, Ankara.
- Tontuş, H. Ö. (2018). Sağlık Turizmi Tanıtımı ve Sağlık Hizmetlerinin Pazarlanması İlkeleri Üzerine Değerlendirme, Disiplinlerarası Akademik Turizm Dergisi, 3(1), 67-88.
- Tontuş, H. Ö. (2022) Sağlık Turizmi Nedir? İçinde: Tüm Yönleriyle Sağlık Turizmi (pp.38).
- Topal, M. H. (2006). Uluslararası Kuruluşların Teşviklere Bakışı ve Türk Teşvik Sisteminin Bu Çerçevede Analizi, Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Topaloğlu, S. (2024). Sağlık Turizminde Akreditasyonun Önemi, Uluslararası Sağlık Turizmi Enstitüsü, <https://www.uste.org.tr/saglik-turizminde-akreditasyonun-onemi/> (Erişim tarihi: 17.05.2025).
- Topsöğüt, M. B., Sur, H., Yılmaz, S. (2019). Türkiye'deki Sağlık Turizmi Çeşitliliğini Artırmak İçin Yeni Bir Model Önerisi: Sağlıklı Yaşam Kampüsü (SAYKA). Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), 6(11), 118-138. <https://www.asead.com>
- Tosun, N., Demir, Y. ve Sağlık, E. (2020). Traditional and Complementary Medicine From Health Tourism Perspective. International Journal of Health Management and Tourism, 5(1), 332-43.
- Trahms, C. A., Ndofo, H. A., Sirmon, D. G. (2013). Organizational Decline and Turnaround: A Review and Agenda For Future Research, Journal of Management, 39(5), 1277-1307.
- Travis, J. W., Ryan, R. S. (2004). Wellness Workbook: How to Achieve Enduring Health and Vitality. Random House LLC.
- Tsivolas, T. (2019). The Legal Foundations of Religious Cultural Heritage Protection. Religions, 10(4), 283.
- Tuna, H., Tuna, A. (2024). Bolu İlinin Sağlık Turizmi Potansiyelinin Swot Analizi Yöntemiyle Değerlendirilmesi ve Sağlık Turizminin Çeşitlendirilmesi. Journal Of Tourism and Gastronomy Studies, 12(1), 245-265.
- Tuncer, M. (2020). Farklı Boyutları ile Sağlık Turizmi. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Turan, S. (2019), Kutsal Aptallık ve Aptallar Festivali - Orta Çağ'da Bir Dini Festivalin Betimsel Analizi, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18(36), 557-582.
- Turoğlu, H., Özdemir, H. (2005). Bartın İlinin Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi. Doğu Coğrafya Dergisi, 10 (13), 97-116.
- TÜİK (2024). İstatistiklerle Yaşlılar, 2024, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2024-54079> (Erişim tarihi: 17.05.2025).
- TÜRÇEV (2021). Mavi Bayraklı Plajların Engelli Erişim Kılavuzu, Blue Flag. <https://www.mavibayrak.org.tr/userfiles/file/Engelli%20Olanaklar%C4%B1%20K%C4%B1lavuzu-SON.pdf> (Erişim tarihi: 14.04.2025).

- Türk, Z., Çakır, F. (2019). Ekoturistlerin Çevresel Tutum ve Davranışları İle Ekoturizm Aktiviteleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bir Araştırma: Fethiye ve Ortaca Ekoçiftlikleri Örneği, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 54(4), 1671-1984.
- Türkay, Oğuz (2014), Destinasyon Yönetimi, 1. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Türkben, C., Gül, F., Uzar, Y. (2012). Türkiye’de Bağcılığın Tarım Turizmi (Agro-Turizm) İçinde Yeri ve Önemi, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (23), 47-50.
- Türkiye Kültür Portalı (2025). Gezilecek Yerler (Antalya), <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer> (Erişim tarihi: 20.05.2025).
- Türk Dil Kurumu. (03.03.2025). Sağlık [Bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal açıdan tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, keyif, sıhhat, sağ, canlı, diri olma durumu]. TDK Türkçe Sözlük. (Erişim tarihi: 03.03.2025), <https://sozluk.gov.tr/>
- TÜRSAB, <https://www.tursab.org.tr/e-dergi?pdf=/assets/assets/uploads/yillar-ziyaret/2024/tursab-istatistik-haziran-2024-raporu.pdf> (Erişim Tarihi: 06.03.2025)
- TÜRSAB Sağlık Turizmi Raporu, (2025). [file:///C:/Users/ASUS/Downloads/saglikturizmiraporu_11430_3841225%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/saglikturizmiraporu_11430_3841225%20(2).pdf) (Erişim Tarihi 12.02.2025)
- TÜSKA (2025). <https://tuska.tuseb.gov.tr/> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- TÜSKA (2025). Hakkımızda. <https://tuska.tuseb.gov.tr/kurumsal/hakkimizda> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Uçan, S. (2024). Sağlık Çalışanlarının Medikal Turizm Konusunda Farkındalıklarının Değerlendirilmesi: Alanya Örneği, Yayımlanmamış doktora tezi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sağlık Turizmi Ana Bilim Dalı, Alanya.
- Uçar, B., Kocoğlu-Tanyer, D. (2023). X, Y, Z Kuşaklarında Sağlığın Önemi ve Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarının Değişimi. Etkili Hemşirelik Dergisi, 16(4), 468-483. <https://doi.org/10.46483/jnef.1516040>
- Ugwuegede, C. M., Okoli, S. N., Eze, N. E. (2021). Health Communication Strategies for Health Promotion: A Review. International Academic Journal of Medical and Clinical Practice, 6(4), 5353-5232.
- Uğur-Çilkara, S. (2023). Geronto-Pazarlama Kapsamında Yaşlı Tüketiciler Pazarının Termal Turizminden Bekledikleri Faydalar Temelinde Bölümlendirilmesi, Doktora Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- UİM (2024). 2025 Sağlık Turizmi Trendleri: Geleceğe Açılan Kapı, <https://uim.com.tr/2025-saglik-turizmi-trendleri-gelecege-acilan-kapi/> (Erişim tarihi: 16.05.2025).
- Ulu, Y. (2024). Sağlık Turizmi Kapsamında Dental Turizm Pazarına Alanya Örneği, Yayımlanmamış doktora tezi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sağlık Turizmi Ana Bilim Dalı, Sağlık Turizmi Bilim Dalı, Alanya.
- Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik (2025). Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/04/20250426-2.htm> (Erişim Tarihi: 15.05.2025).

- UNCRPD. (2006). Convention on The Rights of Persons With Disabilities and Optional Protocol. New York: UN.
- UNDRR (UN Office For Disaster Risk Reduction) (2025). 2023 Global Survey Report On Persons With Disabilities and Disasters, <https://www.undrr.org/media/90432/download?startDownload=20250528> (Erişim Tarihi: 19.05.2025).
- UNESCO (2023). Mexico City Declaration on Cultural Policies. <https://www.unesco.org/en/culture/about?hub=365> (Erişim tarihi: 13.04.2025).
- United Nations World Tourism Organization (UNWTO) (2005). Making Tourism More Sustainable, A Guide for Policy Makers, <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284408214> (Erişim tarihi: 10.05.2025).
- United Nations World Tourism Organization (UNWTO) (2016). Accessible Tourism for All: An Opportunity within Our Reach. World Tourism Organization, Spain.
- United Nations World Tourism Organization (UNWTO) (2022). Gastronomy and Wine Tourism. <https://www.unwto.org/gastronomywine-tourism> (Erişim Tarihi: 11.04.2025)
- United Nations World Tourism Organization UNWTO (2017). About Cultural Tourism. <https://www.unwto.org/tourism-and-culture> (Erişim tarihi: 09.05.2025).
- Uluslararası Sağlık Hizmetleri A.ř. (USHAş) (2025). Ushaş Faaliyet Alanları, <https://www.ushas.com.tr/> (Erişim Tarihi: 15.05.2025).
- Uluslararası Sağlık Turizmi Enstitüsü (USTE) (2025). Sağlık Bakanlığından Yeni Yönetmeliğe İlişkin Açıklama, <https://www.uste.org.tr/saglik-bakanligindan-yeni-yonetmelige-iliskin-aciklama/> (Erişim Tarihi: 15.05.2025).
- Unur, K. (2000). Av Turizminin Hukuksal Açidan İzlenmesi. Dokuz Eylül University, The Journal of Graduate School of Social Sciences, 2(2), 305-335.
- Uygur, S. M., Baykan, E. (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, 2, 30.
- Uysal-şahin, Ö., şahin, M. (2018). Türkiye’de Sağlık Turizminin Potansiyeli ve Geleceği: Swot Analizi. Journal of Awareness, (3), 287-300.
- Uysal, Y. (2008). Gazipaşa’da Folklor ve Halk Edebiyatı Ürünleri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Konya.
- Uzaktan Sağlık Hizmetlerinin Sunumu Hakkında Yönetmelik (2022). Resmi Gazete, <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/02/20220210-2.htm> (Erişim tarihi: 15.05.2025).
- Ünalın, M. (2017). Helal Gıda Ürünlerinde Pazarlama Karması Elemanları, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 8(19), 103- 107.
- Ürekli, H. (2025). Gastronomi Rotalarının Oluşturulmasında Turist Rehberlerinin Genel Bilgi Düzeyleri ve Gastronomi Turizmi Algılarının Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Üstün, U., Demir Uslu, Y. (2022). Türkiye’nin Sağlık Turizminde Tercih Edilme Nedenleri Üzerine Bir Çalışma: Medikal Turizm Endeksi. Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, (33), 344-353.

- Vecco, M. (2010). A Definition of Cultural Heritage: From The Tangible To The Intangible. *Journal of Cultural Heritage*, 11(3), 321-324.
- Velychko, V., Prunencko, D., Grytskov, E. (2020). Corporate Social Responsibility In The System Of Interaction Between Stakeholders Of Construction Enterprises. *Baltic Journal of Economic Studies*, 6(5), 64-72.
- Voigt, C., Brown, G., (2011). Wellness Tourists: In Search of Transformation, *Tourism Review*, 66 (1/2), 16-30.
- Walker, H., Kavedzija, I. (2015). Values of Happiness, *HAU: Journal of Ethnographic Theory*, 5(3), 1-23.
- Wallace, G. N., Pierce, M. (1996). An Evaluation of Ecotourism in Amazonas, Brazil. *Annals of Tourism Research* , 23 (4), 843-873.
- Walker, S. N., Sechrist, K. R., Pender, N. J. (1987). The Health Promoting Lifestyle Profile Development and Psychometric Characteristics. *Nursing Research* 36(2): 76-80.
- Wease (2024). 2024 Sağlık Turizmi Teknoloji Trendleri: Şirketinizi Pazarda Nasıl Öne Çıkarırsınız? <https://tr.linkedin.com/pulse/2024-sa%C4%9Fl%C4%B1k-turizmi-teknoloji-trendleri-%C5%9Firketinizi-pazarda-nas%C4%B1-nxrbf> (Erişim tarihi: 16.05.2025).
- Wendt, K. (2012). Medical Tourism: Trends and Opportunities. UNLV Theses, Dissertations, Professional Papers, and Capstones. 1483. <http://dx.doi.org/10.34917/3561106>
- Whittington, R. (2001). What is Strategy and Does it Matter?, Thomson Learning, London.
- Wolfe, R., Putler, D. (2002). How Tight Are the Ties That Bind Stakeholder Groups? *Organization Science*, 13(1), 64-80.
- Woodburn, H. (2013). Nothing About Us Without Civil Society: The Role of Civil Society Actors in The Formation of The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. *Political Perspectives*, 7(1), 75-96.
- World Health Organization WHO (2006). WHO remains firmly committed to the principles set out in the preamble to the constitution. <https://www.who.int/about/governance/constitution> (Erişim tarihi: 07.03 2025)
- World Health Organisation WHO (2016). Constitution of WHO Principles. East African Scholars Publisher 4 Pp 173-178.
- World Health Organization WHO (1986). The Ottawa Charter For Health Promotion. WHO, Geneva. <https://www.who.int/teams/health-promotion/enhanced-wellbeing/first-global-conference>
- World Health Organization & The World Bank (2011). World Report on Disability. Geneva: WHO
- World Health Organization WHO (2023). World Report on Disability 2023. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health> (Erişim tarihi: 11.04.2025).
- World Health Organization WHO (2023). WHO Global Network For Age-Friendly Cities and Communities.

- World Health Organisation WHO (2023). How Widely Is Traditional Medicine Used? <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/traditional-medicine> (Erişim tarihi: 17.06.2025).
- World Health Organisation WHO (2023). Disability, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health> (Erişim tarihi: 19.05.2025).
- World Health Organisation WHO (2023). Traditional, Complementary and Integrative Medicine, https://www.who.int/health-topics/traditional-complementary-and-integrative-medicine#tab=tab_1 (Erişim tarihi: 16.06.2025).
- World Tourism Organization WHO (2014), Towards Measuring the Economic Value of Wildlife Watching Tourism in Africa-Briefing Paper, UNWTO, Madrid.
- Yavuz, C. (2020). Yaşlı Dostu Kentler: Age Friendly City. In: Say şahin, D. (Ed.), Yaşlılık Sosyolojisi (1st ed., pp. 22-296). Ekin Yayınevi.
- Yavuz, E., Tüccar, E. (2023). Engelli Bireylerde Umutsuzluk Düzeyinin Sosyal Hizmet Perspektifiyle İncelenmesi. Esam Journal of Economics and Social Research / Esam Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(2), 160-187.
- Yayla, Ö., Yayla, ř. ve Aktaş, S. G. (2019). Evaluation of Hunting Tourism in Turkey, Tourism, Leisure and Global Change, 5, 527-534.
- Yazıcı, Ö. (2010). Disfonide Uygulanan Ses Terapisi Yöntemlerinin Etkinliğinin Değerlendirmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yer, Ö. (2024). İnanç Turizmi Bağlamında Konya'nın Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirasının Korunması Üzerine Bir Değerlendirme, Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı, İzmir.
- Yeşil, M. (2015). Antalya'da Spor Turizmi: Mevcut Durumun Tespiti, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Yıldırım, H. İ. (2015). Alanya ve Gazipaşa (Antalya)'da Halk Tarafından Kullanılan Bazı Doğal Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Moleküler Biyoloji ve Genetik Anabilim Dalı, Afyon.
- Yıldırım, A., şimşek, H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldız, A. (2008). Dünden Bugüne Gazipaşa Tarihi (Selene-Sallune-Selinus-SelintiGazipaşa). Kişisel Yayınlar, Antalya.
- Yıldız, Z., Yıldız, S., Bozyer, S. (2018). İşitme Engelli Turizmi (Sessiz Turizm): Dünya ve Türkiye Potansiyeline Yönelik Bir Değerlendirme [Hearing impaired tourism (silent tourism): An evaluation of the potential in Turkey and the world]. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi / Süleyman Demirel University Visionary Journal, 9(20), 103-117.
- Yılmaz, A., şentürk, U., Ramazanoğlu, F. (2014). Bedensel Engellilerde Spor Konulu Araştırmaların İçerik Analizi. Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi, 9(1-2), 28-43.

- Yılmaz, B. (2024). Alternatif Turizm Türü Olarak Termal Turizme Yerel Halkın Bakışının Tespitine Yönelik Bir Çalışma: Erzurum Örneği, Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Yılmaz, G. (2021). Gastronomi Turizmi ve Gastronomik Turizm Ürünleri. İçinde: Örnek Olaylarla Gastronomi Turizminde Yeni Eğilimler, Ed: G. Yılmaz ve A. Şahin, ss. 1-23, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, H. (2023). Destinasyon Pazarlama, Destinasyon Çekiciliği ve Turizm Gelişimi Aracı Olarak Hüzün Turizmi: Ankara İli Örneği, Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Yılmaz, S., Sarıaydın, İ., Sönel, T. (2020). İngiltere Özelinde Türkiye'nin Sağlık Turizmi Fırsatları, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7(1), 74-85.
- Yildiz, A., Kaya, S. (2014). Perceptions of Nurses On The Impact Of Accreditation On Quality Of Care: A Survey In A Hospital In Turkey. Clinical Governance: An International Journal, 19(2), 69-82.
- Yirik, Ş. (2014). Sağlık Turizmi Üzerine Antalya Destinasyonunda Bir Araştırma, Doktora Tezi, Antalya Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Yirik, Ş., Ekici, R., Baltacı, F. (2015). Türkiye ve Dünyada Sağlık Turizmi (Medikal Turizm), Detay Yayıncılık, 1. Basım, Ankara.
- Yorulmaz, R., Erdem, R. (2021). Sağlıklı Yaşam Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve [A Conceptual Framework On Healthy Life]. Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi (USAYSAD), 7(1), 57-74.
- Yorulmaz, M., Söyler, S. (2020). Sağlık Turizmi SWOT Analizi: Adana İli Örneği. Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi (USAYSAD), 7(2), 215-229. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1260762>
- Yurcu, G. (2016). Evaluation Of Potential Wellness & SPA (Thermal) Tourism in Aydın Province, In: Global Issues and Trends in Tourism (Editors: Avcıkurt, C., Dinu, M.S., Hacıoğlu, N., Efe, N., Soykan, A., Tetik, N.). St Kliment Ohridski University Press, Sofia.
- Yurdakul, E. S., Sarı, O. (2020). Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarının Etik Yönden İncelenmesi, Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, c. 10, sy. 3, ss. 404-414, 2020, doi: 10.31020/mutftd.720120.
- Yüksek, G. (2012), Turizm Ulaştırması, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- Yüksel, P., Yıldırım, S. (2015). Theoretical Frameworks, Methods, and Procedures For Conducting Phenomenological Studies In Educational Settings. Turkish Online Journal Of Qualitative Inquiry, 6(1), 1-20.
- Zamani-Farahani, H. (2016). Host Attitudes Toward Tourism: A Study of Sareyn Municipality and Local Community Partnerships in Therapeutic Tourism. Journal of Tourismology, 2(1), 16-34.
- Zengin, B. (2008). Yayla Turizmi, Hacıoğlu, N. ve Avcıkurt, C. (Ed.), Turistik Ürün Çeşitlendirmesi içinde (s. 1-10), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

- Zengin, B., Eryılmaz, B. (2013). Bodrum Destinasyonunda Engelli Turizm Pazarının Değerlendirilmesi. *International Journal of Economic and Administrative*, 6(11), 51-75.
- Zorlu, Ö. (2018). Sağlık Turizmi. Termal Turizm ve İşletmeciliği. Detay Yayıncılık, Ankara.

EKLER

Ek 1: Etik Kurul Raporu

Evrak Tarih ve Sayısı: 20.01.2025-227893

T.C.
ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu

Sayı : E-25767966-050.04-227893
Konu : Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar
Etik Kurul Kararı hk

20.01.2025

Sayın Prof. Dr. Burçin Cevdet ÇETİNSÖZ

İlgi : 31.12.2024 tarihli ve --E.8378 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazınız ile başvurusunu yaptığınız çalışmanızla ilgili değerlendirme sonucu verilen Üniversitemiz Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'nun 14.01.2025 tarih ve 01/09 numaralı karar ekte sunulmuştur.

Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Mehmet KILIÇ
Rektör V.

Ek: Prof. Dr. Burçin Cevdet ÇETİNSÖZ 09 Nolu Karar (1 Sayfa)

Ek 1: Etik Kurul Raporu (Devam)

Evrak Tarih ve Sayısı: 16.01.2025-227357

T.C.

ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurul Kararı

TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI	KARAR TARİHİ
01	12	14.01.2025

Karar Numarası: 2025/09

Prof. Dr. Burçin Cevdet ÇETİNSÖZ'ün 31.12.2024 tarihli ve 8378 E. No'lu "Gazipaşa'nın Sağlık Turizmi Potansiyeli Üzerine Swot Analizi" konulu başvurusu.

Prof. Dr. Burçin Cevdet ÇETİNSÖZ'ün 31.12.2024 tarihli ve 8378 E. No'lu "Gazipaşa'nın Sağlık Turizmi Potansiyeli Üzerine Swot Analizi" konulu başvurusunun fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğun başvurucuya ait olmak üzere araştırma süresince uygulanmasının etik olarak uygun olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir. 14.01.2025

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 2: Onam Formu (Devam)

	BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU	Doküman No	FR.384
		İlk Yayın Tarihi	05.04.2023
		Revizyon Tarihi	-
		Revizyon No	0
		Sayfa	2/2

Çalışmaya Katılma Onayı: (Lütfen bu metni aşağıya el yazınızla yeniden yazınız)

Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve sözlü olarak dinledim. Aklıma gelen tüm soruları araştırmacıya sordum, yazılı ve sözlü olarak bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğime karar vermem için bana yeterli zaman tanındı. Bu koşullar altında, benim tarafımdan verilen bilgilerin kullanılması konusunda araştırma yürütücüsüne yetki veriyor ve söz konusu araştırmaya ilişkin bana yapılan katılım davetini hiçbir zorlama ve baskı olmaksızın gönüllü olarak kabul ediyorum. Bu formun imzalı bir kopyası bana verilecektir.

Gönüllünün,
Adı-Soyadı:
Adresi:
Tel.-Faks:
Tarih ve İmza:

Açıklamaları yapan araştırmacının,
Adı-Soyadı:
Görevi:
Adresi:
Tel.-Faks:
Tarih ve İmza:

Oluk alma işlemine başından sonuna kadar tanıklık eden kuruluş görevlisinin/görüşme tanığının,
Adı-Soyadı:
Görevi:
Adresi:
Tel.-Faks:
Tarih ve İmza:

Hazırlayan	Sistem Onayı	Yürürlük Onayı
Bölüm Kalite Sorumlusu	Kalite Koordinatörü	Üst Yönetici

Ek 3: Görüşme Formu

Araştırma Soruları

- Soru 1: Gazipaşa sağlık turizmi için uygun bir destinasyon mudur?
- Soru 2: Gazipaşa'da hangi sağlık turizmi türleri geliştirebilir?
- Soru 3: Gazipaşa'da sağlık turizminin gelişmesine yönelik stratejiler neler olabilir?
- Soru 4: Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyeline yönelik güçlü yönleri nelerdir?
- Soru 5: Gazipaşa'nın sağlık turizmi potansiyeline yönelik zayıf yönleri nelerdir?
- Soru 6: Gazipaşa'da sağlık turizmine yönelik fırsatlar nelerdir?
- Soru 7: Gazipaşa'da sağlık turizmine yönelik tehditler nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı: Hülya YAVUZ AKÇAY

Eğitimi:

- 2010, Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Almanca Mütercim Tercümanlık Bölümü (Lisans)
- Devam, İstanbul Üniversitesi, AUZEF, Çocuk Gelişimi (Lisans)

Mesleki Geçmişi:

- Kalite ve İş Geliştirme Müdürü/Club Paradiso Hotel Resort (Nisan 2023-Kasım 2024)
- Sipariş Takip Uzmanı (Lojistik Böl.)/MAN Türkiye A.Ş. (Mart 2013-Ağustos 2017)
- İthalat İhracat Sorumlusu/LİSEC Teknoloji İç ve Dış Tic. (Kasım 2010-Mart 2012)

Yayınları ve Bilimsel/Sanatsal Faaliyetleri:

- 2020, Kitap Çevirisi, Antik Çağ'da Küçük Asya: Hititlerden Constantinus'a, Ankara. (Schwertheim, E. (2011). *Kleinasien in der Antike: Von den Hethitern bis Konstantin*. C.H.BECK Wissen).
- 2021, Kitap Çevirisi, Neden İslam'ın Orta Çağı Yoktu? Antik Çağ'ın Mirası ve Doğu, Ankara. (Bauer, T. (2018). *Warum Es Kein Islamisches Mittelalter Gab: Das Erbe der Antike und der Orient*. C.H.BECK).
- 2022, Kitap Çevirisi, Homeros ve Dönemi, Ankara. (Patzek, B. (2009). *Homer und seine Zeit*. C.H.BECK).
- 2025, Kitap Çevirisi, Kartaca: Bir Akdeniz İmparatorluğu, Ankara. (Huss, W. (1992). *Karthago*. C.H.BECK).
- 2025, Kitap Çevirisi, Yapay Zekâ, Ankara. (Lenzen, M. (2018). *Künstliche Intelligenz*. C.H.BECK).

Yabancı Dil Bilgisi:

Almanca - İleri

İngilizce - İleri

İspanyolca -Temel